Thomas Thorild

Att följa ögonblicken

TEXTER I URVAL

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

THORILD ATT FÖLJA ÖGONBLICKEN

Thomas Thorild

Att följa ögonblicken

TEXTER I URVAL

Under redaktion av
och med inledning av Horace Engdahl

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Thomas Thorild
Att följa ögonblicken.
Atlantis, Stockholm

© 2000

INLEDNING: Horace Engdahl
och Svenska Akademien
TEXTVERSION, KOMMENTARER
OCH ORDFÖRKLARINGAR:
Horace Engdahl och
Svenska Akademien
ÖVERSÄTTNING FRÅN LATIN:
Maria Plaza

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:
Anders Ljungman och Johan Melbi

PDF-GENERERING:
Brimer Media och Megin Media, 2002

Innehåll

Horace Engdahl: Ballongfararen VII

POETISKA SKRIFTER

Thoraud till Freidin 3
Passionerna 4
Inbillningens nöjen 28
Jordbrukaren 45
I A.W. Ekeboms album den 9 september 1782 49
Nina I–III 50
Hildur I–III 57
Champagnevinet 62
Om hösten 63
Dityramb 64
Forsmark 66
Livets njutning 74
Efter Horatius 75
Skaldekonsten 77
Harmen 80
Scen 86
Göta-manna sånger och dalvisor
I. Folket 87
II. Stånden 90
III. Kungen 94
IV. Vars mans rätt 98
V. Gamla äran 101
VI. Gamla läran 107
VII. Människans öde 113
VIII. Kungens karl 117
IX. Göta-rätten 120
X. Sanningen 123
XI. Ödet 126
XII. Sällheten 130
XIII. Världen 134

XIV. Norden 137
XV. Ynglingen 141
XVI. Flickan 142
XVII. Smaken 143
Skaldebrev 145
»Jag var ute i går mot Solens nedgång...« 148

PROSASKRIFTER

Om dagblad, och idén av ett nytt 153
Den nye granskaren N:o 1–2, april 1784 158
Den nye granskaren N:o 13–14, juni 1784 168
Kraft – harmoni 178
Utdrag av en dagbok 179
En kritik över kritiker 192
Om kvinnokönets naturliga höghet 279
Ödmjukhet och stolthet 287
Karaktär 290
Över: giftermål 295
Allmän fysionomik 296

BREV

Till Sven Erland Heurlin 307
Till Carl Gustaf af Leopold 314
Till Pehr Tham 317
Till Okänd 325

THORILD PÅ LATIN

Vis poëtica / Poesins kraft 328

Kommentarer och ordförklaringar 341

Ballongfararen

av Horace Engdahl

Thorild är till sin typ en triumfator. Det egendomliga är att hans liv företer bilden av en nästan obruten svit av yttre misslyckanden. Alla hans stora projekt gick i stöpet, hans sparsamhet gjorde honom aldrig skuldfri, han dog som professor i en avkrok, med en redan bleknad martyrgloria. Han fick anhängare bland de unga, men obetydliga, han brände chansen att vinna tillträde till maktens cirklar, hans litterära och filosofiska motståndare gick segrande fram. Och ändå. När man följer spåren av hans verksamhet och tar del av samtida vittnesmål, undrar man om han någon enda gång i sitt liv var allvarligt nedstämd. Det är som om han hade ett organiskt fel, som satte honom ur stånd att dela mänsklighetens kvidan och eländighet. Thorilds fru talar om »en man, som, med undantag av hans barndom, så hela livet igenom blev sig lik«. Han betraktades av många i sin samtid som ett paradexempel på storhetsvansinne, och vi kan ännu bli bekymrade när vi läser självporträttet »Karaktär« och känner att det inte är det minsta självironiskt. Men att betrakta honom som en kusin till nutidens narcissusmänniska vore ett misstag. Thorild skulle aldrig ha uthärdat, om han inte så snart något väckte hans intresse genast hade glömt sig själv. Den som kan tänka behöver inga andra glädjeämnen, visste grekerna. Man föreställer sig honom i ständig rörelse, gasellartat smidig enligt ögonvittnen, aldrig uttråkad, alltid beredd till en uppstigning i sin tankes varmluftsballong.

Thorilds system kan parafraseras men inte prövas, därtill är dess utsagor alltför storslagna. På väg från problem till lösning hoppar han över metoden. De lärda forskare som tvistat om innebörden av hans skrifter har efter tvåhundra år inte ens med

säkerhet kunnat fastställa till vilken filosofisk djurart han skall räknas: Spinozas får eller Leibniz getter, engelsk moral-sense-hund eller fransk sensualist-katt, om han nu inte är en hybrid mera monstruös än någon genteknik kunde skapa. *Kraft och harmoni förklara hela naturen*. Jaha. Men vad betyder dessa ord? Det låter sig anas, knappast mera, eftersom författaren inte ger sin argumentation den tekniskt utarbetade form som vetenskap eller filosofi i strängare mening förutsätter. Thorild besvärjer, exemplifierar och slår fast. Han belastar språket till bristningsgränsen och stegrar förtjust rösten, som om meningen vore uppenbar. Han drunknar i klarhet och förstår inte vårt rop på förklaring. När han som mest förnekar poesin och hävdar den nakna sanningen, är han som mest poet. Det verkar trivialt att beslå honom med motsägelser, att skorra »Hör nu, magister Thorén, nyss sa ni att all kunskap kommer från sinnena, och nu antar ni likafullt vissa absoluta och eviga sanningar« eller »Ni säger att allt som är, också är nödvändigt och heligt – och i nästa ögonblick vill ni ändra på det mesta!« *Den vise ser*. Ja, förlåt då.

Han är engagerad – och höjd över världen. Motsättningen mellan viljan och ödet, handlingen och händelsen, tudelar Thorilds världsbild utan att han märker det. Står han på ena sidan rasar han mot tyrannerna, står han på andra sidan ler han åt naturens mångfald, rosen och tigern, filosofen och massmördaren, sefiren som smeker och nordanstormen som ödelägger.

En viktig punkt: Dagern som sprider sig över tingen säger honom hur lågt och obetydligt det drömda, fantiserade, blott möjliga är i förhållande till det som faktiskt *är*, det som kommit in i världen och fått del av detta mystiska företräde: *att vara*. Thorild kallar detta tillstånd för sanning och använder alltså ordet en smula avvikande från den skolprincip som säger att det är satser och inte förhållanden som är sanna eller falska.

Skönhet är för honom detsamma som realitet = fullkomning, i motsats till sken, fiktion, allting illusoriskt. Kanske skall man översätta hans nyckelbegrepp *kraft* med *förmågan att vara*. Det är i varje fall inte lika med den storhet som beskrivs i den klassiska mekaniken.

Det som är till – det är lika viktigt för Thorild – finns som en del av en sig själv organiserande värld. Varje ting, varje varelse existerar enligt individuella förutsättningar, enligt sin art och sin grad, men liksom genom ett under bildar alltsammans en helhet, där proportionerna stämmer lika väl som i ett matematiskt teorem. Detta kallar Thorild *harmoni*, hans andra nyckelbegrepp, med en mera arkaisk klang (Pythagoras, Herakleitos).

Karakteristiska Thorildord är »utgjuta« och »bortföra«. Kraftens alstringsförmåga och oemotståndlighet, dess flöde genom alla ting. Visdom är att bejaka *det som är*. Klagan är »delens filosofi«, en »vansinnighet«. Satir vill han förbjuda. Han är motståndare till allting som hindrar kraften att verka – skrån, stånd, regleringar, inskränkningar av tryckfriheten, versmått. Han vill ge värdet fritt spel i penningpolitiken lika väl som i litteraturen. Han kräver att man skall bli vän även med Lissabons förstöring. »Nej, du måste bli vän med världen och lära att begripa Skönheten! Ifrån inget Stoft är den utesluten. I de strödda kreaturen på jordrymden, i de små föreningar, i de större, överallt ser den vises öga den kraft som upplivar honom, den lag av rätt och skönhet genom vilken allt består.«

Det är en svår läxa. Som utopist är Thorild snarast skrämmande. Revolutionsbrevet till Pehr Tham pekar fram mot Pol Pot. Samtidigt är det något rörande med hans besvikelse över att engelsmännen, som skulle vara så moderna, inte ens märkte att han försökte omvända dem till ett nytt världsstyre. Han vistas ändå två år i deras land.

Thomas Thorild (1759–1808) härstammade från en välmående bondefamilj, som skingrades genom hastiga dödsfall.

Fadern var en ansedd person i bygden och tjänade som kronolänsman. Trots den tidiga förlusten av föräldrarna verkar unge Thomas aldrig ha lidit nöd. Släktingar åtog sig hans uppfostran, enligt tidens sed. Skolmännen skickade honom vidare uppåt i den klara övertygelsen att han var ett läshuvud som skulle bli av godo för samhället. Kamraterna beundrade, stipendier ordnades. Han såg sig aldrig om – barndomsmiljöerna i Bohuslän, skoltidens Kungälv och gymnasieårens Göteborg förekommer inte i hans författarskap. Han behövde inte reparera sin självkänsla med nostalgi.

Väl genomförda juridikstudier i Lund gav honom ingen säker anvisning om levnadsvägen. Han var otålig. Att kvarbli vid universitetet kan knappast ha föresvävat en yngling som vid det laget ansåg sig född att vara nationens lagstiftare. Han kom till Stockholm för att söka det stora Tillfället, vad det nu skulle vara – det låter sig ju aldrig beskrivas på förhand. Det första han i praktiken gjorde var att delta i en poesipristävling. Därmed var på sätt och vis hans öde beseglat. På sitt vindsrum vid Köpmantorget, där han bodde en tid efter sin ankomst till huvudstaden, bör han noga ha begrundat annonsen, där en guldmedalj utlovades för bästa poem. Detta var sättet för en ung begåvning att göra sig bemärkt i Gustaf III:s land, där museerna hade kungligt brev. Thorild kunde knappast ana i hur hög grad han för alltid skulle vara »autorn till Passionerna«, hur detta första ögonblick i berömmelsens ljus skulle frysa honom i en pose av ung rebell och bli hans myt. Ännu trodde han att det var en oskyldig sak att förbluffa och att göra tabula rasa med den erkända litteraturen. Om hans teser om naturen var felaktiga, nåväl, då fick väl någon vederlägga dem, så skulle han bli lika tacksam som Sokrates. Han gjorde ingen hemlighet av sitt grundläggande fel, att sakna respekt. Att han slog mot auktoriteten kunde man väl ha förlåtit, men att han log åt den…

Under en sommar på Kungsholmen – som 1781 ännu till stor del bestod av betesmark – tillkom »Passionerna«, en dikt i sex sånger som insändes till sällskapet Utile Dulci, som hade utlyst pristävlingen. Där härskade Johan Henric Kellgren, obetydligt äldre än Thorild men redan det litterära systemets kronprins, efter triumfen med »Mina löjen« och efter briljanta artiklar i Stockholms Posten. Kellgren var dock ingen lycksökare, och när han grep sig an bedömningen av de insända dikterna skedde det med stort allvar, trots att han måste ha funnit skörden mager. Det sägs att han läste »Passionerna« trettio gånger för att penetrera dess dunkla ställen. Sällskapsbröderna i Utile Dulci bör ha ansett dikten både obegriplig och onjutbar, och han fick förmodligen bruka en del övertalning för att författaren skulle tilldelas åtminstone ett mindre uppmuntringspris. Kellgren menade sig nog vara generös mot Thorilds dikt i det utlåtande om tävlingsbidragen som han lät publicera i Stockholms Posten året därpå. »Den djärva, fast stundom förvillade utflykt, som endast snillet giver; en ädel frihet, som dock någon gång torde bryta till självsvåld; en rik och brinnande bildningskraft, som likväl ej alltid erkänt förnuftets och smakens lagliga styrsel…«

Där slår yxan i stenen! »Jag följer ingen lag. Jag är lag i mig själv«, säger Edith Södergran, vilket är kortast möjliga sammanfattning av den nya ordning för originalgenier som Thorild införde i den svenska litteraturen. Slut på harmonin mellan kännarna och skaparna. Kellgren resonerar som om nya författare borde godta den rådande smaken och de genom kännarnas samförstånd fastlagda estetiska reglerna, ungefär som en ung medborgare bör rätta sig efter rikets lagar – kanske ifrågasätta dem och försöka ändra dem, men tills vidare efterleva dem. Till exempel: inte skriva orimmad dikt på svenska. Vara klar och redig i sitt uttryckssätt, så att läsaren inte får huvudvärk. Skriva kultiverat, gärna passionerat, men framför

allt kultiverat. För Thorild är detta smått, inställsamt, fruntimmersaktigt. »För Er har jag icke skrivit, artigt famlande Ordsnillen! icke för Er, själar utan kraft! fjäder-lätta, vatten-klara, behageliga som en ljuv dunst, och så svaga och försvinnande.« (Kommentaren till »Passionerna«)

Låt oss rekonstruera händelseförloppet. Thomas Jönsson Thorén (som han egentligen hette), bondson från Bohuslän, Göteborgsgymnasist, lundastudent, anländer till huvudstaden och finner ett hierarkiskt ordnat kulturliv av franskt snitt, som han inte förmår ta alltför allvarligt, eftersom han på sin kammare resonerar med döda genier av en helt annan dignitet. Han har inte kommit för att anmäla sig som lärling i det gustavianska diktarskrået. Han ser sig från första stund som »autor« – filosof, poet och andlig ledare i ett. Han vill omdefiniera litteraturen: den han ser omkring sig är honom alltför främmande för att förtjäna att erövras. Han väljer därför att tala förbi snillena för dagen och vänder sig till en publik av ärliga och manliga själar, som önskar sig en mera seriös litteratur. (Om det alls fanns någon sådan befolkningsgrupp är förstås osäkert. Möjligen uppstod den när Thorild höjde rösten.) I en kultur där elegant rimmade spiritualiteter skattas högre än något annat, påstår han utan att blinka att vers är taskspeleri och kvickheten en aptalang. (Ännu Tegnér kände sig pikerad av synpunkten och parerade i ett brev, där han tillerkänner Thorild »skarpsinne« med tillägget: »det vill säga vingklippt kvickhet«.) I den femte sången av »Passionerna« inrättar han en egen kanon, en ljusgata fram mot sitt uppdykande.

Detta uppförande framkallade hos etablissemanget häpnad, skrattlystnad och i nästa ögonblick raseri. En strid utbröt i Stockholms Posten: vår första obegriplighetsdebatt. Thorild anklagades för bristande snöskottning i poesin. På kuppen blev han känd, det vill säga förlöjligad. Redan i augusti 1782 parodierades hans prisdikt i Envallssons pjäs *Målaren kär i sin modell*

på Eriksbergsteatern. (Den intellektuelle i folkets ögon: halvannat sekel senare skulle han varit studentbeväring i en pilsnerfilm.) Thorild svarade med att skymfa motståndarna och läxa upp publiken, som hade skrattat. Innan de årslånga ordkrigen var till ända, hade han beskrivit Kellgren som en döende hund, efter att först ha nöjt sig med att jämföra honom med en intagande gathora. Hans holmgång med Leopold förtjänar en not i en eventuell historia om det svenska torrdasset. En annan sak är att bråken avlockade honom mästerverket »En kritik över kritiker«.

På samma gång gav han sig politiken i våld. Thorilds språk mot kungamakten är bitvis mycket djärvt, men hans hållning är vacklande. Ibland är folket hans enda majestät, ibland tycks han drömma om att i Platons anda få tjäna som kungens rådgivare. En episod från hans Uppsalaår säger mycket. Thorild hade tillfälligt återvänt till universitetsstudierna med avsikten att ta en doktorsgrad i juridik. Hans lilla studentlya i Uppsala får på påskaftonen 1788 besök av fyra förnäma herrar ur kungens uppvaktning. Bara med viss svårighet lyckas han erbjuda dem sittplatser. De tävlar om att framhålla det charmanta intryck som juriskandidaten hade gjort på majestätet under en uppvisningsdebatt tidigare på dagen. Det rörde sig om en speciellt arrangerad disputation på svenska, där Thorild försvarade en kort avhandling över några teser av Montesquieu. Han hade sopat golvet med en rad erkänt skickliga opponenter, som Gustaf III skickat fram (bland andra statssekreteraren Schröderheim och akademiledamoten Leopold) och plattat till hovmännen med dräpande repliker. T.o.m. den världsvane Armfelt var imponerad. Kungen roades av den vanartiga frondören. Man väntade att Thorild skulle besvara den nådiga framstöten, men han var för stolt och höll sig undan. Gustafs intresse svalnade, och Thorild lär senare bittert ha ångrat att han försatt detta tillfälle. En hovman, Linnerhjelm, antecknade efteråt:

»Kungen har sagt att han ej vet vad han skulle employera ett så stort snille till.«

Thorild sympatiserade inte med kungamördarna, men han tyckte sig se en öppning för sin politik i de nya förhållanden som uppstod under hertig Karls förmyndarregering. Han lät sig ryckas med av Reuterholms dunkelt formulerade tryckfrihetsförklaring och ansåg att stunden var inne för att offentliggöra det projekt för en omdaning av samhället, som han tidigare hade velat uppvakta kungen med men aldrig fått tillfälle att framlämna. Han kompletterade aktstycket och lät trycka det under titeln »Ärligheten«. Tonen är militant. Thorild varnar de styrande för att dröja med reformer. Han kallar de fyra stånden för »De fyra Rikets OBESTÅND« och vill undanröja börsprivilegierna. Landet skall styras av de bevisat dugligaste.

Myndigheterna var varnade. Upplagan beslagtogs omedelbart och Thorild häktades. Det var den 22 december 1792. Varför bestämde sig hertig Karls regering för att slå till? En tanke som framförts av Erik Lönnroth är att man ville visa Ryssland att man tog hotet från de franska revolutionärerna på allvar. Svea Hovrätt dömde till fjorton dagar på vatten och bröd för missbruk av tryckfriheten. Thorilds sansade och logiska försvar betydde i sammanhanget ingenting. Domen överklagades av åklagarsidan, antagligen på signal från högre ort. Man krävde att Thorild skulle dömas för förräderi, vilket kunde medföra dödsstraff. Exempel skulle statueras, delinkventen skrämmas upp rejält. Det slutade med att domen ändrades till fyra års landsförvisning. Thorild avreste i sällskap med sin blivande hustru och med finansiellt understöd från Reuterholm, som förmodligen hade önskat men inte kunnat hindra sakens utveckling. Några år senare skulle han hjälpa Thorild till en tjänst vid universitetet i Greifswald i svenska Pommern. Där skulle Thorild utkämpa ännu en stor strid, på tyska och latin, för sin filosofi och mot tidens segrande system, det kantianska.

Han blev besviken på den franska revolution som han först trodde var den nya guldålderns gryning. Han reagerade med avsky på nyheten om rättegången mot Danton och betraktade Robespierre som slutet på all rättvisa. Han skriver 1794: »Själva ordet frihet, som genom så många grymma revolutioner stått heligt, är nu infamt genom dessa tigerapor.« Han övergav politiken för sin »orfiska naturkonst«, men vann inget erkännande som filosof i Tyskland. Han hoppades mycket av sin »Archimetria« (1799), fick en erkänslosam recension av Herder, bundsförvanten i kampen mot kantianismen. Men en lång artikel i det ledande kritikorganet *Allgemeine Literaturzeitung* avgjorde verkets öde. Där stod det att »Archimetria« trots eld och tankerikedom bara erbjöd filosofiska såpbubblor.

Innan Thorild gick ur tiden fick han uppleva Gustaf IV Adolfs bedrövlighet som fältherre och de franska truppernas ockupation av Pommern. Han fullbordade ett slags politiskt testamente på vers, »Götamannasånger och dalvisor«. Värderingen av dessa dikter har i allmänhet varit låg, men de har märkvärdigheten att vara vår första demokratiska poesi. Att några av dem på ett lustigt sätt bågnar av svenskhet, har med detta faktum att göra. Folkmaktens idé lierade sig överallt i Europa med en svärmisk nationstanke, och fick därigenom den emotionella kraften att bryta sönder de gamla samhällsformerna. Följaktligen kan Thorilds sånger i ena stunden förefalla oss attraktiva, frihetliga, medborgerliga och i andra stunden frånstötande chauvinistiska, utan att författaren skulle ha förstått de tvära kasten i vårt gensvar. När Napoleons krig satte Sverige i fara, blev Thorild förheidenstamsk. »Götamannasånger och dalvisor« är svensk allmogekonst. Deras gestalter är skurna av Döderhultarn snarare än skulpterade av Sergel. Det vore inte vansinnigt att framföra dem till dragspel.

POETISKA SKRIFTER

THORAUD TILL FREIDIN.

Må lätta Sömnen fara
    från dina ögonlock!
Solen redan glimmar
    på höga himmelen.
Och djuren vimla
    på vida jorden.

PASSIONERNA

SKALDESTYCKE

Sapere Aude.

Born Originals, how comes it to pass that we die Copies?
YOUNG.

Till
Sällskapet UTILE DULCI.

Jag höjer Hjärtats rättigheter långt över Snillets. De senare äro mera lysande och starka: de förra mera ömma och heliga.

Jag har, kanske, för högt låtit tala de ena. Tillåten mig giva en röst åt de andra. De äro för ljuva att misshaga. Tillåten mig göra SÄLLSKAPET ett Offer av dessa bladen: ej till en egendom – de hava förlorat skickligheten att vara det: men till en evig Vördnad för allt vad som beskyddar Snillet.

Jag skänker Skaldens ära, så snart någon kan säga – *ni äger den icke rättvist:* men Hjärtats, men Dygdernas, icke förr än med min Varelse. Bland dem överträffar Erkänslan. Den tillhör mig enskilt: jag är till genom Välgärningar. ERKÄNSLAN är mäktig i min själ som livets kärlek och ljuv som Himmelen. Ingen makt skall förneka mig dess sällhet.

Man ser det: jag emotstår ej den kraft som bortför mig. Men felar jag? Är det SANNINGENS? Gudomliga Skönhet! som jag tillber med min ålders häftighet; som gör det lika omöjligt för mig att ej förneka en Orätt, och ej röras av ett Ädelmod.... Jag har valt dig. Oförgängeliga! Må jag aldrig vackla mellan Vanans svaga myndighet, och den himmelska renheten och den eviga styrkan av Din Röst!

AUTORN.

Till det HÖGRE ALLMÄNNA.

* *

Vem menar ni väl jag talar till? Till kretsen av de starka och manliga Själar, som känna Naturen och det ädlaste Snillet frambragt. Ej en gång till SNILLEN, i de veka eller låga slag. Må man ej bedraga sig. Detta är min Domstol.

Jag Vädjar från Lagar vars ton jag ej funnit nog stark och bjudande, till Naturens: till de eviga, allmänna av Sanning och Skönhet. Vem urskiljer dem? De gudomligaste ögon; den renaste och högsta känsla.

Detta bör befria mig från en myckenhet Halv-domare: röster utan ton och kraft! Själar, tydeligen gjorda för att följa: ej för att finna och avgöra.

Man dömer ej, utan så långt man Känner. Borde detta ej tysta er, I alle, tanktomme stojare som föden larm och tvister? Ej högmodige: utan dårlige! I allt Begrepp är ljus, är styrka, och därföre lugn. Påstån då ej så löjligen det himmelska livet av de högsta regioner i Sanningens och Känslans rike. Eller – dårskapen läres ej: gån dit, svindlen, och förgåns.

Jag älskar liv: men Ordningen är grunden därför. Må var och en vara lycksalig i kretsen av sin Skönhet och sitt Ljus. Men uppstigen ej att giva lag i en högre! Snillenas medelmåtta har vant er vid ett självsvåld, ett slags övermod. Men ingen är något utan genom Sanningen av det han är. Var ej ett ljud: hellre än en Själ som känner!

Högmod! ropen I. Ja, Högmod. Men förödmjuken mig på detta sätt. Genom Sanningen! Denna striden är gudomlig. Den skall giva allt sitt värde: och göra min domstol ren.

Jag återkommer till Er, ädlare! SNILLETS FRIHET är det intresse för vilket jag talar. Den Hämnas genom samma vapen som Förnuftets och Medborgarens: genom en ren och djärv röst. Den Förtryckes på samma sätt: genom det antagnas fördom, genom små-lagarnas despotism. Man har sedan Snillets joller-dar en viss konst-nyck. Efter den – skall Snillet i sin Mandom gå! Den anstår skämtet och glädjen. Men den Vises röst, den heligaste, den högsta Naturens känsla får ej undantagas. Dömen däröver. Kan här givas en Skönhet som ej är den antagna? Kan denna Skönheten även vara en högre?

GALLIENS Mode-krämerska härskar över Oss för länge. Andra Folkslag hava redan en Självständighet: och Vi yrsle i ungdoms-åren. För dessa kan den giva lagar. Men den vågar det för Snillen och Konungar. Vågar sträcka sin arm till höjden av Självvarelse och Mandom!

Ej att jag vill utesluta en Skönhet. Det är just detta dårliga Våldet jag bestrider. Må hela Världen njuta sitt liv! Förtjusen, I, Rimmare. Men säjen ej löjligen: SÅ *skall ni förtjusa*, *eller tyst!*

I Snillets värld är ej fråga utan om Sanning och skönhet; om själens högsta ljus, rörelse, nöje. Detta är den enda Reglen: och nog. Följen den, med, utan Rim. Given blott förtjusning åt den krets I väljen – av små, av stora; jollrande, manliga; glada, eller djupare; gudomliga själar, eller stoftets!

Besinna! Kasta ert öga över Jorden. Denna lysande krets av Skönhet som nu omger, nu uppfyller edra sinnen, Var den alltid? Också då när den låg kringströdd i Naturens vildhet? Gudomliga Sinnen uppsökte, samlade den. Har den upphört att finnas sedan några svaga otillräckliga Själar började säja: *vi behöve ej mer?*

Jag älskar Snillet; och är omättelig av dess skönhet. Men vet ni ej huru man älskar? Huru man förtjusar sig av att genom elden av sin rörelse höjs den tillbedna Skönheten? Ack, ni Vet ej utan så långt ni har känsla. Om denna felas er – visst! det är Nog.

Dömen mig. Har jag Naturens och Passionens röst? Är jag öm för Harmoniens ljuva eller starka? Talar jag Sanning och Sällhet? Jag frågar min valda Domstol, kretsen av de starka och kännande Själar. De veta att en Skönhet, nyss kommen ur Naturen, måste hava en slags vildhet: men som ej annat är, än – nyhet och natur i de starkare behagen. Dock, Sanningen *är alltings värde*. Jag tillber den med eller mot mig. Döm mig, gudomliga!

* * *

Detta är egenteligen icke Passionerna: det är deras Metafysik, inledningen till dem. Jag har behövt återgå till det Första i den kännande Naturen: dessa högsta stegen av Under och Skönhet intill Gud. Min känsla har måst svara däremot. Men huru uttrycker sig den högsta, den hänryckta Passionen? Skola de svara som aldrig kände den?

Den Vises Hymn, betraktelse, andakt till Naturen, hurudan är den? Beskriver förtjusningen? eller med Himmelens starka språk, ropar den: Skönhet!

Jag vet – allt i den Vises själ bör vara höghet, lugn, förstånd: men med den högsta känsla! bör vara följd, klarhet, ordning: men med den högsta kraft! Åtskiljen ej människan. Den stora känslan följer ej er mekaniska ordning. Allt för den är ett ögnablick; en Gudomens fart, ett drag, en blixt.

Sanning och Känsla, dessas högsta kraft – är den fördel jag söker, kanske min karakteristik, åtminstone den dag i vilken man bör se mig. Man har uttömt konstens små skönheter, des-

sa eviga vardagsprål. Sagornas och Skald-jollrets tid är ej mer. Man behöver Naturens och Själens under. Dessa äro väsendet av en LÄROSÅNG, det ädlaste och högsta – sedan hjält-äventyrens långa och sublima smaklöshet ej dårar oss mer – Snillet kan arbeta uti. Men känner ni kraften och naturen av en sådan? Ni kan säja om en Jofur eller Venus tala rätt. Men förmår ni det ock om den högsta och heligaste Naturens känsla?

Man känner Fabeln, Konst-siraten: men ej Passionen. Man känner tingens första, spelande likheter: men ej dessa högre Krafter, ej dessa eviga dragen ur den inre, dessa gudomliga ur den högsta Naturen.

Må jag ej utesluta någon som bör vördas. Vad känner ni, vad läser ni, vad har ni omkring er? Galliens lättheter? dagens glada? eller Seklernas och Folkslagens odödliga alster? Man har skapat av sin medelmåtta en Natur: satt allt nytt, stort, ädelt över den. Man har oupphörligt fordrat livlighet och de lätta behagen: knappt nämnt höjd, styrka, Majestät. Men så stort bör målet vara för ett Snille, och för en Kännare.

Reglen för min Domstol är enfaldig: den, efter vilken jag arbetat. DET HÖGSTA AV KÄNSLA, AV NATUREN, AV VARANDE SNILLEN. – Skärpen er Granskning. Jag vill ej hava annat värde än denna Regel tilldömer mig. Ej mer, och ej mindre.

* * *

Jag förutser vittra ovänner. Kanske några, våldsamme, förvändare och smädare utan sanning och heder. Men även i dessa ämnen är Rättrådigheten helig. Må man ej glömma de ädla och ridderliga lagar efter vilka Snillen böra strida! Frågan är om att giva mera skönhet och höjd, mera känsla och lycksalighet åt mänskliga själen. Är den ädel nog att upplyfta?

Andre skola driva långt Kvickhetens lilla styrka: skola fjolla, flyga och rasa. Det förtryter mig att denne narr-talangen ännu hos oss skall vara så mycket aktad. Är det kanske därföre att det felas Själarna manlighet och upplyftning? att de älska ännu Goss-årens ras? VOLTAIRE, den store gäckaren, gav de svaga snillen denna stöten. De hava sedan icke kunnat gå rätt; svindlat från begrepp och sanning och regel. Ni skall se dem förena med denna snillets yrsla all den arghet som är de små själars *styrka*. Men ni finner det lätt: en narr kan ej angripa annat än en narr: där är strid. Den ädle andas i högre regioner.

Autorer frukta Tadlare genom en svaghet som fördömer dem. Jag däremot uppger som en Belöning min livliga vördnad för vart upptäckt fel, av en ädel. Nämn ej denna svärmen andra! Frukta dem är de svaga dårars gissel; är feghet och vanvett. Ni är en Man, och vågar ej gå ut om sommaren för insekter?

* * *

Dessa äro de frågor min Skaldsång bör besvara: har detta draget *sanning? styrka? fullkomlighet?* Han skriver efter reglen av den högsta KÄNSLA: har han dess väsende och dess röst?

* Man studsar vid Läsningen av denna nya skaldkonst. Den har ej annan svårighet, än graden. Tonen följer tankan: är lätt och strömmande: är häftig, stark, bruten: är ljuv, är vild: är viktig, eller överfarande. Den rätta Läsningen är Förståndets och Känslans: ingen regel ger den. Men utan den – förlorat är det rörande av hela Skaldens skönhet! Versens egenteliga musik är enfaldig. Det högre förlorar sig evigt för denna – eller denna – graden av själar. Någon gång ropar man: *giv mig en Författare*. Likså ofta kan återropas: *giv mig en Läsare!*

Förste Sången.

Från ditt sköte, Natur! lät i eteriska vågor
Strömma över min Sång behag och rörande skönhet,
Strömma förtjusning. Dig, ack dig, odödliga! milda!
Allt-upplivade, dig Natur! min bävande harpa
Stämmes. Tyst omkring mig sväva, Ossians ande!

Mäktig är du, natur! O alla varelsers fullhet!
Mäktig är du. Och kraft, och kraft av evighet strömmar
Från ditt inre outgrundliga liv. I ditt hela
Oomfamneligt utsträckt, stor, harmonisk, oändlig:
I ditt stoft obegriplig. Källa av smärta och vällust:
Källa av ljus, av själ. På den höga, eviga Himlen
Strålande, nådfull. Liv i solen, och fägring i blomman.
Skönhet i allt, i allt! men Gudom och under i mänskan.

människan – ack! Naturens avbild, helgedom, tempel.
Djupt i dess väsend outgrundelig lever Naturen:
Lever och verkar i Känslan. Hemlighet! Hemlighet! känslan?
Väsende, Kraft! vad är du? Gud förborgad i stoftet:
Gud inom oss. O djup! Från henne flöda Begären:
Flöda elände, storhet! flöda kval och förtjusning!

Andre Sången.

Som i dig, O Natur, en enda rådande allkraft
Oupphörligt skapar, och oupphörligt förstörer:
Evig, underfull. Fläktar ljuvlig och susar i västan:
Hotar förskräcklig i Dundret, rasar i midnatts-stormen.
Vällust i rosens barm, i Våren ungdom och glädje:
Död, förhärjning, i Nordans grymma, kvävande ilar!
Gjuter blomstrens ånga: driver de virvlande molnen.
Purprar Östern: och smilar ifrån den rödgula frukten.

Sporrar den frätande Tigren: andas ömhet i duvan.
Blickar i Stjärnan nåd: och gnistrar vrede i Blixten.

Så, O Natur, Natur! så, outgrundlig i mångfald,
Outgrundlig i enhet, är ock i människo-stoftet
KÄNSLAN. Samma, samma! mäktiga, levande åtrå
Störtar SAPFO i vågen: och dig, förskräcklige HJÄLTE*!
I det brusande svalget. Fäster dåren vid guldet;
Dåren vid ärans bländsken. Ofrånskiljeligt fäster
Ynglingen ack! vid flickans bröst i hänryckta kyssar.

ALLTING, allt i den stora, omätliga, vimlande Världen,
Söker varelse, sällhet. Söker i himmel och avgrund
Nöje, varelse, sällhet, liv, åtnjutande, evigt!
Vimlar och söker.... ack! FÖRSTÖRELSEN följer dig, följer dig,
Kreatur! Åtrå, sök. Den kraften som livar din ungdom,
Den förtär dig!

TREDJE SÅNGEN.

SAMMA levande KRAFT! men kraft som olika verkar,
Evigt föränderlig, evigt en. Obegripelig verkar
Efter ämne och lagar; efter ORGANER, Organer!
Strömmar lätt som en gudomsfläkt i det glädande ljuset:
Brusar fraggande våldsam gnyende gruvlig i vågen.
Ljuv i en vår-pust; ljuv, elektrisk, eldar, uppömmar
Cypriska flickan, retar tjusande, föder begären!
I Caraiben grymhet, tiger-art. Snille, ack! SNILLE,
Frö till himmelska dygder, i den harmoniska, fina,
Eldiga Mänskan. Ack! men ack! du flyr mina djärva
Bävande blickar, Natur! för tankan flyr och försvinner och
Höljer dig djupt i ditt heliga, ogenomträngliga mörker.

* Quintus Curtius.

Snille? ja. Och frö till Dygder, till hjälten, till Skalden?
Ja. Naturen är allt i tingens Organer: fast ofta
Outgrundeligt huru? Elden och spänningen i den
Äregiriges själ, upplyfter den, gör att han älskar
Frihet och höjder, svåra förvånande bragder och faror,
Häftiga häftiga nöjen! O däremot känsloöm, ljuvsint,
Vandrar i stilla dälder Vällustens vän, och förtjusning
Andas, och ler åt rosen, och söker, söker herdinnan och
Skuggan. – Evigt skapande! i Förening och Bildning
Lever du, känner och verkar. Varje stoft genom dig har
Kraft, har liv. Men kraft och liv i stoftet är intet
För det dödliga ögat. I Förening och Bildning,
Där först yttra de sig: den Högstes under och styrka!

Fjärde Sången.

Analogi! sublima, strålande Sanningens Iris,
Som hon utskickar vitt i Naturens okända riken,
Analogi! du ser det; ropar det högt för den vise.
Känslan i människo-stoftet är allt. Är, namngiven, Tanke:
Härskande heter Passion – Passion! O ängel! O vilddjur!
Jordens glädje; och jordens styggelse. Ljuv som sefiren:
Rasande, ljungande. Stiger hög och ädel till himlen:
Störtar sig djupt i avgrundar. Fridsam, mild och gudomlig,
Gläder i antonins spira, gläder och lyckliggör jorden:
I Tyrannens cerberiska Bröst förhärjelse! jämmer!
Ve oss! skulle föröda jorden och människan – Om ej
Om ej du, Harmoni! om ej din eviga jämvikt
Uppehöllt allt. Och ej av oändligt vimlande krafter,
Krafter, som utom dig, i död, förvirring och kaos,
Ack! i evighet skulle varannan förstörande rasa –
Gjorde ett verksamt helt, i världen och människosjälen.

Liv och ljus! Harmoni! omätligt utbredda Vishet!
Levande Skönhet! Guds Förstånd, som härskar i allting!
O genom dig är striden, är Döden ett villkor för livet:
Åskviggen, Stormen godhet. Förföljelsen, hatet på jorden
Verksamhets-grunden för tusende, tusende ädlare krafter.

Allt genom dig, gudomliga! allt är Varelse, skönhet!
Skönhet i världen, i sederna, segrande skönhet i snillet.
Dygden själv, är av dig. O stråla, ljusfulla sanning!
Kraft och Harmoni förklara hela naturen.

Femte Sången.

Kraften är tingens liv; den Eviges, Eviges väsend!
Harmonien är skönhet och väl i vida Naturen.
Bägges förening är Gud! som livar snillen och hjältar;
Spänner stoftets förmåga! till stora, härskande Dygder.
Kraft utan harmoni, är strid, är fasa och jämmer.
Harmoni utan kraft, är god och oprisad vanmakt;
Medelmåttans oädla lugn. Men Bägges förening
Uttryck av Gud! i er, o höga, mäktiga själar,
Er, odödlige, Snillen och hjältar! Gudomens lågor!
Han lever i edra sinnen. Utgjuter stoftet
Vitt till tusendes väl; till Världars sällhet och ära!

Sådan var du, o Ossian: lyft mig himmelska rysning!
Ossian, Skaldernas konung! för vilken Naturen står hörsam.
Ack! för vilken Homerus försvinner, och Voltaire är intet!
Milton spänner sin flykt, och svindlar, och hinner dig icke!
Vem kan följa dig, skald? Från stjärnorna klingar din harpa
Med de Odödligas ack! tillbaka. Häpnande tystnar
Himlarnas eviga harmoni. O Ossian, Ossian!

Glad som ljuset: ren som etern: segrande, hög som
Blåa himmelen. Eller, Fullkomlige! i dina sorger,
Djup som molnet: stark som vågen: fasande, helig,
Dyster som midnatten! O Sångens mästare, höge!
Hjältars ära! odödliggörare! ädle, gudomlige Ossian!

Sådan, o Shakespear, var du. Ditt mäktiga, kraftfulla snille,
Jättelikt, skapande, välver Naturen. Välver, och blottar
Med en blick dess helgedom. Mindre harmonisk än kraftfull!
Hell! Germaniens ära, du, serafiske Klopstock,
Pindars vän och Himmelens: rys, o svaga Europa!
Edens skald, du Gessner! dina himmelska sångar
Andas oskuld och Gud. – Natur! men däremot mera
Harmoni än kraft, i er, behagliga snillen,
Er, o svanar Galliens! er, Italiens duvor!
Ömma, ljuva och lätta; sällan ädla; men aldrig
Själens inre heliga krafter rörande. Dig dock,
Nordens tjusande näktergal! Uranie! Uranie!
Dig dock vörde min Sång: dig, starke, glänsande Stiernhielm!

Kraft! i er, Guds söner, Världens lärare, Vise!
Dig, o Persias helige, Zendas strålande ängel!
Grekernas irrande Venus, överjordiske Plato,
Eller Albions ljus! dig, bjudande, kunglige Bacon,
Eller sublime, skapande, Newton, Montesquieu, Leibniz,
Eviga namn! Dig, ädle Seneca: dig, Roms halvgud,
Tacitus! Stig, Gracian, i ljus: stig, Rochefoucauld! Lär oss,
O Försökande, segrande Pope, allt-fattande, förd av
Shaftesburys seraf-glänsande, starka, odödliga ande.
Väl dig, Helvetius! Väl dig! människohjärtats förtjusning,
O Rousseau, Rousseau! sublime, harmoniske, ljuve!
Julias, sanningens, sällhetens vise: känslans ängel!
Min själs helgon! ömma, heliga tårar värde!

Eller, levande bloss! Aurel, din dygdiga äras,
Din Förgudnings härold, oemotståndlige Thomas!
Eller, Naturens helige, Lavater! gäckad av dåren:
Mörk för den blinde! men gudomligt seende, helig!
Eller, mäktige Goethe! hög, rousseauisk, shakespearisk!
Själens härskare! våldsam, ljuv! underfull, ossianisk!
Denna i all Naturen är tingens eviga ordning.
Kraften är livet: Harmonien är dygder och skönhet.
Skönhet, i världen, för sinnet, skönhet för tänkande Själen:
I sin krets, och i sitt förhållande. Cromwell, ett under,
Under! och skönhet i Djurets värld, är styggelse, fasa,
Ve i Mänsklighetens. – Så, I härjande hjältar!
Dyrkade människo-fiender! ädla vilddjur! besungne,
Alexander, Tamerlan, Karl! så, ären I Store
Under kretsen av människovälet: i Tigerns ära!

Däremot I, odödlige! ädla, harmoniska själar!
Samhällens stiftare, skyddsgudar! däremot strålen I evigt
I de Visas sublima värld: välsignade! gudar!

Sjätte Sången.

Harmonien är Skönhetens grund: och Skönheten nöjets.
Nöjet föder begären. I den heliga, djupa,
Gud-förrådande Känslan, föder oändligt, oändligt!
Genom världens omätliga riken i eviga myriader.
O Naturens härliga syn! Guds salighet! O det
Evigt sig utgjutande livet. Heliga! i dig
Vimla kreatur, vimla begär: lever allt outgrundligt,
Lever den Evige. Ack! utgjut dig, Källa av skönhet!
Vitt över världen, din varelses sken, ditt väsendes uttryck.
O allivande anda! Guds fläkt, i mig, omkring mig!

Guds fläkt! rosens liv, och ljusets gladhet, och bergens och
Världstoftens vegeterande, evigt välvande kraft. O alljuve,
gode!
Själens hänryckning, salighet, liv: harmoni! kärlek!
Utgjut skönhet och väl, NATURENS FADER, ifrån dig!

SKÖNHET? Skönhet och väl? ja, i sitt förhållande, hänfört:
Efter det fattande Sinnets rum, förmåga och daning.
Matken i gruset, människan, hjälten, den vise, serafen,
Varje kreatur har sin krets av godhet och skönhet:
Och av smärta och ve!... För vilken av dessa är Världen?
För MIG! för MIG! för MIG! ropas i hela Naturen.
O kreaturliga blindhet! Stoftets själviska vanmakt!
Segrande människo-dumhet! Du ler, o Vise – och du, du,
Allting-njutande GUD! du ler: och upplivar dåren.

VARJE kreatur har sin krets av godhet och skönhet:
Är i sitt stoft Gud! SÅ till sig hänförer allting:
Skapar omkring sig en Värld: en egen ordning av tingen:
Egen ordning av gott och fullkomligt, av stigande SKÖNHET
För dess skimrande flyende varelse. Verkar och skapar
Efter sin fattnings punkt, sitt själv, sitt kännande sinnes
Liv och njutning och väl. Oändeliga harmonier!
En är den eviga, sanna: Guds! den stora det Helas!
Eller den Vises. – O så MÄNNISKAN skapar omkring sig
Ve och Förtjusning. Vitt kring jordens omätliga sträckning
Se! huru tal-löst vimla de sällhetssökande stoften:
Vimla! strida, förenas. Ur det Harmoniska, ljuva,
Tillskapa Dygder: ur det förstörande, stridande, Laster.
Delens gränsning och vanmakt med sitt väsendes höghet
Blandande. Lejonets ädla, mäktiga grymhet förbannas:
Hjältens firas, beundras, dyrkas i eviga släkter.
Tusende, detta är gott! och andre tusende, detta!

Ropa. Famlande kreatur! evigt fjättrat vid självet!
Kvävt i ditt stoft! O nej! gudomligt, underfullt i det.
Dårlige vise! spänn du högre tingens förmåga:
Skapa en kraft i vanmakten! giv en sinnesgrad! Giv den!
Nej nej! kryp, osaliga matk! förtär dig, o spindel!
Bliven i gruset, dumme, kraftlöse, djuriske, slavar!
  Men du rika, saliga Ljus! du, omgiv mig himmelskt
I sublimare Världar.

  Utgjut, Gudom-andande stoft! ack, utgjut dig längre:
Lyft av en starkare pust den Eviges. För dina fria,
Mera eldade, ädlare sinnen, saliga! för dig
Öppna sig ljusfullt, uppstiga tjusande högre och högre
Kretsar av Skönhet och Väl. O njut och lev i det Hela!
Där är Himmel och ljus, och Gud, och Salighets fullhet!
Andas, kreatur, Glädjen! och dö, och dö i din känsla.
O I Vise! Guds förtrolige! Snillen och Hjältar!
I, odödlige, leven där. Millioner nedför Er
Stå och tillbedja: heligt rörda, tacksamma millioner!
Tillbedja ljuvt med ögats, med själens hänryckta blickar!

  Harmonien är Skönhet i allt: är retelse! ljuvhet!
Tingens glans och behag: är Samhällets ordning och styrka:
Snillets segrande makt och skönhet för människo-tankan.
O, i Ditt sköte, ljuvliga! födes tjusning och nöje:
Och i nöjets, Begären. Dessa bliva Passioner,
Härskande. Om harmoniska, Dygder: om stridande, Laster.
Alltid den Eviges kraft! och alltid väckta av Nöjet.

  Nöjet! Centrum i alla Naturens kretsar: ack! evigt
Kringom vilket vimla och röras de levande stoften,
Aldrig vilande. O känsla! O smak av Naturen och livet!
Droppe av Guds sötma! fläkt av hans andas ljuvhet!

Liva mig, himmelskt strömmande, från evighet, ur Guds sköte!
För mig på dina vågor! till Honom! till det HELA!
För mig ur gruset! O jag förkväves, förkväves!
Utgjut mitt högre väsende! Heliga, första känsla,
Lyft mig saligt! – Vanmakten hos de dödlige kallas
Brott. Då fly det lägre! Ädlare människa! höj dig:
Stig från högre till högre kretsar av salighet. Andas
Dygdens stora Harmoniska väl. I kännen det, hjältar!
I uppoffrande, stora, rika, lycksaliga själar!
Världens skyddsänglar! människoälskare! dygdige! vise!
Fulle av Gud! Så utgjutne till vart krälande stoft: så
Levande i millioners väl den Eviges sällhet!

ACK, jag smakar dig, LJUVA! kraft i hela Naturen!
I den sårande, i den läkande, hjälten och slaven,
Stoftet och Guds högsta Serafim. Underfull, underfull,
Härjar och välgör: ler och ger liv: och rasar och dödar.
Fasa i Tigerns gap: och smekande oskuld i lammet.
DU gör allt, Gudomliga! Väcker sinnena. Livar
Örnen och den sorglösa fjärilen. Eos! o Eos!
Ömma, ljuva, harmoniska flicka! vad var det som gjorde
Dig så skön och så ljuv? O NÖJET. Ej brottslingens kval-lust:
Men det rena, himmelska. – Undfly, Dödlige! undfly
Nöjets leende fara. Ett lägres, som hindrar ett högres
Mera saliga njutande. Detta är sällhet, är Vishet!
Dåren må retas av Dräggen, och leva av äckel och plågor!
Men du, ädlare! ur den rena, himmelska källan
Drick du livet och Skaparens kärlek. Yrslande! ser du,
Ser du ej Kvalet som ler? Det Gift som Konungar dricka,
Ock är ett gift! O märk, huru skänkt i gyllene skålar
Ljuvligt det lockar och retar och sprider förtjusning och döden.
Märk dessa Krönta barnen! förförande millioner!
Som den vise beler, den ädle föraktar, och Världen

Jordar och glömmer. O Grusets barn! o famlande, svage!
Himlarne vänta dig. Ack! du ej den salighet känner,
Ej den Skönhet som andas över dig. Bliv då i gruset!

MEN du fläkt av Sällhet och Gud! sublima och ljuva!
Upplyft mig, DYGD, till hjältarnas himmel. Nöjen och ära
Följa dig, saliggörande! ljusa! harmoniska! glada!
Själarnas VENUS! Skönhet! Himmelens dagg över jorden!
Känslornas harmoni. O följ mig, O följ mig!
Genom min varelses flyende ögnablick. Liva mig, lyft mig,
Själens kraft och styrka och eld! O ljuvliga! från min
Ålders och känslas gryning, älskade, sökte jag icke
Tyst ditt ljus, ditt lugn, din saliga oskuld?

DYGDERNA! O min Sällhets skyddsänglar! följen mig, glada,
Ljusa himmelens barn! O följen mig genom livet.
När jag bland människor söker SÄLLHETEN: utan att finna!
När jag från Skogsklippans sällare höjd ser ut över jorden:
Eller därifrån rörd går ned att gråta i Dalen.

Jag vet icke om man skall finna denna versarten så melodisk, som jag funnit den rik och ädel. Man kan invända mycket. Världens Störste Skalder svara. Vårt språk i sitt slaveri suckar efter en sådan frihet: mänskliga snillet påstår den. Det vekliga Rimmet uthärdar icke en stark tanke; förgås i Passionens våld; Odens flykt glömmer det. Jag har vågat. Skall jag krossa PINDARS Lyra, eller behålla den?

Jag menar med NATUREN Guds Kraft som lever i allt: utom vilken Känsla, Väsende, Liv, är för min tanka en evig tomhet. Jag menar även det Omäteliga Hela. Jag tror dess obestämda

Evighet: dess Oändelighet för inbillningen. – SPINOZA skald, hade icke varit Panteist.

*

Jag hatar dessa kalla hantverks-Snillen, dessa mekaniska, själlösa huvuden, som uppställa Naturen såsom ett dött Urverk; som se endast Världens *kropp!* under det all skapad tanke förlorar sig i dess krafter och liv. Bygg, bygg, Vettiga barndom, utan sinne och genomträngning! Den Vises öga ser GUD: ser och känner honom all-levande!

Världen är Guds första, stora, allmänna Uppenbarelse. Han lever där i var strimma av ljus, i vart drag av Skönhet! Utom honom, vad vore den? skenet av en varelse; ett dött vanmäktigt stoft; icke det! Utom honom – fall i avgrunden av ditt eviga intet, sköna och härliga Guds helgedom!

*

Min lag har varit att UTTRYCKA, ej att BESKRIVA min känsla.

Jag har ofta brutit harmonien. Mest där Känslan upplöst den. Någon gång där jag sökt ett *levande uttryck*. Jag har frågat Naturen för mina sinnen. Hava de felat?

På ett par ställen har jag vågat *Inversionen*. Snillen av hög granskning beundra dess styrka och rikedom. Jag känner ingen annan regel än det Högsta Sköna och Goda.

Jag älskar icke Medelmåttans ymnighet. För Er har jag icke skrivit, artigt famlande Ordsnillen! icke för Er, själar utan kraft! fjäder-lätta, vatten-klara, behageliga som en ljuv dunst, och så svaga och försvinnande.

*

Jag har lämnat Passionernas *metafysik*. Deras naturliga Målning återstår i ännu Sex Sångar. En tid kan giva dem.

Från NATUREN – vars första Kraft är Gud – kommer allt liv, all känsla, all skönhet.

eterisk. ren, himmelsk, osynligt mäktig.

bävande harpa. av den förtjusning, den starka heliga rysning, i vilken den minsta fläkt av en Gudomlig makt sätter allt.

OSSIAN. den förste, den mest sublime av SKALDERNA.

* *

Samma – mäktiga, levande åtrå: till liv, till sällhet. Här givas ögnablick då Döden är det mest lycksaliga. Här givas ögnablick då Själen uppfylld av alla varande Släkters, av alla kommande tiders Dyrkan och Välsignelse, ville giva sin varelse tusende gånger; och förgås i sin egen lycksalighet. Dessa äro de självuppoffrande hjältarnas.

vid guldet: såsom medlet till all Jordisk förnöjelse, det dyraste, det viktigaste. *vid ärans bländsken:* såsom rätta glansen av Lycksaligheten. *vid flickans bröst:* såsom en himmel av döende förtjusning.

Söker i himmel och avgrund. ingen suck, ingen rörelse, sker i den Kännande Naturen, utan för ett väl, en sällhet; utan för en grad av *Liv*. Intet *Liv* i den oändeliga Naturen märkes, som ej är en kraft av den All-levande.

FÖRSTÖRELSEN – såsom de ändeliga tingens Lag: såsom *Villkoret* för det oändeliga Livet.

Den förtär dig. genom själva Livets rörelse!

* *

ORGANER – i vilka den Allvarande Kraften verkar, yttrar sig oändligt, inflyter på våra sinnen – under tusende namn av Väl och Ve.

Äregiriges själ. den finner alla ting för matta, som ej hava tonen av dess egen Styrka. De lätta spelande behagen knappt röra den. Tingens starka, lysande karaktärer, det är dess glädje.

– *ler åt rosen*. alldeles tvärt emot den förra. Intet lätt, flyende drag av skönhet undflyr dess lena sinnen. Vila, njuta, vaggas av Gracerna, väckas av Kärleksgudarne, föras av nöjet lockad av skönheten – det är dess liv och dess Elysium.

i Förening och Bildning. i den förra skapas QVANTUM, i den senare QVALE av den Oändeliga Kraften.

* *

ANALOGI. den Stora alltings LIKHET, genom vilken den vise ser från det mindre till det större, från det varande till det kommande, från det Synliga till det osynliga, från andeligheten in i det Oändeliga. – IRIS. Sändebudsgudinnan, i Fabeln, med Regnbågen över sitt huvud, vingar, och ljus-fladdrande mantel.

är namngiven. uttryckt i ett namn, ett konstlat ljud. Ty de enkla, första *naturens uttryck* (djurens) kallar ej Skolmänniskan *Tankar* – efter han ej begriper att en droppe är Vatten men väl hela Havet.

PASSION – kallas var och en härskande känsla, såsom härskande. Den är mot Harmonien, mot den stora Skönheten av människans Själ, då den ej är av det evigt *Sanna* och *Goda*. Se FRAGMENTERNA.

ANTONIN. Marc-Aurel.

Spänner stoftets förmåga. egenteligen tillhör detta blott *Kraften*, som är livet, Själen, det stora Gudomliga av allt: men *Harmonien* gör Bestånd, Välgörande, Skönhet, Fullkomlighet. Den är Alltings oändeliga Villkor. Så som *Varelsen* är *Väsendets*.

O HAN. GUD, hans kraft, hans väsendes harmoni: en Känsla, på en gång innerligt häftig, stor, och rätt. – *Utgjuter stoftet:* låter det fatta, känna, älska, verka, i en omätlig rymd.

SÅDAN *var du:* full av Harmonisk Kraft: av Naturens *Gudomliga*. –*OSSIAN, och de andra stora Snillen: se FRAGMENTERNA.

Naturen står hörsam: liksom *bävar* lydande.

välver Naturen. upptäcker, med ett slags våld: tränger in i det

innersta av Människosjälen: ser, blottar med en blick, Passion, Hjärta, djupet av Dygd och Last.

Häll! utrop: väl dig! välsignad! – *och Himmelens:* ty han har sungit om Messias. – *rys, o svaga:* ty detta lilla, barn-späda släktet förgås vid var ton av hans Sång; behöver joller, ej Skalder.

behagliga. detta nalkas Svagheten. Styrkan, harmonisk, är hög, är ädel – men ej *behagelig*.

Uranie: Fru Nordenflycht. Det var hennes namn i det Vitterhets Sällskap där hon var.

Zendas. *Zend-Avestas:* Zoroasters och Persernas Heliga Bok: full av allt vad Inbillningen kan skapa högt, hänryckande, och gudomligt.

Albion, England. *bjudande*, *kunglige:* ty han skrev Lagar för Snillet.

Stig – i ljus: ty han är mera Förträffelig, än känd, än lysande.

O Försökande. Essay on Man.

Julias. *Julie*, ou *La Nouvelle Héloïse:* en Bok utan jämförelse, för Hjärtat, för hela mänskliga livet, skriven av en Vis, av en ängel! – *tårar värde!* ty han var öm som man är det i Himmelen; men kallade sig alltid *olycklig*. *Han gäckades mycket av Satan-Voltaire. Han gäckades evigt av Kvickhetens kalla, tomma, artigt föraktliga släkte.

Aurel. Marcus Aurelius.

Förgudnings härold. Äreminnet över Marc-Aurel: ett mästerstycke av Vishet och rent Snille. Det är en av de *få* Fransoser som hava något ädelt.

skönhet i Djurets värld. betraktad i styrkan av sitt *Själv:* lössliten från den vänliga Mänskligheten; i den Slughet, i de Krafter, som göra ett Djur stort och förunderligt – eller, efter sin varelses plan, *skönt*.

ädla vilddjur… i Tigerns ära. De kände ej den Välgörande Dygdens och Mänsklighetens stora Harmoni.

* *

Gud-förrådande. ty allt varuti vår Tanke (vår själ) verkeligen förlorar sig, det är Oändligt. Den förlorar sig i all Kraft. Därföre är all kraft GUD. Men den första, den heligaste av alla Naturens krafter är *Känslan*.

Guds salighet! parentes av känsla: utrop av hänryckning. *Det Dityrambiska, det brutna, det hänryckt vilda i de rader som följa, är Naturen, är sanning, i *min* själ.

Världstoften. det vi kalle VÄRLDARNE: några skimrande stoft inom ett annat stoft av den oändeliga Världen: några svävande livsandar i det minsta organ av den all-levande Naturen.

Och av smärta och ve. av lidander; vidrörningar av ting som ej harmonisera med dess varelse; fläktar av förstörelsen.

ur det Harmoniska. O huru föränderligt är ej detta! efter sinne, kraft, inbillning, öde. Så föränderliga äro ock *dygderna* på jorden: merendels Själv-nyttans oändeliga skepnader. Men EN är vår varelses Harmoni, EN är Samhällets, EN Mänsklighetens, EN Naturens: och *denna* är evigtvarande DYGD..... Ack! den är för Stor. Endast de vise och ädle känna den. Lät oss ej trycka svagheten. All *harmonisk kraft* är en dygd.

fjättrat vid självet. vid de små, trånga uteslutande, den första Själv-kärlekens idéer och viljor. Vid den lilla enda känslan av sig själv!

ack, *utgjut dig längre*. njut mera: genom Nöjets gudomliga lockande gå längre: lev i en högre Harmoni av tingen – närmare, och närmare den *Högsta*, där allt är enhet, ljus, oändelig Skönhet, evigvarande frid. *I samma mån människan, ned till stoftet av sitt själv lever (känner, älskar) i en mindre krets av tingen och världen – njuter hon litet, finner misstämmelse, strid, *Ont* i allting: ty detta ALLTING är inrättat efter idén av det Hela, och ej efter idén av ett stoft. Den som vill vara lycksalig i sig Själv måste gå in i harmonien av sin Varelse, den gudomliga Sundheten och Begärens frid. Den som vill vara lycksalig i Samhället, måste deltaga i dess Stora liv, i dess All-

männa Välgörande. Den som vill vara lycksalig i NATUREN, måste se, känna dess HELA, denna Skönhet, detta liv, denna oändeliga allvarande Harmonien av Guds Varelse.

För dina fria, mera eldade, ädlare sinnen. ty med *dem* endast stiger den dödlige. Dygden som Snillet kunna lika litet *givas*. Den ena är Hjärtats, den andra är Förståndets, bäggedera Känslans – KRAFT och SKÖNHET.

Där är Himmel och ljus – ty där uppenbarar sig Alltings Skönhet och överensstämmelse: alltings oändeliga Välgörande: GUD, i fullheten av sin kraft, i harmonien av sitt liv!

Andas, kreatur, Glädjen. över denna rika Skönhet, detta strömmande Ljuset av Gud. Den vise, inlåten i NATURENS oändeliga levande Tempel, känner samma förtjusning, som (efter Tron) Guds utvalde inlåtne i Salighetens himmel. Allt för dem är förklarat: de överströmmas av ljus: och förgås i lycksalighet.

*NÖJET är *Liv i en högre grad*. LIV är det Gudomliga Första, GUDS väsende. – Detta bör förklara den hänryckning som så allväldigt råder i dessa strofer av Sången. Metern upplöses: versen liksom dör. – Om Nöjet är *högre* liv, och detta strömmar i alla oändeliga ögnablick från Gud, och är det enda Första i hela Naturen, och är Guds väsende, och Själen genom dess fläktar åter stiger och uppstiger till det Högsta Oändeliga, o! var är den dödlige som ej, hänryckt i tanken därav, känner vad han aldrig känt?

Fulle av Gud. ty han lever mest i de Stora själar, i Sinnen av eld och ljus. Var *kraft* är, där är *Gud*.

i millioners väl den Eviges sällhet. Lycksaligheten är i mån av åtnjutandet. Men man åtnjuter icke utan i *förening*. I *den* endast kan kännas, fattas det Sköna, det Välgörande av allt. Jag sätter Guds egen *salighet* i denna känslan.

LJUVA! (Nöjet.) – *I den sårande*. ty han söker blott sällhet, Liv. Han njuter det i tanken att hava undanröjt ett hinder – skrämt ett ont, förstört något smärtande. »Nu skall jag leva!

tänker det svaga kreaturet: och ser ej att tusende tänka detsamma. Ack! de känna ej Mänsklighetens harmoni: ej den stora gudomliga Välviljan.

Eos. *morgonrodnan:* pastoral-namn: den första flicka Skalden älskade. *Då*, arkadiskt, platoniskt: endast i första blomman av Sinnets vällust. – Ack! Kärlekens, som alla Mänsklighetens, skönaste rörelser, äro förlorade. Allt har blivit kvickt och utan Geni: artigt och utan Känsla.

Ett lägres som hindrar ett högres – Mera saliga njutande. det enda brott på jorden är då – *litenhet!* Besinnen det, *I små*. Det är ej er ondska, det är litenheten, gjord betydande, själv-tillräcklig, som sätter er emot den Stora Sanningen, den Stora sällheten, den Stora Skönheten: det är litenheten som gör er till missnillen och missdådare, narrkvicke och skälmsluge. Det var ej ondskan, utan litenheten, som ingav de *små människors* Jätte, Voltaire, att gäcka Naturen.

Kvalet som ler. i lockelsen av ett falskt nöje: ett sådant som Skalden kallar *kval-lust:* disharmoniskt med vår Varelses bestånd. – alla *Passioner*, i allmänna meningen, äro sådana – falska rörelser, *krafter utan harmoni*.

Himlarne vänta dig. den högre Sällhetens, den högre Skönhetens. Ty autorn känner, söker blott höjden av Naturens känsla och vishet.

Hjältarnas himmel. Dit Själens kraft och storhet föra: denna Salighet att skörda välsignelser av Tusende.

*Dygd är mänskliga Själens eller Varelsens Högsta Kraft med Högsta Harmoni: annars, och i allmän mening, *var harmonisk kraft*. Dygden lik-bildar således Fullkomligheten av Gud. I henne är all Moralisk Skönhet, all Själens Storhet, all Lycksalighet.

bland människor söker Sällheten: utan att finna. Förlåt mig! ömma och heliga Mänsklighet. Det är orätt. Om skönhetens och lycksalighetens Gud någonsin talar till själen, så är det i

dina blickar, i dina innerligt ljuva rörelser. Fast du har i din krets några skuggor, några glänsande, flygande stoft, på vars atomiska dans Hopen gapar och kallar det snille: så är ändock denna samma din krets GUDOMENS TEMPEL: Han lever där, den Evige, i den innersta kraften, i den överströmmande ljuvheten av sitt liv.

---

* *Förklaringen av autorns Filosofi, av dess* System av Sanning och Skönhet, *skall lämnas Allmänheten* i FRAGMENTER till PASSIONERNA – *som även innehålla dess andra Original-Stycken*.

INBILLNINGENS NÖJEN,

PROSAISK ODE.

Är DET inbillning, som gör oss lyckliga?

Till KELLGREN

BEHAGENS SKALD.

Jag är förtjust att kunna göra er detta Offret. Ni har länge varit högt bland min inbillnings Skönheter. Redan från första dagarne av min känsla visste jag av Er, och betogs min själ av edra livliga behag.

Skaldens hjärta kan ej sakna det älskvärda hans Snille har: så litet, som den känsla, kraft och höghet, Naturen gav dess röst. Detta behag som strömmar i edra tjusande rader, kommer det ej från er Själ? Ni vet det: kände ni det ej först Själv? Äran att äga det gjorde den er ej hög; och tysta erkänslan därav, öm, ädel och ljuv?

Snillet har ej en större beundrare än Snillet. Krukmakaren hatar Krukmakaren: och den lilla själen den lilla. Men Snillet! som såg Naturen gjuta Skönheten, såg den i ett rätt mått strömma till alla varelser – det, självt så rikt, i dagen av alltings Sanning, vad skulle det Missunna? Den som njuter hela Ljuset, med vem skulle den tvista om strimman?

Avunden är *den låga själen förträffelig*; den eggade vanmakten i sin styrka! Hon skulle vinna kronan: och sårar endast den ädles hand som tar den. Men den höga, rena, ett Snilles stora och kännande Själ, fästad, ej vid det lilla stoftglittret av sitt själv, men vid den omäteliga världen av den hela Skönheten… skulle hon ej se Naturen? ej förstå dess skrivna lag av *Det är* och *Det är icke?* – Ack! om de Ädle känna avund, vad skall uslingen kän-

na? Om Världens Ljus irra, huru skola de dödlige ledas? Snillet förnedrat, vem skall sitta på Rättrådighetens tron? Nej, far! galna flygande bloss av ett alldagssnille. Men du, renare, strömma eviga Ljus! och må jag, i dig, aldrig misskänna ett värde.

Jag har hört Er, mästare av den ljuva Harmonien! förtjust av dessa nya slag i de toner jag själv stammat. Svenska sången trånade: ni gav den de livliga retande behagen. Nordens klyftor återsucka deras röst. O ser ni dessa lycksaliga Skuggor! Anakreon med snöiga vinkransade hjässen, Horaz med stora minen och i den det glada halvgäckande löjet, Catull med sin lutas lätta darrande silverton: de höra, och älska er: de skola införa er i de tjusande skalders Elysium.

Jag såg er alltid som en Skönhet: och är ej var livlig Skald det? uppstig, venusstjärna på Svenska Snillets himmel! så ljus, så harmonisk, så vän av de tysta nöjen. Uppstig på strålen av ert behag och er ära. Rör lutan. Se omkring er. Det isiga Svenska hjärtat ryser av nöje: Glädjen, upplivad, ler emot er: och Behagligheten vill er väl. Ack! jag själv, jag känner hur jag förlorar mig från den Styrka jag älskar, när jag talar till er. Jag blir väldigare när jag andas mot er bild: så som i Kärlekens dagar Cyperns flickor blevo det för Idalias tjusblick.

När Harmoniens röst förenar sig med nöjets suckar, när Snillets strålar glimma ned på behagens sköt: O då ler jorden! inbillningen och hjärtat förgås hänryckta, och skalden tillbes som en strålande Gud. Men på jordens låga trakter, i andra världens skuggor, famla gravens suckare: de förbanna nöjet och ljuset. Över dem, i den andeliga skumheten, dväljas de svaga ögon – dessa ömma och sjuka själar, dessa lättförargade Guds tårmilda barn: de utstå ej ett drag av det levande löjet, ej en ren strimma av jordens fröjd. Ack! slå edra tjusande toner. Sjung, en Plato i vällusten, Naturens retande skönhet. Lät dem sucka, ned genom alla mörkrets riken, vid Nöjets sång!

Välsignelse över den vars själ Naturen ej tillslöt för någon skönhet! Som hög och rättrådig kan hedra, som upp till Gud lycksalig kan njuta, allt. Se! dess starka blick skåda i ljungelden: och förljuvad le mot guldstoftet på blommans blad. Möt mig, intagande behagens skald! och må aldrig en lågfödd känsla ohelga Skönhetens rike.

En Skald, säjer man, kan ej hedra en Skald, av gott hjärta. Förnedring! Den som föddes med livligaste känslan av skönheten, har lättast att förneka den! Fly! galna, enögda avund: till ögnablicksrasets, kvinnoyrslans och kabalens småhuvuden. Parisiska kvinnan, öm, fin-nervig, lätt-rasande, söndersliter i sin själ det sköna blåa ögat som medtävlar. Så gjorde evigt det lilla hjärtat. O stora, gudomliga Snillen, len! så gjorde det ock Er. Så gör det Er ej mera, nu satta odödligen på den Härskande Skönhetens troner.

Uppstig, glädjens och skönhetens vän! klädd i styrkan av de segrande behagen. Övervinn allt. Läna av nöjet, retelsen; av er själv det fina stickande vettet; av Voltaire, mindre skön än ni, sångens fria lopp. Förena, i strömmen av er harmoni, Permessens ljusa bölja med Tibers svall.

Ack! med vilken otålighet jag en gång såg er så långt ifrån mig: och fann er aldrig nog beundrad. Tusende av edra skönheter gå förbi eller över de mestas själar. Var är en värld, en domstol för Snillet? Tysta, förunderliga, höga känsla, som förer mot äran! gör brinnande för en annans lov; nedkastar en ädel för den förtjäntes fötter, för att åter se en annan ädel nedkastad för sig. Tig, usle lågtydare! Man ger, som man är värd. – Men nu... vilar Svenska Sången i edra händer; återstrålande, upplivad, glädd som jag, av ert Snilles middagsblick. Ack! där är Ni. Min sol arbetar ännu i morgonskyn. Om den genombryter molnen, blir dagen klar.

Aut. till P–

INBILLNINGENS NÖJEN,

ODE.

Sången upphöjer dig, o dårskapernas och behagens moder. mäktiga! förtjuserska! skicka en trollblick över världen. omskapa allt. kläd dig i villfarelsens irrglans. lät mig se och tillbe dig!

Hänryckning omger mig. o det är Dig, det är Dig jag känner! tjusande uppblomstrar det evigt leende Arkadien. kärleksgudarne nedstiga på de glada fälten; och herdinnor, skönare än de, möta flygande deras kyssar.

Ack! eller där i Asiens skyar – bildar sig allretande Förförarens paradis. en ström av nektar forsar utför kristallklippan. himmelska flickor locka med alla nöjets skatter, oemotståndligt. myriader händer uppsträckas. alla sinnen sucka.

Vitt genom naturens riken skymta Folkslagens och barndomens Himlar. Du, skapade dem. Du, skickade den mäktiga, alltjusande blicken: och världens Omätlighet blev full av dig.

O, Sfärernas eviga harmoni börjar! Helikons sång stämmes: klar som ljuset kastar sig den vishetsgivande böljan. eller där borte! hjältar störta sig utför Nordens ättstupor. Olympen strålar, eller ljungar. Himlarne och avgrunden vimla av Gudar: av sköna Nymfer dälderna, skogarne, vattnen.

Inbillning! jo, du är de dödeligas Gudomlighet. Din himmelska yrsla utbreder glans och förtjusning över världen. Dårens, all jordens sällhet, är av dig.

Högt mot himmelens valv bildade du i molnet de glänsande tronerna. Världens Herrar sätta sig där: och störta, och försvinna i den eviga tomheten.

Och du sträckte ur skyn den strålande armen som nedsänker på den falske hjälten glitterkronan. millioner slavar förblindas, och nedfalla. men visare släkter komma. de sucka en förbannelse, eller skratta ett spottlöje: och hon splittras i grus.

Ack! om Dårens nöjen voro borte, vore här ingen sällhet mera på jorden!

Vem ingav Er, Egyptens härlige förtryckare! att lägga stenar på stenar, och kalla det Konungars Ära? högt uppstiga er barndoms mirakel. men den vise betraktarens skrattlöje stiger högre: hinner er! där I sitten i Odödlighetens dårhus. ack! om I upptagit ett kornfält. Floden hade kommit och förstört det. men kommande släkter hade sagt: *detta stället välsignade beskyddarens hand, men floden förödde det.*

O Inbillning! du gjorde dessa undren. Ännu gör din mäktiga förtjusning dem.

Du säger till den svagbegripande Konungen: förgyll väggarne av ditt hus, lät dina glimmande vagnar bullra, pryd dig som en kvinna! så är du stor och odödelig. han gör det; och i barnens förundran, och i hopens dumma anleten, läser sig icke mätt av sin Ära.

Så Härjaren! vem driver dig, rasande! genom länder och ödemarker, för att vid Indiens gräns dö av törst? tiggaren, tio steg från ditt palats, mera lugn och vis, gör detsamma omödad i sin koja. men du ville, du ock! att din mäktiga dårskap skulle reta Filosofens skratt: skulle på ljudet därav gå från släkter till släkter i ett aldrig upphörande eko.

Storbördingen bär på förtjänstens och dygdernas sirater. Gud! han har ju, han har ju icke deras väsende?.... O vise! tag icke leksakerna från barnen. Och du, Inbillning, upphör icke att dåra honom. utom dig, vad sällhet skulle hans tomma och jollrande själ hava?

Världens Omätlighet är full av Dig. nedfallen, dödlige, i myriader. kyssen amman för er sällhet och er visdom. glans, behag, förtjusning; odödlighetens ära, ögnablickets fröjd; är allt av henne.

O alltjuserska! gudomliga, trollblinkande kvinna! ljuvliga, rasande! föränderlig, tusenbildad! moder för kval och retelser!

Än välver din tron på gyllene skyar. än försvinner du osynlig i en allglädande pust genom världen.

Du föddes av sinnena. men Skalden satte dig på denna Tronen.

Där övar du din makt. du återger världar och tider. du skapar i den kommande evigheten nya. du förskönar: du ger avsky. du andas varelse och förstöring.

Du tjusar dåren: men ock eldar Dygderna. hjälten ser bland de ljungande dödarne blott sällhet och liv: martyren i kvalen blott himmelen le.

Du härskar över alla sinnliga varelser. men ditt välde liknar sig icke. nya solar tända sig för ens sinnen: allt naturens ljus slocknar för en annans. öm, herdinna, lockar du en, under myrten: och strålar, och ljungar i vapnen för den andra.

Sköna och behageliga dunst av tingens verkelighet! lyft Filosofen över sina sinnen. för fort: världen löper i virvlar för honom. ljuvare: han ser den allmänna dragningskraften.

Namnärans sol uppgår: och färgar det lätta molnet. Odödlige! ropa folkslagen, som tycka att han far som Gudarne. Men en stråle utgår av det sanna ljuset: och visar att det är din trollkraft.

Du jollrar med barnet. du rasar med dåren. och kan icke få dumheten från jorden.

Men den Vise förer du. O den vise! för hans fria och öppna sinnen blottar du Naturen. han ser dess under och helgedom. du fäster honom vid stoftet: och utgjuter honom i Gud. du öppnar för honom himlarne: utbreder Oändligheten: och låter uppgå kring honom den eviga världens skönhet och ljus.

Dock Skalden är din älskling. du tjänar den vise: men honom härskar du. mild, rättvis ofta: rasande oftare. för en kläder du allt i löje och blomster: kärleksgudarne kringfläkta, gracerna

kyssa honom. en annan skänker du vinets sälla yrsla. en annan hjältarnes höga anda. O giv mig den vises förtjusning!

Underfulla! du upplivar konstnären. du höjer och tjusar målarens öga, och spelarens öra. ädel och stark; lätt och behagelig; allrik!

Men för Begären är du en välgörande ängel! skönhet outsägelig! hugsvalelse! himmel!

Du kläder dig i det de dödeligas vanmakt önskar: och smekas och tillbedes och heter Hopp. du tar ett par gyllene vingar; uppsvävar glänsande över tiden och människokretsen: och heter Ära.

Du låter kvälla för Amerikanern i ett aldrig upptäckt land Odödlighetens källa.

Du öppnar avgrunden vid Pascals sida: och himmelen i Entusiastens själ.

Du låter på de välvande åren seklet löpa fullt för Guldets dyrkare: och tillägger i den långa halv-ljusa utsikten kanske ändå några år.

Du utbreder på den skönas barm Pafos eviga vår för älskarens öga: du låter Cypris odödeliga vällust le omkring henne.

Du skapar en himmel i ödemarken: och en kvalavgrund i sällhetens sköte.

O du blandar dina tjusningar med kval: men upphörer icke att tillbedjas!

Tysta, ljuva retelser! hemliga, onämnda, därföre icke mindre hänryckande verkningar av din makt! det som suckas, det som ses, det som kännes i ensligheten, hinner icke Sången. men du bönhör och gläder allt! du låter icke begären dö. du ger ett helgon åt Hesperiens flicka: en sylf åt Asiens.

Mäktiga, mäktiga Gudom! Och jag, anropar dig. suckar efter en dårande blick av dig. men vet att DU ger den.

Jag vet att det var DU som lät Eden blomstra för EOS blickar; lät himmelen öppna sig med dess blåa öga; all jordens förtjusning strömma i hennes kyss. ack! jag vet att det var du, som förödde Naturen när jag icke mera såg henne! och du, som vid Götaälvens nedlägsnare strand, skickade mig från henne – en tår med floden: en kyss på västanvädret.

ANMÄRKNINGAR.

Är denna *Dedikationen* ett inbillnings-nöje? nej, en ren känsla. – Ack! är det ej samma Natur som ger hämnd och kärlek? Brinner ej samma heliga eld i beundran och hat? – Förlora dig, lilla människa! med din *ljumhet* och dina *seder*. Själens Höghet är ursinnighet: ty Du har den ej.

* *

Idalia: Venus.

i andra världens skuggor: där ljuset av denna förlorar sig – och ljuset av den andra, antingen ej gryr, eller ej är. YOUNGS natt-dag: de alltadlande gudeligas.

Permessen: Grekisk flod, helig åt Muserna.

* *

Ode. ja, i Naturen: fast ej i Svaghetens lilla *Formula Concordiae*. – Man vet att jag är *Ateist* i Poesien: – jag tror ej på den rätte Apollo: jag anser *Naturen* för allt.

irrglans – av härligt, av stort och skönt, som Inbillningen kastar på tingen; och varmed den bortför och hänrycker.

tjusande uppblomstrar – för Skalden, som redan känner sin anropade Gudomlighets välde, redan *ser* i dess förtjusning. –

Några drag av vad Stort *Inbillningen* gjort hos de dödeliga, upptagas.

Arkadien. skönt Grekiskt landskap – med en *Evig Vår*, säga skalderne; med gyllne åldrens oskuld och herdlevnad; ofta besökt av Behagen och Kärleksgudarne.

Förförarens paradis: Mahomeds. var och en känner det – med sin Vällust och sina *Houris*.

Himlar. Himmel-riken; Elysier. alla Nationers barndom har förtjust sig i detta ämnet. det är det skönaste av deras äventyr.

världens Omätlighet. ingen del av Naturen, intet ställe av Världen, har undvikit någon dikt, någon förtrollning, någon strimma av den oändeliga Inbillningen.

Sfärernas harmoni. den melodiösa klang, den outsägeliga musik, som de himmelska globernas omvälvning gör; och vi av vanan, och våra sinnens *jordiskhet*, ej märke. De himmelska sinnen höra den.

Helikons sång. den ljushårige Apollos och de blida Musernas. Skaldernas inbillning har alltid satt dem nära himmelen och ljuset. Apollo själv är solens Gud.

klar.. böljan: Castalius, källa, Muserna helig, störtade sig utför Parnassen.

ättstupor: för att resa till Valhall. en stark flykt av inbillningen!

Olympen. Jofurs tron. – *av sköna Nymfer:* Dryader, Oreader, Najader.

* *

Dårens, all jordens – sällhet: ack, varföre äro de så nära att säga detsamma!

i molnet.... tronerna. den inbillade, tomma Odödligheten, skapad i överdådet av de jordiske Gudarnes svagsinta härlighet!

glitter-kronan: på erövrare utan storhet, prakt-hjältar, Xerxer, Ludviger XIV. detta tal av lysande Tyranner, vars Odödlighet gavs och kröntes av dårar och smickrare!

att lägga stenar på stenar: Pyramiderne, ett av de 7 världens underverk! – *den vise betraktarens:* nu, i Filosofiens dagar. – *Floden:* Nilen. *Odödlige hava de blivit; men var har Äran satt dem?

vid Indiens gräns. Asien är egenteligen Världs-erövrarnes, Religionernas, och de himmelshöga Dårskapernas land.

bär på: arbetande, med möda, liksom tryckt av bördan, bär. *Så länge kan man hänga dessa tecken på dårar och stympare, att de giva äckel åt folk av Smak; och bliva joller, under Värdigheten.

ögnablickets fröjd: ty huru litet är ej Sinnet utan inbillningen? Höjer ej samma hjärnans eld som gör Eftervärldens avlägsna bild så livlig, höjer den ej, i sinnets ögnablick, det lilla jordiska behaget upp till glansen av en Venus? och nöjets lilla skugga till all förtjusnings himmel?

trollblinkande: med en blink förtrollande. *tusenbildad:* som visar sig i tusende bilder.

Än… på gyllne skyar etc. poetisk Fantasi för att uttrycka dess föränderlighet.

föddes av sinnena: ty all Inbillning göres av vad sinnet fattat; och skapar, i *ämne*, ej ett stoft; blott formen, samföljden, loppet av bilderna. Därföre är inbillningens livlighet, höjd, styrka, i mån av sinnets. därföre är den dumme dum från yttersta spitsen av sin fiber in i själens djup.

satte dig på denna tronen. gjorde dig till en bildad Gudomlighet.

blott himmelen le. ack! vill det ej säga, att vad Själen, Inbillningen, livligen ser, ej därföre är? en musulmans paradis kan ses som en kristens. himmelen ler, står *öppen* för bägge. allt kan ses och tros: det Daniel vill, och Fru Bourignon. men vad är Sant? det som bevisas av Verkeligheten.

nya solar etc. Inbillningen är som sinnet: livlig hos den livlige, vilken den minsta strimma av tingens ljus, väcker och gläder: mörk hos den terrestra människan, vars sinnen, tunga,

tillslutna, ej röras av annat än Kroppar. så är det i synnerhet med det livliga och *glada*, och det mörka och *smärtade*.

öm, *herdinna* etc. det som mest rör, behagar sinnet; det mest bildar själen, det är den livligaste bilden, däri lever mest inbillningen – i pastoral-behag för den ljuvsinnade: i krigsglans för den sinnes-starke.

sköna och behagliga dunst: bilden är i naturen. dunsterna uppstiga och bliva meteorer: av tingens verkelighet skapas allt inbillat. – *över sina sinnen:* ty där börja hypoteserna. – *i virvlar:* för CARTESIUS. *Dragnings-kraften:* NEWTON.

Namnärans sol uppgår etc. namnkunnigheten, entusiasters rop och förgudning, lysande allförklaringar – ge sken, högt anseende, gudomlighet åt den rara inbillningen; och Filosofen, i sin ära, dårar världen.

det lätta molnet: en exalterad dunst blir moln: en hög inbillning får väsende, styrka.

och kan icke få dumheten. du är allt för alla; rasar i dårens själ; men dumhetens kalla, jordiska, tunga väsend, förmådde du aldrig att upplyfta.

förer du: inbillningen, sund, följer Sinnets och Naturens väg: förer och ej bortförer. – *vid stoftet:* vid undret av dess krafter och väsend. – *i Gud:* i oändligheten av dess välgörande liv och Skönhet.

den vises förtjusning: ack! är också den en skänk av inbillningen? ja, men dess renaste, och mest sublima.

låter – för Amerikanern. de trodde, säger RAYNAL i sin *Histoire des Indes*, att norr i Amerika var en Källa som gjorde ung och Odödelig: att de som reste för att uppsöka den i de okända himmelstrakter, därföre ej återkommo, att de förtjuste av sin nya Sällhet och ställets Skönhet, aldrig ville det. En sådan paradis-färd var det som upptäckte FLORIDA.

vid Pascals sida. (fransk Lärd) han var ett under av Snille; djup, skarp, genomträngande. han lämnade sig med häftighet

åt Religionen. mot slutet av sitt liv tyckte han, vid den minsta ledighet han gav sin inbillning, att en Avgrund låg öppen vid hans sida.

i Entusiastens själ: där! där är det eviga Ljuset – Himmelen, redan förut – Frälsaren i leende odödlig skönhet!

Guldets dyrkare: jag kände aldrig någon, som ej fruktade att dö – som ej hoppades Seklet fullt, och ändå kanske några år.

för älskarens öga. han, o inbillning, han är din tjuste dyrkare. Älskarne äro dina martyrer och helgon!

en kval-avgrund i sällhetens sköte. se Romanerna.

hemliga, *onämnda*.... *det som suckas*, *det som ses*, *det som kännes i ensligheten*.... *du låter icke begären dö*. För vem skall jag förklara detta? O I mest ömma, I tysta Begärens offer! brottsligt oskyldiga, vekligt eldiga Nöjets barn! I förstån mig. I kännen den osynliga, sinnligt sublima världen, där hjärtat och begäret har allt: mot vilken Mahmuds paradis är en kall, naken teckning. välsignen, välsignen Inbillningen. när I, upplöste i nöjet, sucken vällust – sucken ock hennes lov!

Hesperiens flicka: Italiens. det är sinnlighetens och andaktens Land. var och en har sitt älskade helgon. man försäkrar att de unga flickorna utstorma på dessa himmelska föremål sina ömma hjärtans och sina sinnens eld.

en sylf. man tror i Asien alla andar; och även Luftens – som heta *Sylfer*. vad helgonet är för Italiens flicka, är sylfen för Asiens. hon talar till honom – älskar – dör i hans sköte.

Ock jag: ja, himmelska villfarelse! *Ock jag*. den vise och känslofulle njuter allt: även de oskyldiga och sublima villorna. han föres, som av Målaren, Skalden, och Operan; nästan seende – halvt villigt – som av en skön kvinnas ögon, kyssar och förförelser.

Eden blomstra för: allt bliva paradis, där hon såg, var – i glansen, i ljuva allmakten av hennes ögon. Kärlek! första förtjusning av mitt liv! jag ville säga något om dig: om Eos, nu bort-

ryckt i äktenskapets himmel: om de arkadiska dagarne då jag såg henne.... men den upprörda känslan älskar ej att skriva: hennes språk är suckar: hennes livliga vältalighet, tårar.

Så mycket hänryckt har blivit sagt om denna ODENS Gudomlighet. Genom hennes egen kraft, till hennes egen Ära. Men i Naturen

Vad är Inbillningen?

Tror ni att jordens Vise veta det? Genomsök dem alla, och kom och säg mig det! Det är KRAFTEN ATT BILDA, säga de alle, i mer eller mindre rena ord. Så mycket visste vi förut. Men i Naturen, i vår verkeliga Varelse, vad är den? SINNETS INRE LIVLIGHET: den som gör, att då ni tillsluter ögat, ni har en hel värld av synliga bilder. Man föreställer sig att tingen röra sinnets *yta:* men deras bild, intryck, stannar *inom* sinnet. Nu ligger således Världen, avtryckt, bildad i det levande Sinnet: borttag den! och vi se likväl allt. Detta är *Inbillningens* värld: men dess kraft, egenteliga väsende, är den LIVLIGHET, i hastighet och ljus, med vilken dessa inre bilder återställa sig. Som den yttre Världen i delar, misstånd, oändeliga brytningar, infaller på det egenteliga sinnet; så uppställer sig också den inre, bildade världen – så ojämnt, så mångfaldigt, så oändeligen brutet, som en lysande strimma kastad på en målning i ett mörkt rum. En inre rörelse, den minsta yttre stöt, uppväcker straxt bilder, naturligen förenade därmed; så som strimman, olika fallande, den region av målning som ligger i hennes väg. Men var bild är en känsla; fast lätt, fast genom vanan liksom ingen, fast med namn därav då först, när den antingen ensam, eller ovanligt stark, rör vår sinnliga varelse.

Inbillningen är då ej skild ifrån Sinnet, utan som dess INRE.

Dess ämne, är som Sinnets, Världens stora, oändligt rika Bild. Den är sann, stark, hög, – när den bildar det verkeliga, det stora rörande, det höga av Naturen. Hon är Sinnets själ.

* Minnet, är blott Registret, kalla Varelsen, av en bild: Inbillningen dess återlevande. *Livligt* minne, är inbillning.

Det är omöjligt att INBILLA sig något som ej är i Naturen, eller ej rört Sinnet. Man kan tänka sig – ty allt Tänka är Inbilla, Sinnligt se – i en hast och tillsammans, en Häst, vingar, stjärt, och ett människohuvud: men aldrig verkeligen Skapa. Dikta, är blott att bilda sig ting, i annan ordning än Naturens. Detta är oändligt. Fidias tänkte sig allt mänskligt majestätligt i sin Jupiter Olympius: Praxiteles all kvinnoskönhet i sin Knidiska Venus: Homerus stora hjältar och händelser: Milton Himmel och Helvete. Alle deras enkle bilder äro Naturens: det Hela deras Inbillnings. Men utan något under! Det är som man skulle bygga ett Slott av Kristaller – *del för del*. GLUCK, för att göra en Iphigénie, inbillar sig sköna ljud *efter varannan*.

Lagen för Inbillningen som för Sinnet, är den *Verkeliga Naturen*. En tanke, en föreställning, kallas *par excell.* inbillning, i samma mån den föga överensstämmer med den. Som nu den Verkeliga Naturen för de små människor, alltid är den lilla Naturen; så äro de evigt färdige att utropa allt Stort, allt Högt för inbillning, och de starka Känslor som väckas därav för ursinniga. – Men som ock, den Verkeliga Naturen, av så Otaliga dödliga aldrig fattas, antingen genom deras sinnens vanart, eller föga uppmärksamhet, eller misställning i världen; så är ingenting vanligare än villo-bilder, vakna drömmar, övertygad, livlig galenskap. Se där! se där är *Storhet*, *Skönhet*, *Sällhet* – ropa de. Detta gör Jorden till en smärtligt-tjusande Skådeplats av dårar.

Om ock den Verkeliga Naturen rent fattas – huru lätt kan den icke glömmas! Och då, vad skall uppväcka den inre Bildvärlden, om ej de oändligt tillfälliga rörelser av smärta och

nöje, de oändligt små och flyktiga anledningar omkring oss, som utgöra vår *ögnablicks*-Natur. Detta gör var dödelig till en gudomligt-liten Marionett av sin egen svaghet.

En tankbild som innehåller en stark orimlighet, eller en ren motsägelse kallas *rasande*: såsom *Gud kan oförrättas: av intet blir något; ett är tre; den dödelige är odödlig*. – Sådane komma av den grundsatsen, att den Verkeliga Naturen är intet, och således Förnuftet (dess klara fattning) lögn. – Om sinnliga varelsens sjukdomar och oordning, sublim som Swedenborgs, uppenbar som var fysisk dåres, talar jag intet. den är utom ämnet av Oden.

Inbillning betyder då allmännast, en föreställning som avviker ifrån Naturen, i storhet eller vanvett, skönhet eller fel. 2. var och en tankbild, eller Samlingen av alla. 3. och egenteligen, denna Sinnets inre livlighet, genom vilken alla bilder återställas, lysa, och brinna.

I denna sista meningen är Inbillningen det inre Sinnet, och en strimma av Gudomligheten. Skald är den som upplivas av den starkaste – som en Vis av den största och klaraste: vars bilder livligast tändas: som har de mest fina, eldiga och sublima sinnen. Men nej... detta stället är för oviktigt att säga er min Teori över Själen och Snillet. *Manum de tabula*.

Huru långt kan en Vis lämna sig åt Inbillningen?

Jag har sagt det. Så långt som åt tjus-villan av en Opera. Så långt som åt en skön Kvinnas livliga förförelser. Som en Man leende spelar med sitt barn. alltid med ren bild av Naturens Stora Sanning.

Jag skall ej försvara att denne Oden är skaldkonst, eller *Ode*, som är högsta slaget därav. Jag känner det lilla Folkets små

lagar. Jag har längesedan föraktat att skriva ett stycke *Poeteri*: som jag märkt att här ett helt litet själamagert *skrå* har privilegier, gebühren, Lag och Rätt på. Det är ej illa. Men om folk behövas att stryka våra knutar, måla våra möbler, sira tak och listor, teckna sy-blommor, dekorera; så söker man därföre ej mindre en Målning av Snillets fria, stora, och sublima utkast. Andre kunna skriva *Versar*: Jag ville skriva GENI. Jag ville kunna röra, upplyfta, förtjusa mina medlevande.

Men dock – om SKALDKONST är glansen av Bild, höjden av Känsla, styrkan av Språkets Musik – förlåten mig, mine små herrar! så är allt vad som har detta, just det I ej skriven, Skaldkonst; så är rimmet vad en avmätt knäpp på strängen skulle vara i en Violin-sonat, eller en återkommande Caprioletto i en dans; så är själva den *konstiga* Metern ej annat än ett kallt Mode.

Detta förstår Ortodoxien ej. Men Världen läser det förtjusande i de Odödliga Stycken; och tillber ej annat än GENI.

Rim-mästaren VOLTAIRE kunde ej begripa att Världen så gör. Ty det skulle bragt någon ändring i ett System, där av 30 band *Versar*, man knappt får 3:ne blad av POESI. Men under hans vingar flyr hopen av de små Konversations-skalder. Folkvett med Rim, halvvett med Rim, joller med Rim, även dumhet med Rim – det är *Poesi*, och så vida är Voltaire ett Mirakel, en Stor-man: men POESI utan Rim – det är *Prosa!* Svaga, ljumma hop! som sammannästlat er, och sagt: *lät oss göra ett* SYMBOLUM FIDEI – ler ej Världen åt er?

Den fritänkande, yttersta tiden har kommit. VOLTAIRE är en celeber Professionist, god, mästare, för det Stora läsande Allmänna. Men det är Dagen emot Solen. Ingen brännande stråle: intet först-tänt ljus. *Le Temple de Gnide* – har varken meter eller rim: men har Stilens harmoniösa gång: men överträffar Voltaire oändeligen, i Inbillningens glans, i Storhet, och en Grekisk skönhet. – Jag skall ej nämna Rimmästaren v. DALIN.

Han var för god för sin Samtid, för att angå Oss. Verskonstens lilla bloss är en högtids-fackla. Folket gapar därpå. Sådant skall vara. Men det är endast GENIETS starka, självegna ljus som uthärdar Odödligheten.

Dock – jollrets barn! DAGEN ÄR ER. Förneken det farliga Snillets Rätt. Begripen ej Harmonisk gång, Inbillnings Styrka, Majestät. Gör dig rasande, lilla gycklande hop av några Rimmare! och ropa, ropa: *Den som ej dansar, har inga fötter!*

Det kan roa någon att veta, att denne ODEN varit inlämnad till forna Vitterhets-Akademien, samma år, som PASSIONERNA till ett annat ställe. Man försäkrar mig att VÅRA VILLOR av den intagande Skalden till vilken jag dedicerat detta, stritt för samma ära. Intet lyckades. Den Areopag som Belönte psalmen *över ett Gott Samvete*, borde likväl ej varit svår att förtjusa. Men *Sådant* skall ni skriva! *Sådant*. Ty ni vet att SÄLLSKAPERNE förstå sig intet på GENI.

Jag har sjungit Inbillningens NÖJEN. Jag uppmanar någon att sjunga dess KVAL.

JORDBRUKAREN.

ODE.

Hanc olim veteres vitam coluere –
sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
Virg.

Nyss ur den mäktiga flodens avgrund
Uppkommen, Vild och Ödslig låg Jorden.
Seklerna fly: och rik och härlig
Välver hon, klädd i Fägring och Skördar.

Vem? vars hand, Odödeliga, prydde dig?
Suckande, död – gav livet och glädjen;
Mörk och behaglös gav ljus och skönhet.
Vem, Vem gjorde det tjusande undret?

Du Jordens Dyrkare! Andre Skapare!
Ädle! din hand allt välsignade;
Utbredde fröjd: behaglighet, rikedom.
Sången firar dig, länders förskönare!

Öppna dig, jordens omätliga utsikt!
Visa hans ära, tjusande, tjusande;
I av fröjdrop gällande vingårdar,
På de sjungande åkerfälten!

O! där, under de glada fruktträden
Andas vänskapens lugna sällhet;
Vilar Oskulden; susa Kärlekens
Suckar, allt, allt din välsignelse!

Jordens brudprakt i sommarmånaden,
Dessa smilar av alltings skönhet,
Solen, blomstren, ängarne, skogarne:
Hugna dig, tillbe dig, O lycksalige!

Ja le, härliga! le, sköna! och glada!
Blicka Välsignelsen, blicka livet,
Andas varelse, Digiv nöjet
Åt Myriader vimlande Dödlige

Men den tillbed, som dig förskönade!
O skörden! O hav av välsignelse!
I dina rika, flyende vågor
Strömmar hans idoghet, glad och välsignande.

Ha! där kommer det förskräckliga Barnet!
Krigsärans Dåre, vild och begrepplös;
Härjaren, skalden, och erövraren!
Nedbryter planket: skadar muren.

Ack! eller upplyft på folkslagens feghet:
O själlösa slavar, födde att slaktas
Av en vildare dåre än I! ack
Upplyft, starkare, ödelägger
Skördarne, Städerne.

Du, lugn, och ädel, själens starke!
Ler åt dårens rasande vanmakt;
Ler! och åter från din torva
Utbreder hugnad: reser städer.

Ock I, födde till Lantmannens plåga,
Falske ädlingar, fridens insekter
Guldströdda, brokiga plågosvärmar!
Sticken den, vars frukter föda er.

Tronens solsken ack, ofta livar
Otacksamme! ert skadliga väsend.
O när bliva Konungar vise!
När att vörda Lantmannen lära de?

Men Du, ädle, tryckt eller hugnad,
Uppehåll troner: livnär Konungar!
Utom honom, vad voren I? skuggor!
Tomma, glänsande, flyende evigt.

Välgör, välgör lik himmelens gudom;
Självstor som han: så glömd och tacklös!
Men du, ljuva, heliga skaldsång!
Tillbed evigt det ädla och sanna.

Svart som jorden, som hon ädel,
Helig, verksam, släkter födande,
Dåren ser dig, nalkas dig skamlös,
Ville förakta dig: men känner vördnad.

Torftiga, rika, sanna naturens
Människa! ack självständige, frie
Jordens dyrkare, son och välsignade
Seklerna, folkslagen, sjunga din ära!

Landets skyddsängel! patriark, Konung!
Din världs gud! O himmelens älskling!
Drickande sällheten ur sitt första
Rena ursprung! En gång, ack en gång

Må jag denna lycksalighet smaka!
En gång, Allgode, glad och tacksam,
Smaka, glömd i naturens sköte,
Mina Fäders rena välsignelse!

[I A.W. EKEBOMS ALBUM DEN 9 SEPTEMBER 1782.]

Var Göteborgare,
Upplyst och ädel,
Svensk, stark och fri:
Utmärkt och följd av en
Tredubbel ära,
Släktens och stadens
Och Er.

NINA. I.

Dig, Nina, all ting andas här
I denna stilla tjusta nejd.
Den tysta natten viskar dig;
Och månans matta, ljuva glans
Så mild, sympatisk, saknande,
Och stjärnans blick, och sömnens fläkt,
Och vilans stund: allt andas dig.

Var är du, Nina? Ack ej här.
Den glada morgonsolens blick
Går upp så skön, – och ser dig ej,
Och bryts och dör. Så Själens blick,
Ur nattens skugga vaknande,
O Nina, hos din herde dör.

Blås sena Höstens kulna pust,
Och sucka nakna öde nejd!
Din fordna skönhet är ej mer,
Och ingen Venus strövar kring
I dina tjusta parker. Ack
En ödemark – Dock skönare,
Än Sommar-nejden utom dig,
O Ninas skugga.

Dig, rörande, dig andas allt
I denna stilla tjusta nejd:
I middagssolens högre blick
Jag ser din glada livlighet:
I Trädens tysta skuggor här
Din bild, som evigt syns – och flyr:

Arkadiska! Förvillande!
Och i den honungsnektar saft,
Som, given av din goda hand,
Ock gjuter sötman i min själ,
Din rena ljuvhet smakar jag.

Var, tjusande, var för oss allt,
Diana, Venus, Oread,
Herdinna, Vän: Och, moderlig,
Oss till din ljuva dyrkan föd,
Att hjärtat, ömma Nina, må
Slå ljuvt och svälla vid ditt namn,
Och med den stilla tjusta nejd
Blott sucka och blott andas dig.

NINA. II.

Var är du Nina! Nina!
Dig, irrande jag söker
I dessa tjusta nejder,
Och finner ej, och suckar.
Förgäves blåa himlen
Sig mild bland molnen gjuter,
Och västra Solen glimmar
I dessa sköna strålar
Förgäves! Du, O Nina!
Du ser ej samma himmel!
Du säger ej i Känsla:
Se, Herde, Solen glimma.

O Kärlek! Kärlek! evigt
Dig ropar detta hjärtat
I tysta svall, i suckar,
Var är du himlens ljuvhet?
– I Ninas sköna blickar,
I känslofulla själen,
I Sefir-lätta spåren,
I vita klädets fläktar
Du var, du var, o kärlek!

Kom, rörande, kom himmelsk!
Lät tysta hjärtat svälla
Emot din ljuva skugga.
Var är du, Nina, Nina!
Dig irrande jag söker.
Den tysta nejden suckar,
Och kastar gula löven,
Och dör. –

———

Skogens grottor
Sucka Dig, Nina!
Vindarnas vispel
Frågar, var är du?
Rörande, ljuva!
Och Herdens suckar
Svara: ej här.

———

Nina! Nina!
Glömd och sorglig
Ligger jag här i
Dånande skogens
Brutna, ensliga
Tysta skuggor.

Tusende gånger
Svävande granens,
Falska skymtar
Gäcka mitt öga.
O, var är du?
Vilken, Nina!
Sällare dödlig
Fångar och tjusar
Flygande stegen?
Tillber häftig? –
Himmelska själen,
Ej förnöjer?
Kom, kom Nina!
Redan Solen
Glimmar i höjden
Av sin bana.
O du dröjer!
Lugnande skogen
Dör i vindens
Sista, matta
Darrande pustning:
Så din Herdes
Hopp och suckar,
Nina, dö.
Skogen hastigt
Vaknad ur lugnet
Återbrusar,
Stark och helig,
Dånande, dyster:
Men din Herdes
Hopp och suckar,
Nina, dö.

Än jag vandrar, Nina, Nina!
För dig Kärlekens, irriga stigar,
Branta, skarpa,
Evigt strödda med blomster och tårar:
Evigt följda av suckar och hopp.

Än jag söker,
Finner Alljuvhet, allströmmande Skönhet; –
Finner, Nina! frid och behagen,
Men ej dig:
Ack! ej himmelska, kännande Själen,
Ej din skönheten livande blick.

Nina! Nina!
Kom i skogen!
Kom i Fröjas suckande skuggor
I de visplande lövens skydd! –
O! du kommer ej!
Ned i mörka,
Dystra dalen,
Nina! sväva
Din Herdes blickar,
Retas ej mera av skymtande granen
I tårars moln.

NINA. III.

Se, det glada Året flyr!
Morgon av ett annat gryr,
Tid och allt sig undansmyger.
Varje stund med ett behag
Flyr sin väg. Med ett behag
Varje stund emot Dig flyger.

Tyst och rörd Du, Nina, ser
Nöjen, som ej äro mer;
Nina! andra nöjen komma.
Säg mig, vis och glad mig säg
Trösta, livets frukter ej,
Nina, Dig för livets blomma?

Nöjets nyhet våren har
Men ack till så korta dar.
Hösten skördar in besvären.
Och inunder hjässans snö,
Där i Årens Vinter dö,
Dö de livliga begären.

Gläd Dig leende med oss
Ännu Sommar-dagens bloss
på Din rena himmel brinner.
Nöjet full sin tjus-dryck ger.
Och det starka sinnet ler:
Ser och åtrår, vill och vinner.

Nu det blossande begär
Allt vad ljuvt för Sinnet är
I sin högsta fägring målar.
Fritt Ditt rika hjärta gjut
Uttöm jordens skönhet, Njut.
Livet i sin middag strålar.

Men på Nöjets blomsterväg
Nina! ack en Vän ock äg,
Snart de branta stigar hinnas.
Vem skall vänlig stöda Dig?
Den som från den lätta stig
Då kan Edens nöjen minnas.

Nina! ack en Vän ock äg,
När på Nöjets blomsterväg
Grymma törnen foten hugga,
Genom livets dälder vem
Skall Dig följa? Nina, vem
In i livets afton-skugga?

HILDUR. I.

(Scenen är i vintern.)

Himmelska Flicka! Skön i ljuset av dina lockar, som dagens Ängel; livlig och glad, som Ungdomen! Ack! skola dessa ljuva, häftiga ropen förlora sig i Luftens rymder? Ej hinna en Gud, som hörer dem? Ej välsignas, Himmelska av din leende blick?

Jag irrar ensam bland skogarna. Kärlek! Kärlek! eviga förtärande, ljuva brinnande Låga! du följer mig – bland Vintrens snö, och i Sommar-dalen; bland Klippans ishällar och Nordvindarne följer du mig, med kval och ljuvhet, O! livet av mitt väsende.

Tyst! tyst! rusande Stormvind! Lät mina suckar strömma på luftens vågor, Naturen medälska, andas mitt Väsendes Känsla. Ack! du ilar du rasar, du hör mig icke, men evigt brinner Lågan.

Vid morgonrodnans stränder brann Sapfo av det himmelska kvalet: i medel-zonens nejd, du Julias Älskare, min Rousseau: och här i Nordens isiga Klyftor ropar jag Hildur! Hildur! oavlåtligt dig!

Du följer mig, himmelens Skugga! i Lätta susningen i dunkla grottan, på Ljusets våg skymtar du, far du, ljuvt irrande Ängel för min Själ!

När jag ligger i snötäckta klipporna på barrens bädd under Granen, och ser ut under kvistarna, och ser Mälaren, och Staden, och rymden, och det eviga Ödet, och hjärtat uppstormar och dör i Suckar, och ögat tåras mot himmelen; O! då, Hildur! far du över min Själ, lätt osynlig ljuv, som Östan-Visplet i granen, och nedsänker mitt hela Väsende i den lycksaliga drömmen av dig.

Skall jag, skall jag, morgonstrimma av behag! hinna denna Sällhet! Förlora min Själ i Himmelska Harmonien av din? dö i

din Ljuvhet? – Sänk gyllne Lycka, din vinge ned; Tag, lyft mig på hoppets våg av Eter; på Ärans Ljus-Stråle för mig i den lyckliga Kärlekens himmel.

Hildur, med Känslans himmelska rörelse i dina drag! märker du ej, ser du ej, huru jag älskar dig? – O! Ängel av ljuvhet, huru Själen hänryckt kysser dina blickar; på en av dem far bort i eviga Paradis; och återkommer för att finna dem i dina rörande behag.

Hör mig, ljuva, heliga Öde; ström av eviga orsaker; hör mig! du flyter ur Guds sköte. O! tillför mig denna himmelska flickan, och bortför allt.

Jordens himmel är i ditt sköt, Känsla! Kärlek! i din blick! din Suck, minsta draget av ditt liv är Himmel och Änglars väl. – O! blomma av ditt Paradis kastade du på Eos barm. Jag såg och åtnjöt den. Men öppnade Himmelen av ditt liv, med floden av din mäktiga Ljuvhet, O! den eviga Kärlekens suckar! den ropar jag.

Far, ila, visslande Nordan-Vind! Lät Skogen brusa med Stormen – i min Själ. Här på Mälar-Vågens brutna störtande Klippor, skall jag sucka; i Naturens heliga vildhet, ropa ditt Namn, Hildur! – tills min eld brinner på dina läppar, Ögat dör mot ögat, efter det ej behöver mera tala; och våra hjärtan slå emot varannan kärlekens aldrig kända Himmelska *Nog*.

HILDUR. II.

Tysta Himmel
I denna dälden
Här i skogens
Heliga valvkrets

Där vi fordom
Hildur! Hildur!
Lågo i samma
Gräsiga sköte.
Andades samma
Sommarens blidluft,
Och i fläkten,
Ack! jag din Ömhets
Tysta, ljuva,
Strömmande väsen.
    O Du kände ej
Än denna första
Jordens och Himmelens
Skönaste känsla!
Endast Oskuldens
Spelande blickar.
Hildur endast
Jollrande glädjens,
Mot dem kärlekens
Döende svunno.
    Men Naturen
Och Nöjet sågo,
Sågo och kysste
De oskuldsleende,
Ljuva behagen.
Straxt en gnista
Av himmelska elden,
Tände sig rörande
Outsäglig,
Livade, höjde
Rosiga Kinden
Svällde hjärtat
Av nya suckar.

I blickande ögat,
Straxt en strimma
Av Himlen och livet
Uppgick över
Dina behag.

Hulda Naturen
Älskar Dig Ljuva!

HILDUR. III.

Slå vild, o storm,
Mot Mälarens klippa:
Med dig jag klagar! –
Slå vild, o storm!
Häv, rasande, högt
Den gnyende Vågen,
Och kvid och vissla
I höstgula träden:
Med dig jag klagar!
Så i min Själ
Likt slagna vågen
Ett svall av känslor
Går för de stormande
Suckar. –
Hildur! – –
Slå, vild o storm,
Mot bävande klippan:
Ditt brus, din kvidan
Är gruvligt ljuv.
Hildur!

Du flyr! Du flyr mig!
Och vet ej! Och hör ej
Min klagan. –
Det störtande djupet,
Där Vågen suckar
Sitt kvals förtvivlan,
Det lockar min Själ!
Jag ryser tillbaka
Från svindliga höjden.
Bland branta klippor.
I stormen klagar
Din älskling, Hildur!
Förd och slagen,
Av den mörka,
Lockar-störande,
Mantlen-hävande,
Vilda, vinande,
Vinden – – –
Själv jag hör ej
Min ropande klagan!
Hildur!
Ack! du vet ej,
Du såg ej min kärlek!
Du flyr! och glömmer mig
Kanske evigt!
Slå vild, O storm!
Det störtande djupet
Lockar min Själ.
Hör!
Hör! vågen ropar:
Kom, o klagande!
Kvid! och kom i mitt
Stormiga sköt!

CHAMPAGNEVINET.

Tungt låg på *Jofurs* ögnabryn
Välvande molnet av Skapelsens bekymmer;
Han såg den eviga mödan
Upprorsgnyet, dårskapen, jämmern.

Ödet skrev; en vink av varde! allt alstrades
Mörkret vek. Ack! Och mitt på jorden
Uppsteg Elysisk Champagnerankan.
Jofur log, molnet föll. Dödelige!

Sade den Olympiske. En blixt av klarhet
Blänkte kring Palatset. Jag är i ro. Dödelige!
Dricken glädjen; Gudarasande,
Glömmen *Jofur*, Er, skriet och jämmern.

Allt sedan lät dubbelt fullare
Jofur Nektarn gjutas, Sorglös
Drack. Sammanböd Gudarne,
Drack. Gick till Etioperne,
Drack. Och lät jorden
Tumla, som hon ville. Dricken, Dödlige!

OM HÖSTEN 1785.

Jag satt på den nakna klippan, omgiven av de höstgula skogarne; fälten lågo förstörde under mina ögon – allt svävade i de omätliga töcknen: Ändå genomträngde mig den alltid förtroliga Naturen. – Dess eviga väsende andades till mig, och jag sönk i en vilande förtjusning.

O! rena ögnablick av min varelse! O! min Själs Himmel i vilken alla jordens små hänryckningar av väl och ve försvinna – där jag, lik det Gudomeliga Första, blott kände innersta ljuvheten av mitt liv. – Jag öppnade mina – tårfulla ögon, och såg de lugna vattnen, och såg längre bort: Staden och Slottet, höljde i Höstens majestätliga moln. – Jordens, Jordens härligheter! Svaghetens underverk! där de små Dödelige hopat stoften, ställt sig överst, klädde i de skimrande grusen, för att trotsa sitt intet.

De ropa till förstörelsen: Se vår styrka! och till lycksaligheten: Vi befalle dig hit!

O rörande syn! – Världens Ljus kastar en stråle – de förunderligt små strimmorna av vars annars sken kalla de lycksalighet: – fröjdas och hava nog.

DITYRAMB.

Le, vän: fast åren de välva
I intets eviga Ocean,
Fast Himmel och Stjärnorna skälva
Mot intets eviga Ocean.

Ditt stoft är gud: och det lossas
Av livet, genom en fläkt av Gud.
Allt välver, allt danas och krossas
Av livet, genom en fläkt av Gud.

Vad äger du? Nöjet och dagen.
Naturens röst är: njut och dö!
Men se, men tillbe den lagen,
Och le; det är att gudomligt dö.

Nöjd, vän, att Leva är Ära;
Att le och dö, är gudomlighet.
Var värd den odödliga lära
Som sällhet blott, men ej fruktan vet.

Ack! Ljuset gudomligen strömmar
Ur livets eviga Ocean!
Njut dagarnas flyende drömmar
I livets eviga Ocean.

Le, vän: och gjut några tårar
I alltings dystra, omätliga hav.
En vän skall strö några tårar
Och blomster leende på din grav.

* *

Dityramb, en sång, (fordom till Bacchus som själv hade detta namnet), utomordentligen djärv, full av oordning och förtjusning.

En tanke på Naturen, på förgängelsen, på vad som är stort och rörande, upplyfter vår varelse; ger oss förakt för det ändeliga kreaturets knot; leder oss att samtycka till det stora gudomliga livets lag. Men i detta: Överse lidandet, *le och dö*, är en förtjusning värd halva odödligheten.

FORSMARK

SKALDESÅNG
TILL
HERR REVISIONS-SEKRETERAREN,
M: M:
SAMU'L AF UGGLAS
1787.

Du gamla *Svitjods Land*, O mine *Fäders Bygd!*
Stor av dig själv, och stor av detta *Folkets Dygd*,
Jag ser dig – och en tår utav en son jag gjuter,
Och rörd, o kalla *Jord*, jag i min famn *dig* sluter.
Nej, HIMLEN icke hårt, med Orätt och med Väld
Åt *Jordens* Barn *sitt goda* delte.
Dess Mildhet gav i *Ett* vad i *Ett annat* felte.
Och för en *Blomster-skörd* uti en *lycklig Däld*,
Han *Bergets stela brant* med *gröna Skogar* klädde:
Med *Malmens* glans och Skatt han *Bergens* Söner glädde.
Och *för* den Silkesdräkt, det *Aromaters hav*,
Den *Vällust*, varuti de *Veka Folkslag* sväva,
Den *låga Yppighet*, däri de *tyna av*
Och *Kvinsligt* utan *hjärta* bäva,
För denna *gula frukt*, som *Österns Trälar* plocka,
De *Glitter Västerns Dårar* locka;
HAN OSS, han NORDENS Folk, *Mod*, *Styrka*, *Frihet* gav.

Jag ser dig, *Svitjods Land* – en hög vild *Ödemark;*
Ej *skön* och *ljuv*, men *Skön* och *Stark*.
Här ett lycksaligt *Hem*, ett skydd för *Livet* yrka,

Det var en *Gudabragd* av *Snille* och av *Styrka*.
O mine *Fäders dygd!* O forne *Sviars mod!*
Jag är en *son* av *Edert Blod:*
Må känslan av *Er Dygd* jag *lära!*
I dessa *klippors* barm, i dessa *skogars* sköt,
Jag *dagens* första strimma njöt,
Och eder höga *eld* i mina *ådror* slöt:
Till styrka födas *Svenskar!* är *Vår ära*.
Ack, sen då edert *kall* till *frihet*, *mod* och *dygd*
I *själva* denna höga, *vilda bygd*.
Det är ej *Gangens* Blomster-dalar,
Där allt om dvalans ro, om Veka nöjen talar.
  Ej *Nordans* Våld, ej *Vintrens* Snö,
Har *Sviars* lågor mäktat hindra
Att skapa Gudars hem på *Svitjods* vilda Ö:
Och Ännu lever dessa *dygders frö!*
Så länge NORDENS Ljus uppöver OSS ses tindra,
Skall Våre Fäders Eld ej dö.

  Men här, i denna *Öken*, här
I dessa nakna *Bergs*, och vilda *Skogars* sköte,
Vad skön *förtrollning* gör mitt häpna *Öga* möte?
Ett glänsande PALATS – i denna *Öken*, *Gud!*
Vid *Oceaners* gny, och vid *Cyklopers* ljud!
En *Guda-Makt* jag här mig bådar.
Av dessa *Vattens* lugna bryn
Där *Aftonrodnans guld i skyn*
Där *Nordens* himmel klar jag skådar,
Av denna *glans* jag tror, av dessa *Lundars* prakt,
Att Nordens *Fröja* här sin milda *Boning* lagt.
Av *dessa Forsars brus* och *dån*,
Av detta *gny*, jag tror att *Odens* son,

Att *Tor* förfärlig här sin Ljungelds Viggar smider,
Och släggar *Vapnen* grym till sina hjältars strider.
  Jag gissar ej ur *Greklands* hedenhös
Vulkan och *Venus*: ty, i *Nordens* alla Tider,
Fanns ej en *feg*, en *Ärelös*.
Nej! helig, öm, är *Nordens* FRÖJA,
Som hjärtat kan till Himlens Sällhet höja:
Så *mild*, som *grym*, är *Sviars* TOR,
Förfärlig som en *Gud;* det är, så *god*, som *stor*.
  Men ljuva *Aftonfläkt!* men *Östans* lätta Susning!
Säg vilken *Guda-makt*, *säg* vad för en *förtjusning*
Här härskar – här, med *Nastrons gny* och *lågor*
Förenar *Glysisvall*, och *ro* med *brak* och *plågor?*
Är detta Dödeligas Makt?
Jo! våre Fäders eld här *brinner*
I trots av *Nordens Is:* med gudalikt förakt
Av Faror och *av död*, de *allt* sig underlagt:
På *Ödets* hårda *Lag*, *se!* deras styrka vinner:
Och ned ur själva *Bergens* natt
De bryta ut sin *Äras glans*, sin *skatt*.

  O, gamla fordna *Ätt* av *Nordens* Guda Söner!
Nu vår Lycksalighet *ert mod er styrka* kröner.
Med detta smälta *Grus Vi Världens* härlighet
Och *prakt* och *ära* till *oss* handle:
Och *Vintrens* öde Fjäll till *Cypern* vi förvandle.
De veka *Trälars hop*, som *eder* Dygd ej *vet*,
På *Jordens vida rymd* oss *Lyder;*
Och *Österns* Elysée nu *Nordens* klyftor *pryder*,
När denna *härlighet*, när denna *glans* jag ser
Kring *Svitjods Frihet* evigt *Lysa*,
Jag, store FÄDER! *er* tillber:

Men av en hastig *skräck*, mitt *hjärta* känner *rysa*.
»*Må edre Själars kraft*, må *edert höga mod*
»*Ej slockna ut i edre Söners blod!*«

* * *

När *Guldet* kastar sina *strålar*
I sanna *Ärans* guda-spår;
Och när den *Prakt* för *sinnet* prålar
Av *Ägarns* Dygd en *Vikt* för *själen* får;
När *Lyckan* med *Förtjänsten* går –
Välsignat *då* är *Guld*, och *glans* och *Lycka!*
Och *helig* är *den Prakt*, som GUDARS hus plär smycka.

O FORSMARK! Öknarnas Palats!
Som en *förtrollning* ljuvt, och som en *Valhalls* plats
På en gång *Vilt* och *skönt:* av *Nordens Snille* danat,
Som sig bland *Klyftors brott* en *Ärestig* har banat.
Din *Glans*, din *Borg*, och dine *Lundars* prakt,
Och all den *härlighet* som *Smak* och *Rikdom* lagt
Uti ditt sköte – i vår själ *Vi finne*
Den blott en flyktig skugga har
Av detta *Vördnadsvärda* PAR
Du *stolt* av *Ära* sluter inne –
En Man, som *själv* sin *Lyckas* upphov var,
En Man av *egen dygd*, av *stort* och *redligt sinne*.
Och här – en *Nordens* skald *Dig*, och *ditt Hjärta* såg,
Såg *all* den *Guda eld* i detta hjärtat låg,
O UGGLAS! fritt jag kan vid Gud och Himmel svära:
Jag såg den *stora syn* – jag såg *en Man av ära*.

»Men vad är *Prakt* mot *Snille* och mot *Mod?*
Du sade: »kom och känn din *Ätt*, ditt *blod:*
Kom, skåda NORDENS starke *söner*,
Och *se* hur *Modet* självt sig kröner.
Känn ditt Land och *känn* din *Kung;*
Tag din *Harpa*, BARD, och sjung.

* * *

Natt det över *Norden* var,
Himlen stjärnbeströdd och *klar;*
Forsars brus och *släggors* dån,
Som *dunder-slag* av JOFURS Son.
Lågor brakade,
Ugnar sprakade,
Med ett kvävt och domnat *gny*
Jorden sig *skakade*.
Se! av *Rök* en *Ljungelds-sky*,
Lätt oss fly!
Ack! en *flod* av *Lågor* frusar
Upp mot *Himlens* rena *valv!*
Natten utav *fasa skalv*,
Vid *Eldens* blodröda *bloss;*
Nu med mindre *våld* den *brusar*,
Nu med sakta *dån* den *susar*,
Nu ned på *Oss*
I ett Regn av *gnistror rusar*.

Majestäteliga Syn!
Se, *Eldar* regna på *Vattnets bryn!*
Men *Portarne gnissla:*
Hör! Liksom *tusende kval*
Av *Hjul*, av *Släggor*, av *Vatten*, av *Eldars* tal,
De *kvidande*, *dånande*, *braka*, och *gnyende vissla*.

Varje *Härd* ett *Nastrond* är;
Eviga Lågor *rasa* där.
Malmen i glöden silvervit *fräser;*
Vågen i elden förfärligt *väser*.
Mitt i detta *brak* och *gny*,
I en *svart* och *gnistrande sky*,
Kringom vilken *lågande blänka*
De Sken som *glödande Malmmassor* skänka,
Trygge NORDENS *Cykloper* gå.
En *blodröd glans* där ses på *deras Anlet* stå!
I fasans dräkt
Går JOFURS släkt.
Som Gudar böra,
De tiga och *göra*.
O Svenskar! denna *Ätt Oss Land* och *Frihet* gav,
Och *Lag* och *Rätt* och *Frid* och *Ära:*
De Kung och *Folk* på sina *skuldror* bära:
Och vänta *ej* att *se* uti sin *Ätt* en *Slav!*
Om *denne* finns *må han* i dessa *lågor* brinna,
Med dessa *Forsars gny* i evighet försvinna!

* *

JOFURS släkte kännes än
Av *Styrka*, *Ära*, *Mod*, igen.
Se! en *Kämpe* stiger fram,
Av de gamle *Sviars* stam.
Äran gnistrar i hans öga;
Lik en *Tor*
Blir han *grym*, och *mera stor*.
Härdens lågor stiga dubbelt höga!
Ensam han sig *allt* tilltror,
Ensam utan sina *Bröder*.

Malmen dubbelt *gnistrar*, *glöder!*
Nu, med Vapnet *bryter Kämpen* ut
En ryslig Massa, att ge *form* till slut;
Obäklig, *glödhet*, som *en Etnas klyfta*,
Han den med *egen Arm* ses *lyfta:*
Gud! sådan var de *Jättars* makt
Som fordom Bergen på varannan lagt.
Han under Hammarn *Massan* slänger:
Vid varje *Åskslag denne* dänger
Ett Regn av *Stjärnor* gnistrar kring
Förtjusning! se, de blixtra, brinna
I ljusblå *lågor*, tindra, födas och försvinna.
  Men Kämpen märker ingen ting.
Han Jättelik sin *Massa* vänder,
Lugn som en *klippa* i en *storm*,
Han Malmen ger sitt *mått;* sin *form;*
Och Vräker den ur *sina händer*.

* *

JOFURS starka, helga *Ätt!*
  Dig ske Ära, *Dig* ske *Rätt!*
Bergsman, *Bonde*, gav oss *Land* och *Kung*.
O min *Harpa!* deras *Ära* sjung!

* *
  *

Så BARDEN Söng; ett ömt, ett Gudars löje
Skänk, UGGLAS! *Bardens Sång*. Och känn *det* höga *nöje*
Att vara *Svensk* och *stark* och *fri*,
Långt *över Titlars* glans, och *Lyckans* slaveri.
  Men mer än *Kämpars* mod, och mer än *Barders* Sånger
Mig *rör*, mig *gläder* tusend gånger

Ett Manligt Hjärtas redlighet:
Stort är att *Tänka rätt*, men *större rätt* att *Ömma:*
Vår tysta *känsla* HIMLEN vet,
Men denna *stund* av *eld*, jag evigt ej kan glömma.
Du talte om Din *Kung* – jag såg en *helig tår!*
Mig *romersk*, *stolt* och *fri*, mig denne *tåren* rörde,
Och *själens* Språk till *själen* går.
Jag *såg*, i det jag öm DIG hörde,
Att Rätt och *Nåd*, är *Rikens* helga band,
Och icke *Ståt* och *Makt* allena.
Jag såg en MAN, som lärt förena
Med *Lyckan mod* och *dygd;* och *Kung* med *Fosterland*.

LIVETS NJUTNING.

Ack se, på lätta stunder föres
Det sköna Årets gyllne lopp:
Ack se, hur dag av dag förstöres,
Men hur med varje glimmar hopp!

Så flyktigt skönt, min vän, är livet!
O njut det – gjut en känslo-tår!
Tjust i den Makt, som det har givet,
Välsigna! – snart dess blick förgår.

Se det är Glädjens ängla-lära:
Njut, mottag, kyss var livets fläkt!
Det är den skönhet och den ära
Dit Himlen har ditt väsen sträckt!

EFTER HORATIUS.

Lycksalig den, från bullret skild,
I ro sin ärvda jord kan sköta!
O! gyllne åldrens rena bild! –
Ej honom Ockrarns ögon möta.

Han väckes ej av trummors larm,
För havets vilda gny ej bävar:
Han flyr, han flyr den gyllne harm,
Som i de Storas salar svävar.

Men än han vuxna rankan nöjd
Lär till den höga alm sig slinga;
Än skådar från en blomsterhöjd
De glada boskapshjordar springa.

Nu, vis, han kvistar träden av,
Och ympar hopp för nästa åren.
Än tar den nektar biet gav,
Än klipper han de rika fåren.

Ack! eller ock när höstens Gud
Bland fältets gula skördar myser,
Han pressar, under fröjdeljud,
Den druva som lik purpurn lyser.

Och därav Dig, Naturens Far!
En förstling öm och tacksam skänker:
Där eken sina skuggor har,
Där silverkällans bölja blänker.

Så vilar han i gräsets sköt,
Vid flodens sorl som mild sig gjuter,
Vid fåglars sång, den Västan bröt,
Han lugnets ljuva slummer njuter.

Men nu har Jofurs stränga makt
I snö och isar störtat fältet:
Hör hornets skall! se då hans jakt,
Och villebrådet omkring bältet!

Han konstigt sedan ställer ut
För turturns liv de dolda näten:
Med sång han allt bär hem till slut,
Och blodet droppar uti fjäten.

O vem, uti ett sådant liv,
Må Ärelystnans kval ej glömma
Förakta Kungars tidsfördriv,
Att för en nordisk flicka ömma!

Dig är av Himlens blida skick
Ett så lycksaligt öde givet:
Min Vän! O skänk din skald en blick,
Och le åt Världen och åt livet.

SKALDEKONSTEN.

Ode till Leopold.

Sjung hänryckt! SKALD, din egen Ära,
Mot Himlens ljusa rymder stig:
Se! sjung! och Släkterna förfära
Som tjuste, häpne, tillbe dig.

I strålar, lik en Gud, betagen
Utav din egen Gudoms glans,
Sjung de odödliga behagen,
Det ljus, som före dig ej fanns.

Se mild, se Himlen öppnad lysa,
Se Gracer blomster för dig strö:
Gå! Sjung! lät hjärtat för dig rysa,
I din förtjusning jorden dö.

Som Värld och ljus och livet flutit
Ur den Oändeliges sköt;
Så i den stråle Snillet skjutit
Sig tusend Världars skönhet gjöt.

Ett Allmakts Varde! tingen kallar
Ur Intet, att mot livet le
Vad var det Ljus kring Världen svallar,
Förrn Skalden hänryckt sade: Se!

Från Evighetens dolda strimma
Se tusend Solar välva fram!
Sjung, Pindar, sjung! lät hjältar glimma,
Lät stråla tusend Gudars stam.

Vid Himmelens och Vårens blickar
I blomster skön sig jorden ter.
En nöjets suck blott Skalden skickar
Och Elyseen kring oss ler.

Vid Skaldens suck! i känslotårar
Tyst silverdaggens blomma står:
Sig tjust den unge Älskarn dårar
Och kyssar utav Venus får.

Blixt, dundret, eldens svavelvågor
Ur Etnas gap förskräcka oss;
Vad äro dessa brak och lågor
Mot Miltons vilda helvetsbloss?

Den gissel Hämnden blodig vrider
I fjätet utav Krigets Gud:
Vad är den ack! mot Själens strider
Bland Scenens ve och Klagoljud?

SKALD! Hjärtats Konung! du oss förer
De irriga begärens spår:
I *Julia* du himmelsk rörer,
I *Werther* segrande du går.

O! varför störta dessa tårar
Ned på den sköna Kvinnans bröst?
Du, Skald, dess ömma hjärta sårar,
Hon dör för känslans och din röst.

De Himmelska begär du sänder
En annan gång uti dess Själ:
Du jordens milda lågor tänder
Och smak av Snillets Guda-väl.

Vid Sången hjältens styrka vekas,
Den svage mod och låga får,
Vid Sången intet Sinnet nekas,
Ljuv, bävande Herdinnan står.

Så Cynthius Apollo vunnit
Kalliope, fast Kastalid *),
Och ofta då Gudinnor brunnit
I denna världens Gyllne tid.

Gläds, Skald! den vildes hjärta brytes
Som aldrig varit rört en gång:
I jordens frid och sällhet bytes
Din himmelska och starka Sång.

Gläds! höj dig, fri på ljusets bana
Åt hjältarne där Äran te:
Minns Skaldens Guda-ärvda vana:
Odödligheten få och ge.

Till Himmelen, på Sångens vingar,
Den dödeliga tankan för:
När vanmakt den till jorden tvingar
Med jordens skönhet honom rör.

Än tryckt på Himlavalvet prisa
Det strålande en hjältes namn:
Än blid oss sommardalen visa
Och nöjet i behagens famn.

*) Apollo hade sin son Orfeus med Kalliope, den första av Sång-Gudinnorne, vilka hette Kastalides.

HARMEN.

SÅNG: FRÅN HEDENHÖS.

Dyster och vild TOR satt på Atlefjäll,
Och i svarta skyars virvel
Dovt stormen kring hans huvud röt.
»Dödlige, kom!« sade hans rösts
Åska till mig: jag kände kraft,
I den stora känslans rysning
Fröjd jag kände, och gick.
»Hör, son! vid dessa ögonbryns
»Blixtrande natt jag svär, jag svär,
»Från denna stund« –
Berget skalv, klipporna störtade –
»Jag heter ej TOR: jag heter HARM.
»Gott är njuta en Värld, men stort
»Är trotsigt att le åt alla:
»Valhalla självt är Jordens bild,
»FRÖJA är fånig, ODEN är vild,
»Kärlek, ära, rikedom, allt
»Vräks som havets vågor:
»Ödet är en virvelgöl,
»Avgrundsdjup, och avgrundsglupsk,
»Slukar allt, frusar ut allt:

»Skärp ditt öga, son, och se
»Världar och himlar rasande tumla där!
»Och i dustet dårar störtande evigt!
»Och i alltings skräckliga brak och gny
»Nödens skrän upp till ingen Gud!«

Jag såg –
TOR med sitt ögas blixt
En väg av Ljus genom töcknen ljungade –
Jag såg på en blomsterhöjd och såg
Gudomligt skön en flicka
Slingad intill sin älskares själ,
I en alla himlars kyss
Lova en öm en evig tro – då vild
En bister jätte, nämnd Far, rusade fram
Och störtade henne med en vink
Ned i en annans famn – mitt öga
Mörknade, och jag *grät av harm:*
Blomstren, höjderna, luften
Suckande skallade åter
Skrien, skrien av hennes kval.

Jag såg
Längre bort millioner
Stoftet kyssa, trampat av en TYRANN,
Som, av högfärd vild, sig vräkte
Lik en gud på en himmelens tron – men
Hans ögon gnistrade helvetet:
Vid en hans lågande blink, sig reste en Åsna upp,
Tredubbelt krönt, med gyllene mantel,
Till att hålla Ödets Bok,
Och dess eviga Lag gällt skräna ut:
TYRANNENS hövdingar, vargar, vilt
Svultna, lömska, törstande blod,
Tjuta upp i raseri
Trälar tusende, tusende,
Till att mördande mördas:
Ve, Ve,
Djävlars skratt med döendes Ack

Rymderna göra till ett enda gny,
Och himlar skälvande dåna dovt
Ve! ve!

»Son!« morlade Åskan
Av gudastämman TORS,
»Detta är ÄRANS Fält, detta!« jag grep
Efter hans ljungeld *i häftig harm*,
Men upp höllt TOR sin mäktiga arm,
Och eldarne skakade blänkte.

Jag såg –
Genom rasande Världars töcken,
Längst bort över Ärans skräckliga fält –
Ett BERG av störtande klippor
Förlora sin spits i evig natt:
Högst syntes i trolldomsglans
Halvtöppnad en *Himmel*, och korer
Av Kerubim och Serafim
Och helgons skinande Kretsar:
Djupast i Bergets däld vrålande,
Med gny och kvidan vräkte upp
En *Avgrund* blåröda lågor, i moln
Av gnistrig virvlande rök, omkring
På svarta klippor djävlar sutto
Grinande, vilt: uppöver dem,
I avgrundens dystra dunkla,
Vitt blänkte av guld ett *Tempel*,
Där Åsnor gående upprätt med kronor
Skränade Helig! Helig! och gällt
Basuner stötte, och folken
Darrande kommo, buro fram guld,
Guld som var deras rena blod

Av mödan pressat ut, och härdat
I kvalets glödande ugn: främst en
Av Templets åsnor höllt åt dem en kalk
Och av smulor ett fat, då alle
Alle skränade skräckligen vilt
»Var droppe släcker ett helvete,
»Och med var smula sväljen I
»Tusende, tusende himlars fröjd
»Och desse himlars Gud, Amen!«
Näst ovan Templet, i dess gulds
Milda sken, ljuvt yrade *Lärde*,
Kastande tankfullt i rymden ut
Linjer, cirklar, paraboler,
Ofantliga ord, magiska ljud, färgade bloss,
För att av evig grund oss visa
Lögnens och Våldets, heliga Åsnors
Och Tyranners *Gudomliga Rätt*.
»Hören! Hören!«
Från sin källa på en blomsterhöjd
Ropade högt en ädel Vis,
»Hören!
»NATUREN är levande sanning
»Är skönhets och nöjets enda lag,
»Och evig Rätt för kungar och folken;
»Naturen ler åt de stora ord,
»Och ärar blott kraft i snille och hjärta,
»Den bäste, säger hon, den är störst;
»Naturen är
»Guds leende anlet,
»Guds egen skönhet i dödelig glans!
»Hon strålar av vishet att leda oss;
»Dess eviga löje
»Säger.... dödlige!

»Följen mig,
»Er himmel av skönhet jag är,
»Och nöjets himmel ler i min skönhet.«
Bränn!
Bränn honom! skräna
De heliga åsnor, tyranner och lärde:
Och bålet flammar mot himmelens sky:
Naturens kvidan
I dalarna höres,
Där oskuldens visa nöjens folk
Se de förfärliga lågor mot himlen,
Och gråta sin och Naturens vän....
TOR! TOR! jag skriade, starke TOR!
Din makt, din ljungeld mig läna
Och stormarnes vilda raseri,
Att dessa galna Världarna härja.
        TOR log, och sade:
        »Ej Ödet vill:
»Men *du har sett Världen*.«
Han skakade ljungelden
Över mitt huvud,
Och slog en gnista in i min själ,
Därpå for upp
Med havets och tusende stormars dån.

        Väl! *jag har sett Världen!*
Väl! rasande virvel
Av ting och av lagar,
Jag ler åt dig!
TORS gnista jag kände,
Och kände hans Harm:
        Hell, eviga intet!
Och Konstens blixt som ljungar oss dit!

Hell! svare var dödelig stor och fri,
Som glad kan le mot det eviga intet:
Jag ler, jag segrande ler, och tänker
Ödet kan skapa en Värld, jag kan förakta den.

SCEN.

Jag låg ofta ibland Mälarens klippor – fri, hög, fattig: och i Höstens mulniga dagar lät regnet slå mig – för att genom den dunkla dagen och lidandet och vindarnes gny, alldeles fördjupa mig i min oändeliga känsla och betraktelse över Världen. Jag såg åter upp över de öde Fälten, med tårar, och suckade vid denna skymt av den eviga Förgängelsen. Det var redan över de Torftigas middag: det var de Rikas, mellan 2 och 3: jag hade ingen. Jag såg det, och log: *detta är Frihetens pris! det är vad du kostar*, o *Vishet!* (sade jag). Tänkte åter ut över Staden, och denna stund av Vällust: o *härliga dårar! I haven rövat Jordens välsignelse*, och *söken en konst att föröda den*, *och den torftige*, *och den vise*, *har ej en smula!* Jag sade med några tårar: här i dessa stormiga klippor sitter du – Nationers Lagstiftare, Jordens Vise, Naturens helgon! *och nämner en smula*, *och har den ej.* Jag log ännu en gång vid dessa höga namnen: och Vindens hastiga gny väckte mig, och jag kom åter till mitt Lugn och Naturen.

GÖTA-MANNA SÅNGER OCH DALVISOR.

I.
FOLKET.

Melodi: Våre Fäder gingo på.

1.

Våre Fäder kände sig
Och sitt Mannavärde:
Lär, min vän, lär också dig
Vad sin Kung de lärde:
»Vi, så gode var som du,
»Och tillsammans bättre ju!
»Sväre Lag, men Olag
»Bryter straxt vårt bolag.

2.

Dock med Vettet, Lagen föll
Ock hos dessa Bjässar
För det Lögn-Tal Munken höll
Och det Svek han mässar:
Första Lagen glömde De:
Att med egna Ögon se,
Och i Ljusa Dagen,
Att ej bli bedragen!

3.

Göta äran återväck,
Ljus uti Naturen!
Huru lågt, i Skrock och Skräck

Drivas liksom djuren!
Gav oss därför himlen Vett?
Vett, som dock är nummer Ett!
Utan vilket Resar
Narras utav Mesar!

4.

Mannavettet också gör
Hela Mannavärdet,
Visar, när man tåla bör,
Eller, draga Svärdet:
Utan Vett är ingen god,
Endast Vett ger ädelt Mod;
Vett är, var det vore,
Större än de Store.

5.

Märk nu själva Vettets lag:
Högsta Väl för Alla:
Jordens Väl, som Himlens Dag
Tillhör Alla, Alla!
Därför ock är Göra väl
Himlens högsta Riksbefäl:
Som i Strid, mot Döden,
Så i Frid, mot Nöden!

6.

Gör du mindre, än du kan
I Guds goda Rike,
Mindre är du, än en Man,
Och ej Himlens Like,
Blott för dig ett rovets djur,
Fast anständigt nog på lur,

Men vars nidingshydda
Ingen bör beskydda!

7.

Därför märk! så mycket Gott,
Som du ärligt kunnat,
Är den sanna Äras mått,
Himlen dig har unnat!
Annat allt är bara prål,
Lögn, som Äran icke tål:
Och fast narren blänker,
Så var Ädel tänker.

8.

Ej blott Frihet, men ock Fröjd.
Uti Sannhet finnes:
Mer än Höghet, Lyckans Höjd
Genom Sannhet hinnes:
Sannhet är det Skönas Blick;
Sannhet är det Ädlas Skick:
Den som stor sig ljuger
Till en Lögn blott duger.

9.

Men likväl ej evigt krig
Hatet är mot Bröder:
Blinda Iver! måtta dig!
Bröder är dock Bröder:
Och vad Rätt du än begär;
Mildast alltid Säkrast är:
Ty i galen Iver
Rätten Våld bedriver.

10.

Nu, du sälla Göta-Land,
Följ Naturens Lära:
Fått har du av Himlens Hand
Frihet, Mod och Ära:
Ja, ditt Folk, så glatt och gott,
Värn av själva Himlen fått,
Trotsar krigets Lågor,
Så, som Klippan Vågor.

II.

STÅNDEN.

1.

Första Ståndet Bondens var.
Trött vid Jakt i Skogen,
Sade han; här bor jag kvar,
Snart är Frukten mogen:
Stånd han höll och Frukten njöt.
Odla' sedan, när den tröt:
Och från denna samma
Alla Stånd härstamma.

2.

Ty han hade Allt i Ett:
Armen var hans Styrka,
Handen Konst, Försöket Vett,
Himmelen hans Kyrka,
Känslan Präst, och Solens liv

Gud förutan Lärors Kiv:
Men mot Överdådet
Mod var Kung och Rådet.

3.

Dock för stort vart Bondens Gräl,
Då när Skaran öktes,
Allting gick ej mer så väl,
Bättre, Bättre söktes:
En till Strid, och en till Slöjd,
En till Vetts och Väldes Höjd
Måtte Bonden sätta,
Men dock ständigt rätta.

4.

Ock är Saken ganska svår,
Gör envar förlägen,
Att vid allt, som orätt går,
Finna rätta Vägen.
Så en Folkvän stadgat har:
»Klagan fri, Hjälp uppenbar,
»Det är Lag för Lagar,
»Alla Herrans Dagar.

5.

Allas Far är Bonden än,
Än i denna dagen;
Le ej, ty du har, min Vän,
Bondens Bröd i Magen,
Bondens Ull uti din Rock:
Därför lagom, lagom Pock!
Se i Honom glader
Dina Fäders Fader!

6.

Järn till Svärd och Guld till Glans
Bonden tar ur Bergen:
Däremot är all din Ans,
Som mot Jätten Dvärgen.
Bröd du äter, men ej Guld:
Evig blir din första Skuld,
Om ej dina Dygder
Gläda Bondens Bygder.

7.

Men vem är nu Bonden näst
Uti äkta Värde?
Jo, en redlig Sanningspräst,
Han, den Himlalärde,
Lär oss Avsky för all Strid,
Lär oss Kärlek till all Frid,
Och på detta viset
Här gör Paradiset.

8.

Ty ju Paradiset är
Frid och Fröjd och Froda?
Saligheten börjar här
I och med det Goda:
Högsta Goda hetter Skönt,
Blir med idel Fröjd belönt,
I ditt eget Sinne
Och i andras Minne.

9.

Fabel vart till helig gjord,
Sekter allt förblanda:
Men »all Sanning är Guds Ord«
»Och allt Gott Guds Anda:«
»GODHET själva Himlen är,«
»Uppenbarad redan här,«
»Helgar Land och Städer,«
»Alla Väsend gläder.«

10.

Se det Goda uti Allt:
Varens Goda hägna,
Så Naturens Gud befallt:
Vill du fägnas, fägna!
Kärlek just är Religion,
Högre än båd Hopp och Tron;
Ty bör Kyrkan skalla:
Kärlek skyddar alla!

11.

Andra Ståndens liv och Själ
Bonden är och Prästen,
Står det först med Desse väl,
Stånd har hela Resten:
Krigarn svänger glad sitt Svärd,
Hotar med den värsta Färd
Dem, som kunde våga
Fosterlandet plåga.

III.

KUNGEN.

1.

Våre Fäder hade rätt;
Att en Kung bör vara:
Ty hans Högsta Makt kan lätt
Dig och Ditt försvara:
Våldets Bjässe flat nu står,
Luvens List ej mer förslår:
Ja, den lägsta Hydda
Kungens Makt kan skydda.

2.

Sant är, Kronan ej, men Vett
Utgör Huvud-Mannen:
Och tyvärr man ofta sett
I en Kung Tyrannen!
Men för detta gives Råd,
Ej mot allmänt Överdåd:
Yra engång alla
Vem till Hjälp då kalla?

3.

Trygghet emot var Tyrann
Ligger blott i Hämnden,
Svuren mot var lömsker Man
Uti Kunga-Nämnden,
Som ej ärligt emotstått,
Ärligt ej från Sätet gått;
Ty ej ärligt klaga
Är i Våld deltaga.

4.

Ja, en Statsman, som är lömsk,
Sviker just sin Förste:
Men är han av Svaghet drömsk,
Hur blev han den störste?
Ville han blott högre Rov,
Då är han blott högre Bov,
Då kan Gyllnehjälmen
Icke dölja Skälmen.

5.

Konungens och Rikets Man
Bör ha Kraft i Själen:
Vågar han ej vara Sann,
Ve den stolte Trälen!
Mes ej hjälten vara får,
Lömsk ej Den, som högre står:
Vett ej blott är Ljuga,
Dygd ej blott att Buga.

6.

Narren finner Majestät
Endast i att blänka,
Gud och hjälten, rätt och slät,
Däri, stort att Tänka:
Värde blott gör Värdighet:
Säll den Konung detta vet!
Är ej Äran ärlig,
Skammen blir förfärlig!

7.

Vad är Kungens äkta Glans?
Just ett Sken av Allas:
Om ej Allt hos Folket fanns,
Kunde allt befallas?
Bonden livnär dig och mig,
Krigarn värjer allt och sig,
Lärarn allt upplyser,
Våld för Ljuset ryser.

8.

Så går allting rätt och väl:
Men då allt avtyner,
Hjälten blir en svulten Träl
Mitt bland Sorge-Syner:
Kraft och Glädje gå i kvav,
Kunga-Glansen bleknar av,
Och mot höga Vinkar
Lömsk Förtvivlan blinkar.

9.

Men har Folket Mod ej nog
Till att högljutt klaga,
Så förnedras det med fog
Till en Fänads-Aga;
Drives genom Fasans Makt,
Efter blodig Nyck, till Slakt.
Ja, den evigt stjälper,
Som ej Själv sig hjälper.

10.

Därför är det Ärans höjd,
Väcka Folkets Ära:
Djävlars Gyckel, Djävlars Fröjd
Är att blott förfära:
Kungamänska, Mänskokung!
Järnets Spira är för tung:
Tag ett Ax till Spira,
Lät oss Skörden fira!

11.

Ty det är ditt Himla-Värv
Folket att välsigna,
Ej i ståteligt Fördärv
Själv med alla digna:
Folket är Guds egen Ätt,
Folkets Väl är enda Rätt,
Folkets är all Styrka,
Till att Rätten yrka.

12.

Men, hur yrkar man sin Rätt?
Ej med Våldets glavar:
Ja och Nej är ädelt Sätt,
Rasa tillhör Slavar:
Dock om Väldet än är vilt,
Hur kan Folket vara milt?
Vad gör milda Seder?
Heder, Heder, Heder.

IV.

VARS MANS RÄTT.

1.

Ingens Herre, ingens Träl!
Sade våre Fäder:
Högsta Rätt till högsta Väl
Alla, Alla gläder.
Mången mycket kallar sitt,
Men mitt Väsend, det är mitt:
Denna Sanning, Vänner,
Man i Själen känner.

2.

Vars Mans Rätt det Egna är
Uti liv och Styrka,
Varmed, androm ej förnär,
Man sitt Väl kan yrka.
Allt kan ägas, Mänskan ej:
Blickas Jo, så blixtras Nej
Utav Himlens Fader:
Detta Nej sjung glader!

3.

Vi är vist av Kungen sagt,
En är allt för svager:
Detta Vi är Allas Makt
I sin hela Dager.
Herre! kungligt säg ditt Vi:
Husfar! diger tänk ditt Vi:
Blott med alla Dina
Du och Ditt kan skina.

4.

Ty det Grundlag är av Gud:
Allt har du av Alla.
Endast enligt detta Bud
Vågar du befalla.
Alla, det är, Var och En:
Staten annars blir ett Sken,
Som väl kan förblända,
Men på Allt gör ända.

5.

Alltså, om du Folkvett har,
Du, som heter Herre,
Tacksam, god och hövlig var
Mest emot de Smärre:
Uppblåst är ett Ärans Skrov,
Ja, om ock det största Hov:
Se din Sädesfora!
Smått gör allt det Stora.

8.

Men den Makt, som icke vet
Sina egna Krafter,
Ståtligt dricker, hög och het,
Sina egna Safter,
Än ej denna Tanken haft:
Vars Mans Kraft är Statens Kraft:
Skratten! eller, Gråten!
Staten dör i Ståten.

7.

Statens Huvud, det är Vett:
Men, om detta .
Gammal Dumhet allt i ett
Såsom Vishet tänkes,
Alle Patrioters Rön
Märkas ej i detta Drön,
Allting styrs av Fånar,
Vars Mans Styrka trånar.

8.

Och med Styrkan Vars Mans Rätt
Småningom avtyner:
Svält blir ett Regeringssätt,
Lyckan idel Syner,
Äran lite Brokeri,
Glädjen lite Tokeri,
Och så Göta-stammen
Gnolar på sitt Amen.

9.

Nej! stå upp, du hjältesläkt,
Upp utur din Dvala:
Du har Världen fordom väckt,
Folken om dig tala:
Ära! vakna i var Man,
Ära, stortänkt, mild och sann:
Patriot, din Lära
Väcke Vars Mans Ära!

10.

Men som Ärans första Lag
Är, Förakt ej tåla,
Så för Alla i sin Dag
Mänskans Värde måla!
Vårdnad, Vördnad, på allt Sätt:
Det är äkta Mänsko-Rätt,
Så böd Han, som ljungar,
Konungen för Kungar.

V.

GAMLA ÄRAN.

JULEGLAM FÖR BONDEN.

1.

Gode Far, hör på min Sång
Just om dina Fäder:
Säkert sedan mångengång
Du dig däråt gläder.
Hör! din Ätt, när den var störst,
Jättar voro allraförst:
Hette, fast det stöter,
Gudar, Gauter, Göter.

2.

Jafet hade högsta Mod,
Far till desse Resar,
Men dock Noaks Syndaflod

Gjorde dem till Mesar:
Rädde för all Vattenbryn
Flydde de högt upp mot Skyn,
Och på Nordens Fjällar
Bodde under Hällar.

3.

Men snart öktes Mod och Mängd,
Villbråd börja' fela,
Äntlig utav Nöden trängd
Måste man sig dela:
Syndflod-skräcken var förbi,
Lek för dem blev Röveri,
Ty nu enda Rådet
Var just Överdådet.

4.

Dock när Nöden hulpen var,
Större Värv begyntes
Med en Dygd så hög och rar,
Att de Gudar syntes:
Ja, i äldsta Hävder står,
Att de Femtonhundra År
Styrde Världen fredligt
Och i allo redligt.

5.

Då var Gauta-Ättens Namn
Skyter, eller Skyttar:
Dock den hit i Nordens famn
Sedan återflyttar,
Hem den kom att hämta kraft,
Mycken Harm ock Oden haft;

Södra Världen lämnas,
Men med Ed att hämnas.

6.

Eden, stärkte, höllo de,
Rusade åt Söder:
Världen glad fick återse
Lagens gamla Stöder:
Vika måste Överdåd,
Själva Rom nu tiggde Nåd:
Frihet, styrkt av Lagar,
Gjorde sälla Dagar.

7.

Göter hette Stammen då,
Glänste utav Ära:
Deras Riken länge stå
Med sin Riddar-Lära:
Götariken överallt
Gåvo Allting ny Gestalt,
Och åt många Länder
Frihet, Lag och Ständer.

8.

Men från Nordens hjälteland
Och till Sjöss man brakar,
Intar allt med Svärd och Hand;
Skeppen hette Drakar:
Dock, märk deras Norrmansdygd!
Själva Franklands Snille-Bygd
Normandiet hetter,
Som åt England vetter.

9.

England, denna stolta Ö,
Stoltast nu på Jorden,
Har sin Frihet, fastän slö,
Och sin Lag av Norden:
Normandiets WILHELM gick
Över till dem, gav allt Skick:
Vad är deras Ära?
Göters Lag och Lära.

10.

Än i Spanien Göta-Son
Adeln stolt sig kallar:
Än i Sveits bland Forsars Dån
Svea-Namnet skallar:
Och för GUSTAV ADOLFS Glav
Darrade Tyrann och Slav,
Men den Dygde-jätten
Gav dem Folke-Rätten!

11.

Även Rysslands Knesemakt
Kom av Roslagsknassar,
Ros ock först, ej Ryss blev sagt,
Holmgårds-Namnet passar,
Novogrod just Nygård är:
Dock Förmycke sig ej bär,
Tolfte Karls Mandater
Tappa' dessa stater.

12.

Och nu hemma här hos Oss?
Boven alltid skälvde:
Höjde sig ett Högfärdstross,
Straxt man allt omvälvde:
Engång Dalkarln Engelbrekt
Hundratusend Bönder väckt,
Slog de Danske Luvar,
Skrämde Riksens Tjuvar.

13.

Men på hela Skälmerit
Uti Stat och Kyrka,
VASA! Först Ditt Gudanit
Kunde Slutet yrka.
Tyranni och Påvedom
I en hast du välver om,
Nästan Berg du vältar,
Vad är mot Dig Hjältar?

14.

Åt den Elfte Karl mer Våld
Bonden gav mot Herrar,
Men den Tolfte vart för båld,
Krigslust allt förvärrar;
Som en Hjälte han väl slogs,
Men förgicks: då återtogs
Friheten och Lagen
Intill denna Dagen.

15.

Ty all Rätt, som felas än,
Kan du säkert vinna
Genom Kung och Riksdagsmän:
Men dig Själv besinna!
Icke duga franska Skutt:
Klaga, klaga överljutt!
Påstå Rätten modigt!
Snart blir Landet frodigt.

16.

Men vid sådant ädelt Mod
Fordras Vett till Orden
Vett, att du är lika god
Med var Man på Jorden:
Gud han gav oss samma Rätt,
Samma Jord och Levnadssätt:
Men ej Lag bör fela,
Till att folkligt dela.

17.

Dock, vad Folkligt är, det vet
Patrioten bara:
Endast hans Erfarenhet
Dig ett Ljus kan vara:
Men hur kännes rätt igen
Sådan äkta Bonde-Vän?
Just utav det Mesta
Gjort till allas Bästa.

18.

Ära, Ära, Himleljus!
Stråla in i Själen
På var Göt, som än i Krus
Vågar likna Trälen!
Ja, så länge Jorden står,
Vare största Äran vår,
Genom största Dygder,
Här i Göta Bygder.

VI.

GAMLA LÄRAN.

TILL PRÄSTEN.

1.

Vördig är du, men bör ock
Dina Fäder vörda:
Vishet finns i Nordens Skrock,
Ljus, som gör oss rörda:
Gud i allt är uppenbar,
Men dem gamlom störst han var
Uti själva Solen,
Helst vid Norra Polen.

2.

Likväl Solen tynde av
Inpå Vintertiden,
Sist en Middags-Rodnad gav

Tycktes som avliden:
Fenix, Glansing, sade man,
Ny ur Branden födas kan.
Solen *Hon*, då svager,
Han i Sommarns Dager.

3.

Härav Dikt om Solens Död
Vittomkring på Jorden,
Skyter denna Vinternöd
Spridde ut från Norden:
Solens hem Norr vara bör,
Sa' man, där han föds och dör
Ja, de *skönsta* Tider
Dag och *Natt* förbider.

4.

Greklands Fabel täckast är:
Venus, Sommar-Lusten,
Uti Adon, Soln var kär,
Prins från Södra kusten:
Men ett Vildsvin på hans Jakt
Slutar snart hans hela Makt,
Gräs av Blodet rödas,
Rosor därav födas.

5.

Rosen Vinterns Middag var,
Galten Furu-Skogen,
Som all Sol-Eld i sig har,
Till sitt Eld-Straff mogen:
Dock ej *Atis* Munkar bort
Sig till O-män hava gjort:

Desse Galli, kalle,
Galne voro alle.

6.

I Egypten ävenså
Osir, Alfer, Solen
Sörjs av Isis, Jorden då
Isad här vid Polen:
Osirs Lemmar spridda där
Fann hon, Eldar, Norrsken här,
Tyfon, Tyven, Kölden
Gjort den Himlastölden.

7.

Men snart Hjulet välver om
Just från Jule-Natten,
Hopp om Ljuset återkom,
Denna Guda-Skatten:
Solen högre högre då
Höjden äntlig synes nå:
Så just Bocken klänger,
Glad man *Julbock* svänger.

8.

Dikten så om Världens Natt,
Erebus, förklaras,
Varur äntlig Fanes glatt,
Solen, uppenbaras:
Eris, *Eros*, Grymt och Blitt,
Länge där om Väldet stritt,
Grymma Kölden svinner,
Blida Våren vinner.

9.

Tartarus, *Elysium*,
Darrdarrn och det Ljusa:
Vintern darrig, eldfull, skum,
Sommarn, som kan tjusa:
Liv mot Karons Höstflod dö,
Lethes Flod är Vårens Tö,
Köld man då ej minnes,
Nya Livet hinnes.

10.

Kerber, Kärver, trehövd var,
Vinterns trenne Månar:
Pluto, Bluter, Blodfärg har,
Soln ett Blodsken lånar,
Proserpin han rövat bort,
Sköna Vinter-Sädet vårt,
Modern Skördgudinna
Henne ej kan finna.

11.

Domarena voro tre,
Ting i Vintern hållas,
Minnur, Äakt, Radman se
Allting som förvållas:
Oden får sitt Offer-Blod,
Hjältar ett förnyat Mod
Om för köld de falla
Julen är Valhalla.

12.

Nordens Baldur, Solen, dog,
Son av Himlens Fröja;
Allting borde *gråta* nog
Avgrunden att förnöja,
Så han skulle fås igen:
Allt, i Vår-Tön, grät, som än:
April-Snöen, *Thoka*,
Torrgrät, så de kloka.

13.

Tolv är Julens stora Dar,
Tolv ock Årets Månar:
Nämndmän tolv än Bonden har:
Gudar – sade Fånar.
Nitton Juldar teckna ut
Mån-Tidvarvets Åraslut.
Äldsta Himlalära
Var att *Himlen* ära.

14.

Högre stiger du väl nu,
Men för högt kan stigas:
Outsägligt, säger du;
Där då måste tigas!
Tala om vad man förstår,
Gud välsignande vårt *År*,
Gud i Ljuset, Livet,
Och allt Gott har givet.

15.

Så ej södra Folken gjort,
Tänk på deras Bilder:
Drake-Tjur, som rasar fort
Uti Dundret vilder,
Det var Gud för varje Man,
Folkebusen hette han,
Demogorgon gruvlig:
Ej en Allfar ljuvlig.

16.

Mitt i Juda Moloch står,
Tjurhövd, glödhet, vrålar,
När han Offerbarnet får,
Som i honom skrålar:
Rök och Damb ur Näson, Gud!
Så du känns i Psalmers Ljud
Söderns Träl blott känner
Himmeln åskan bränner.

17.

Ja vår höga fria Nord,
När i Sämre Tider,
Villad av Bedragarns Ord,
Blodigt Offer lider:
Stundom gjorde hit en Lov
En och ann profetisk Bov,
Blott en Söderns Tiger
Blod åt *Gud* inviger.

18.

Mexikanerns Offer-Kniv
Allt med Blod bestänkte,
Ärligt tjugetusend Liv
De åt Himlen skänkte,
Vitzliputzli allt förtär,
Gud i *Solen* denne är:
Gud som ljuv oss föder,
Blod får än i Söder.

VII.

MÄNNISKANS ÖDE.

1.

Först var allting Skräck och Skrock
Överallt på Jorden;
Spökrädd trodde varje Flock
Straxt sin Präst på Orden:
Livets Ande Luft ju var,
Ande-Liv då Luften har!
Detta Skrock om Andar
Skräck i allting blandar.

2.

Nu som Andens högsta Makt
Var att Hunger tända.
Gavs åt Vilddjur Mänsko-Slakt
För att dem avvända:
Likväl *Elden* frätte allt,

Större *Offer* vart befallt,
Till att stilla Smaken
På den Himla-Draken!

3.

Men då man i Åskans Gny
Trodde Draken brumma
Och såg därvid Djuren fly,
Helig blev var Trumma,
Till att härma Himlens Dån
Och förjaga Skogens Rån:
Snart i Skrämma djävlar
Präst med Prästen tävlar.

4.

Så begyntes Lappens Kval
Och all helig Yra,
Tills Profeter utan Tal
Sig ej kunde styra:
Skräckens första Ande-Syn
Blev Förryckning över Skyn:
Kunna sig förrycka
Syntes Himla-Lycka.

5.

Nu sågs Ande i var Skymt,
Gud i allt *Förfärligt*,
Heligt blev Omänsklig-Grymt,
Djävulskt det var Härligt!
Mänsko-Offer alla år
Gamle Draken ännu får
Först av hedna *Prästen*
Och av *Krigarn* Resten.

6.

Ty märk! Mänskans andra Nöd
Var just Krigarns Vildhet,
Han, som lekte blott med Död
Visste ej av Mildhet:
Krigarns Våld till Prästens List
Gjorde Lögnens Välde visst:
Prästen allt förryckte,
Krigarn allt förtryckte.

7.

Och så blev det ganska lätt,
Att all Sanning döva,
Ja, nu blev det högsta Rätt
Blott att tro och röva:
Vid det minsta Sanning-Ord,
Prästens Blink och Krigarns Mord!
Svärd på Boken lades,
Märk, vad därmed sades.

8.

Märk, vad Tro är utan Vett,
Lydnad emot Äran!
Ljuset Gud har själver gett:
Vem gav Påveläran?
Utan Vett är *Tro* ett Böl,
Leder i Förtryckets Göl:
Där blott Irrsken vimla:
Vacker Väg till Himla!

9.

Så gick till i Hedenhös,
Så i Påvetiden:
Men en Tid så ärelös
Är den nu förliden?
Härskar mer ej Skräck och Skrock,
Munke-Svek och Rövar-Pock?
Blir nu Mänskan vördad,
Själ och Kropp ej mördad?

10.

Månn ej kallsint Prästen ser,
Hur Guds Ätt förnedras?
Hur mer *Vård* man Djuren ger,
Hur de mera *hedras*?
Hur man ler åt Folkets Nöd,
Leker med dess Liv och Död?
Hur, när *Mänskor* fela,
Djävlar Straff utdela?

* * *

Var är Mänsklighetens Tröst?
Blott hos Folkets Vänner:
Höje *var* sin ädla Röst,
Var, som Nöden känner!
Ännu Folket livas kan,
Ja, förädlas varje Man:
Patriotens Lära
Den är idel Ära!

VIII.

KUNGENS KARL.

AV EN GAMMAL GENERAL.

1.

Grymhet är ej äkta Mod,
Blott en Vilddjursiver;
Tigern har ej ädelt Blod,
Gallen honom driver;
Men om Kungens Karl du är
Kunglighet då även lär,
Märk då Riddarläran:
Kunglig är blott Äran.

2.

Är nu Prygel Ärans Vink,
Vackre Ädling, svara!
Upplyft käpp med Djävlablink
Plär det kungligt vara?
Kungens Karl är ingen Hund!
Ärligt är hans Tjänstförbund!
Men till Hund förnedras
Den, som aldrig hedras.

3.

Vad är Straff för Ärans Man,
Minskning blott av Ära:
Den ej detta rätta kan,
Bör ej Vapen bära:
Mönstras ut bör varje Skälm:

Ej gå jämte Sköld och Hjälm:
Kungens Karl bör känna
Äran i sig bränna.

4.

Men hur fås en sådan Ätt?
Torde du mig fråga:
Genom högre Rang och Rätt,
Ty de Livet våga,
Allt för Alla våga De,
Men vad plär dem Landet ge?
Knappt av Bröd en Skiva,
Fast de Livet giva.

5.

Ärelös Otacksamhet!
Av de rika Gösar,
Dem var Bov i Stycken slet,
Utan Kungens Knösar:
De ge Skydd åt Hus och Hem,
Säkerhet för liv och Lem,
Men de Mesar feta
Ge en Hunger-beta!

6.

Lät dem själve kläda Skott,
Själve Krig försöka,
Kalla ska de Himla-Lott
Att er Lön få öka!
Och vad är väl Guld mot Blod?
Gods mot liv och hjältemod?
Billigt tillhör Eder
Högsta Lön och Heder.

7.

Men då, Kungens Karl, bör Du,
Uti alla Grader,
Mer förädla dig ännu,
Ej till blott Parader:
Lek är all din Solgrands-Akt,
Broke-prakt och Trumme-Takt:
Ståtligt under Friden,
Stolligt uti Striden.

8.

Fransman'n därför skrattat ut
Alla Brokmaskiner,
Som blott veta: skjut! skjut! skjut!
Ej varthän det viner:
Fäktkonst-Blick till allt är god,
Ger i Faran äkta Mod,
Ja en Höjd i Själen
Långt uppöver Trälen.

9.

Och vad höjer upp en Själ?
Säkert ej Förtrycket:
Endast att hanteras väl,
Det är Huvudstycket:
Kungens Karl bör Aktning få,
Blott en Högtänkt kan gå på;
Guld uti hans Bälte
Anstår ock en hjälte.

IX.

GÖTA-RÄTTEN.

1.

Götarätten denna var:
Dömas av sin Like.
Den har England ännu kvar,
Men från Götarike:
Jury var vår Bonde-Nämnd,
Innan den av Skrock blev skrämd,
Mesighet mot Herrar,
Som allt Ont förvärrar.

2.

Bland oskylde Likars Tal,
Att all Rätt befästa,
Tilläts ännu fritt ett Val
Av de allrabästa:
Detta var en ärlig Rätt
På högädelt högvist Sätt,
Hölls inför Guds Öga
Under Himlen höga.

3.

Gamle Göten tänkte så:
Fan må tro de Sluga!
Vad ej var man kan förstå,
Ej till Lag kan duga:
Mången Luver, mången Tok
Konstlat hop en helig Bok,
Orden ej ersätta
Det i Saken Rätta.

4.

Domarn sitter nu så rak,
Full av sinom Ordom,
Men ej väger någon Sak
Samvetsgrant som fordom:
Sken av Sak, av Lagen Ord,
Därmed är nu Domen gjord.
Hemligt underhandlas,
Mitt och Ditt förvandlas.

5.

Om du högre upp vill gå,
Hur blir du förundrad,
Att ett motsatt Utslag få,
Mellanåt utplundrad:
Ingenting sker uppenbart,
Ej av Saken allom klart:
Allt med Ord kan göras,
Allt kan sammanröras.

6.

Själva Makten ofta ock
Gett en Vink åt Rätten;
Genast tänkte Mesens Skrock:
Högst är Bajonetten.
Lögn! ty högst är Himlens Hämnd,
Dagens Ljus och Rikets Nämnd:
Bäven, unge Luvar!
Darren, gamle Tjuvar!

7.

Sällan dömes någon mer
Ärligt utav Likar:
Idel Solde-Rätt man ser
Styrkt av Solde-Pikar:
Orätt alle Statsmän tro
Sådant grunda Statens Ro:
Glömd är nu för tiden
Gamla Folkefriden.

8.

Den var sådan, att var Man
Svarar för sin Hydda,
Han, som endast veta kan,
Vem han där plär skydda:
Tio Hus-Män ävenså
För varannan borde stå,
Hundrade för Tio:
En var synt av Nio.

9.

Det var Säkerhetens Ljus,
Att ej Pack sig fäste:
Nu förvandlas kan vart Hus
I ett Rövarnäste:
Och när Pack allt fyller upp
Vågas mången Rövar-kupp,
Styrseln mitt i Nöden
Skriker då på Öden.

X.

SANNINGEN.

1.

Sanning, högsta Himlaglans!
Allting du upplyser,
Ljuset *Lög*, om du ej fanns,
Gud ock: *Bov!* du ryser,
Du som likväl våga kan
Skymma den för någon Man:
Liv hon är för Själen,
Ja i själva *Trälen!*

2.

Tänk, om Prästen för dig lög
Uti allt det Höga;
Tänk, om Sveket sedigt smög
Fram ur Vännens Öga;
Tänk, om just din Ängels Blick
Listen vore, söt och kvick.
Så är Lögnen gruvlig!
Så är Sanning ljuvlig!

3.

Men vad är det *Sanna* då?
Blott det Uppenbara,
Som du alltid ser bestå,
Alltid plär Erfara:
Synas är ej mer än Sken,
Pröven göra Saken ren:
Giv du Akt på *Proven*,
Snart upptäckes Boven.

4.

Tror du *mera* än du vet,
Mindre Vett du äger:
Ringa är den Säkerhet
Att man Så Så säger:
Säga blott en *Sägen* ger,
Saga Sak ej företer;
Tänk du på Romaner
Upp till *Alkoraner!*

5.

Uti allan Tid för Lön
Ljugit Fabulister;
Lögn är Lögn, fast hög och skön,
Tydd av Rabulister;
Allt vad högst uppdiktat var
Hette fordom *Gudasvar*:
Tusende Mirakler
Voro blott Spektakler.

6.

Andevärldar får du se
Uti alla Drömmar;
Tror du på dem, många le,
Men jag för dig ömmar,
Ty du menar himmelskt väl,
Fastän krank uti din Själ:
Se Osynligheter
Tankeyrsel heter.

7.

Skall man då blott Sinnet tro,
Ofta med Förvillning?
Ja, om du ej vill bero
Av en blott Inbillning,
Sinnet vet vad det erfar:
Tankan tror vad aldrig var:
Det man sig inbillar
Är det som förvillar.

8.

Blotta Sinnet, skriker du:
Det är, Sanning *bara*.
Endast Dikter pläga ju
Över Sinnet fara?
Lögnen Sinnet hata plär,
Sagan rädd för *Saken* är.
Tro du aldrig mera,
Än du får probera.

9.

Och är något dig för rart,
Döm ej som en Fjolle,
Vänta först, tills allt är klart:
Lätt blir man en Stolle.
Tro för lätt, tillhör en Narr
Alltid *gräla* plär en knarr:
Som i allt, i detta,
Lagom är det Rätta.

10.

Men om Sanning i vårt *Tal*,
Är en viktig Fråga:
Sanning säga utan Val
Är för mycket våga:
Men så milt och småningom
Lögnens Välde störta om,
Det är List mot Listen,
Ty för hög är *Tvisten*.

XI.

ÖDET.

1.

Vad är Ödet? större Kraft,
Mindre måste vika:
Ordningsliv ej något haft,
Om allt varit lika:
Du är Ödet i din Makt
För vad Dig är underlagt:
Så sin Rätt med Styrka
Alla Väsen yrka.

2.

Trädets Blommor för en Fläkt
Som för Ödet falla,
Trädet blir av Stormen bräckt,
Åskan hotar Alla:
Ödet är då Världens Lag,

Alltför hög för mången Svag,
Men dock Styrkan böjer
Och den Svage höjer!

3.

Just som Stjärnans Tinder släcks
Inmot Solens Dagning
Så den Kraft, varav du väcks,
Gör ock din Försvagning:
Samma Allkraft allting rör,
Själva Solen engång dör:
Tusen Solar ändas,
Tusen återtändas.

4.

Ljus av Evighetens Ljus!
Liv av Guda-Livet!
Ända nertill Krypets Grus
Allt av Dig är givet.
Allting giva, det är Ditt:
Allt emotta, det är Mitt:
Din är Himla-Styrkan,
Min är blott din Dyrkan.

5.

Ödet är gudomligt gott
I sitt stora Hela,
Fast det endast enligt Mått
Kan allt Gott utdela:
Skönt är Världens Sammanhang,
Skönt som Harmoniers Klang:
Solen du välsignar,
Även när hon dignar.

6.

Därför Ödets Mildhet se
Uti allt det Sköna,
Gott mot allt det Goda le,
Sällhet skall du röna:
Himlen mild är mot en Mild,
Gruvlig mot en Stolt och Vild:
Han de Starka fällde
För de Svagas Välde.

7.

Ödets Vishet häri märk;
Den är – all Förening:
Genom Enighet dig stärk,
God är allas Mening.
Endast Villan villar allt,
Sken i skön och skymd Gestalt:
Tjusning av det Goda
Hos en var förmoda!

8.

Ödets enda Lag är Makt,
Den Förening giver,
Ening allt har sammanbragt,
Gör, att allt förbliver:
Mänsklighetens största Vett
Vore just att hålla Ett,
Så den kunde låtsa
Själva Ödet trotsa.

9.

Nu förskingrat är allt Gott,
Ingen livligt glädes,
Var ser misslynt på sin Lott
Och för Ödet rädes:
Hur skall gå en annan Tid?
Så förstöres Själens Frid:
Ty, i ständig Fara,
Vem kan sorglös vara?

10.

Därför helig Mänsko-Vård
Bör bli Religionen:
Att välsigna Hus och Gård
Bör bli Lag för Tronen:
Redligt att försörja allt
Gud åt Präst och Kung befallt:
Skall man Själver sörja,
Andra Öden börja!

11.

Snart blir Tron med Religion
Störd för Kung och Prästen;
Man ser blott på sin Person,
Bryr sig ej om Resten.
Lömskt är länge vart Behov,
Söker hemligt nå sitt Rov;
Laglös äntlig Nöden
Trotsar själva Döden.

12.

Konung! märk på Ödets Vink,
Präst! du den förklara:
Brant är Farans sista Brink,
Störtningen oss spara!
Öde-Följden förekom!
Lät i Tid oss vända om,
Vart? till Måttan kära
en ärlig Ära.

XII.

SÄLLHETEN.

1.

Sällhet söker du, men var?
Mest, där den ej finnes:
Nöje du väl ofta har,
Sällhet dock ej hinnes:
Roligt har du, men ej Ro,
Fastän andre säll dig tro;
Trots Kalas och Vänner,
Själen tom sig känner.

2.

Härligt är det väl, att ha
Guld och gröna Skogar,
Härligt, se sin Skörd inta
Lador, Loft och Logar:
Men är detta Liv och Själ?

Blott i dem kan du må väl:
Aldrig kan du lugnas,
Om ej dessa hugnas.

3.

Men hur hugnas Liv och Själ?
Endast av den Ära,
Gud har lagt i göra väl:
Det är Sällhetslära!
Livet glädes, Själen höjs,
Gudaätten i dig röjs,
Du av Mänskor vördas,
Himlens Lager skördas.

4.

Icke ens all uppfylld Plikt
Själen ljuvt kan röra,
Icke Värv av högsta Vikt,
Om de ej välgöra:
Makt och Prakt i Lyckans Höjd
Dock ej Själen göra nöjd:
Här i Världens Vimmel
Godhet blott är Himmel.

5.

Godhet, men så sann och stor,
Som ditt livs Förmåga:
Icke blott, vad Nog man tror,
Högt ibland de Låga,
Utan allt vad göras kan
Av en gudlig, gud-lik, Man:
Och ej blott i Giva,
Men mest i uppliva.

6.

Liva, det är guda-likt,
Liva Mänskodygden:
Giva är väl milderikt,
Men ej Nog för Bygden!
Liva Äran i vart Bröst,
Det är Mer än Ängla-Tröst:
Gud belönar Giva,
Men Hans Liv är Liva.

7.

Mänsko-Storhet fordrar ej,
Vara hög och riker:
Fordrar icke Kronor, nej!
Var blott guda-liker.
Glans än ej en Mes har höljt,
Ej en Själa-Usling döljt;
Ty för Bytingsjättar
Sanning Rangen rättar.

8.

Modigt liva ditt Begär
Till det sanna Stora!
Mänskligt mer, än kungligt är:
Ingen Dag förlora.
Till din Himlaäras Höjd
I all Äre-Livnings Fröjd:
Väck det goda
Gör dig Paradiser.

9.

Men då bör du skilja först
Högfärd ifrån Höghet.
Över Högfärd är du störst,
Ler åt Pompens Tröghet:
Stå̊t och stollig i var Sak,
Enfald just är *ädel* Smak
Och att andra kuva
Hindrar just det Ljuva.

10.

Paradis är allting Gott,
Milt som klara Dagen:
Vänlig Blick, ja Mysning blott,
Livar straxt Behagen.
Med din Godhet Glädje väck!
Snart blir jorden Gudi täck:
Endast att välgöra
Kan till Himlen föra.

11.

Skalden, som här höjt sin Röst,
Själv allt detta k ä n d e:
Hög och ljuv uti hans Bröst
Sanning Äran tände:
Stark på Nordens Himlafjäll,
Öm i Dalen, alltid säll:
Säll av att det S ä l l a
Livligt föreställa.

XIII.

VÄRLDEN.

Melodi: Dalvisan.

1.

Vad skall man tänka om Världenes Styrsel,
    När det tycks gå så för rasande till?
Folken ju tumla i Krigenas Yrsel,
    Vilja blott det som de Galnaste vill:
Gudeligt Himlande,
Helvetes Vimlande,
    Allting om varann! så alltid man fann.

2.

Rätta Förklaringen därpå är denna:
    Mänskan är Hälften av Ängel och Djur,
Stundom det Högsta hon livligt kan känna,
    Stundom det Lägsta uti sin Natur;
Upp till det Mildaste,
Ned till det Vildaste
    Ryckes hon ju hän, dig själv igenkänn!

3.

Men ävenså i de övriga Tingen
    Högre med Lägre förent vara plär:
Rosen har Taggar, och han med Guldvingen,
    Fjäriln, en söt liten Drake ju är!
Allt är välgörande,
Men ock förstörande:
    Världen är en Strid, ock mitt i all Frid.

4.

Ty själva Livet, som födes och näres
Först utav Solen och Frukternas Saft,
Lika så hemligen även förtäres
Av denna samma upplivande Kraft:
Nöjet det ljuvliga,
Smärtan den gruvliga
Göra hop ett Spel, i var livets Del.

5.

Varföre? frågar du, ej utan Galla:
Jo, det är Lagen för all Harmoni,
Tonerna stiga och Tonerna falla,
Falla, ja dö, bara för Melodi!
Smärtan ur Trögheten
Förer till Högheten,
Hög uti din Själ du allt kallar Väl.

6.

Ty i det Hela är allting det Bästa,
Som ifrån Evighet Möjeligt var:
Allt Gott väl icke, men alltid det Mesta!
Det är den Lag, som Världsordningen har:
Tankans upphöjande
Rätt är förnöjande:
Världens Ordning, se! kan Himlalust ge.

7.

Skapelser nya är Världenes Öden,
Döden för Livet är en Övergång,
Endaste Vishet för Mänskan är Nöden,
Till själva Nöjet är Lusten ett Tvång.
Sök det Nödvändiga
I det Beständiga:
Se, där har du allt, vad Gud dig befallt!

8.

Men med Förståndet ock Modet upphöjes,
Stark du dig känner, fastän även svag;
Uti din Styrka Gudomlighet röjes,
Svagheten lärer dig Himlabehag,
Godhetens Leende
Med Överseende:
Svagheten gör mer, hon allt föreser.

9.

Är icke Mest utav Gott i allt Detta,
Mest för den högaste Människo-Dygd?
Eller, försök blott att Ordningen rätta,
Genast förvirrad blir hela din Bygd:
Styrkan gör Vildheten,
Svaghet blott Mildheten:
Han, som dem förent, har bäst med Oss ment.

10.

Högaste Konsten är alltså att måtta
Styrka till Svaghet i hela sitt liv:
Viljen, så våldsam, är Vildheten blotta,
Tänk på din Svaghet, och mildare bliv!

Djuriskt är Yrande,
Mänskligt är Styrande:
Utan Harmoni är allt Barbari!

XIV.

NORDEN.

1.

Mesen föraktlig föraktar vårt Norden,
Friskhet och Frihet ej livar hans Bröst,
Ormar och Präster på hetare Jorden,
Mord som en Leksak och Munkbovars Röst.
Uh, huru rysande
Mot blott ett Frysande:
Gift uti var Fläkt, o tjusande täckt!

2.

Vintern allt stärker, uppfriskar, förnyar:
Våren blir livlig, och Sommarn så kär!
Solen hit kommer på gyllene Skyar,
Gläder oss, gläder oss fjärran och när,
Men hur förfärande,
Ja hur förtärande
Där i Söder ack! mot Träldomens Pack.

3.

Både i Norrland och Svea och Göta
Godhetens Glättighet livar din Ätt:
Kungen själv van är att Allmogen möta
Genast med Aktning och Kärlek och Rätt:

Ännu mer kärliger,
Ädel och ärliger
Skall han oss ge Glans, Sångar och Dans.

4.

Däremot se hur det går där i Söder,
Och du skall känna dig stolt i din Nord!
Frihet är Spökelset utav en Döder,
Hemligt av heliga Skälmar förgjord,
Därför så blödande
Hemsk och förödande
Friheten är där, så *glädande* här!

5.

Se hur sig *Fransmannen* krummar och kröker,
Vill vara Götisk och dock Marockan:
Himmelens Höghet väl Högfärden söker,
Men just som Lucifer, nu fattig Fan:
Segerfanhyssare,
Påvtoffelkyssare
Jätten till en Pytt – förvandlas på nytt.

6.

Se huru tossiga *Romare*, *Greker*,
Kvacksa och hoppa i Träldomens Dy:
Med några vattniga Blommor man leker
Och lite koxar åt *Himmelens* Sky,
Än väl förstorar sig,
Men dock förlorar sig
I sitt Tosseri, och blir däruti.

7.

Men allralustigast i Orienten,
Se! hur de Stora där göra sin Cour,
Kräla *på Bukarne* fram till Regenten,
Som tros av *firmamentalisk* Natur,
Solenes Sysslinge
Tros denne Pysslinge:
Harlekin är Gud, i Himmelens Skrud!

8.

Dock deras *Påve* än mera förgudas,
Vars Exkrementer som pur Medicin
Högdyrt i Piller och Droppar utbjudas,
Köpas, och sväljas med himlasött Grin:
Sådant Magnaterne
Och Potentaterne
Suga in och tro, och åt Himmelen glo.

9.

Tusende nakne *Profeter* där ligga
Blödande var på sin Järntaggebänk.
Hoparna om deras Förböner tigga
Och åt dem offra sitt Vett med en Skänk,
Desse högrådande
Nästippen skådande
Huvudyre se allt vad som bör ske.

10.

Under allt detta marteras och dödas,
Ty var och en är Tyrann eller Slav;
Ja, Paradiser av Djävlar förödas,
Fägringens Länder är Sällhetens Grav;
Skrocket så fasande,
Allt som är rasande,
Just från Söder är, men *Äran* bor *här*.

11.

Icke ens fordom, fast Lärdomen grälar,
Greker och Romare *Friheten* känt;
Mången där haft tjugetusende Trälar,
Folket just självt under Oket var spänt;
Frihets-Utskrikare
Voro de Rikare!
Men med Nordens Ätt kom Frihet och Rätt.

12.

Först såsom Skyter, och sedan som Göter
Lärde de Folken: *så* Ära och Lag,
Att man med ridderlig Vördnad bemöter
Kvinnor och Svagare ännu i Dag:
Höga Beskedlighet!
Gudalik Redlighet!
Född på deras Jord, välsigna din Nord!

XV.

YNGLINGEN.

1.

Ära vi fått utav Fäderne ärva,
Ära i Världen är Göternas Lott:
Nidinge den! som sig själv vill fördärva,
Skämma det Värde av Ätten han fått:
Vett är nu Värdighet,
Vapnet är Färdighet
Först uti sin Konst, därnäst i all Gott.

2.

Meser är den, som ej brinner för Äran,
Denna Gudinna på Sällhetens Höjd:
Därföre se på var Dag med Förfäran,
Som icke förer till ädlare Fröjd:
Sann Äras Härlighet
Glans är av Ärlighet
Uti var en Själ för det Ädlare böjd.

3.

Ty det är Ädelt till Bättre att stiga,
Det är just livet i Hjärta och Själ:
Dålig – du måste i Vinkelen tiga,
Glans på din Levnad är vad du gör väl:
Äran förnöjer dig,
Äran upphöjer dig,
Äran ger dig Rätt till Makt och Befäl.

XVI.

FLICKAN.

1.

Skönhetens Yta vet Konstnären måla,
Men icke Dygdernas Himla-Behag:
Grannlåt och Glitter han kan icke tåla,
Friskhet och Frihet de höja hans Drag:
Lågt är allt Gycklande,
Styggt är allt Hycklande,
Godheten rätt glad – är Täckhetens Dag.

2.

Götiska Flicka! om du vill behaga,
Sannaste Godhet – den vare ditt Skick:
Gycklet kan aldrig en Ädel intaga,
Så som en endaste Ärlighets-Blick:
Götiska Sannheten,
Konstlade Grannheten,
Detta Par ihop rätt väl aldrig gick.

3.

Också för ädel är alltid en Kvinna
Till att bortgyckla sitt livs Paradis:
Sällhet hon endast i Snällhet kan finna,
Husvården är hennes Ära och Pris:
Alltings Förskönande
Är så belönande,
Skyddsängel du bliv! så aktsam och vis!

XVII.

SMAKEN.

1.

Smak ser man Flickan och Ynglingen söka,
Smak vill Matronan, ja Gubben ock ha;
Men det Osmakliga ofta de öka,
Och för det Täcka det Löjliga ta:
Varken det Brokiga,
Eller det Tokiga,
Kan då vara det, som kläder en bra.

2.

Smak i var Sak – är dess renaste Sanning:
Enfald är Himmelsk, i Allvar och Lek:
I en Förkonstling och i en Förblandning
Lyser ej Ära, men glyser ett Svek:
Se på allt Krusande,
Är det väl tjusande?
Orme-slingeri med väsande Smek?

3.

Fult är i Vitterhet, fult är i Seder
Pyntet med Pina, och Puffet med Prål:
Sök vad du kan uti Sanningens Heder,
Fuskande Gyckel ju Smaken ej tål:
Ömkligt är Tåtande,
Löjligt är Ståtande:
Ära, men en sann, se det är ditt Mål.

4.

Och vill du högre, så lek ej i Gruset:
Litet i Låghet ett Kräk tillhör ju?
Höj dina Blickar till Honom i Ljuset,
Evigt det BÄSTA se! gör Han ännu,
Skönhetens livare,
Sällhetens Givare,
Bäst gör alltid Han, ditt Bästa gör du!

5.

Skönast är Ljuset och Vattnet och Säden:
Blommornas Fägring är redan för svag.
Skönast är även i Skaldernas Kväden
Det som har sannaste liv och Behag.
Men det ljuvt Rörande
Är det Välgörande:
Skönt är allting Gott i sin livliga Dag.

Till
Överste-Kammarjunkaren, Kommendören
av Kongl. Nordstjärne-Orden,
m. m.
Herr Greve
MAGNUS STENBOCK.

SKALDEBREV.

Ur tredje Gustafs gyllnetid
en röst ännu så öm och blid,
din röst, du milde Jarl, mig kallar
och, där det vilda våldet skallar,
mig bådar Hopp och Ljus och Frid.
O är det möjligt? skulle än
en Gustav Adolfs dygder äras,
all ädel Frihet ha en vän
och Sanning ej med Hot förfäras?
den *Sanning*, som av store män
och hela världens vett kan läras,
och *Frihet*, ej parisisk List
att fagert fjättra, fagert döda;
sann Frihet, ej barbarers tvist
om vem som först skall allt föröda;
sann Frihet, sådan som den var
i tredje Gustafs sköna dar,
då Hoppets himmel log så klar,
då hjälten rosenkransar bar
och fann det ljuvt att kojan stöda.

Min glada ungdoms Konung du,
som jag begråter ömt ännu!

din höjda blick såg allt det Höga;
allt Stort var klarhet för ditt öga;
och allas, allas, allas Väl
var jordisk himmel för din själ;
du omgav dig med ljus av snille,
en Kung i känsla, tanke, tal;
och, liksom Gud, av *hjärtats* val
du sökte vinna vad du ville.
Med mera Lugn, du hade lätt
bragt till sin höjd det enda Sätt
att mänskligt vårda mänsklig Rätt,
det Sätt, som listigt undanspelas,
det att, med uppenbarlig nåd,
rent fråga folket *vad som felas*
och folkets Gamle om *gott råd*.

Ja, ädle Jarl, mitt kätteri
bestod och än består däri,
att Folkets Väl är *enda* Ära
för Politik och kleresi;
allt Gott for Alla – är min lära,
just som uti vår religion,
där *Kärlek* större är än Tron.
Och Kärlek så hörs mild befalla:
Stå är ett sken, Krig är en nöd,
men huvudsaken dagligt Bröd
rätt delat, gott och glatt för *alla*.
Vem kan *det* Budet orätt kalla?

Själv nöjd få göra var man nöjd,
som du, o Jarl, är lyckans höjd
och mer kan aldrig Himlen skänka.
Så svenska folket, gott och glatt,

så helt naturligt plär det tänka;
ett Folk, som Gud så högt har satt,
att ingen kan dess Trygghet kränka;
i *Lugn* det kan av *dygder* blänka
och lysa över Söderns natt.
Ja för all ryslig glans av Stålet
är sanna Ärans *dag* ju målet;
den Ära, vilken Solen lik,
gör jorden glad och blomsterrik;
den Ära, som förutan klander
höjt SOLON över ALEXANDER.

* * *

Så, ädle Jarl, i Sveabygd
bed varje Vän av vett och dygd
att ännu Mänsko-Höghet minnas;
då än skall Mänsko-Glädje finnas.

Greifswald den 8 April 1806.

Jag var ute i går mot Solens nedgång (åt Kungsholmsparkerna där jag har några favoritställen). Jag återfann mina djupa, höga, förtroliga utsikter: och stannade vid första rörelsen lutad mot gärdsgården. En gammal herde för några kor, stojade på Landsvägen. He! he! vill du inte gå vall din satans mar-rolla? och förivrade sig och for efter och vände om och såg koen göra detsamma och åter for efter. Gräset och Säden och Lugnet och Aftonsolen gjorde mig öm och glad. Jag såg denna scenen utan den minsta fördom, med ro och klarhet; jag såg vad det var, och kände leende ett nöje som om Epikur eller en Ängel hade stått hos mig och sagt: Se! – Det var förbi: och ett par Ministerdrängar kommo spasserandes: den ene hängde rusdum under armen på den andre som mera lång och hurtig söng:

om äran vor där äran blänkte,
om mänskor talte vad de tänkte,
så vore livet artigt nog –

Jag gick högre upp mot skogshögderna, för att se guldet på Tornspitsarne glimma, Glaskronan blixtra i Konungens Sal mot den nedgående Solen, för att se Staden, Mälarn, vida rymden. O min vän, jag hant de ställen där jag ofta välsignat dig, sett vår Guds helgedom brinna i väster; och känt den Vises lycksalighet. Under dessa träden, mellan dessa sälla klippor, där bör din inbillning söka mig, där är mitt Tempel, där söng jag om Passionerna. Nej, du måste bli vän med världen och lära att begripa Skönheten! Ifrån inget Stoft är den utesluten. I de strödda kreaturen på jordrymden, i de små föreningar, i de större, överallt ser den vises öga den kraft som upplivar honom, den lag av rätt och skönhet genom vilken allt består. O min vän – vart kreatur har sin lilla krets av varelse och väl. Förenar sig med några andra. Gör sig ett hus, en familj, en liten värld för

sig. Men den vise – var bor han? i Naturen. Dess Konung, ty äger man icke allt vad man njuter? är man icke hemma, där man har sitt egenteliga väl? råder man icke där detta vilet är det man vill? Naturens Konung! för vilken all skönhet är; åt vilken vart kreatur ger ett offer, en skatt av sitt liv, sin dyrbarhet, sitt behag – fri, följd av lugn, självstor, lik Gud, genomvandrar han Tingens rika, uppfyllda, blomstrande Nejder: kallar dem sina, ty hans Sinnen hava intagit dem: ser från en klippa under den tysta granen ut genom den oändeliga Naturen; ser sin fullhet, åtrår ingen ting, känner några lycksaliga Tårar och välsignar. O den vise! Naturens Konung! som gör alla rätt: Guds vän och förtrolige! som delar hans vilja och lycksalighet, så som han andas hans väsende! Förstår du till vilken sällhet visheten vill leda dig? till den högsta i Naturen, den högsta i Samhället, den högsta i din familj och din enskilta varelse. Vore du ett barn så skulle man ge dig Sagor, men du är på vägen till en Man, och behöver Sanningen.

Fråga då vid vart steg av din varelse: vad är det rätta? vid vart Ting: vad är dess kraft, dess rum, dess ordning? Från individuet skall du våga göra denna frågan om arten, från arten om släktet, från släktet om ordningen, om riket, om en värld, om hela Naturen. – Jag vet väl: Du är ej fri: en osynlig kedja av verkningar bortför dig: Men vishetens ljus, lärans heliga röst, är ock en kraft: Den bortför som de andra: men till Gud och den högre lycksaligheten.

Var du då vad du är, och kan vara. Lät de andra varelser njuta i kretsen av sin förmåga. Du, förena dig med allt och njut allt!

PROSASKRIFTER

OM DAGBLAD, OCH IDÉN AV ETT NYTT.

Truth is Beauty. Shaftesb.

Folket gör med Autorerna som med Gud. De njuta allt vad han frambragt och upplyfta aldrig sin tanke eller sitt hjärta till Frambringaren. När såg ni någon rörd av det sköna eller lyckliga eller gagnande snille som inlett honom att läsa en Bok, fråga efter den Varelse från vilken så mycket dyrbart flutit? Om de även utan denna hastiga känslan av beundran, denna flyktiga tanken av lov, kunde se och höra allt, skulle man tro att de gärna gjorde det.

Varav kommer det? De sakna den första undervisningen: Begrepp om det som är omkring dem. De veta likså litet vad som är Stort och Viktigt för deras sällhet, som vad som är Högt och av värde i Naturen.

Därföre ser ni dem vårdslösa det ädlaste och bästa. En Autor av rätt anda, skulle vara en Skyddsgud för deras sällhet, deras frihet, och heliga rättigheter: och de studsa på en skilling för hans Arbete! Detta samma barnsliga Folket, som med glädje giva till sina Hustrurs eller Döttrars minsta *falbala* det ni med intet skäl förmår dem att giva för 50 Ark av Sanning och Förstånd!

Välsignade Tryckfriheten är, efter mitt omdöme, nu det viktigaste av våra Blad, och rikast märkt av en stark och träffande sanning. *Afton-Bladet* styrdes utan tvivel av en värdig Man: men utan den vissa *livlighet* som mera det Allmännas svaghet, än Vikten av hans ämnen, behövde. – Men nu denna *Tryckfriheten*, vad lycka gör den? Huru månge av er läsa den? I villen gärna: men en skilling för ett Ark vett – det som I så litet kännen Er behöva – är något betänkeligt. Och likväl är detta *Vett* grunden för ert värde och er sällhet! Jag har sett förmögna

Män, och som just riktat sig av sina Medborgares barnslighet, löpa styvertals, som fattigt Folk, och plocka ut då och då ett ryktbart Nummer. *Det* är upplivning för unga Snillen av styrka, som kunde bliva ljus för ert Land, och röster för er Frihet! Mot vilken den lågaste Hantverkare gören I så? Påstån I att då endast taga Arbete av Skomakaren när han skär bästa stycket av sin hud? Besinnen, Medborgare, huru litet er upplysning tyckes angå er. Det skall slutas av den känsla I haven för dem som arbeta därpå: en känsla som varm och ädelmodig skulle omgiva er av Ära och Frid, och skrämma till dygd och lagvördnad alla edra tyranner. Men I sen ej ännu vad upplysning är värd. De bästa Själar skola förloras för Er. Och nästa Släkte skall med åtlöje säga: på den tiden florerade Komedianter, Gycklare och Spelemän från alla Världens ändar, härlige som små Yppighets-Förstar; men en Medborgare, en Riddare, en Man av styrka och vett, kunde ej leva av det ädlaste arbete.

Till var hederlig och värdig Människas yppighet hörer att känna och hava det bästa av Vett som utkommer. Allmänna Skvallret känna alle; men allmänna Sanningen och Förnuftet har man knappt hört talas om. Du är många gånger visare, lilla och ofullkomliga *dagens* Människa! du äter en portion mer; tömmer din Butelj; och sväljer din lätta Själs omsorg.

Det var en tid då Manlighet och Frihet vågade visa sig i Landet. Då var Medborgare trodde sig böra *Veta*; och mente att han ock var en Medborgare. Nu spelar man *Äventyr*. Nu är manlighet, tankstyrka, ädel och ren sanning, allt utbytt emot Fransosernas vettiga barndom.

Betrakta denna ynglingslika, prålande och okunniga hopen: ej Medborgare, utan mjuke, stofferade, och smilande Lakejer för den Mäktige: och ett gäckspel för den först kommande Förtryckaren. Män, som förstå mera att sätta ett rosigt band på sin Väst än pryda sin Själ! De känna ej sitt värde: och hava ock intet. Ack! den manliga upplysningen kommer. Den utstrålar

från de stora Snillen. Möten den. Kännen Värde och Sanning. Att I måtten hinna äran och styrkan av en Man: och Världen åtminstone till en del upphöra att vara en stor Barnkammare.

Av de *allmänna* tillfällen till Upplysning och Kunskaper, tyckes Publikum ännu ej givit nog akt på huru många fördelar Dagblad hava. De reta genom blandningen av det nya, och liksom tvinga sig in på de lediga stunderna. Det är att lekande få kunskaper, i nytta och rarhet ofta över allt vad de blinde Lärarne vid Akademierna tänka och veta. – Jag har anmärkt 4 Blad som böra hava en ständig varelse. *Dagligt Allehanda* som hör på visst sätt till den allmänna goda Polisen och ej mera kan umbäras – *Stockholms Posten* som är ett vettigt *Allehanda*, en Reservoar för alla Dagens intressanta Småsaker – *Välsign. Tryckfriheten*, ett medborgerligt, allvarsamt, strängt sedolärande Blad, för dessa Hjärtan av ett visst slag, ofta förträffeliga, som sucka mera starkt och våldsamt mot tidens oordningar och som skulle förkvävas eller göra kanske större våda, om de ej på något ställe fingo lättas – Och det fjärde ett *Gransknings-Blad* av rätt anda och liv, som översåg dem alla; där Sanningen kunde hava en röst; det som är Skönhet en lärande Mästare; och det Allmänna en omärklig och högre Undervisning i ädelt och manligt vett.

Det är, till Planen, ett sådant jag vågar i dag förkunna. Så mycken okunnighet, låghet och fördom finnes: så mycket förnuftets, snillets, och hjärtats förtryck: så många småtyranner krypa här! Låtom oss lära att krossa de stora. Den *Tänkande* Världen är en Republik: där skall man börja att fatta Frihets anda. Ack! hos Autorerna skulle den låga som ett värmande Ljus från Himmelen. Men *De* krypa även, sålde åt den föraktliga Lyckan. *De* hava ock sina små rövare-intressen i det Allmännas plundring.

Här är egenteligen ingen Domstol för Sanning och Värde. De ädlaste drag av Snille och Dygd förloras: arghet och förtryck smyga ohämnat. Dumheten går här krönt omkring:

Svagheten befaller. Ack! Sanningens Tron är öde och halvförstörd. Hon flyktar ännu mellan några få ädla och redligas strödda hemvist. Lät oss återsätta henne i sitt Välde. Vid hennes första blick skolen I se Er Gyllne-åldren närmare.

Detta Bladet skall heta *Den nye Granskaren*, till skillnad från en som vi redan have. Det upptager utan undantag alla ämnen av någon borgerlig eller vitter märklighet, som ej hava för mycken vikt och storhet att utföras i ett Blad. Den härskande Karaktären blir likväl för det *Vettiga* och *Vittra* Allmänna, som läsande med en mera ren, utbredd och allmän smak, kunna förstå och känna glädje av en djärv och fri tanke, inom den krets av brottlöshet Lagen givit. Må då ingen bedraga sig! och framför allt ej, av en viss ton, denne halvkunnige Hopen av *missnöjda* som så högeligen älska ett blint rop, ett slag på deras kära Larmtrumma; och som finna mera bekvämligt att skrika mot de styrande, än mot sin egen feghet, okunnighet och träldoms-vana. – Som allt däri måste vara *självarbetat*, och lagen får det man emottager, blir, endast som ett gott drag, en anledning för Autorn; så gör han det ej för det allmänna *tryckta* Pappers-priset. Han lovar högst ett Ark i Veckan, och tar därföre 2 skill. *Hiskligt! så mycket kostar en kopp Kaffe och en skorpa!* O min Vän! Gå, förtär det: du är ej min Läsare. – Illusion! Ni betalar det som är vett, anda, styrka, nyhet i ett Blad, och ej Orden och Tryckpapperet! Om jag ger mer av detta värdet, bör jag ej skiljas från en matt, halv-vitter Allsamlare? *Tiden*, säger Franklin, *är det Tyg varav livet göres:* därav, och den inre godheten, bör förtjänst dömas. Eller skall man vara Autor av *Kristendom*? Han, som jag märkt, av denna goda grunden, ej kan få en droppa att läska sig med när han törstar? Men I ären alle frie. Jag vill en gång hava detta provet av manligt tänkt. När de månge börja köpa: då bättre.

Var Autor har sitt Publikum: och jag mitt. Det är för detta, jag proponerar en *Subskription* i Boklådan vid Riddarhus-Tor-

get. Däri skall jag finna en slags Patriotism för Svenskt Vett: ett halvlöje av godhet och välvilja emot en ung Autor full av förtroende. Själens eld är helig: den bör ej slockna. – Vilket är detta Publikum? Det unga, tillmognande, mitt samåldriga. Till Er egenteligen, mine unge Medborgare, vänder jag mig. Jag tillbjuder mig att vara Er Autor. Om 20 år äge och styre vi detta landet. Må det då hava ett bättre skick. Må de gamla halvguds-spåren av frihet, mognad och manlighet åter-synas. Men huru börjar man denna stora och ärofulla vägen? Med *Vett*.

DEN NYE GRANSKAREN.

N:o 1. 2.

April 1784.

Sapere aude. *Hor.*

Över Tryckfriheten, och Samhällets styrka.

– that openness of heart
And just disdain for that poor mimic art
– that manner nobly free.

Young.

Lagen är helig för var Medborgare. Han kan bidraga till dess upphävning eller rättande: men ej överträda den utan brott. All Lag, såsom Lag, är liksom gudomlig. Den är ett erkänt Villkor för Frid och Lycksalighet.

Men så fördömligt det är att *Överträda* Lagen; så *fegt*, så rätt kännemärke av en svag människa och en slätt medborgare, är det att *Krypa ned under* den.

Vill Ni Trycka detta? säger jag till en Man som ej borde neka något i det varuti han uppoffrat sig till det Allmännas tjänst. Han läser: och finner det – *betänkeligt*. Varföre då? *Är där något emot Lagarna?* Det kunde han ej säja: *Men han ville ej Stöta sig*. Gud! *Ni vill ej Stöta Er med dem som Ära, Sanning, och Folkets sällhet stöter?* Givas här då inga högre förbindelser? – Jag gick bort, förundrad att Borgerlig Plikt kunde vara så svag hos en Man. Ack! den är död i allas Själar! Man vill själv gå och räcka sina föraktliga Slav-händer, och säja: *bind mig, ty jag är ej värdig Friheten!*

Som ett exempel av feghet tjänar att förnedra ett Folk; så tjänar ett exempel av dygd och styrka att åter uppliva det. Låtom Oss bjuda till att giva ett. Folket saknar en röst, en domstol. Är det ej att sucka över, medborgare! att då man har de rysligaste

straff på det minsta brott emot Konungen, de Stora och den Andeliga Myndigheten – att då brott emot det *Första av en Medborgares plikt* ej har *namn* en gång? Man är nog förnedrad. Låtom Oss ifrån denna stunden kalla det – *Brott emot Samhället*.

Detta begår var och en som falt skänker det minsta av sin *lagliga Rättighet.* Det är en Överlöpare ifrån Folket till en hemlig självvald Tyrann. Det är en *feg man* utan ära och värde.

Han ser ej den dåren! att när han hemligen *sviker i ära* Folket, så fördärvar han sig själv!

Detta brott begår var och en som Tigger då han borde Påstå; som lismar och hycklar då han borde Begära. En *slav* gör en *despot;* och en *feg* gör en *förtryckare*. Denna *Vanära* är således den största ibland Er, Medborgare! Det är att lossa Samhällets första och heliga band. Given akt på dessa förrädare mot den allmänna Lycksaligheten! innan I hunnit dåras av *de Mångas* föraktliga exempel; av den fega *Daglyckan*. Eller fortfaren! och I haven snart mera ingen *Rättighet* och ingen Lag.

Ack! Förmår Guds egen oändeliga Makt att bibehålla Friheten i en feg Mans själ? Låtom Oss upprätta en *Folkets* Domstol. Där sitter främst *den* som *verkeligen* är den förste Medborgaren. I alla Samhällen på jorden, gives ingen annan sann och ojävig Domstol än den eller *dess* bild. Låtom Oss där *märka* Fegheten med skymf och vanära! att man måtte kunna säga: Se *där* den usle och föraktade medborgaren! att allt folk måtte kunna säga om den som uppbragt sig till den tomma lyckan, som en narr, en slav, eller en skälm: *Där* sitter Dåren utan värde, kallar sig lycklig, och är allas spott! – O Medborgare! snart alstras ett *Folk* av förnufts-tomma och dåraktiga Ynglingar. Tänken därpå, I som ännu haven värde, styrka, och begrepp om Ära. Given exempel av dygd. Att kommande Släkte, vist av olyckor – ej måtte gäcka sina Fäders svaghet, och nämna Er med förakt.

Vad? vilken ursinnighet! Man vill ej *Stöta sig!* man vill ej

våga det lättaste missnöje för Äran att vara en redlig Man och en rätt medborgare: *Den* – som för denna höghet borde våga allt! Här gives ett Hat, gudomligt i sitt ursprung och sin kraft: Hatet emot Lögn och Förtryck! *Det* – tillhörer var Man av styrka och värde. Men *Ve* dem som leva i frid, i nåd, i en feg hycklares goda förstånd, med Tillroffaren av mera eller annan makt än Lagen givit! med dessa Skälmar i mörkret! I sen dem om dagen dåraktigt härlige och lysande av Nattens rov. *Ljus!* medborgare! – mot vem talar jag? mot bilder i min hjärna. Om I så faren galne fort att hemligen och styckevis sälja Er frihet och Er Ära, så skall ju Ert Samhälle – en bild av den gudomliga Naturen – *upplösas*, och snart ej bliva annat än en stor orolig Hopskockning av Jordens dårar!

Är där ej någon höghet som rör Er i dessa orden: En Man, ett Folk, en Medborgare? Föra de ej till edra själar bilden av en sann, värdig och trygg sällhet? O Folk! Huru skall man giva Er känslan av Er höghet, lära Er att begripa Er styrka, och att ingen är något i detta landet utan I? Denna rösten är den Förste Medborgarens. Den bör därföre vara Er dubbelt stark, ljuv och helig. Men *Dagens* lilla lysande stånt har förtjust Er! I löpen som fjollige ynglingar efter ett tomt sken. I sviken hemligen den allmänna Troheten för att tillröva Er fram för varandra en *fal* Gunst. O! är det ej gudomligare att Vända sin torva, som en fri, värdig och redlig Man; än att fara föraktlig i guld och fjädrar en lysande Lakej på den galna Lyckans Triumf-vagn!

Vilken yrsla betager Er, ädle medborgare? I viljen Sällheten: och Förstören den. Vad gagna Edre helige lagar, vartill tjäna Er alla Himmelens och Jordens rättigheter – om I själve gån *hemligen* och Hyllen Er Despoter? Sen den fega och trolösa Mannen – en avfälling från de Redligas hop, en skälm *av svaghet* – gå till den Storas dörr med den smygande mutan, det nedriga hyckleriet, och trälens *Smil!* Han vill sälja sin *Dygd*, Medborgare! för att hava lite stånt och lycka. O låghet! Denna

vägen är *Vanärans*. Elände och Förtryck sucka omkring den. Den ädla förtjänsten ser den med förakt! Men sådan är Er förblindelse. *Nåd*, *Nåd* söken I. *Nåd* är Uslingens Rätt. Mot *Nåd* svarar – själv behagande Förtryck. *Rätt* däremot – vilket gudomligt ord! det har ej mer – än *En* evig-blivande mening: *Frid*, *Bestånd*, *Lycksalighet*.

Ack! är det ej tydligt att I haven ingen dygd, ingen medborgerlig anda. I *Monarkiens* blida sol-sken ären I alle inslumrade: Veklingar utan Mandom. De Storas, Tidens, Hovets exempel är Er i stället för dygd, höghet, grundsats. Födde till ett folks frihet och lycksalighet, Födde till ett Folks självvetande Höghet, ären I var dag färdige att lämna Er till ett gäckspel för en enda Människas alla möjeliga svagheter*). Klagen ej. Av en Konung fordren I alla dygder. Visen mig Edra egna! Gud är mäktigare än en Konung. Men huru förmår hans Lag att styra Er, när I själve ären utan dygd? De äro sagde dessa gudomliga Orden: *den Förste Medborgaren* – men när sades ibland Eder, när hörden I med någon stark och helig rörelse dessa ej mindre gudomliga: *Folkets Höghet?*

Kännen Ert värde, Medborgare! I ären *Allt* i detta landet. I Konungens Majestät, lever *Er* höghet och *Er* styrka. Desse Lagarne, äro *Edre* Lagar. Denna prakten som synes offenteligen, *är*, eller *bör vara*, glansen av *Er* Självständighet. När I nämnen *Samhälle*, så nämnen I det heligaste Ord på jorden: *Föreningen av allas krafter*, *av allas förträffligheter*, *till en enda allmän Lycksalighet*. Vilken skönhet! i Naturen och för mänskliga Själen. Det är omöjligt att Gud själv ej skulle finna ett rörande behag, däri! Men i detta *Samhället* är det enda gudomliga: *Dygd*, *Förtjänst*. Allt annat är Prål, bedrägeri, Lögn. En Konung själv är en

*) Detta är *Monarkiernas* allmänna olycka. Även de bäste Konungar måste sucka däröver. De kunna ej undvika svagheter: och dessa verka såsom deras dygder. (Se, genom hela Historien). Detta bevisar ej att de gode Konungar icke *äro gode;* utan att deras Folk är en Oädel slavisk hop, en *Hjord!*

skugga utan en Konungs *Förtjänst*. Var I finnen den, där är en kraft, en förträfflighet, som vill arbeta till Er lycksalighet: *där* Ären och Utmärken. En obelönt Förtjänst är en levande bespottelse på Tidens förstånd. – På dessa grunder uppstiger ett Folk till Ära och Lycksalighet. O Medborgare! Cato var blott en människa. De gamla fria Folk voro blott dödlige av styrka och förstånd. Vem hindrar Oss att likna dem? Att som de, Ära Förtjänsten och Älska Fäderneslandet? Hindra oss *Konungarnas exempel?* O svaghet! skall ett Folks Dygd och Höghet bero av något så förgängeligt? Skall ett Folks Dygd och Höghet ej vara den Domstol, *under* vilken *allt är?* Begrepp om ädelt och lågt – Var Mans värde – Själve edre Ämbetsmäns vördnad, själve edre Konungars Ära – borde av *den* tagas. Men var finnes han? Var finnes Er Dygd och Höghet?

Låtom Oss förnya denna ädla, gamla, halv-förgätna Orden: *de Redligas Samfund*. Deras första ord är: *Sanning och Styrka*. Deras kännemärke är: *Ära*, *Frihet*, *och Höghet*. Deras namn är: *Ädle*, och *Medborgare*. De hava *med sig* Naturens första kraft och Guds eviga röst som vill den *Högsta Sällhet*. De vandra i det rena Förståndets ljus. Deras grundsats är: att *Feghet och Hyckleri* är en *fri Mans* Vanära, det *första brott emot Samhället**), och i sig själv ej annat, än var Medborgares *brott* emot *sin egen Höghet*, *sitt egna Värde*, *och sin egen Lycksalighet*.

* *

Det är avgjort att Sanningen ej kan *Stöta* utan en skälm eller en despot**). Ingen *Sanning* – ehuru stark, ehuru tillämplig den må vara – kan vara förbuden i Lagen. Det vore en löjlighet i Naturen, och en blasfemi emot Gud. Men alla Sanningar äro ej *Tryck-fria*. Vad? hörer ej *allt Sant* under allmänna Förståndets domstol? Skall något i ett Samhälle vara *Rätt* som ej

*) Emot *Lagarna*, äro de allmänna brotten. Samhället är något ännu högre.

**) Och detta kan *var* liten dödlig vara på sitt ställe.

är det i Folkets Högsta Begrepp? Utan klara Skäl, utan Övertygelse, är ju Sanning, Rätt, all Himmelens och Jordens Lära, ej annat, än en blind och föraktlig Träldom? – Ack! *det är så*. Men När detta Allmänna Förståndet, när Folkets Högsta Begrepp, är *intet!* När den galnaste Förförare skulle kanske vinna vad ej den Redligaste Man! *Då* – är denna Lagen Vis. Jag vet: det är en grundsats – att endast genom en fri *Undersökning* vinnes Förstånd; att det man *fruktar* att låta Undersöka, *det* är *Skälmstycke**); och att endast Vett och upplysning är Vägen till en sann, säker och självständig Lycksalighet. Men efter en så stor och hög synpunkt göras ej Lagar. Politiken fäster sig blott vid den närvarande Frid- och roligheten: Och lämnar åt Snillena, åt de stora och förtjänta Män, att förädla och upplyfta både Sig och Folket. – Nu då! Folket och Regeringskonsten så tagna – låtom Oss begripa Vår Lag om *Tryckfriheten*, ty ännu en gång: *Lagen är helig för var Medborgare*.

Man förstår väl att jag haft skäl att se på denna *Förordningen*. Den är vida under den Fullkomlighet den kunde hava. Men upplöst i rent och bestämt Förnuft, innehåller den följande klara grunder. »*Var Sanning* måste hava *sin* Domstol. Hos ett svagt och lättfört Folk, skulle snart annars *ingen* bliva *ren*: men all ordning, allt heligt begrepp en Villa. En Stats-fråga, nedkastad till Hopen, skulle där göra samma verkan som de Teologiska: den skulle föda hat, sekter och galenskap. En Konungs, en Medborgares *rätt* och *heder*, gjorda till ett *fritt* Tvist-ämne, skulle liksom *stundeligen suspendera* dess borgerliga liv, och tjäna att upphäva Samhällets och Lagens verkan till Ordning och sällhet. *Därföre* – att *något* måtte vara visst och heligt – *Skall*, över de Första och *nu Verkande* Krafterna i Samhällets liv – för den stora, just av *dem* beroende Allmänheten – *ingen tvistig fråga göras*. Men dessa Krafterna äro *Religionen*, Konungens *Höghet*, och var Medborgares *Ära*.

*) Jag undantager ej härifrån Prästerna. – Men om dessa Ämnen en annan gång.

Härmed förbjudes ingen Sanning. Vem kan tänka sig en sådan galenskap? Men var och en begriper, att allt är förlorat, om *en fråga* fritt får göras, över just *den Makt* genom vilken allt sker, genom vilken allt uppehålles. Lagen vill endast säga: att var och en så viktig, i Samhällets liv *Verkande* sanning, bör hava en lika Viktig, snar, och tillräcklig Domstol. Detta äro för var Medborgares *Ära* de allmänna Rätterna, för Konungens *Höghet* Folket samlat, för Religionen en *Synod*.

I sin grund äro desse Lagstiftarens satsar mera *klara* än *sanna*. Han tyckes ej hava sett huru *Oemotståndelig* Sanningen Är; huru ingen Redlig Man fruktar att låta Undersöka sin Rättighet och sitt Värde; huru för Politiska Maktens jämna och liksom gudomliga gång – alla Tvister och Meningar blott äro lätta *Tankans* bragder, blott Olympiska Spel för Själens krafter, värdiga ett Ädelt Folk, där Mänskligheten visar sig i sin frihet, skönhet, och styrka. Men låtom oss ej dåraktigt fordra mera av Lagstiftaren, än hans *Tid* har. Det är vist, det är förträffeligt i ett *lågt* tidevarv, att hava förstått, att mera *Frukta* av Folkets svaghet, än *Hoppas* av dess styrka. *Lagen*, såsom *Lag*, är *helig*, Medborgare! Och den som vill vara *Er Autor*, måste börja med att förstå och vörda den.

Över Tryckfriheten är således: All *lag* genom vilken Samhället består och verkar, All *rätt* genom vilken en Medborgare har varelse. Angripa *enskilt* någondera – om det ock vore av den bästa *Frihets-anda* – tillhör ett hett, villat och fanatiskt huvud. De äro för heliga att göras till ett gäckspel för den allmänna Villan*). Det är som om ni ser ett Hus vilande på ett *stöd*, ni ville med iver rycka det undan och säga: vad är detta för slag? skall ett Hus ej hava sin grundval? O medborgare! detta är ej sättet. Lyft den lutande sidan. Lägg grundvalen. Och det falska stödet, och allt maskin-verk, skall föraktat falla. Allt bör gå den

*) På det allmänna *Förståndet*, har man ej räknat. Det är *Er* skuld, Medborgare! Men *jämt* därmed, skall, med eller utan lag, *Friheten stiga*.

visa och heliga Ordningens väg. Själve den Värdige Publicola tänkte häruti ej starkt och rent – Men vad Frihet, vad väg till Bättre har man då lämnat Landets Goda Huvuden? Den *allmänna Upplysningens*.

Allt vad som kan ställas i *Dess* dag, som är blott ett föremål för Tankan, ett ämne, en sanning – det är *Fritt*. Hela den *Allmänna Medborgerliga Sedoläran* – och *dess* innehåll, Konungar, Ämbetsmän, Lag, Rättvisa, Folks sällhet, Dygd – är *Fri*. Var Allmän Sanning, om också ända till bävan *stark;* allt vad som endast vid *Allmänna Förståndets* domstol kan avgöras; All förtjänst av Vett, allt *moraliskt* värde, all uppenbar karakter av tid och seder – äro *Fria*. »Endast de *Första*, *nu Verkande* Samhällets *krafter* (se ovanföre) är det *Förbudna*«.

Det är *viktigt* att hava detta bestämt. Det är frågan om Folkets Rätt emot den Styrande Makten, om förhållandet av den Allmänna Friheten emot det stora, heliga *Regerings-tvånget*. Och det minsta hämmande av allmän upplysning, är en min av Despotism, en vink till Träldom! Men *allt är Frid!* Lagen är god och vis. Det är en grundsats att var *Konung* är en Välgörare: och all *Regering* Folkets verkande Styrka till Allmän lycksalighet. Vad kunna då de *Missnöjde* säja? Vem Hindrar oss att hava alla grader av ett *Folks* Vishet, Höghet och Styrka?

* *

Jag vågar tro, att jag nu *förstår* Tryckfrihetsförordningen: och att man ej förnekar mig den Karaktär av redlighet och känsla, som söker att förena all en rätt Medborgares *frihet* med *vördnad* för Lagen. Om jag hatar det oroliga, stormande väsend som av ett blint nit bryter in på Samhällets *svaga* eller *sanna* men alltid heliga Ordning; så nästan avskyr jag *Satiren*. Det är Pöbelns *Höga Vett*. Det är Låghetens *Styrka*. – Jag har sedan *Frihetens* gudomliga röst började höras i detta Landet, aldrig funnit en mera ren, öppen och ädel medborgerlig ton, än just

hos *Konungen* själv. Medborgare! Sanningens Tidevarv uppgår! Låtom Oss ej misskänna vår Rätt och vår Lycksalighet.

Mitt Första villkor för detta Bladet är att nyttja all den *Frihet* Lagen giver: att Hämna, så långt min styrka förmår, all Orätt, och upplyfta all Sanning och dygd. – Kanske kunde jag i det blida Hyckleriets väg hava en *Ynnest*. Tillåten mig, ädle Medborgare, att göra Er därav ett Offer. I ett Land där *Sanning* och *Redlighet* kunde hindra ens lycka; där bör man ej hava någon.

Men vad? Är *det* ej Lycka, ej storhet och Ära att *Behaga Er?* O svaghet! en *Konung* kan göra tio små Poeter druckna av Ära: och ett *Helt Folk* skall ej vara *ädelt nog*, att tända och underhålla den himmelska Elden som förer till Sanning och Odödlighet, i en *enda* själ? Medborgare! Kännen Er Höghet! ett Folk ägde Aldrig Ära och Sällhet utan *Förstånd* och *Styrka*.

Man skall förundra sig (jag har redan hört så mycket sådant!) över *denna Ovanliga* tonen. Men för *mig* är den Naturlig. Och jag tror att den skall vara det för alla dem, som känna något mera av Själens Krafter. I *mitt* begrepp är en Autors Värdighet och Kallelse också något oändeligen högre. Han är en Präst i Naturens heliga Sanning. Skulle han då ej fritt få lämna sig åt hela sin Själs och Känslas styrka? Skulle någon – därföre att här givas väsender, inbilska av själva sin köld och litenhet – Skulle någon alldeles utan en rörelse höra hans rop till Sanning och lycksalighet?

»Obegriplighet?« Huru länge skall man trösta sig med detta själv-förnedrande Ordet? De okunniga, små, kvicka och maktlösa huvuden, sökte i sin skamlöshet eller förtvivlan en styrka; och funno denna eländiga upptåg! gott för några dagar. Men ett *Folk* anstår ej detta ordet! Om jag ock skulle vara något svår att *förstå*; så är ju detta *förstå*, ej en egenskap som man andas in med luften! Jag ser ej något skäl att anse den för så naturlig hos

sig! Och annars: är ej det Publikum jag söker, det Ädlaste i Landet? Där skall känsla och högre Förstånd börja. Man har nog Autorer som göra Själen ingen möda: små, gycklare, föraktliga. Men var Autor bör naturligen vara *över* sina Läsare. Vad har man då att säga? – Låtom Oss ej Ohelga och förnedra Naturen och Snillet med så låga inkast! Är det ej en ren, ljuv och hög sällhet att stiga i ljus och känsla? *Lättheten* är ingen *Hög* Smak. Det är Lapprits agrément. Det är Själens alldags föda.

DEN NYE GRANSKAREN.

N:o 13. 14.

Juni 1784.

Upplysningen.

Sanning är Hans Kropp, och Ljus är Hans skugga
säjer PLATO *om Gud.*

Man vet att jag sätter Människans höghet i att *Förstå*. Det är att nalkas Gudomligheten: denna stora, odödeliga Vägen för vilken Religionerna säga att Vi äre gjorde. *Gudomligheten!* Vars oändeliga Förstånd, är ljuset för dess oändeliga Vilja.

Begripa rätt, är grunden för att Handla rätt. Men Rätt är allt vad som *bör göras* för Bestånd och Sällhet. Därav följer att vart sunt Begrepp är ett steg till lycksalighet.

Ty är icke efter detta begreppet, Se *Rätt*, detsamma som *Se* sin *Sällhet?* Och det är *Den* Människorna oupphörligen söka och vilja.

Egenteliga grunden för upplysningens värde ligger däri, Att som ej mer än *Ett* är sanning, Bestånd, Sällhet; så är allt annat falskt, vacklande, förgängeligt. Därav kommer Strid, Villa, Oro. Därav kommer att Mänskligheten så oupphörligt kastas emellan Ebben och Floden av sin Brist och av sina Dårskaper!

Men detta enda, evigtvarande *Sanna* och *Rätta*, det är målet för upplysningen.

Människan är ej stor, utan så långt hon Förstår – säjer ett Spanskt Snille. Ty endast *så långt* känner hon sitt värde, uppväckes hennes kraft, och kan hon njuta Naturens liv och Skönhet. Man har kallat Förståndet Själens Öga. En Själ utan Förstånd är således *en blind* Själ. Olyckliga varelse! Du måste låta leda dig

av en annan. Du kan ej se Världens ljus! Ej se din Sällhet; och hänryckas av Sanningen.

Det måtte visserligen vara ett *stort* sätt att se tingen, som Gud. Men han ser dem i *Sanningen*. Lät oss upplyfta vår tanka. *Vad är Rätt?* är den stora, odödeliga Frågan jag ville hava uppkastad bland mina Landsmän; göra livlig och viktig för dem; och en gång se avgjord.

Sanning är den *verkeliga* Naturen: Det som *Är*. Därav ser man huru dåraktigt och barnsligt allt det är som ej är Sanning! En kläder sig i många färger, guld och prål, för att säga: se en härlig! En hänger på sig rara Tecken, för att säga: se en förtjänt! En hopstaplar bok-tankar, meningar, lärd fåfänga, och ropar: hör en Vis! Ja visserligen Härlige, Förtjänte, och Vise, *i barndomen!*

Ett Förstånd, rent och vist; ett Hjärta, starkt och gott; Sundhet, och Sällhet – *Det* är Människans värde. Och det *sakna* dessa Förträfflighetens *skuggor!*

Svagheten är Oskyldig. Men att *styras av den:* det är en förödmjukelse för Människor! I Naturen är den visaste född Råd; den ädlaste född Konung; den kloke och starke född Beskyddare. Allt annat är ett Gyckelverk. Naturen förstör det. Men emellertid gäckas, sucka och lida Människorna.

Ett Folk faller ej i Träldom utan genom Okunnigheten – säger Solon. Ty vem beslutar sin undergång seende, Själva Vekligheten är *stark*, för sin Sällhet. Det svagaste Kreatur emotstår ett Ont som det *ser*. O I styrande och Vise! Varföre skynden I Er ej då att upplysa jorden?

Varföre? Ty i Famlen Själve! – Men vad de *Bäste* göra, gör ock Folket. Hos *dem* således, böra Vett och upplysning börja. Lät Oss framställa Oss för Menigheten, *Vi Bättre!* Var är vårt Förstånd, vår Rättsinnighet, och våra Dygder? Kan den Vise bland Oss säga: jag ger exempel av Själens mognad och styrka – den Lärde: jag upplyser – Ämbetsmannen: jag gagnar och

välgör – den styrande: Se det lyckliga Folket! *Eller*, våge vi det ej: lät Oss gömma Oss för dessa otaliga Ögon som borde välsignande tillbedja Oss! gömma Oss för denna första Naturens löjlighet, att uppfylla ett ädelt, vist och högt Ställe, med en Dåres själ!

Visa mig på jorden ett svagt Folk: och Ni skall se att det är utan Vett och upplysning! Ni skall se att de ädlaste Förrättningar av Förstånd och Dygd hava blivit en Slentrian att föda sig igenom. Att deras Snillen äro Rimställare och gycklare; och deras Höge Män utbrokade *Figurer*.

Löjeliga spektakel av Halv-vettets *Tid!* skuggan krusar för skuggan. Visst är *Ni* verkelig och härlig! säga de. Så spelar man, från den Högste till den Lägste, en barnslig *Pantomim*. Tills änteligen de Ädle bliva för många; och man ler däråt.

Men Upplysningen hedrar ej annat än den aldrig bedragande Verkeligheten. Har detta Rätthet, Värde, Skönhet? är dess beständiga fråga: just *tvärtemot* den svaga *Hopen*, vars enda Förstånd är *Tro*, och vars enda Dygd är *Efterfölja!* Den upplyste ler åt Försmädaren och Lovsjungaren. Han vill endast se Vad som *Är*. Han ler åt de svaga ropen: *gott! sällt! härligt!* när den Förtrycktes bittra tår säger honom, med Guds tysta och genomträngande röst: det är lögn!

Sanningen gör *allt* till Människans både Värde och Sällhet. – Men vad *Uträttar* den? säga Ljumhetens själar: om ni givit akt på dem – desse *låghjärtade* med god air, som finna allt förnuftigt och honnett *Platoniskt*. De vilja säga: *jag* rördes aldrig av den! Men de ädlare Tiderne komma. Och den Redlige *ser* med förakt deras Ljumhet.

Sanningen gör *Allt* till Människans både värde och Sällhet. – Skyndom Oss att möta Henne! Se huru Hon förklarar Naturen! Hon förädlar och upplyfter. Hon gör hög och lycksalig.

* *

Med Upplysningen följer ock Dygden, som ej annat är än *Själens Sanning;* än renheten och skönheten i vilja och handla.

Och *näst* Dygden är Sällheten!

Ack! när jag ser denna ordning, denna Mänsklighetens ljusa väg; så glädes och hänryckes jag – så brinner jag på en gång av Känsla och Ära att kasta på den ock några strålar av Ljus! Ty detta är den Gudomlighet som tillhör de rätta och ädla Snillen. Europa har uppstigit ur Mörkret, genom *Goss-åren* då allt var språk, läxa och bokstav, upp till *Ungdomens livlighet*, då allt är fjoll-vett, ynglings-prakt, och sköna konster. Några Vise hava börjat att stiga in på *Manligheten*. England är den närmast. Men blott *närmast!* Ty se vi dem ej som häftige Ynglingar mellan 20 och 30 år, kivas slåss strida, dela sig i split och partier; i stället för att helt kort se sina Missbruk och Rätta dem. Men *Vi*, bland dessa tävlande Folken, vad rang have *Vi?* ljumt imiterande och matte.

När jag betraktar denna starka Norden, liksom upplyftad emot Himmelen och Polen, och dessa halv-vilda, liksom mera Stora Naturens skönheter som utmärka den – så tycker jag att ett ädelt och upplyst Folk borde bo där. Det är ej mera Styrkans förträfflighet Europa vill tävla uti; utan Förståndets och Själens. – Men *denna* är lika öppen för Oss alla! Vilken makt kan hindra Oss att vara kloke, frie, och sälle? uppriktige och varme nog att älska en god Konung; ädle och starke nog att känna våra Rättigheter.

Men *första* steget är att hedra Upplysning. *Det är*, att hedra de Förtjänta av Snille och Vett. Desse äro de förste Ädle. De skola snart sätta de Andra Mänsklighetens Dygder i ära och ljus. Det är en Mans självständighet och Värde att *Veta*, att med urskiljning hedra *Rätt* och *Skönt*. Det är ej ett värde: det är en vällust. Betrakta de små och föraktliga människor! Det äro sådane som ej förstå ett drag därav.

När allt Vett ibland Oss börjar tänka, så skola snart alla Hjär-

tan börja röras. Vår ädlare styrka skall vakna. – Vi skole känna med förtjusning, Sanning, Frihet, och Sällhet.

* *

Men i Upplysningen är första Begreppet att ej hedra annat än sant Snille, än *rent Förstånd*. Man är dårad av det lilla taskspeleriet att göra Vers. Ty allt taskspeleri dårar okunnigheten, och sätter den i en imbecill förgapning. Men Snillet är *Själens förträfflighet*. Intet annat kan vara dess verk, än det som uttrycker en hög tanke, eller en hög känsla. (Och då innefattar *Högheten* Vikt och skönhet). Kvickheten är endast *Ap-talangen;* lättheten att fatta tingens min och yttre; lättheten att imitera.

Jag råkade för några dagar sedan en liten förgäten Bok – *Ruder* om Snille-valet – som innehåller mera gott Vett, mera enfaldig och sann Klokhet än hela den lilla korus av Vers-snillen. Den Redlige Mannen är förgäten. Han gjorde ett förträffeligt Förslag för en annan Tid – som… ärorika Casus!.. som den ej *Förstod*. Den valde hellre att Debattera Skomakar-vett över politiska: *Vet du, intet vet jag!*

Snillet har sina vidskepligheter som Förståndet. Genom dem består poeternas lilla Konstnärskap: och deras artiga mödosamma Joller. När *en* av dem har *Snille*, så äro de 19 ljumme och svage Medföljare; lätta Själar, utan kraft; som i Guds Försyns vägar likså lätt hade kunnat bliva *Hår-frisörer*, som *Prosa-Frisörer*.

Sverige har många poeter: såsom, Gud hjälpe! alla Gycklerikonster blomstra: Men *ganska få* Snillen. Och knappt en enda Autor! Det vill säja, en Man som med sin Själs känsla och upplysning förädlat och upplyst Nationen. Jag känner En, som länge förtjust mig; den ende jag funnit skriva med Själens ton, med Naturens behag och rörelse – Hr Int. *F–m*. *Den enfaldige Naturforskaren* är ett den känslofulla och upplysta Människans

verk; *Talet till Svenska Folket* den ädle Mannens och Medborgarens; *Biografien* över Fru Nordenflycht och *idyllen* över Hennes död, det ömmaste och skönaste man kunde giva åt Hennes ljuva och intagande skugga, i vilken jag bekänner att jag är *andeligen* förälskad.

O! när skall man fästa sig blott vid Naturens värde? Och fordra manlig, för sin Själ, endast *skön*, *stark och rörande Sanning?*

Detta är den enda Snillets förtjänst; och den enda en Man av smak bör söka och hedra.

* *

Näst den Fördom som hindrar att se och älska endast det *rena Snillet;* utan avseende på skrå, nyck, konst, mode – är den Orättvisan att ej erkänna mer än *Ett* slag. Visserligen gives här ej mer än *Ett*: det är *Skönhetens*. Men så rent se ej de *Små*. – Var liten människo-själ känner ej mer än *Ett* snille; och det är *hans*. Den *kvicke* vill att allt skall vara lek och fjoll. En liten fåkunnig hop av *halvkännare* viskar ur sin *vrå* av Världen att allt Förträffeligt måste hava *rim*. *Parodien* är det sämsta Snillets arbete: dock tror parodisten att ett drôle-huvud på jorden är något Ojämförligt. Jag känner En som gör en min och smackning av äckel, när man nämner det *Sublima*. Bravo! Det förekommer mig som en *förkastad* ville taga en air av Vett, och säga: *där är så fade i Himmelrik!*

En *Man av Smak* är upplyftad ur detta halv-vetts – Sekt – och pöbel-grälet. Han begär endast *skönhet* och *Sanning*. – Om någon skulle hava rättighet att förakta, så är det den, som söker det starkare och högre. – Men jag har aldrig vågat denna Orättvisan. Jag medger (detta är min *ödmjukhet*), att jag ej har Lätthetens behag. En klar och naiv stil, sådan som *Holbergs* och *Addisons*, är oändligt mera passande för ett Blad, och en allmän Undervisning. Men *jag*, (detta är mitt *högmod*), kan hedra de Fördelar jag ej *själv* har! Huru månge av Er andra Herrar Kän-

nare, *Kan det?* När sade jag att jag skriver för den stora *Allmänheten?* Jag är Högmodig och Ödmjuk. Jag begär endast det måttliga antalet av Bättre Läsare: de mera rena och starke Själar, som upplyste över den lilla portionen av Svenskt vett, ock hava en del av Världens.

Men låtom Oss vara Vänner, Mine Herrar! allt är gott på *sitt* ställe. Solen i kojan, är ej så väl, som det lilla ljuset. Var och en läser det *Han* förstår: en *Taciti* sida eller en *Ciceros* oration, en *Voltaires* roman eller en *Montesquieus* tanke. På detta sättet är Frid och Ljus i hela världen. Men den skriver dock bäst som gör de största Verkningar; som rörer och uppväcker Mänskligheten Första krafter; som upplyfter de mest Ädla och Stora föremål. *Vem är det?* de sublima Snillen och Autorer.

Offrez aux Graces –

Läste ni någonsin den nya Översättningen av *Dido till Aeneas?* Den är av Fru L-n, den fordna Mamsell M-dt. Men vilken renhet, smak, behaglighet, sanning av ett Kvinnosnille! Jag har sett hundrade små kastade skönheter av denna samma handen, alla tecknade med livlighetens grace. O, mine Herrar! då I så häftigt söken de flyktiga behagen av ett Ansikte, vad är Ett värde att I så litet kännen och beundren *charmerna* av en Människo-själ?

Svenska Parnassen –

Är en kal och naken Klippa: med här och där några halvtorkade blomster. En död Ekorre ligger där i stället för Apollo. Is och Moln betäcka den. Men då och då framspela några lätte tö-ljumme vindar, liksom vore det sista ljudet av Anakreons harpa, eller en pust, en ande av Vinet och Kärleken. Vad skall

det bliva av den? Ack! *Våren* kommer. Kanske skola några skönare Blomster födas; om de ej för mycket putsas av små-mästarens hand.

NB. Allt detta är galenskap.

Försök i Skaldekonsten.

Svaga, Omogna. Ortodoxa, riktiga *Vers*. Med några skymtar av grace, några gnistor av livlighet och kvickhet – förlorade, dränkte i parafras, utspädning, Rim-slapphet. Fel, av alla genera och species.

Företalet är hopplockat ur åtskilliga andra kvicka Företal. *Odödligheten* Ode, är det bästa: och visar jämt en *U. D.s Accessit*-karl. Resten är brok-verk. Epigrammerna äro Exempel av dumhet.

Men att Versifiera, *det är:* ispäda, hackmata, utkoka, sockra, kanela – Werthers ojämförliga Brev: det skall aldrig förlåtas dig! – O I Fuskare alle! *belönte* och *obelönte*, obskyre och Reputerade! Vad gjorde Er *Skönheten*, att I alltid skolen med er näsvisa konst om-måla den, kläda på den edra brok-slarvor, och göra den gat-gemen? Jag vet, i ert barndoms fåvett, att I skryten för varandra: *se*, *vad jag har gjort!* Men borde intet Vördnad och rädsla återhålla er?

Versifiera ett förträffeligt och originalt stycke; är, efter slentrianen, antingen ett Goss-exercitium, eller konsten att göra det slappt, svagt, och gement. Det är att hava för sig ett glas Vin; späda upp det med vatten ur Hamnen; och när det blir för matt, slå däri litet Bränvin, *eller* falsk kraft.

Försvar.

Se Dagl. Alleh. N:o 134.

Nye Granskaren betygar sin högaktning för den rättelse man behagat giva honom i anseende till *Inskriptionen* på Kgl. Opera-huset. Som han ej sökte annat än det *Rätta*, så borde han ock ej hava annat än ett Svar av *Vett*.

När jag karakteriserar en förträffelig Tid; så är det av det *Förträffeliga*. Där är annars ej någon, i vilken man ej skulle finna alla exempel av lågt, svagt, och oriktigt.

En Smak som avviker ifrån det rena och manliga, kallar jag Oädel och icke-*Romersk*. Och var och en förstår att jag då tager Romersk par excellence. Något kan vara ovärdigt en *Tid*, och likväl existera uti den.

När Anmärkare kan räkna ett Exempel för sig, så kan jag räkna Hundrade för mig; och det hos alla Nationer, och i alla Tider.

Jag tillstår att Populus Romanus Tito – förekommer mig genast *Oromerskt* och stötande. Men vad *var* icke detta *Folket?* Hade Tito stått med mindre karaktärer, så hade den varit olidelig.

Detta är ej chimär. En offentelig Inskrift är gjord för att tala till Ögonen: och detta Sinnliga Uttrycket bör ej vara mindre rent än Meningen.

Agrippa – *bevisar* ej. De bägge Namnen stå ej i något förhållande till varannan. Och det är ej begripeligt att man skulle rubba ett *Monument* (där den äldste är den ädlaste) för ett skäl som ej gavs.

Jag tror ej på *Musernas* Gudom. Men *Vitterhet*, *Dygd*, *Rättrådighet*, både i Naturen, och Personifierade, hava alltid ansetts över Människor.

Perikles var en Medborgare. – Men – Däri har jag Orätt att en Konung eller vilken Dödelig ej skulle kunna med Ära teckna sitt Namn på en Byggnad. Det var egenteligen Kontrastet

av de Bägge idéerna, det *Synliga Stötande* som gav mig känslan av något icke-ädelt och affekterat.

Min Kritik är mera ur *Naturen:* där alla förhållander måste vara sanna och rena: och där en Kompliment är någonting *löjeligt*. – Vi kunne förenas. Patriis Musis hade varit det Ädlaste. Gustavus III Patriis Musis, oåtskilt för Ögat, därnäst. Det som *står*, är det sämsta.

Vad man skulle gjort, min Herre, *i Augusti tid med Kritiken?* Ansett den som ett fritt drag av Vett: möjeligen felaktigt; men honnett.

KRAFT – HARMONI.

Kraft – harmoni.

1. Ej mer än *Ett*.

2. Kraft utan harmoni: endast liten Kraft, eller *Stort i ett litet*. Mandrin, Cromwell, var och en Stråtrövare, en Tiger, ett Lejon. voro *Store i ett litet;* ergo små krafter. En excellent parodist, buffsnille, Lindansare &c. En *stor* schackspelare: nb. *stor*, i ett litet. Vad emot en Kraft med harmoni, en verkel. *Stor*. Den störste parodist, burleskian emot Virgilius!

Ergo endast *Ett* i Naturen: *liten* eller *stor* kraft.

Werther, stor i ett litet, näml. det att vara älskare: ergo liten kraft Verkeligen, absolut, rent, i Människo-Naturen.

nb. Det är icke Stort att skjuta Er om ni anser livet för intet; icke om ni finner det vällustigt, ljuvt, gott (genom galenskap) att skjuta Er; icke om ni ser ingen annan utväg. Endast då när ni kunde allting annat: men väljer det i ren och fri tanke.

Ergo. Skjuta sig ingen ting. en dåre, en usling kan det.

Men flytta Werthers *handling*, från faktum och ett yttre, till *Tanken*, *Känslan*, *Själen* därav, *vari* endast Människans *storhet* är. vilken litenhet! att se i hela det härliga och stora människolivet, inom vars rymd Odödligheten och alla eviga bragder och Släkters och Seklers Ve och Väl, fattas – endast en flicka att kyssa, att leva ihop med. O lilla varelse! du skall då heta en Stor Människa: Ja, av andra oändeligen små!

Werther felade Mänsklighetens harmoni. Var *liten*.

Ergo. Kraft utan harmoni liten kraft.

Ergo. Icke mer än ett i Naturen.

UTDRAG AV EN DAGBOK.

Hav alltid för dig *ett Visst* ämne. Vad har du att göra eller att icke göra? Arbete eller nöje: alltid *ett Visst*. Klart – intet mulnande i din Själ; ingen förströelse eller villa eller oreda!

Lugn och Klarhet! under dina allrahäftigaste arbeten till sällhet eller ära.

Det Goda i Allt är Oändeligt: fråga det, sök det i ditt minsta lidande.

Denna Dagen ett liv: dödelige! vad tänker du?

Denna Dagen är ett liv!

Inga *Ofullkomliga dagar* givas, som man kan *skjuta över* såsom sådana. Varje är helig, är *Livet i bild!* är ämnad att *njutas helt;* är en huvudsak. Den har sin gryende Barndom, och Vår; sin Ungdom och Sommar; sin Höst, Vinter, eviga Natt!

Ack! livet flyr – dig undan.

* Anse var Dag för ett liv. –

* *

O Natt, bild av den eviga Natten, ur vilken Världen kom, bild av det mörker ur vilket jag föddes, o Natt Du är ej mer, och det gudomliga Ljuset bjuder mig ett *Nytt liv!*

»Ännu *en Dag*, ännu en välvning av ljus och mörker: *Njut din Varelse*,« säger du heliga gryning, livande blick av kärlek, strimma av Gud!....

Jag *är ännu till*, sköna, omäteliga Natur! Du väckte mig än en gång ur mitt eviga mörker! gav mig *en dag*, *en ny varelse*, *ett litet liv!* Du ler till mig i detta ljus, och säger: *följ ögnablicken*, de kasta, i flyende, ljus och blomster, de ofta skymta undan i moln men för att återblänka ljuvare; följ dem, och lev din lycksalighet!

O dessa blomster äro Nöjena; och denna lycksalighet – är höjden av varje varelse.

Lät mig upphinna *denna höjd*, det bästa och ädlaste; lik Solen, Varelsernas Konung, upphinna *Middagen av min dygd;* och smaka glädjen och känna hela det gudomliga *av denna Dagens liv!*

»Följ Ögnablicken! de kasta, i flyende, ljus och blomster«. Detta *ljus* visar det stora och Goda stort, *dessa* blomster bilda de ljuva Nöjen. O lät mig i det förra hinna i dag min middagsglans: lät mig av de senare binda mig en krans och ära min Varelse och Naturen!

Må Förmiddagen vara för mig såsom ett Olympiskt Spel, och Eftermiddagen Såsom ett Arkadien.

»Följ Ögnablicken«! De leende heliga *Stunderna* kalla dig. De dölja sig i moln, men för att *återblänka ljuvare*. Följ dem. Njut deras ljus: skörda deras blomster. Och lät ej skuggorna finna dig innan du börjar att leva! lät ej skymningen möta din gryning!

* *

(Världen och livet NU)

Vad du gör eller icke gör, så flyr den eviga Tiden.

Lät ock desse Människor vara, som de äro, utan allt Sant och Ädelt: säg, att du lever *bland Vildar*, i en *tid av barbari*. Huru lätt kunde du icke vara född mitt i Amerika, i ett annat Sekulum, i Tartariet eller Egypten!

Men, efter allt, är det lika sant »att du *lever*«: och efter Naturens lag och visshet blott *i dag, nu;* – och med alla dina tankar – flyr den eviga Tiden!

Följ då ögnablicken. Njut deras ljus; skörda deras blomster! Lät ej tusen offras åt ett: vilket är det konstiga Eländets yppighet. Lev med Naturen: *lev i dag*.

*

…Vilken förundran »Att till slut alla Tillstånd äro lika«!

Lidande, lidande: högtid, högtid: sträva, och njuta: möda, och ära – allt detta balanseras i alla livets grader.

Lev då *icke efter jämförelse med andra:* det är för din sällhet alldeles lika om du är bonde eller Kung: *lev för dig!* Den eviga tiden flyr: och *du dör för dig*, icke för andras tanke.

Lev för dig! efter *din* hälsa, *dina* sinnen, *din* glädje. Det är tom förundran, att vara ett fenomen för andra; Men det enda gudomliga i din varelse, är att *vara Säll*.

ALEXANDER sade: »Ingenting uppskjuta till Morgondagen«. – du lever *i dag! i dag!*

»Tiden är en Stor TANKE: Ögnablicket är vad du ÄGER, är det gudomliga, är *livet!*«

*

* Känna Många – *för ett Val*. Livet är ett Lotteri: Lyckan en Vinst. Ju flere nummer, ju bättre. Det Ödet tillför oss – är mera, än all vår plan kan ge.

Allt är för dig, för din sällhet: – varföre just detta och desse? Var har Lyckan tillsagt att möta dig? Var har Ödet sagt: där är din Vän, där ditt livs glädje?

Vem vet var Nöjet väntar dig – var Sällheten står med öppna armar att emottaga dig?

Endast *Allmänna Lagar* av samleva (av ärligt eller stort namn, snille, dygder, gott företagande, fysionomi, tal, seder, m.m.) böra iakttagas och tjäna till rättelse för bekantskapers sökande – men allt *för ett Val!* Huru lärde vi känna dem vi nu mest älske? var det ej ofta en blott händelse. Visste någon dödelig nånsin av sin bästa Lycka? sin bästa Vän! sin älskarinna? m.m. – därföre *tala till alla* – efter min Lyckas vägar och mitt ödes rymd. * *Tala*, genom Snille och behag.

UNIVERSALITET! av snille och själ.... det är *mitt livs* sanna *plan*. (NB. Förstå sitt Öde.)

* *

Det enda av Stånt att hedra – i en tid och bland människor av bara fåfänga, där ytan är personliga Värdets glans – är *Kläder* och *Boning*. Detta enda fria depense: och kan i en rätt och viktig stund vara honnörer. I allt Osynligt eller Privat, – Spara; enligt naturen.

Aldrig affischera Depenser – Herrstånt, en rik Förmodan – de äro oändeliga. Man är alltid stackare, i ett nytt förhållande. Sant, modest, blott värde av person!

Lysa; och förakta det *Lysande*.

Njuta Lyckan som en Konung; och *förakta* den som en Vis.

(NB. Söka en Naturens Flicka, en bondflicka.)

Var nu uppfödd har sin Gud och sin Galenskap.

Slå Galenskapen i sin *Princip: Tåla* den i *detaljen!* – En Filosofs prakt – är *Tolerans* med Sottiserna; en *tjusning* som han ger Sanningen; en *auktoritet* att tala *Landets språk!* En ursäkt för hans Vett i allt annat. Man säger att han ej är galen!

*

Låta Passera. Passera över!

Stor, gudomlig Konst. Ingen ond, alle svage. Barn i sinnesrörelser. Veta icke vad de göra! Allt småsaker. – Ingenting *Negativt!* – endast upprätta! Att blott BESTRIDA är galenskap! Giv känsla av det goda och sanna!

*

Inga skulder: intet beroende: inga vanor, inga tillståtningar: – Enfald, Natur; Förnuft, Känsla, Frihet!

Ett liv, en själ, ren som Himmelen!

Icke förlora sig i Älska, bliva kär i tingen. Svaghet! att *Föräls-ka* sig; allt *För* – i göra och känna, är falskt och dåraktigt. *Detta är så mycket!* rent. Ingen ting mer fordra.

*

Just göra det som synes *svårt:* i ögnablicket av *svårt*, för att vinna styrka i allt.

*

Just slita sig ur det som synes ljuvt; i ögnablicket av ljuvt, för att vinna styrka i allt.

*

Vir fortis! Manna-sinne!

*

För att *vara fri*, hava ingen annan Lag än det *Goda jag förstår;* icke medfölja hopens *Vanor*.

Alltid *reglen* vid ett motbjudande till ett större (fast litet svårare) Gott att *just då göra det*, (om ock annars ej *nödvändigt*), för att *äga* mitt liv och min Själ i mitt våld – och en gång rent vinna *styrkan av Förstånd*. Manna-sinne! icke *Vanor och Vekheter;* utan efter *Förstånd*.

»Huru hinner Ni allt detta Oändeliga Ni har att göra?« frågade man en viss stor Man –

»Jag gör *en sak i sänder*« sade han.

d.ä. fullbordar *ett!*

ty var sak för *sin tid* är litet, eller lagom. Men *alle hopade:* det överrusar, och gör förtvivlan!

Allt stort består av *litet*, i tid, i arbete, i penningar. Allt *litet* – gör ett stort; ja ett omäteligt!

* *

Flit behöver ej *Önska!* –

O! Frid! och Säkerhet!

en *Grund för* Livet!

Denna Dagen är Ett liv!

Ack! dödelige, vad tänker du?

*

Ära alla! Ära alla! – *Tala illa* – vilken uselhet! Trampa en svag, angripa en *där han är blottad;* på ryggen; då ej han kan försvara sig, ej hämnas. Oädelt, Fegt! Packet förtalar, trampar den liggande, ivrar, rasar emot. – Allt Svaghet.
Vara *Över:* icke *jämt med*.

Som Gud, vilken ej Tävlar, utan *Gör:* utan *Är* och *Gör*.

*

Flit behöver ej *Önska:* och den som spisar sig av *Hopp*, dör av *Hunger*.

Franklin.

Ett gott namn, allas beröm är den vind, med vilken man seglar till Lyckan och Äran.

*

Med *Tid* och *Vänner* göres allt.

*

Tala Väl och *göra* det Bästa.

*

Nihil Admirari, säger Horatius. Men *Nihil Spernere* är mitt valspråk. Ingen ting är föraktligt utan *intet* (le rien) säger Malebranche.

*

O-heter, *Icke*-heter, nulliteter, non-entia – dem jage vi efter hos varannan, och i allt; dem stride, larme vi över utan ända. Men mig angår ingen ting utan i sin *realitet*.

*

Det Sanna! Det verkliga! – resten är strunt.

*

I allt söka Gudomligheten: i uppenbart, i tystnad.

*

Man kan i den högsta krets t.ex. i ett Hov vara likså föränderligen och enfaldigt *på allt sätt*, som i den lägsta. Vad är man? Fri eller Träl, Glad eller Missnöjd, Naturlig eller Konstig o.s.v. – *överallt*.

*

Man kan ej leva av det förträffeliga: något *nödigt* eller *älskat* Lappri måste det vara.

*

Lycksaligheten består i det *minsta*, som är *nog*.

*

Det närmar till Gudarna att tarva *Litet*. Sokrat: Huru rik? – Bliv fattig på begär. Aristot.

*

Alla Europas Herrar i grunden Köksfabrikörer! *Kök* – detta omäteliga Verk, Bruk, Fabrik i evig rörelse, där slavar ävlas, springa, egga och köra på varannan, som i en Kronsmedja! – Och allt, detta för något *Så litet!*

Och hur vilar man vanligen? Jo, såsom man inbäddar en *sjuk hund*. – Vanvett!

*

»Lycksalig den Man, som äter för hunger och dricker för törst«. O Cornaro, Cornaro! Naturens Helgon och Lycksalige!

*

Livet är en resa, en vandring till Äran, Odödligheten!

Men vi have – för dessa små bekymren, detta lilla oändeliga – icke tid att vara Frie och Sälle.

Vi have icke *tid att leva!*

*

Mödan av ett Lyckligt liv

är ej av eller uti Naturen, då dess blotta rena drift hänvisar till sundhet och sällhet. Men då Snillet (ännu i sin Ungdom och Omogenhet) gjort ett *artificiellt*, högst sammansatt Yppighets-Liv; så behöve vi, i detta liv, i denna nya Naturen av vällustar och retelser, också ett nytt *artificiellt* förstånd, att se och urskilja våra nöjen och faror. Leva vällustigt, (yppigt, rikt och sammansatt) *såsom nu*, fordrar ett stort Förstånd, ett skarpt Snille, en nästan oändelig Erfarenhet, för att ej *förgås* eller *lida*, som är förgås i småningom.

*

Min Ursäkt för ett torftigt liv – Jag har ej – Jag för min del – så mycket Snille och Styrka (så stort förstånd och så oändlig erfarenhet) som behöves att leva yppigt och vällustigt – I haven det väl, Uslingar!

Det är redan nog för *mitt Vett*, mitt förståndsmått, att, i så få artiklar skydda min hälsa och sällhet, att vara lycklig i detta *lilla!*

*

Allt *Stort* består av *litet*. Allt börjar med LITET. Detta LILLA i slarvig utgift, i försumlighet: det är det FARLIGA. *Det* förstörer.

*

Detta ögnablick – (som likväl är Dagen, Året, Seklet i *bild*, och vilken tid består ej av *ögonblick?*) – Dessa 2 styver! – Ack allt det LILLA, – Momentet, i Tid, i Penningar, i Arbete, i Häl-

sa, i liv och allt! Huru dyrbart? – *Principen* av Svaghet, av Dygd är *en:* och Principen gör allt. Man förstör så 2 styver som 2 tunnor Guld.

*

Giv ut 10 plåtar, för att få veta var den 11:te tagit vägen.

*

Den *Tid* jag har över – Det jag *sparar* – *Det* är livets Vinst. – Allt skall hava en grund, ett fundament: och *livets Trygghet* består uti vad jag i ren behållning äger.

*

Man skall hava *dubbelt* av livets *Nödvändiga* – säger Gracián.

*

Vad är således högsta maxim för Leva? att hålla sig en *grad inunder* sin säkra tillgång.

Man ropar på *obegriplighet*, man frågar vartill den är nyttig, om även förenad med en aldrig så hög inre fullkomlighet. Man kan skriva på en gång *tydligt* och *väl* – men man kan skriva 10,000 gånger *bättre* och likväl vara vad man kallar otydlig. Otydlig! för vem? för mig? eller för mängden? – Man aktar ej på gradationen. Förste förtjusaren rörer en bland hundrade: desse 10: desse 100: desse 1000. *En* Snillekraft är den första. Genom den oupphörligen väckas, livas alla. Om all skönhet vore för hopen, vad skulle de ädlare hava? Är det ej likaså med Naturen? Dess högsta kraft, liv, skönhet, för huru många är den? Och dock är genom den allt – Varifrån haven I de lätta undervisningar i Vetenskaperna? Från de förste upptäckarne, som alle funno för svåra, för höga.

*

Då jag fick se min ode över Champagnervinet införd i StockholmsPosten, tänkte jag: Är det ej som en Sång-Gudinna med krans och lyra komme in på ett Kaffehus? Vad skulle alle Sekterarne säga? Gapa, buffon-skratta, finna henne som tus – dj-r *barock*, ty hon liknade varken Jungfrun, eller tus. Dj – Traktörskan. –

O Pindar, för Grekland på Olympiska spelen lät Du höra Dina Sånger – Horatius! Du ville bygga Dig en ärestod evigare än Kapitolium – och nämner ej ett ord om Sekterarne!

*

Sinne! en enda grad därav uppväger hela den kalla, okännande Lärdomen. All Naturens Skönhet inströmmar i den fria, kännande Själen. Hon dricker förtjusning genom sina öppna, rena sinnen, för vilka tusende fina förhållande äro på en gång klara. – Hon erfar på en timme mer än den slösinnade, ouppväckta hopen på ett sekel. – Sinnets övning, bästa övning – Den *Vise sinnande* kan koncentrera i sin själ, åtnjuta på sin torva hela Naturen – lever, lever! – då de andre famla, drömma.

Okännande eftersägare, huvuden, som veta allt – begripa intet, vilja dock tala om *Erfarenhet* – – Häst-erfarenhet! –

*

I samma mån Mänskliga förståndet nalkas fullkomligheten, ser det Naturen *helt*, i kedja: i få klassifikationer, simpelt – I samma mån, som det är ofullkomligt, oerfaret, omoget – tvärtom.

Först när Människan skådade Naturen, tyckte hon att vart individuum var en varelse för sig, skild från de andra – hennes öga förströddes, förvillades – hon betraktade, undersökte – fann likhet, och klasser – fann ilänkning, gradation – såg det Hela.

*

Det är lättare, att se mångfaldigheten än enheten; lättare olikheterna, än likheterna; lättare det onda, felaktiga, än det goda fullkomliga i Tingen; det senare finnes endast genom uppmärksamhet, jämförelse, granskning – eller ännu enklare: det är

lättare att se tingen i sina *delar*, än i sitt *hela*. Av de förra dömes det onda, det felaktiga; av det senare det goda, det fullkomliga.

De *distinktiva* förstånden äro överhuvud mörka, falska, omogna (Dogmatister, Akademiska Snillen, de medelmåttiga); de *Simpla* äro de goda, erfarna, mogna – De förra se stympat: de senare helt.

*

Kraft – – Harmoni
i sig själva *Ett*.

Kraft *utan* Harmoni: endast liten kraft, eller *Stort* i *ett Litet*.

* *Cromwell*, *Mandrin*, var och en Stråtrövare, en Tiger, ett Lejon, en Tyrann, en excellent Parodist, buff-snille, en Lindansare o. s. v. alle store i ett *litet*.

Werther, så beundrad, är *stor* i ett *litet*, näml. i att vara älskare. – Han skjuter sig. En dåre, en usling kan det samma. Flytta hans handling till *tankan*, *känslan*, *själen* därav i vari endast Människans *storhet* är – Vilken litenhet! att se i hela det härliga och stora Människo-livet, inom vars rymd odödligheten och alla eviga bragder, och Släkters och Seklers Ve och Väl fattas – endast en Flicka att kyssa och leva med! –

Allt, där mänsklighetens harmoni felas är *litet* – Kraften är där *hetsighet:* styrka i en del: svaghet i det hela.

Till slut således ej mera än *Ett* i Naturen – *Stort* eller *Litet*. Naturen är i sig själv *Mått*.

*

Gott – för ögnablicket
Skönt – på yta
Styrka – i del,
Stort – i litet,
Källor till alla Villfarelser.
Litenhet!

*

Liv. Storsinnighet.

1. Leva i Samhället, i Världen, i Naturen så förtroligt, vant och lätt; som annars i sig själv i krets av släkt och vänner. – I Stort så naturligt, som annars Litet.

2. Patos! Patos! – Röras av allt, innerligen, ljuvligt. Oändelig känsla, för klyfta och himlar, för grus och solar, för blommor och skogar, en koja och världen, – för allt tings uppkomst och fall, gryning och utgång, för det minsta av det minsta torftigaste liv, och *allt* av herrskap, prakt, glans och glädje.

3. Vilja allt. Montesquieus Lagar, Taciti Hävder, Karls hjältemod, Ossians Sång, Sokrats Vishet, en Tartarkungs herravälde. Omätelig Lärd: hjälte, Åkerbrukare, Bonde: Lagstiftare, Tiggare: Konung. Allt känna, allt älska, allt upprätta, allt skapa.

*

När jag blott ser ut ifrån min Varelse, vid första skymten av en utsikt, en annan, en större nejd; av dälder, av höjder; av en förtrolig skugga, av ljus, och dunkel; – – vid första skymten av skogen, och ett ensligt träd, av en landsträcka och en halvgömd koja, av Himmelen och horisonten omkring, och det oändeliga utsträckta; av en strand, utsikten över en sjö till andra nejder, en klippa, ett brantstigande berg, ett djup; en enskilt blomma, en liten stad, en ensam stjärna, nedgående bakom ett berg, ruiner vid upp-och nedgående solen, dess sjunkande i ett moln, dess återglänsande; gnyet av en ström, tystheten, lugnet – vid synen av en tiggargubbe, en ung flicka; av våren, hösten; det första, ringa, enfaldiga av allt; en bonddans, en arm musik, som vill säga glädje eller ömhet; en ringa människa i sin högtid, en enfaldig i sin vishet m. m. – vid ett drag av trohet, vänskap, ädelmod, rättvisa; – vid första skymten av en ny sanning, och i utsikten av densamma; – vid blicken av fordom, av tillkommande; vid blotta läsningen av vise och lärde – som redan levat – vid allt – det minsta och största, ursprung och slut, låg-

het och höjd, början och fullkomlighet, ringhet och ära; – – – – Börjar jag först att känna en hastig glädje, som första strimman av ett ljus: därnäst faller i en tyst storm av rörelse, och i tårar.

Detta allt rör mig i det otänktaste ögnablick, som blixten, luftens skakning och skurarne.

*

Filosofien öppnar den stora och rörande dagen av allt. Tingen vidröra de mesta människor blott ytligt. Men i Vishetens dag blir allting rörande: jag ser det i den stora eviga släktskapen med *min Varelse:* i sitt *födas* och *förgås*, i sitt utgående och sitt fullbordande; i sitt uppstigande, och sitt fallande; i sin grytning och sin nedgång – det lilla, det stora: det första, det sista: Förgängligheten, Naturens gång, jag! min varelse! – Detta angår Själen, är dess största tanke, dess djupaste rörelse.

De *högsta nöjen* äro de rysliga, utan ont, som sätta i fasa, men ljuvligt, som störta i tårar, utan smärta. Känslan av det som hotar, förstör Varelse: men med övervägande av liv och sällhet. – Såsom det man erfar vid en hjältes uppoffrande för Fäderneslandet eller Mänskligheten – ett lidande för dygd, – Ädelmod, den allmänna förgängelsen, för nytt liv: livet, för ny förgängelse, varunder dock alltid ligger evig, oändelig Varelses Skönhet!

EN KRITIK ÖVER KRITIKER

MED UTKAST TILL EN LAGSTIFTNING I SNILLETS VÄRLD

Plerique damnant, qvae non intelligunt
Quintil.

Till Recensenten i Stockholms Posten.

Min Herre,

Jag är viss på att det aldrig kan roa er att skriva så alldeles ensam, att lära och döma så solo, så solo – som en Aftonsångspräst i sin predikstol, omkring vilken ni finner strödda åhörare, mycken andakt, mera sömn, och varken knäpp eller kny av *motsägelse*.

Ni, min Herre, älskar det livliga: ni är full av snille, och tycker om att man tänker själv: ännu mer, ni har en viss värma för snillets bästa, och vet ni att detta är en stor dygd uti er! ty, min Herre, mången, mången annan av desse höge vittre, med själ av en småvacker vindögd och högfärdig mamsell, älskar icke vitterheten, utan sin vitterhet.

Ert allmänna är ett stort samkväm, där den äran väl är mäkta hög, men ock mäkta osmaklig, att vara den ENDE som TALAR: och ni själv visst önskar att, då och då, någon måtte falla in med ett litet inkast, för att uppliva er och alla.

Ty det är klart, att skulle det allmänna så jämt falla i frihet, och ni, stor uppå vår litenhet, så jämt stiga i ton; så skulle vi alle snart bliva i vett en bondförsamling, och ni en vitterhetens,

en det sannas och skönas klockare med den oädla gamman att alltid modigt få taga upp psalmen, för att höra en lång och väldig korus av falska toner skorra den efter.

Fånar, hoptals, redan vila sina slumriga själar på edra omdömen, såsom på orakler: ett litet påvedöme, som jag vet, att ni är både för klok att ej finna löjeligt, och för hög att ej förakta.

Därföre skall jag fritt drista motsäga er, så ofta jag finner er *hava orätt:* väl först emedan jag håller av det rätta, men också emedan jag håller av er: ty ert snille är för gott att ej med renare glans lysa.

Och *hava orätt* – värdigas kasta en blick framåt tiderna, för att se huru månge store dödlige som måst röna detta öde – hava orätt, min Herre, är mycket för naturligt att det skulle göra er någon bestörtning.

Minst, då finna sig hava orätt, jämte att vara en dygd, är en förståndets upptäckt, i sig själv så vacker, som värdig en man av snille.

Jag således rent hoppas att kunna börja med er en strid, väl livlig, men vida skild från all – och märk dessa ord, min Herre – från all både en *narrs* och en barbars *vildhet*.

Ty vi tänke icke att giva, såsom fordom Roms trälar, fäktarspel åt en lysten, hög eller låg Pöbel; utan riddarprov, i skämt och allvar, till ära för vitterheten och den Skönhet som där och allestädes är den enda, SANNINGEN.

* * *

Från er Kritiks närvarande zenit, liksom vore det

å den höga kräftans

Glödande Himlafält

skall jag, med er tillåtelse, föra er endast sex månader tillbaka, för att återse vissa delar av vår vittra värld, dem er fackla an-

tingen bränt eller illa upplyst: ett lopp, vilket emedan det alldeles är solens, icke kan synas ovärdigt edert granskande snille.

Men på det man ej må tro, att jag å min sida vill giva, blott en fåfäng opera av sex Herkuls mödor, vars tillbud endast vore att kasta moln och mörker på ert vackra snilles ljus; så skall jag göra denna min Kritik över edra Kritiker så allmän och så stor i avsikt som den kan bliva.

* * *

GRANSKNING OCH DESS LAGAR.

GRANSKNING är, i sin högsta mening, *Rättvisa skipad i snillets värld*.

Ett begrepp, som genast höjer oss lika långt uppöver de vilda strövningar i Vitterheten, värdiga endast Kosacker och Kalmucker, då man söker blott vad som kan plundras och härjas; som uppöver de låga vettlösa gäckspel som borde tillhöra endast HOTTENTOTTER. Och likväl är ett av dessa – vad de meste Kritiker alltid varit!

GRANSKA – är då, i Snillets värld, att skipa rätt, och vara en GRANSKARE, att där vara, på ett stort och högt sätt, rättvis. Vilket att vara, är det enda gudomliga som tillhör en dödelig: ty allt annat stort kan lysa och förvåna, men som ett bloss, vilket förgår ännu snarare än den dumma häpnad det väcker.

Men det är ett särdeles Ord detta *rättvis!* ty det betyder vis på rätt; och fordrar därföre nödvändigt *Att känna de Lagar* efter vilka man skall döma.

Och om till äventyrs ni, min Herre, dessa lagar aldrig känt; så har ni dock en stor, en fullkomlig ursäkt, så i vår som i alla länders Vitterhet, vilken varit och är, i *Granskning*, ett

darkness visible,

ett klart barbari.

Ty ni vet, huru de Franska vackra snillen evigt sönderslita

varannan, evigt så smäda, som vore *Heder* ingen egendom och den ro, i vilken den hör njutas, icke helig: huru bland dem att lysa av en liten skicklighet eller dygd är så farligt som på osäkra vägar att lysa med en juvel eller minsta guld: huru Voltaire sade sig var vecka gå igenom en skärseld av försmädelse, och Rousseaus heliga liv – var det icke ett långt Marter under vitterhetens kannibaler, vilkas erzkannibal just denne Voltaire var!

I *England* – är man så mycket vildare, som man är starkare.

Och *hos Oss*, min Herre, är där någonting så kalmuckiskt och så hottentottiskt, så argt och så lågt, som icke varit försökt? Jag frågar er, en så djup kännare? Denna Fackla, som skulle förelysa snillen på vägen till Ära, har man ej slagit den in i synen på dem, svett ögonbrynen och bränt ett ansikte som kunde hava glätt världen med uttryck av det sannas gudomliga, av naturens sköna, åtminstone av ett mänskligt behag, bränt så vilt, att de sedan sett ut som hade de sprungit från bålet?

Ni, min Herre, älskar vitterheten, säg mig, tror ni ej att förbannelsen av dessa skådespel vilar ännu på någon kal hjässe, vilken av sina lagrar kan höljas, men aldrig välsignas; nej! vilkens lagrar, från detta fält, hämndens ljungeld härjat, eller skall härja.

Och, i sanning, de tunga suckar av lidande, och ångsten av skam, och smärtan att skändas för intet brott, äro de gjorda att föda *löje*, att föda sällhet hos någon under himmelen?

Jo, det göra de i Vitterheten, och i alla de fina samkväm vitterheten danat!

Själva *Svagheten*, som alltid i naturen är helig, ty den är svaghet, och anropar nåd,

res sacra miser,

själva svagheten, *för* vars beskyddande allt rätt och ädelt, all storsinnighet, allt hjältemod, äro till; och *utom* vars beskyddande hälften av Guds egen ära skulle försvinna – *Svagheten* har

den ej ständigt blivit given till spillo åt var nidings lilla styrka, ständigt given till ett gäckspel åt de vittras grymhet?

Om detta icke är *barbari;* så kan man icke mera skilja i seder Kamtjatka från Paris, och Afrikas öknar vimla då av de vackraste snillen.

Som jag är övertygad, att det är av dessa vilda upptåg i vitterheten, av denna styggelse hos de vackra snillen, som denna tidens folk tagit sin rasande lust att förvända, ljuga och smäda, vilken lust är tidens egna livliga lynne; så gjorde jag en gång försök att driva *Smädelsen* till all sin höjd, för att visa i ett enda exempel hela dess skändeliga majestät – nästan så, som då man tänder eld på en skog där stråtrövare talrikt dväljas, man med en enda vis illbragd slutar alla illbragder, med en enda stor grymhet slutar alla grymheter.

Men Smädelsens rätta styrka ligger dock icke i vissa utbrott av någras arghet, utan i den allmänna vildheten, i det barbari som likt en töcken höljer ännu Naturens lagar av rättvisa.

Jag skall därföre här göra ett försök att giva dessa Lagar: först för *Granska* i Vitterheten, och sedan såsom en tillämpning, för *Omdömen* i allmänna levernet.

* *

GRUNDSANNING.

Den enda eviga grund för allmän Rättvisa, och vars blotta följder alle *lagar* äro, är klar och enfaldig, som allt sant och allt stort, och är denna

Att taga var sak för vad den är.

Vilken enfaldiga och gudomliga *verkelighetens* lag likväl fordrar mera än man tror; fordrar, icke den lilla fjolliga förflugna inbillning som nu kallas kvickt snille, utan *förstånd;* och icke den lilla livliga känsla som man nu finner så söt, utan en fast och hög *redlighet*.

FÖRSTE LAGEN.

Men det första och största misstag på det verkeliga, är att taga en sak för sin, som alldeles icke så är; och i vårt ämne, att taga en sak för vitter, som till Vitterheten icke hörer.

Därföre är den första följd av vår eviga grundsanning, och den förste Lag i rättvisa

Att veta vad man skall döma.

Vilket, min Herre, är i Vitterheten alldeles så nödigt, som för en *vanlig domare* att veta var hans Lagsaga är.

Saken är nämligen denna: allt vad som talas är ej vitterhet. Men i våra nya, skäligen halvmänskliga samhällen, givas många ömma, viktiga, även rörande och höga tillfällen då man talar, ja enligt den mera vackra mänskligheten, *måste tala:* sådant är det som helgas åt en väns stoft, åt vördnaden för en konung, åt en högtid i sin lilla värld *m.m.* Nu som den ädla och oskyldiga lycka kan hända också den rikaste, att ej hava så många skrivare som vänner, vilke önska att läsa och äga hans tal; så trycker han det. Skulle detta, min Herre, *talat* eller *tryckt*, göra honom till en Autor; så måste det minsta märkeliga, som kan talas och tryckas under solen, så göra; och därav följer, att allt vad som andas, utom de oskäliga djuren, är i grunden Autorer.

Och detta skulle en liten tyrannisk pedant blint få avgöra, för det *vackra skäl*, att han måtte fritt kunna utöva sitt småtartariska välde över allt vad i sin enfald och oskuld är *mest svagt?*

Nej, min Herre, ni vill det icke: jag vädjar fritt till ert livliga snille: ni ser, i samma ögnablick man visar er det, att som allt sant och skönt läres åt Människosläktet, så omärkeligen bland detsamma utbreder det sig – och att *vissa grader av alla de sköna konsterna* redan nedstigit från Mästarne till var och en som njutit en uppfostran. Så med vitterheten. Tala något artigt, skriva

något vackert, göra en liten vers, är nu allmänt. Och att från den lyckliga friheten att äga och njuta dessa små behag, genom en liten kritisk förfärlighet som en annan vitter buse, skrämma gott och älskvärt folk – är ett så löjeligt tilltag och så skamlöst, är ett litet envälde så otidigt och efter våra seder så dumt, som det vore att för oss lysa ut det bud »att nu mera ingen fick dansa som icke vore dansmästare, ingen göra en elegant visit eller uppvaktning som icke vore hovjunkare, och ingen nämna Guds namn som icke vore bisp. Ett rent vanvett, min Herre: ty den lättaste lilla mamsell ler, och begriper att man kan slå på sitt klaver och teckna sin syblomma just som man behagar, utan att med det ena förtörna Rafael eller med det andra förtörna Gluck.

Men jag förstår: det rätta gudomliga ligger i *boktryckarsvärtan*. Ty, min läsare, ni kan få jollra kvickt, ömt, sublimt, vers och prosa, så mycket ni behagar, och visa det gärna åt tusende – bara ni ej vågar stänka det med denna heliga smörja: ni må betala den samvetsgrant som en ängel: ty då kommer den förfärlige busen, med Kritikens helvetiska fackla, och skriar ut, att edre oskyldige bokstäver äro ej värdige att se dagen, att ert fattiga papper borde brännas, brännas, brännas, och kanske att ni själv borde kastas med i lågorna.

Därföre har jag ofta trott, min Herre, att en rätt liten criticus ansåg sig uppriktigt för en Pluto; boktryckeriet för sin Tartar; sin smak, sin nyck, och sin lilla avsikt, för Minos, Aeacus och Radamantus; sin högfärd för sin Proserpina; sin smädelse eller sina gäckerier, för Cerberus och Furierna; och att man inför honom verkeligen borde till dödsångst bäva för de eviga lågorna, innan man i ro kunde komma fram till *Glömskans* flod, eller sin vrå i de Elyseiska fälten.

Jag är viss på, att ni genast finner hela detta tyranni så smått, och så argt, som fantastiskt; att ni straxt tycker det vara antingen i hjärtat en vildhet, eller i förståndet ett litet vittert tölperi;

att ni omöjeligen kan se huru ens *svärta och papper* kan i sig självt vara något mera fördömeligt än ens *bläck och papper*, eller bägge än ens tal och tanke; och, änteligen, att då man på en sådan plan dömer, det måtte vara blott av en liten barbarisk okunnighet om *Vad man skall döma*.

Detta, min Herre, detta *vad man skall döma*, är icke allt vad som talas, icke allt vad som skrives, icke allt vad som tryckes. Ty det mesta av detta tillhörer icke *Vitterheten*, utan det allmänna vackra levernets gång och stora fria rörelse. Just så som ingen domare i världen vågar den allvisa löjlighet att döma i sin lagsaga allt vad som händer och göres. Utan *vad man skall döma*, min Herre, är endast, endast det som rätt instämmes till vitterhetens domstol, det är, som självt rent och offenteligen bjuder sig till snillets strid och ära. Då, men då först uppstig i hela makten och glansen av er visdom!

Om allt annat – skall ni *tala väl*, eller *tiga*. Av det stora klara skäl att det – *angår er icke*.

Ty det är en vild inbillning att allt vad man tänker, talar, tecknar med bläck, färgor eller svärta, göres för att bjuda trots åt alla starka huvudens prövning. Tvärtom: det göres mest för ett blott litet behag i allmänna levernet, för att finna och njuta något vackert, för att stilla eller uppliva en öm eller glad känsla, av ett skäl så gott och ofta så sött, att blott att andas därvid en bitter mening – är lågt och argt.

»Men, skall man då ej tukta, gissla, härja, utrota det dåliga?« Min Herre, Gud skydde er egen varelse! När ni säger det dåliga, så menar ni *svagheten;* och denna är ofta älskvärd, är alltid oskyldig, och – jag talar nu till er själ – skulle det ej vara nog till att förlåta, ja till att hålla av svagheten, att den ger oss en så gudomlig tanke, en så ljuv känsla, av vår *egen höghet?* Ack, vad vore denna, utan svagheten och de svage? Men bedrag er ej i er tamerlaniska hetta. Svagheten, min Herre, *stiger ofta upp till de största behag* – men är ändå svaghet, i anseende till en högre

styrka. Ser ni väl då vad förödelse ni stiftar? Och, jag frågar, vilken, vilken gud håller sin sköld över ert egna huvud?

Denna brinnande lust att tukta och föröda det dåliga, det är, det svagare – är, då ni besinnar att det dåliga, *det svagare*, uppstiger ända till Guds egen tron, att kerubim och serafim icke äro rene, att den högste alla världars Criticus kunde gärna döma dem till *Skorrare i sång och fånar i snille*, är, säger jag, en ursinnighet. Men åter, då ni erinrar er de stora sinnens art, huru de ljunga endast mot våldet, pröva sin styrka endast mot den starke, men le i skyddande gudomlig mildhet mot de svaga – så finner ni att denna brinnande lust att tukta och föröda det dåliga, det svagare, ej annat är än en *stackares lust att vara förfärlig*, än det stora snillet hos en fåne och heroismen hos en mes.

Skulle likväl meningen verkeligen vara ren och all denna kritiska grymhet endast vara *elden* av en kärlek för det goda, vilken förtär det icke goda; så är det, i sanning, en japanesisk Kejsares kärlek, som styrer sitt kära folk icke genom det gudomliga behaget av sällhet i dygd, utan genom helvetsskräcken för minsta fel; varigenom de bliva blinde lagens trälar, i stället för vise och gode medborgare.

Ty i Vitterheten – att ni måtte se denna likhet – i Vitterheten, så litet som i någon vacker konst, uppsteg aldrig en ny *skönhet* genom en skräck för fel, utan genom en glad tjusning för det sköna; och så snart en *större skönhet* uppstigit falla de mindre, utan någon grymhets minsta skrämsel. Sådan är Naturens milda ordning, vilken ni ock finner igen i alla andra kretsar av det allmänna levernets både vackra och lyckliga.

Detta vill säga, Min Herre, att det är endast *den tjusning Snillets nya skönheter giva* som upphöjer Vitterheten och alldeles ingen pedagogisk förfärlighets kraft. Tyranniet upplivar ingen ting. Tyranniet är icke annat än det pedantiska i makt: Om man icke uthärdar att förakta det, så tjänar det endast att giva död eller raseri.

Nu, min Herre, besinna väl – ty detta ämne är oss så viktigt som *allt det behagliga* av livet – besinna väl, om Granskningen hos oss annat varit, än förgrymmade mesars triumf över svagheten? än ett herradöme av vittert pack, där den ene stackaren aldrig kunnat nog förlusta sig av att vara den andres tyrann? än kvicka nidingars högtid?

Men det är nog. Man ser klart, att icke allt vad som talas och tryckes; utan det egenteligen *vittra*, det som självt rent och offenteligen bjuder sig fram till snillets strid och ära – är *vad man skall döma*. Och emedan all lagstiftning bör vara bestämd, tillägger jag – att sådant, som *skall dömas*, är allt vad som skrives för Priser, för Akademier, och för intet annat skäl än Lärdomens och Vitterhetens ära: men i det ögnablick någon säger »detta har jag gjort, långt ifrån att tänka på Snillets stora ära, endast *för mina vänners nöje*« så är det, om det ock vore den svagaste fåfänga, under allmänna Lagarnes skydd heligt. Om allt sådant måste ni, i sann och ädel Granskning, *tala väl*, eller tiga: i fall ni ej behagade anföra dess blotta lydelse, vilket dock bör ske redligt och ej är Granska.

* * *

Men denna gränsen för *Vad man skall döma kan*, som alla gränsor, någon gång och på vissa ställen synas mörk. Jag skall därföre binda Kritikens furier ännu med en dubbel kedja, med styrkan av tvenne den eviga Rättvisans lagar *huru det som skall dömas*, *dömas bör*.

ANDRE LAGEN.

Det som änteligen, i Snillets värld, med rätt och skäl dömas skall, bör dömas enligt Naturens sanna Ordning, och

Att döma allt efter sin grad och sin art

är den *andre* Lag i vår vittra Lagstiftning.

Redan i ögnablicket, min Herre, ser ert livliga snille, vilken ofantelig och löjelig förvirring det kvicka vanvett att glömma denna Lag måste göra. Ni ser, att om ni ville döma er lilla lampa efter måttet av en sol, och solen efter måttet av er lilla lampa; rosen efter måttet av en ek, och eken efter måttet av en ros; gnistan efter ljungelden, och åskan efter er luta; det starka efter det täcka, det täcka efter styrkan; och, i allt, det *stora snillet* efter det *lilla fjolliga* – så skulle till slut er själ bliva en liten virvel av motsägelser, och ni skulle se för er intet annat hopp än att kasta er huvudstupa i avgrunden av själva den förvirring er egen hjärne skapat.

O, min Herre, vad är människan utan lagar? Men – dessa lagar måste ej vittre pysslingar, utan Naturen göra.

Det är ett stort behag att se ting i all sin klarhet. Vi hade vid förste Lagen ett exempel: lät oss se det än en gång. En vanlig domare måste veta *Vad han skall döma*, först i hela Riket, vilket är att veta *var hans lagsaga är;* därnäst inom denna lagsaga, vilket är endast *det rätteligen instämda*. Men i första stunden måste detta instämda hava ett namn taget av dess grad och dess art, en *rubrik*, så bestämd som är möjeligt. Ty vad skulle ni, min Herre, med allt ert snille säga, om ni såge honom i ståten av sin makt och i lågan av sin rättvisa döma med högtidelig vikt – en *Pål* i stället för en *Pär*, och ett *mord* i stället för ett *ord?*

Men jag, min Herre, påstår med fullt allvar, att i Vitterheten, hos oss så litet som i något land, man ännu aldrig väl känt denna stora och klara lag – att döma allt efter *sin grad* och *sin art*.

Otaliga grymheter hava blivit, genom denna barbariska okunnighet, övade mot den renaste förtjänst; och man har vilt dömt och krossat skönheter, som tusende hade kunnat i ljuv glädje välsigna och tillbe.

Ty, min Herre, *Allt göres ej för alla*. Men alla själar skola leva och hugnas. En son gråter sin far, vid dess grav; och bör ej fördömas för att han ej har i sin åtbörd det tragiska sublima av en *Monvel*. En bondflicka finner ett så stort behag i en visa, att hon tar den som en alltför vacker skänk av sin gosse. Den största verkan av vitterhetens sköna, den största på jorden så i grad som vidd, göres på *Hopen* genom *Slagdängor*. Och jag, min Herre, jag själv kan heligt försäkra er, att jag i världens bästa skaldstycken än aldrig funnit det innerliga patos jag en gång fann i *Reimund och Melusina*, det höga episka jag fann i *Holger Dansk*, den rörande sedolära jag fann i *Carsus och Moderus*, den poetiska ljuva hänryckning jag kände av *Fågel Blå*.

Uppriktigt! Och om jag i livet ej hade känt allt detta i sin lilla fattiga enfald både vackra och heliga; så skulle hälften av min själ nu varit blind och kall; så skulle jag också aldrig känt den gudomliga höga åtrå att *skydda svagheten*, denna åtrå, min Herre, som är det enda mänskliga hos människan, och som en gång överallt på jorden skall störta Våldet.

Solen upplivar det minsta kräk, den ringaste blomma; och solen är Snillets bild. Dock vartill denna inbillnings stöt? Består icke hela världen av *det svaga?* Är icke ni, är icke jag, liten, fattig, svag, behövande att skyddas? Och detta större, för vilket vi bäve, är det icke åter ställt just så? Välsignad vare Evighetens styrka: den kunde krossa allt, men gör allt för att skydda allas liv. Till denna Högsta Makt kastar jag en blick upp, och finner denna milda känslan för det svaga, jämte dess gudomliga höghet, så ljuv, att emot sällheten att den äga jag anser den äran så liten som ynkelig att sitta en härlig men *kall* narr på hela Världens tron. Därföre är ock den, som lättsinnigt tram-

par det svaga, i mina ögon naturens ytterste niding: Och därföre är mitt förakt för en Tyrann oändligt, då mitt hat känner en gräns.

Men lät oss nedstiga från detta stora och allmänna – till det som är oss närmare. Och som det väl kan hända, med allt ert vackra och rara snille, att ni ofta har mera inbillning än förstånd; så vill jag tala i *exempel*.

En Borgmästare i sin småstad – med all vördnad sagt – kan, i sin nattrock, sin nattmössa och tofflor, med förtrolig värdighet rökande sin pipa, gå från den ena ändan av sitt herradöme till den andra; och intet öga stötes, ingen själ förtörnas. Nej; det tvärtom där synes som denna mössa krönte hans makt, som vore denna nattrock hans rättfärdighets mantel, och röken av hans pipa dampet av en TOR. Så högt, så härligt är detta i *denna grad*. Ville ni draga upp denne man, sådan han här står, på världens högste teater, och från topp till tå döma honom efter en Överceremonimästare på en Serafimerordensdag?

Ni, på er ölänning, höljd av guld och blomster, och en vittblänkande Alexander på sin Bucefalus, tillsammanstågande till en Karusells vidunderliga Ståt – kunnen ej göra en regel för en ärlig man från landet, som på sitt ök söker brydd genom Stockholms gator blott sitt kvarter:

Så, min Herre, spelar en fattig herde sin flöjt på sin tuva, utan att därföre vilja rycka Lyran ur Apollos hand; och en bard i Skara vid en högtid eldad griper så till sin, utan att därföre tänka att krossa eder lyra, vilken jag fritt medger att ni ofta stämmer gudomligt.

Det är klart i dessa exempel att – allt bör dömas efter *sin grad* och *sin art*. Folket säger, så vist som ömt, att »Var fågel sjunger med sitt näbb«: och ni själv – är visst glad att få krypa inunder detta ringa ordspråks skydd. Något var delar med er denna glädje. Och huru skulle det väl gå, om man finge fritt döma

Mina Löjen efter Milton eller Ariosto, och en fattig liten *Prolog* efter Shakespear eller Homerus?

Måttet för var *skönhet* ligger inom dess grad och dess art. Lagen att döma efter, är just detta mått; och bör därföre även där tagas. En bondflicka kan vara rätt söt; men är icke gjord för Assembléen eller Couren. Den som håller ett Tal på vers i Skara, menar därmed att fröjda icke Stockholm, icke Paris eller Rom, utan Skara. Men när, med er Kritiks fantastiska despotism, ni kallar honom upp i denna högsta krets av Vitterhet; så förlora sig där hans skönheter, och hans fel bliva vidunder. Däremot i Skara – är hans skönhet, skönhet; och riktigt *motväger hans fel*. Endast där – bör han därföre *dömas*. Eller; om ni är förmycket kär i er kritiska allmakt, så måste ni – och det kan ej stöta er höghet, ty Vår Herre själv stiger väl lägre ned – så måste ni då rättvisligt sätta ert stora Snille *mitt i Skara*.

Vilket, uppriktigt talat, jag likväl anser för en *inkräktning*. Ty, om Skara, efter Guds, Naturens, och Kungens milda lagar, får ha fritt sina egna skalder, varföre skulle icke Skara fritt få ha sina egna *Granskare?*

Lät oss icke höra ett ord om den allmänna Tukt som i Vitterheten är nödvändig. Även denna bör vara i Naturens sanna Ordning. Man börjar icke en Reform i Församlingen med *Klockaren*, utan med Bispen: *Kapellanens* löjlighet är förlåtlig, Prelaternas aldrig. Vilken Konung hos oss ville väl börja sin revolution i Seder och Lagar – på *Packartorget?* Eller, vilken Vis ville låta frambryta sin nya Epok i Snillets värld med att ljunga mot *några de svagaste själar* i Hopen? Nej; med de störste och bäste börjar allt *bättre*, enligt Naturen. Och desse bäste verka sedan ned på alla lägre ordningar av Mänskligheten, genom det godas och sannas gudomlighet; så som solens stora eld och ljus hinner i sin mån också ned till det minsta grand ni ser glittra i stoftet.

När denna sanna och vackra Lag *»att döma allt efter sin grad och sin art«* hinner att allmänt begripas – skall ni ej mera se i Vitterheten desse höge *Fånar* våga, i enskilt envälde, eller i förenta små herradömen, att blint fördöma det starka därföre att det ej är nog sött och *svagt*, det viktiga att det ej är *lätt*, det allvarsamma att det ej är *leende:* eller tvärtom. De skola ej våga, i en liten mening att skymfa, kalla det »deklamation« som just är gjort för att *anropa* folkets förstånd och hjärtan, kalla det »emot reglorna« som just är gjort i *trots av dem*, för att finna något större

Beyond the reach of art – that critics
dare not mend,

enligt POPE. Och, i allmänhet, skola de ej mera, med denna oredans heliga dom – att det *stora och nya* ej har de *små och kända behagen*, och att de små och kända behagen ej hava det stora och nya – kröna sin vittra fånighet.

TREDJE LAGEN.

Den *tredje Lagen* – skall visst, Min Herre, göra er så bestört med sin enfaldighet, som den skall göra allt kritiskt Tyranni förfärat genom sina stora följder.

Den lyder så,

Ingen ting göres för sina fels skull,
utan för sitt värdes skull,

Ingenting för sin slätthets skuld, utan för sin merits; ingenting för sina fläckars skuld, utan för sin skönhets. En sanning, som man i alla grader och arter, genera och species, inom Snillets värld, bör ständigt minnas.

Vilken stora billighet har denna grund. Människorne börja från *intet*. Den första frågan på jorden, så i det nödvändiga och nyttiga som i det behageliga, är därföre icke om att göra något *fullkomligt*, utan om att göra *något*. Och om detta gjorda är den

enda naturliga fråga – icke huru gott det *kunde* vara, efter inbillningen eller de högaste mönster, utan huru gott det är.

Ty vad en sak *kunde vara* ligger uti *er* tanke, och icke uti denna saken. Det är sant, att den, genom denne tanke på allt det högre den kunde vara, får ett mindre värde, men den får *sitt värde*.

Så viktig är denne tredje *»det verkeligas lag«* att utan dess skydd, allt gott och ädelt under solen skulle kunna störtas. Ty det är klart, att hos ett släkte som börjar från *intet* och med alla sin styrkas stora försök stannar vid *litet* – att där det ofullkomliga måste vara så naturligt att det icke annat kan än finnas i alla grader och arter. Men Naturen, själv eller genom människans snille, gör icke något, för det som *däri felas*, utan för det som det *har*. Allt skulle annars vara för vår tanke en evig villa. Eken har icke Rosens behag, Rosen har icke Ekens styrka: en sådan kritik är oändlig, men oändlig i vanvett.

Ty i *Naturen*, min Herre, är det likaså *naturligt* för något att vara *mindre*, som för något att vara *mer*.

Denne gudomlige tanke, att om ingenting bör frågas vad det *icke har* utan vad det *har*, att om ingen ting bör frågas vad det *icke är* utan vad det *är* – finner ni så enfaldig, att jag är viss på ni däråt ler. Och dock vilar, på Världens irring att detta icke se, hela majestätliga dumheten av tusende religioner, av oändliga tankar och *Omdömen*, av det dystra *Onda* diktat i Naturen, av Tyranniets helgade lagar, av nästan allt mänskligt *Elände*.

Men denna lära tillhör ett annat och högre ställe. Låtom oss åter, min Herre, komma ned till *oss*.

När en liten dödelig sätter sig ned att *skriva* en liten bit – vers, tal, bok; så är hans mening visst att göra något särdeles sant och skönt, något ljuvt, högt, och värdigt den lilla värld för vilken han det ämnar. Ni bör i honom se en liten gud, full av eld och allvar, färdig att ropa sitt varde, redan bjuda sitt kaos ut, kalla ljuset att däröver utbreda sig, uppställa de dolda härligheter av sitt verk, och änteligen, liksom leende i evigt nöje, finna allt *gott*.

Tror ni, eller kan någon dödelig tro, att denne dödlige menar att göra något märkeligen *slätt och fult*, och icke tvärtom att göra något i sin avsikt och för sin värld märkeligen stort och välgörande?

Varifrån har då, min Herre, en Criticus det märkeliga raseri att taga dennes verk just i rätta motsatsen av hans mening? att skåda det endast i sina *fel*, för vilka det ej gjordes; endast i sitt slätta och fula, som han strävat av all sin makt att undvika? Det är omöjeligt för någon dödelig, i sin *krets*, att vilja göra en skönhet och dock göra en fulhet. Även en ursinnig, fast i en värld av vilda inbillningar, gör ingen ting litet när han vill göra något stort. HAQUIN BAGER ville skriva på en gång naivt och kraftigt; och han gjorde det. *Bjugg* har sökt det majestätliga och viktiga; och han har funnit det på ett så både originalt och fullkomligt sätt, att jag tvivlar om alle världens genier förenade skulle kunna göra en enda BJUGG. Många *Talare* i vårt Land hava farit efter det präktiga och sällsamma; med den lycka, att ingen utan det livligaste nöje läser dem.

»Men allt detta är misslyckat!« ropar ni. Säg då åtminstone på *vad sätt*, och i *vad mening*. Ty här givas *fel* vida märkeligare, större, viktigare för både vår *upplysning* och vårt *nöje*, än många dygder. Så är Haquin Bagers vers och HALLBERGS stenstil mera värde, än större delen av alla de vers och stenstilar som varit gjorde i detta seculo: och Bjugg, i det märkvärdiga både för skaldekonsten och mänskliga snillet, är någon ting vida högre, och därföre mera värt odödligheten, än kanske hälften av v. Dalins Oktaver och än hela Kvartoluntan av Fru Nordenflychts tankespel. På samma sätt, min Herre, som i *Tyska Baronen* verkeligen var mera ädelt, än i tusende mesar; och som *Don Quixote* är, i högsinnighet, så långt över CERVANTES som honom diktat, att detta kvicka huvud visst aldrig hade mäktat göra sin dikt, om han ej ur Riddarsagorna tagit allt vad i dessa tider Inbillningen hade romantiskt och hjärtat stort.

Nu är det visst rätt artigt, Min Herre, att se – huru stora hopen, i sitt råa men sanna vett, känner mera av Naturen, än alle dess små granskare: ty den genast, både för att lära i vis eftertanka, och för blotta livliga nöjet, fäster mera uppmärksamhet vid den ende Tyske Baronen än vid hela Gardet i all sin ståt; och Världen ännu i denna dag interesserar sig mera för Don Quixote än för tusende *vanlige* hövdingar, vilkas värde man dock känner.

Hopen, Menigheten, har rätt, Min Herre, i denna aktning för det *Ovanliga*; även när det som mest är misslyckat. Ty utom det ovanliga nöjet att detta ovanliga se, är däruti något mera viktigt. Det *Ovanliga* var det enda som åt Mänskligheten först gav liv och kraft. De stora villfarelser, genom att väcka själen och snillet, födde alla stora sanningar: så, som de stora tyranner, genom att slå eld i trälarnes hårda hjärtan, födde alla gudomliga Lagar och Friheten.

Men jag åter förlorar er och vår lilla förtroliga krets. På det att, i allmänhet, mänskliga Snillets största krafter icke måtte uppoffras åt det löjeliga av *några irringar*, vid vilka evigt de små granskare fästa sig – skall jag en annan gång våga några tankar *Om det viktiga för Människosläktet i de höga villfarelser* såsom ett litet Försök »Pro sensu sublimi«.

Här, min Herre, vill detta anförda endast säga – Att, då i snillets värld något har nio grader av fel, lät dessa *fel* också stiga upp till vidunder, men en enda grad av *stor merit*, så måste ni se först, och av rent val, denna enda graden; ty endast för denna gjordes det. Och ni kan för evigt göra er denna klara maxim »att ett styckes *merit* är dess *mening*«.

Så gör ock en klok och ärlig domare: då han rent ser avsikten vara god och stor, dömer han straxt allt det andra icke som *brott* utan som *våda*, där han mildrar allt vad mildras kan. Att förtiga det en autors *vådor* göras på hans egna välbetalta papper, och röra annars ingen dödelig.

Men att detta måtte så lätt, som väl, av er fattas, skall jag tillägga några ord.

Fel, Min Herre, *av ett stort slag*, uppkomma då man söker en merit av ett stort slag: och i det ögnablick detta säges, ser ni huru mycket de stora fel förtjäna er vördnad. *Misslyckas* är naturligt för alle dödlige, ty vi alle börje från intet och uppstige genom grader av svaghet: det misslyckade finnes ock i allt på jorden. Fel upp till det vidunderliga, det löjeliga upp till det galna, febus, finnas hos Homerus och hos Shakespere som var större än han. Men märk, Min Herre, att »det misslyckade i det stora« är i alla tiders öden just det som mest rör oss, det må vara i hjältebragder, i Kärlek, i mäktiga eller visa Herraväldens fall, i Religioners och Lärors störtande, i höga Företag av alla slag. Och ett rätt gott *Febus* i poesi, ett rätt gott *Gallimatias* i prosa, ett rätt gott *Apokalyps* i visdom, en Fåne som demonstrerar, bombast, profetism, djävleri, vidunder – göra oss ett mera rart, stort och livligt nöje, än nästan allt vad som kan kvädas eller talas *utan fel* i många sekler. Icke det löjeliga en liten arglistig konstens narr gör ihop – utan det *stora löjeliga* som Naturen, då och då, frambringar, har den naiva, äkta och originala art, som ger oss högtider av skratt. BJUGGS Poem är ett vidunder: det är så märkeligt för en vis, som den röda töcknen över Europen för några somrar sedan, eller vart och ett vidunderligt meteor: det är så dyrbart i det egna och löjeliga, som många mästardrag Svenskarne givit, vilka icke kunna betalas med guld: och om ni älskar det dystra i allt, så är detta Poem, om icke ett det Mänskliga Snillets kaos, om icke så häftigt rörande som synen av en förstörd värld, som ruinerna av Rom eller Palmyra, som Alpernas klyftor, så är det åtminstone samma förfärligt höga skådespel av Snillets *missöden* som ett Messina störtat av en jordbävning.

Ni torde märka, Min Herre, att Rättvisa icke annat är än ett rent och manligt Förstånd: och att, om äldsta världen gjorde

förmycket då den ansåg en galen som helig, det dock än i dag är sant, att som Mänsklighetens oskyldiga och små fel förtjäna ömkan, så förtjäna dess oskyldiga och *stora* fel vördnad.

Jag hoppas, att ert rara vett, som älskar det nya, skall förlåta mig dessa något för höga betraktelser. De äro gjorda endast för att kunna se alldeles rent, och även i de svåraste fall – att som ingenting göres *för sina fels skuld*, så bör ock ingenting, i ren och ärlig dom, *efter sina fel* dömas. Det mest misslyckade har något gott och stort, för vilket det gjordes: detta är dess mening, detta bör ni *först* se. Så som ett Gotiskt tempel är en ofantelig massa av vidunder och stor löjelighet; men har dock verkeligen i all sin vidunderliga prakt, ett pedantiskt *Majestät*. För detta gjordes det; i en tid då denna smak var den högste; och är ännu, igenom själva storheten av sina fel, för konsten och snillet mera viktigt än tio gånger ett nätt och välbyggt *Trosa*. Det är alldeles klart – *att ingen ting göres för sina fels skull, utan för sin merits skull:* att, som det bästa icke är utan sina fel, så har ock det sämsta sin *merit:* och jag tillägger nu, att i allt är *denne merit* det enda som intresserar världen.

Något är gjort i Snillets värld. »Där är fel«! ropar ni. Ja, det förmode vi alle, och alltid. Men är där någon *merit*, någon sanning antingen ny eller mera rent och livligen sagd, någon vacker tanke, något skönare uttryck – eller, är där något *märkeligt* i ett sant eller misslyckat stort? detta intresserar världen.

När ni förer oss in i ett Hus, så förer ni oss icke först till *sophögen*, utan till de vackraste rummen. En sophög, Min Herre, kan samlas ur de täckaste boningar; Men på den vill icke *ni* bygga er tron: på den vill ingen criticus skaka sin spira.

Om jag kunde för er, Min Herre, nog livligen uttrycka huru högt jag föraktar det *lilla packaktiga* i tidens lynne, ett lynne som den tagit av de *små kvicka huvuden*, att endast se och endast förlusta sig av felen och det fula i allting, om det ock

icke skulle kunna ske utan den pinsammaste möda att *förvända och ljuga;* så skulle ni få se en stil mycket för kärv och sträng för allas högfärd, vilken är det enda ömtåliga hos oss. Men ett uttryck, ehuru djärvt, kan jag dock här ej spara, emedan det alltid i min livliga harm fallit mig in, och det är detta – »att förlusta sig endast av felen och det fula, i Vitterheten, är *att se sina skönheter i ä–n* i stället för i ansiktet«; och att sorgfälligt märka endast det som är minst fördelaktigt hos en bra karl är att med finaste möda *se en bra karl i ä–n*, från vilken han dock aldrig presenterar sig, då han däremot en face kunde behaga alla.

Det är visst, att säga om en Criticus kanske av den livligaste kvickhet men utan förstånd och rätta lagar »*att han ligger och tittar folk i ä–n* för att finna dem stygga« är en tanke vida mindre skön, än klar. Men jag, min Herre, bland andra mina sällsam-heter, tror icke att man bör säga något skönt om det *gemena*.

Och huru mycket gement som verkeligen är i detta onödiga blottande av någons fel och svaghet, kan ni sluta – först, av den heliga *blygsamhets* mörker, i vilket var dödelig skyndar sig att dölja allt det som han fruktar kan synas skamligt; och därnäst, av den fina räddhåga, som i mera mänskliga seder var och en har för att låta märka att han ser det minsta som kunde komma någon att rodna.

Då således ingen dödelig är, som icke ryser för att utvisas för världen i sin svaghet och i sina fel; då allt det som kan kallas elände i mänskligheten är heligt, och bör lämnas i sitt blygsamma mörker; då *för sina fels skull* ingenting göres, och därföre *av sina fel* ingenting bör dömas; då, tvärtom, allt vackert och stort företag strävar till en *merit*, till något i sin art för alla viktigt och välgörande; och då i allmänhet *denne merit* är det enda som intresserar världen – så kommer ni visst, Min Herre, med mig överens om denna stora följd av vår tredje Lag:

»Att inga andra fel böra, i Vitterhet, för världen blottas, än de som hava en verkelig vikt för själva det sanna och sköna.«

Och sådana fel äro – icke *de svage Autorers*, vilke i sin svaghet hava sin förlåtelse, och i allt fall endast i sin egen krets böra dömas; icke *de vidunderliga Snillens*, ty dessa blänka själva såsom alla luftsken, och gottgöra oss rikeligen med sitt nya, sitt högst märkeliga för vår upplysning, sitt ofanteligen löjeliga. Utan sådana fel äro – alle *Mästares*, och framför allt alle *Pretendenters* i Snillets värld.

Ty, Min Herre, endast dessas fel – komma i en glans som kan förvilla, i en höghet som nästan befaller vördnad. Endast desse – kunna giva vilda och tyranniska lagar, kunna skapa sekter, dyrkare och trälar. Och endast desse – hava i sitt större snille och i sin större ära styrka nog att härda ut en sträng och offentelig prövning; ävensom endast deras verk hava nog högtidelig vikt att genom en sådan prövning giva åt alla för det som i konsten är sant och skönt en allvarlig och rätt vördnad.

Denne princip är ren och klar: men, Min Herre, märkeligen olik våre andre små Granskares – vilke *väpna* sig endast emot det *svaga*, och förfärligast emot det som just är mest svagt: då de däremot, i en feg mildhet, kusa för alle Mästare eller Pretendenter av någon större snillets styrka.

Det goda som icke är gjort, kan dock göras: och jag skall visst giva ett exempel av en sådan *ren*, det är, ädel och dristig, *Kritik* på våre Mästare.

Men den stora sanning, som ofta icke naturligen kan komma in i en granskares lilla skalle, kan åtminstone skaka hela hans varelse, om den låter för honom ljuda hans *egna interesse*.

Vem, Min Herre, av Oss säljer icke gärna sitt lilla vett på sitt tryckpapper? Och, på andra sidan, vem köper det som redan är för hela världen utskämt?

Men så länge raseriet att se allting i *sina fel* av laglösheten i Granska underhålles, så länge är ingen ting som icke av någon kritisk valp kan utbjäbbas som *odugligt*.

Detta, genom att förvilla allt vad förvillas kan, störtar den Lärda Handelen; och skulle störta den alldeles, om icke behovet av något lärt, till vishet och nöje, *nödvändigt* väckte köpare, eller naturens verkeliga värde icke änteligen segrade över Kritikens arghet, fjollerier, lögn och våld.

Och likväl, Min Herre, är ingen ting i Snillets värld så *felaktigt*, att det icke kan vara en skatt av hög och dyrbar upplysning, ja en själalust, för tusende: vilket ni ser på alla Världens tider, på deras allraheligaste böcker, Kyrkofäder, kosteliga Rim och Slagdängor, och framförallt på de nästledne Seklers lärda *relikvier*.

Desse, i sitt damm, böra vara eder helige, då ni eftersinnar huru månge strålar, nu slocknade, av ett gudomligt ljus de kastat in i ett annat släktes själar, huru många ömma allvarliga och stora känslor, huru många ljuva tårar de då väckt. Ack, min Herre, kan ej en tid komma, då mången härlig sångs nu så gudomliga behag har nedstigit till en *liten fattig visa*, utan snille, eld, tjusning, höghet; och då störste delen av våra nu så stora och odödliga arbeten hava sunkit djupt i *denna samma förgängelses stoft*, kände där endast av sina underbara fel, kände endast av fånige trälars vidskepelse och fördom?

Ja om, i allmänhet, en viss *felaktighet* kunde med skäl göra en bok förkastad, vad på jorden skulle väl läsas?

Därföre, enligt Guds och Naturens stora mildhet, vilken med samma välgörande lag skyddar det minst fullkomliga och det mest fullkomliga – *lät hela världen leva*. Allt göres ej för alla. Och ingenting göres för dem som äro *över* det gjordas värde, utan för dem som äro *under* det och därav kunna hugnas. Det ni föraktar, vörda tusende: och det ni vördar skulle andre *förakta*, om höghet i själen kunde tänkas utan rättvisa. Så billig

som vis är den statskonst i det Lärda, att *först* uppgiva, ärligen, endast ett arbetes *merit;* och *sedan*, när det väl hunnit spridas, om det skulle vinna någon uppmärksamhet, då till allas förädling strängt granska *felen*. Lät hela världen fritt göra, och fritt njuta, det bästa den kan. Detta är en klar och gudomlig rätt. Men, i alla större ämnen, kasta hela glansen av ert lov endast på det *Mästerliga;* vänd hela styrkan av ert tadel endast emot *dess* fel; och både äran till att hinna något lika stort skall väckas, och konstens lagar skola heligt fruktas.

Sådan, Min Herre, är Naturens rättvisa: sådane äro Lagarne för en sann och ädel GRANSKNING.

Förste Delens Slut.

EN KRITIK ÖVER KRITIKER

MED UTKAST TILL EN LAGSTIFTNING I SNILLETS VÄRLD

ANDRE DELEN.

Ubi non est pudor
Nec cura *juris*, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est
SENECA.

Till Recensenten i Stockholms Posten.

Min Herre,

Naturen av denna Lagstiftning är att i allting skydda *det goda:* och därföre att vända Granskningens styrka endast emot Mästarne som kunna trotsande giva lagar, i stället att den nu är vänd emot de svage, som väl också våga älska något vackert, men i denna oskyldiga kärlek varken kunna skada, eller böra förtörna, någon dödelig med sina fel.

Och här skulle jag även, för att genast komma till eder, Min Herre, sluta det mera stora och allmänna av min bok, med en billig undran, huru det gått till – att på ingen enda av våre Mästare vi ännu haft en sträng och rätt *Granskning:* att deras skönheter och deras fel slumra ännu i samma mörker, varest de ena icke gläda och de andra icke varna oss: att LIDNERS så nya, så sköna, och ofta så vidunderliga Poesi förtjänt ingen kritisk aktning: ja, att själve denne trotsige *Passionernas* Bard har blivit tåld att, som en annan ODEN med sine Asar och Göter,

införa en ny gudatjänst, och, i riktig likhet med den gamle, göra landet trångt för rimmeriets inborne Finnar och Lappar.

Men, Min Herre, jag är full av mitt ämne. Jag påstår att det är i sig självt stort, och värdigt ett gott hjärtas eld. Det är fråga om ingenting mindre än hela Vitterhetens *Lag och Ordning*, och alla Svenska Snillens rätt. För denna uppstiger jag: och vill, i ett litet appendix, våga ännu ett försök emot den falska Kritikens *mest förtvivlade* styrka.

* * *

Ni förstår, Min Herre, att om det är orätt att se allting helst i *sina fel;* så är det lågt och vilt att vända saker upp och ner på, för att med konst av allting *göra fel*.

Och skulle ni väl tro, att Vitterheten någonsin kunnat frambringa en byting av snille så underbar, att han ville vara denna konstens geni och hjälte?

Men – följ mig ett ögnablick.

Om
Parodien,
eller
det Hottentottiska
i
Vitterheten.

För att väl begripas, skall jag tala i klara satser och enfaldiga liknelser.

Parodien är konsten att förvända – allt vad, kvickt eller dumt, förvändas kan.

Det är således konsten att göra det höga till lågt, det sköna till fult, ordning till förvirring, och visheten till vanvett.

Varav man ser, att själen i denna rara konst är – en illfänande lust, arghet och lögn.

Om man över er, Min Herre, i er mest fantastiska Gala, kastade en mantel av trasor; på en Bisp i sin heliga högtid en narr-kåpa; på en General i spitsen för sin här en uppsatt mössa; och på en Kungs heliga huvud en gås*) – och då ropade, se där en Vis av himmelen, en hjälte, en Lagstiftare, och främst före dem en *fin Granskare* av oändlig smak; så vore detta ett stycke Parodi – och ni kan sätta er ned och besinna huru god den vore.

Parodien är konsten att ställa sig på huvudet, för att bevisa att ni ej står på edra fötter; att asa sig på ändan, för att bevisa att ni ej far med äran i er Kalesch.

Om tvenne åkarpojkar på Norrmalmstorg hade det infallet att visa åt varannan solklart det som man aldrig visar åt varannan, i det påstående att därmed *härma* tvenne Riks-Råd talande med varannan – så vore det ock en *Parodi*, men som själve E–n knappt skulle prisa.

Säg icke, att en sådan Parodi vore för *dum*. Om ni, Min Herre, utför Operan lät en björn dansa för att göra narr av BOURNONVILLES eller BASSIS dans, lät en åsna skräna för att göra narr av STENBORGS sång, lät sex nyckelharpor gällt skorra till för att parodiera MÜLLERS gudomliga violin – vore det *kvickare?*

Och dock kan ni lita på mina ord, att hos oss aldrig någon Parodi ännu varit gjord mindre *dum* än denna *kvickhet*.

PARODIEN, i sin natur, kan endast träffa det *mest höga*. Ty endast det gör med det låga och gemena det livliga kontrast, som sätter i förundran och roar. I samma mån därföre något är högt, av en alldeles ny och ren skönhet, av en stor och harmonisk stil, kan det *väl* parodieras. Då något är drivet till höjden,

*) Le roi de Cocagne.

till det yttersta av stolthet och prakt, behöves helt litet för att kasta det i parodi. Det låga är, rätt och slätt, lågt: det febusiska, det vidunderliga, är självt en parodi: således återstår endast det rent höga, det verkeligen ömma och ädla, som duger att parodieras. Härliga konst, född utur packets geni! Också är den, min Herre, så lätt som den är gemen. Receptet är detta. Där Pindarus sjunger om *Solen*, skriv ni en *död hund:* där en hög skald sjunger om Naturens *eviga Skönhet*, skriv ni *gula skinnbyxor:* där han med eld och tjusning talar om Dygden eller Sanningen, skriv ni *pölsa*. Eller, är ni för fånig att hitta på något sådant; så blanda åtminstone allt med vartannat *hullerombuller*, och gör ett litet kvickt djävleri av dumhet. Så mycket geni måste ni nödvändigt hava; och därföre är mitt Recept icke allenast gott, tillförlåtligt, probatissimum, utan mirabile och universale till att göra en Parodiens monark och en packets Apollo.

Som man nu sagt mig att i det låga ingenting är konstigare än en Hottentott när han är rätt konstig, ingenting mera förbistrat gement och löjeligt; så kallar jag därav denna Parodiens konst det *Hottentottiska i Vitterheten*. Och ert eget rara snille, min Herre, så fullt av sanning, så fullt av höghet, så fullt av grace, finner visst detta namn förträffeligen rätt.

Det är väl sant – och den mest vackra själ kan låta sig någon gång irras även ned till det gemena – att ni själv nyss en glad dag i *Stockholms Posten*, sköt M * * * framför er, och genom hans breda mund (som man sagt mig att han har) lät säga oss, att Parodien av alla vitterhetsslag är det som fordrar den mest fina konst, mesta eld och originalitet. Jag försäkrar er, min Herre, att om en tossa, som också har en rätt bred mund, hade här för mig stigit upp, rest sig på sina bakben, och sagt »hör mig, jag är M * * *, göra mina språng det är höjden av allt Snilles flykt i Naturen«, så skulle jag ej känt ett naivare åtlöjes förakt.

Lät oss se. PEDER PAARS är långt över *Aeneiden* vars parodi detta Peder Paars är: och Virgilii stora, harmoniska, majes-

tätliga sång över vindarnas förfärliga dån och våld har ej den höga konst, eld och originalitet, som att med Holberg, den gudomlige Norrbaggen, låta Aeolus

näppe töres fjerte

Än siden havet röre op.

Dessa fyra rader, så ömma, så sköna, av antik simplicitet,

Förr skall en duva driva
Sin maka ifrån sig
Än jag skall övergiva
Att troget älska dig

hava ej den höga konst, eld och originalitet, som att säga

Färr schall ein stifel plife
Färpittett till ein schu
Färrn jach schall äffergife
Tich red undt huit wallmu.

Och, min Herre, då någon för att uttrycka för er, att de stora snillens element så naturligen är det stora som de små snillens element är det lilla, sagt er

»*Sparven kvittrar mellan kvistarne, och där kan Örnen endast vila*«

vilken gudomlig eld måste icke fordras till att säga efter:

»*Flugan drunknar på tefatet, och där kan Hunden endast läppja*«?

Men, om detta höga svåra hittills kunnat synas så högt och så svårt; så hoppas jag, att sedan mitt härliga *Recept*, vilket som alla mirabilia måste i en hast spridas kring världen, kommer att bliva känt – skall ingen människo-tossa mera finnas så tossa, att hon icke skall kunna göra en *Parodi*. Även som nu, min Herre, ingen fåne finnes, så dum i Skådespelarekonsten, att han icke åtminstone kan *Grina*.

Jag har själv haft tvenne Parodister, som bägge bevisat, huru *lätt* denna gemena vitterhet är: den ene mera spirituell, den andre mera spirituös: den ene mera kär i fradgan, den andra mera kär i dräggen, av det *Gemena:* och i sina rörelser bägge förenade, som en apa på en björn. Dessa osälla djur ser ni, med en häpen ömkan, dansande inom Savoyardens pöbel-trängda krets; och långt är ni ifrån att förmoda, att mänskliga snillen skulle kunna anse för ärofullt att ikläda sig dessas *löjeligt gemena* öde.

Likväl bör en rättvisa här göras åt dem, som, genom en Parodisk yrsel, kommit att bliva Mästare i det *sanna Burleska*. Den dråplige Norrbaggen HOLBERG, och den kvicke krymplingen SCARRON, mente kanske att *parodiera* Romarnes Homér: och för denna Parodi kunna de, stigande med sina verk upp på Parnassens höjd, ej vänta sig av Snillets Gud annat än – en duktig örfil. Men i sin yrsel efter det mest gement löjeliga, hava de huvudstupat ned i en ny värld av det *Burleska*, av löjlighetens vidunder, som Naturen här och där kastar, och Inbillningen i sin egna glans uppställer: och för denna upptäckt, som icke är alldeles ovärdig Snillet, förtjäna de en Lager. Den låga världen är också en värld. Den har sitt märkvärdiga, sitt stora, sina hjältar och deras öden. Sådane *Burlesker* äro hos Oss Hr. HALLMANs Parodier: i vilka allt vad som är egenteligen Parodi, eller eftergyckling av något ömt och ädelt, är falskt, och gjort endast för vitterhetens *tölpar*, för vilka ingenting skönt någonsin var heligt: men åter, i vilka allt det som är *sann Burlesk*, eller märkeliga karaktärer och öden ur den låga världen, är mästerligt och av stort snille.

Parodier – är således ett orätt namn på Hr. HALLMANs Dramer. Denne glade Anakreontiske gubbe, denne patriark för det lustiga, vars huvud nu är så vackert som en antik, har förtjänt en vida bättre ära. Han har *skapat* sitt slag, den vilda *backiska glädjen*, som hos Oss har en alldeles egen och original ton, och

vars Pindarus det är rätt sagt att Bellman är. Han har givit oss, icke Parodier som släpa sig lågt och ynkeligen i spåren av de stora Snillen; utan Mästerstycken i det Burleska, och i Poesien, i en levande dramatisk värld, *Hogarths Tavlor*.

* * *

Det Löjeliga.

»Men – ropar en stor halvvild hop – *är ej allt det förträffeligt, varåt man kan skratta«?*

Ni, min Herre, ler åt detta rop; ni som med ert skarpa vett givit akt, åt huru mycket, som är rätt hjärteligen gement, man kan skratta.

I alla fina kretsar i Stockholm skrattas säkert var afton, och på alla Krogar i Stockholm skrattas säkert var afton: men detta *skratt* – åtskiljer desse bägge delar av världen, även så tydeligen som något annat i deras Seder.

En tölp skrattar och en man av vett skrattar, en prinsessa och en roddarkäring; men ser ej ert stora snille, att det klarligen är – endast den dumma eller den visa, den höga eller den gemena *Själen*, som fröjdas i detta skratt?

Med ett ord, min Herre, *skratta* skiljes så i slag och i grader som alla våra nöjen: så, som ni skiljer – dricka nektar och dricka finkel, äta ananas och äta –, ligga på en bädd av rosor och ligga med svinen.

Fördenskull, min Herre, när man söker *löjet*, bör man icke söka det *gemena:* och när man i Vitterheten vill uppliva glädjen, skall man akta sig att där uppliva något sådant som kunde kallas det *gemenas* geni, det lågas konst, och packets vitterhet.

Jag vet nog att SHAFTESBURY, vars höga ande jag tillbeder, gjort en liten mästerlig bok för att lära oss att Åtlöjet, eller

löjliggörelsen, är det enda äkta prov vilket alla jordens storheter borde undergå, för att dömas, om de därmed stå ut, sanna: om icke, falska.

Men jag – känner ingen annan infallibel Autor, än Naturen. SHAFTESBURY har, i min tanke, med allt sitt stora snille, orätt. En narr, av geni, hade bort uppfinna hans lära. Ty denna lära, vill den icke säga oss: »Att man bör väl dragas genom smutsen, för att aktas ren; och att en ädel man bör djupt höljas av skam, för att rätt blänka i sin ära«?

Allt det löjeliga, min Herre, *Konsten* gör, är, liksom allt det vettiga, ömma, eller höga konsten gör – idel *Fatuitet och febus*. Det är blott en dårarnes högtid: blott ett gamman gjort åt vitterhetens *tölpar*. Ty *Febus*, min Herre, finnes i det låga och det löjeliga ävenså ofta som i det höga och det allvarsamma, och är i bägge dessa slagen – icke annat än det *tölpaktiga* i stort.

Däremot är det sanna och *naiva löjeliga* – Naturens *egna;* sådant som det oftast synes i den förvillade mänsklighetens underbara och livliga kontraster. Detta retar oss till det *godhjärtiga Löjet:* vilket kan uppväcka själen både till en ny ömhet och en ny vishet. Till ömhet – ty det visar oss mänskliga svagheten, huru den jollrar, huru den yrar, blottad i sin skam, varvid man

ler med återhållna tårar:

Och till vishet – ty det låter oss se vad som är en sann värdighet. Åtminstone ger detta naiva löjeliga oss alltid en viss storsint välvilja emot den, som är föremålet. Ty det synes, som detta föremål vore ett offer, vilket Naturen gör åt vår egen höghet: och varpå det således är omöjeligt att icke se ned med ett välbehag. Ehuru blotta nöjets livlighet måste göra det sanna löjeliga alltid för oss dyrbart. Vilket var det som mentes med denne tanke i första DELEN: »icke det löjeliga en liten arglistig *Konstens* narr gör ihop – utan det stora löjeliga som *Naturen*,

då och då, frambringar, har den naiva, äkta och originala art, som ger oss högtider av skratt.

Konstens och arghetens löjeliga, emedan det göres av lögn och känner ingen gräns, upplivar icke samlevnaden utan bortskämmer den: och om det icke småningom förnedrar oss till lägsta hopens okynne och narrspel – så införer det åtminstone bland oss det lilla fina djävleri, som visst icke ger livet varken behag eller ljuvhet, att först allting *förfula* för att sedan allting *begrina*.

Ni kan därföre, min Herre, sluta tryggt av dessa få betraktelser – att ingenting är så hjärteligen gement, åt vilket man själv hjärteligen gemen, icke kan rätt hjärteligen skratta, utan att detta gemena därföre i det minsta är mindre hjärteligen *gement:* att en tölp kan av hela själen skratta tre hela timmar utan att hela detta skratt bevisar mer än att en tölp skrattat: och änteligen, min Herre, att man även i finare ämnen och med rara talanger – kan så länge spela det löjeliga, tills man själv är ett åtlöje.

* * *

Komiske Teatern.

TEATERN, i sin höga mening, är en allmännelig och levande Kritik på hela mänskliga livet, ifrån den förfärligaste last ned till den lättaste dårskap.

Det är därföre viktigt, att denne icke faller i låghet och vanvett, eller rasar upp till tyranni.

Som Teatern icke annat är, än ett *Maskinerie* för SNILLET, varigenom det kan verka på folkets sinnen för att röra deras själar; så kan ock Teatern ingenting göra utan på Snillets vink; den kan ingenting föreställa såsom lastfullt eller löjeligt,

som icke Snillet förut, uppenbart och högtideligen, förklarat så vara.

Snillet emot Teatern, är såsom den lagstiftande emot den verkställande Makten.

Men skulle nu en Teater, genom något vilt huvuds oförstånd, våga dumdristigt – att *själv* döma och avgöra seder och karaktärer, att själv skapa *Last* och *Löjlighet;* så ser man i vilken blind makts händer hela Samhällets både moralitet och skönhet och storhet är lämnad!

Därföre, min Herre, då jag hos eder alltid funnit en så varm nit för Teatern, en så fin kännedom därav, vilken i synnerhet lyser i ett par av edra *Recensioner*, som i sanning äro de vackraste mästerstycken; och då, bland allt det rika, vackra och fina vett som nu är utbrett över alla ämnen, vi dock nästan alltid sakne *stora idéer* och alltid *Principer;* så vågar jag av eder utbe mig den godhet att, någon vacker dag, *till den som styrer Komiske Teatern*, i Snillets högtideliga namn, göra denna rena och klara föreställning.

»MIN HERRE!

Huru vet ni, att det ni höljer med skam och åtlöje, icke är något sant, stort, odödligen skönt? att det ni med edra vilda narrspel, driver till vanvett, icke är det renaste, det ädlaste *förstånd?*

»Snillet, måste ni svara, det allmänna Snillet, har förklarat för mig såsom för hela världen, att det jag löjliggör är en dårskap, och att således mitt spel är ett ädelt rön av min konst och icke en *smädelse* värdig endast Pöbelns vildhet.

»Men, min Herre, om, detta oaktat, ni verkeligen dristar offenteligen hölja något med skam, varöver det allmänna Snillet i edert Land ännu icke förklarat sig? eller, icke förklarat sig utan antingen med *uttryckeligt och högt beröm*, eller med en oviss förundran? Kan icke detta, just i trots av er dristighet,

vara något sant, stort, odödeligen skönt? kan det icke vara det renaste, det ädlaste förstånd? och kan således icke ert spel vara alldeles intet ädelt rön av er konst, utan ett narrspel, en *smädelse* värdig endast Pöbelns vildhet?

»Ni ser uppenbart, min Herre, att ni, uti eder konst, ingenting kan våga, utan uppå det allmänna Snillets dom. Om ni annars icke vill förvandla er Teater till en stor dramatisk dumdristighet.

»Det är sant, ni har, i både äldre och nyare tider, odödelige nidingar till efterdöme. ARISTOFANES uppnådde den gruvliga vanära att störta Sokrates, som i gamla världen var ömhetens och vishetens skyddsgud, och PALISSOT uppsteg med samma nidings-snille emot Rousseau, de nya tiders Sokrates – då Franska Publikens vett och heder måtte låta ljunga sitt förakt emot detta lumpna tilltag av lögn och våld.

»Ni har, säger jag, efterdömen. Men jag svär – vid eder egen själs mildhet, vid edert spels talande känsla, vid eder sångs gudomliga behag – att ni icke är gjord för att följa dem!«

Denna föreställning, att jag må återkomma till er, min RECENSENT, innehåller icke ett ord, som ej ert eget ädla snille, *alldeles oskickligt till dessa lögnens skamlösa konster*, som ej er nit för Teatern och er vördnad för Samhället, ja, som ej er blotta känsla av heder, och ert blotta sunda förstånd, gillar.

Ni ser klart, att utur detta Teaterns barbari, liksom ett glåmigt luftsken utur Träsket, skulle kunna uppstiga den, som hade ett så vilt huvud i vitterhet att han tyckte sig just ärad av att vara en *hjälte i det dumdristiga:* den, som hela Vitterhetens hela tjusande makt och skönhet, i tio år, icke skulle kunna lära den första minsta känsla i vår själ – *skam:* den, som med lögnens yttersta fräckhet skulle kunna *vanställa* och skymfa den heliga ömhet och vishet, varav han själv med en ädlare undervisning, skulle finna sig upphöjd och rörd: ja, som skulle driva sitt galna mod så långt, att han, han ville vara den odödlige tölp, som

djärvt kunde spotta själva Skönheten, själva de himmelska Gracerna i synen.

Villfarelsen, min Herre, har ingen gräns: och som vi have svårt att se var *barbariet*, ännu med en slags finhet, börjar – så kunne vi än mindre se förut huru långt det alltfort skall rasa.

Därföre äro lagar, *lagar* så heliga fästen för vår frid och sällhet!

Och därföre, min Herre, skall ni även tillåta mig att, genom er, göra DRAMATISKA SÄLLSKAPET, som av oss, förtjänar så mycken ära, denna lilla viktiga påminnelse.

Om det löjeliga som man har rättighet att spela på Teatern.

Detta är allt det löjeliga som finnes under solen och av Snillet är förklarat så att vara – förutan det *personliga*.

Ty den yttersta och klaraste löjlighet, så snart den tillhör *en enda person*, bevisar ingenting mer, än vad annat lyte, ärr, sjuka, förryckning, som tecknar honom: det är kanske allt lika hans enskilda och ynkeliga öde!

»Den löjlighet åter, som tillhör flere, som tillhör ett stånd eller en art av människor, som tillhör en hel tid, visar därmed att den kan få insteg och spridas, att den kan fritt och alltid antagas, att den kan såsom vanart i mänskligheten vara av en evig natur, om den ej förstöres.

»Men när man nu drager upp den förra arten till offenteligt åtlöje och offentelig skam – huru vet man om man ej då gör leende en grymhet? Vad vanvett, vad ynkeligt kropps eller själs lyte, kan ej tillhöra *en enda person;* och dock hos honom vara ävenså oskyldigt, som ynkeligt? Om, då vi se en sådan person, detta lyte tvingar oss till åtlöje, så rå vi då ej därför; det är ett slags våld som det löjeliga gör på Naturens ömhet och blygsamhet. Men då av en endas lyte ingenting följer, annat än att

han själv är ynkelig, så göre vi med vårt spel ingen tjänst åt mänskligheten, utan vinne endast åt oss en barbarisk glädje.

»Dock är detta skamliga spel med en endas olycka, denna alltid möjeliga grymhet, icke nog. Vad lag av *rättvisa* – är väl det, att offenteligen hölja med skam en person, för kanske en *enda* hans enskilda löjlighet? Visa mig då någon person, så trogen det gudomliga Förståndets läror, att han icke har eller gör en löjelighet? Det är sant, man har ännu icke hunnit förbi de minst lyckliga, de ökändaste personer: men var tänker man väl att stanna? skola alla hederliga Familjer redan börja att bäva? och de *kanske* redan skymfades hemliga tårar av blygd – skola de betala våra barbariska löjen?«

Aktörer äro personer, så ömme och så ädle, som andre hederlige medborgare: och jag är viss på att de rysa för att giva åt Teatern detta lynne. De rysa med skäl: ty allt det som tjänar att laglöst skända en *viss person* – är, från ett så publikt ställe som Teatern, ett *borgerligt missdåd*, som väl kan roa en finare pöbels vildhet, fastän det störtar allt det ädla i våra nöjen och Snillets hela ära.

Men – de vittre arbetare för Teatern, i *nöd* för att finna det moraliska naiva och sanna löjeliga, hava gripit till, allt vad de kunnat finna: och den vittra som den borgerliga *nödens* utvägar – äro ofta skamliga.

* * *

Satirer och Epigrammer.

Ännu äro där vittra styggelser kvar på Smädelsens stora litania, varifrån vi med lika skäl måge ropa *bevara oss, heliga Förnuft!*

SATIR är, i stort begrepp, allt det som är *straffande* i Vitterheten. Dess styrka ligger i dess sanning, dess skönhet i dristiga färgor. Och så vida är den Kritikens liv och ande.

Men i samma mån den är *lömsk* eller *fantastisk* i dikt – vilket är väsendet av nästan all den satir vi känne – är den just Smädelsen själv i sin högtidliga ståt.

Däremot, min Herre, är den antingen fina och lekande eller manliga IRONIEN – endast en ton, en air, antagen för att ge behag och liv åt det som förståndet emot någon *bevisar*. Den är ock därföre lika oskyldig, och lika *klar*, som Metaforen.

Den äkta Satiren, eller det som i Vitterheten, rent och högtideligen är straffande – det är, *själva Sanningen talande emot någon*, kallas av deras fånighet eller högfärd som därav lida, OVETT. Därföre får ni ofta höra det bästa, det renaste och starkaste *vett*, gå under detta namn: och ni kan nästan vara viss på, att när någon klagar över ovett, så verkeligen menar han »gott *vett* sagt emot *honom*«.

Åt denna svaga konst ler den vise: och som han lagt hela sin styrka, så lägger han hela sin ära, i sanningen.

Ovett och Smädelse skiljas icke från Vett och styrka i stil, genom annat än *lögn* och *sanning*. Är det sant, är det osant? på denna fråga beror värdet av all angripelse.

Det åter, min Herre, som man kallar GROVHET – består icke däruti att man säger *ingenting skönt om det gemena*, utan däruti att man säger *allting gement om det sköna*. Att säga det mest sköna om det mest gemena – är en *finhet*, värdig endast lismande trälar. Och dock är ingenting i världen mera *grovt*, än *lögn!* Men det är klart, att det minsta ord, som vågas emot en självkär, kallar han grovhet. Och oftast, min Herre, nyttjas detta skymfeliga ord, blott till att förringa kraften av det som säges *rent*, *livligen* och *med sanning;* blott till att förringa kraften av det, som målar natten mörk och dagen ljus.

EPIGRAMMER – bevisa just jämnt så mycket som vart och ett infall.

Huru många förunderligen kvicka infall hava icke narrar sagt? Vilke ock endast därföre varit hållne vid Hoven.

Och argheten – måste den icke alltid vara skarp och fintlig?

Varav följer, att *kvickheten* icke hindrar någon att vara – både full av arghet och en stor narr.

En dag beklagade sig en Poet för mig, att för ett *stickande epigram*, en ung Bryggare hade lovat honom ett *duktigt käpprapp:* vilken hotelse Poeten fann barbarisk. Jag sade: »var dödelig måste ju skydda sig med *sina* vapen! Epigram betyder *På-skrift*, och hela skillnaden är att han ger *er* påskrivet med en grov penne och i blått, och ni honom med en fin penne och i svarta«.

Denne Poet verkeligen trodde, att man behövde varken förstånd eller heder, när man i sin yrsel blott är *kvick*.

Man säger icke *kvick* om något av allvar, vikt, eller storhet under solen: man säger icke en kvick kung, en kvick hjälte, en kvick stor man.

Om det man kallar *kvickhet* och *infall* skulle hava en mening värdig människans höghet; så vore det denna »att *kvickhet* är en rar Förståndets livlighet, och *infall* ett hastigt drag, en ljungeld, av *Förstånd*«.

Men då är klart, emedan förståndets väsende är sanning, att hela kvickhetens värde, lika med allt värde i himmelen och på jorden, återkommer till SANNING: såsom all smädelse, i alla sina arter och grader av retelse och lysande ståt, änteligen måste ses nedstörta i en och samma avgrund av LÖGN.

OCH nu först, min Herre, kan jag lägga handen på bröstet och för hela världen bedyra, att jag *ärligen* och *välbetänkt* gripit an det ärofulla verk att Kritisera edra Kritiker.

Jag har sökt Lagar av evig Rättvisa, för att, lika evigt, med dem kunna skydda *Friheten av allas bästa vett*.

När ni besinnar, huru alltid viktig, huru hög, huru helig denna Frihet är; så finner ni ock, huru ovärdigt det vore att liknöjt se den förloras i oredan, i busskrämseln, av små fantastiska tyrannier.

Om något *svagt* under himmelen förtjänar att ömt vårdas, att heligt skyddas; så är det visst de dödeligas uppstigande VETT, i sin första spädhet redan vackert, i sin barndom livligt jollrande, i sin ungdom ännu halvvilt och irrande, men i alla dessa olika skepnader, i alla dessa grader av den eviga Ordningen, på vägen till *Manlighetens* styrka och skönhet.

Huru klart, min Herre, är det icke, att skulle allt det i mänskligheten som kan *tadlas*, som kan, även rättvist, dömas till svagt och ofullkomligt, skulle allt det av en tyrannisk Kritik härjas; så vore hela mänskligheten snart en öken.

Ty vilken *Mästare* var så stor i snille, vilken *Man* var så stark och så ädel, att han icke, lika enfaldigt som vi alle, började med barndomens joller, gjorde ungdomens vildheter, kände hela Svaghetens irringar och nöd?

Ni och jag – av vilka fattiga sagor och visor började vi ej att förtjusas? vilka ynkeliga versar, grannlåts-brev och tal, jollrade vi icke ihop?

Varest var då denna höga trotsiga *Smak*, som kallar sig själv enväldig och gudomlig; kallar allt, som är över den, rasande; kallar allt, som är under den, ovärdigt att se dagen?

Snillets värld, som utgöres av *mänskliga* tankekrafter, liknar den utvärtes och borgerliga. Om i denna, genom det vildaste av allt tyranni, och med sken av den höga Granskning att rensa Samhället från det *felaktiga*, ni ville utdöma och förhärja allt det som i klädsel, gång, seder, levnadssätt, vore dåligt eller misslyckat; allt det som är ringare, ned till det ringaste; ja om det endast vore allt det som så ofta för edra ögon ter sig i smuts

och trasor – vilken alltförfärande ATTILA skulle ni icke bliva i den borgerliga världen, och huru mycket, i sina lägre ordningar och med alla sina fel och lyten, nödvändigt, högst nyttigt, alltid värt att skyddas, skulle icke störtas, för att lämna de få alldeles höge kvar i sin högsta *makt*, men utan ett *rike!*

Skulle *Mästare* ock kunna tänkas så födde till Gudar, att de aldrig känt vår Naturs irringar, aldrig rönt huru lätt det är att misslyckas, och mest lätt när man som bäst försöker, när man allrahögst bjuder till, med ett ord, så födde att de voro långt över mänskliga öden – är icke ändock just allas svaghet, mer eller mindre, villkoret för själva deras gudalika makt och ära?

Lät oss därföre icke så *utgranska* Världen, att vi göre den öde.

Det som tillhör oss att göra, är just tvärtom, att glädande liva, muntra och uppelda *allas svaghet* till de bästa försök den mäktar: vi skole snart se i dessa försök mycket som är livligen vackert, åtskilligt som är ädelt, något i sin misslyckning märkvärdigt och kanske stort, och då alle så uppeldas av alla, skall änteligen uppstiga denna värdiga manliga skönhet, som så tyckes reta eder nit *»ett upplyst Folks rena och högsta vett«* eller, om ni kanske mera är van vid dessa ord »vårt Fäderneslands Smak och Snille«.

Sådan, min Herre, är i sin verkan den gudomliga rättighet, som jag kallar *Friheten av allas bästa vett*.

Och om det är ett tyranni, det är, högsta brott, att drista det minsta emot densamma, så liknar det alldeles ursinnighet, att i lekande fräckhet drista allt däremot, liksom kunde en ära finnas i just den högsta vanära att *trotsa alla lagar*.

MIN HERRE,

Det är icke eder jag angriper, utan laglösheten.

Ni kan vara den älskvärdaste av alle dödelige, och dock hava *orätt*, genom ett oförstånd eller en förvillelse.

Men det snille har jag hos eder funnit, att, då i sin natur snille är en *höghet i Förstånd* varemot nödvändigt svarar en *höghet i hjärta*, jag visst tror, att ni ler bort missnöjet att hava orätt, i nöjet att se den glädande, den gudomliga skönheten av *Rätt* uppstiga för de dödelige.

Jag, min Herre, är så kär i denna skönhet, att jag inbjuder, även trotsande, var fri och ädel man att fritt och ädelt döma mig, efter detta Rättas eviga lagar: icke därföre att jag tilltror mig vara så stark, utan därföre att det är ett så ljuvt, ett så högt nöje, att med *sin svaghet* kunna styrka allas frid och sällhet.

Men till saken.

Av *edra Kritiker* skall jag, enligt min Plan, välja ut endast *sex Exempel*, och ställa även dem i en så allmän och så stor dag som är möjeligt.

* * *

1. *TALARE i Landet.*

Man vet av huru många ömma, viktiga, någon gång stora anledningar, TAL i Landet hållas.

Oftast äro desse Tal – en ren *plikt* av heder eller ämbete.

Men om de ock skulle framlockas fritt, och endast av äran att i sin krets lysa, är ej detta en mänsklig och vacker sinnes höghet?

De som nu äro mästare i snillets stora konst att leda och röra dödelige, mästare i snillets oförgängeliga skönhet, började icke de *just så?*

Vilken galen och gruvelig vildhet är det icke då, att skrämma, att förfära till en evig tystnad, de tusende vackra själar, som i sin värld kunde gläda, röra, tjusa och förädla?

Men lät oss se, huru Talare i Landet av eder rättvisa skyddas.

ÄREMINNE av Friherre Gabr. Adolph WRANGEL.

Av detta anförer ni, i god mening, några tankar. Därpå tillägger ni: »och *här* hade auktor, utan bemödande, kunnat sluta sitt Tal«.

Och ni hade där kunnat sluta er recension, utan den pedagogiska självtillräckelighet som visar sin skrynkta ögonbryn i denna anmärkning, och utan det satiriska *grin*, som lyser i orden *»utan bemödande«*.

Ty vem är *ni*, att ni vågar trycka ned våra själars bästa, vackraste *bemödande?*

Huru vet ni, vad skönhet genom detta bemödande kan hinnas? och om ingen skönhet hinnes, förtjänar ej bemödandet till det som är vackert både en ursäkt och en erkänsla?

Det som en gång, det som många gånger, misslyckas – kan det ej en vacker dag så lyckas, att nationen därav vinner den största nytta och de största behag?

Eller, känner *ni* någon annan väg till Mänsklighetens ära och sällhet, än friheten av allas bästa vett, än friheten av allas *högsta bemödande?*

Sedan visar ni oss denna stora misslyckning uti ÄREMINNET genom följande utdrag.

- - - - - *Om TIDENS makt icke varit starkare än denne arm som skall krossa detta huvudbanér, hade denna Ätt ännu flera århundrade blomstrat i Sverige.* Minnet *av Friherre Gabr. Ad. WRANGEL, av hans egen och hans Förfäders ära och dygd, skall alltid helgas av en tacksam Eftervärld, och aldrig så hastigt försvinna som* ljudet av detta slag.

Detta är rent, och även sublimt.

Men *ni* – kritiserar på detta sätt: »Denne armen krossade ju baneret? Och vad jämförelse mellan minnet av en berömlig levnad och ljudet av ett slag«?

Det är visst, min Herre, att er *malus genius* den dagen hade stor makt med er.

En dödelig arm kan krossa ett skört bildverk, enkom gjort att krossas: men vilken hög och förfärande motsats i TIDENS makt, som slår ned och föröder hela stora, av ära genom Sekler glänsande, *ÄTTER!* Och ljudet av ett slag – jämföres icke med, utan *sättes emot* det stora, världen förvånande, aldrig upphörande RYKTET av hjältars Dygd och Ära (vilket rykte gör Minnet hos en Eftervärld).

Sådant är eder Kritiks sällsamma oförstånd!

Dock känner ni er egen segers visshet, och med 2 raders ljungande flykt liksom på spitsen av er höghet, utbrister: »En *Korsfästare* av falska begrepp skulle här finna text till långt flere betraktelser, än detta levnadslopp givit Författaren«.

O min Herre! när man själv, själv är så mycket en *Barabbas*, huru vågar man – tala om *Korsfästelse?*

Änteligen, i det ni sätter kransen på ert huvud, slutar ni: »Bättre en ärlig fattigdom, än en illa bemantlad«.

Ja, min Herre, och oändligt bättre, än en kolibradosiskt skrytande. Paddans välde – är svulstigt, tomt, och gör åtlöje. Är man straxt en *tiggare*, därföre att man bland sitt guld kunde hava något som är falskt, eller bland sina diamanter någon oklar eller oäkta?

Det är, min Herre, en lag av Naturens ömhet och av evig Rättvisa – att ära ett *bemödande* som är gott och ädelt, att överse ett som är oskyldigt, och i bägge att anse misslyckas för ett naturligt människans öde.*).

*) Detta bör med högsta skäl lämpas på det TAL i *Vetenskaps–Akademien*, som nyss så obarmhärtigt släpades till det kritiska packartorget. Vad brott är väl det att förvilla sig på några ord och talesätt, eller som värst, att sudda ihop några färgor i ett olyckligt försök att göra dem skärande och höga, emot det straff att med känt namn ställas upp till skam. Och detta vågas emot en Man, aktad i andra länder, och av rar merit. Det är förunderligt, att det som är ädelt i Nationens lynne, icke längesedan förklarat sin harm emot dessa vildheter.

TAL i Linköping över den 3 April.

Om ni är en gud, så är ni av alla de 30 000 Gudar VARRO räknade i världen, den som minst borde vara det.

Om ni är en människa, så är det i sanning rart att en människa kan någon gång vara så utan en skymt av det gudomliga.

Den lilla kritiken över detta TAL, det är, denna lilla dom av edert *förstånd*, är helt liten, men i sitt lilla, just en liten solennitet av Orättvisa.

Den lyder så:

»Den som uppstiger att tala för sina bröder, borde hava ett något så när uppodlat förstånd, ett visst sammanhang i begreppen, någon skymt av smak, någon slags kännedom av sitt språk, och en stil som höjer sig till en grad över den lägsta hopen«.

Märk, min *Läsare*, vilken teatralisk åska som redan morlar i dessa ord; och vilken missdådare i stil och tanke den bådar oss. Därpå kommer *början av TALET*, på vilken denna doms svåra kraft skall falla.

- - - - - *Förlåten, mine Bröder, att den oförmögnaste ibland eder, som aldrig lärt annan Talekonst än hjärtats, i dag önskar stava några ord till denna lyckliga DAGENS åminnelse. Jag säger med flit stava: ty vilken tunga kan nog värdigt tolka DESS* händelser, *som* hela Tidevarv *suckande under Ofrälseståndets förtryck önskat*, få *hoppats*, vårt, *under Försynens nåd och Gustafs spira, upplevat.*

Jag bedyrar, vid allt det som varit erkänd Vältalighet i alla tider, att denne början – är ren och vacker. En lärare kunde hava givit den åt sina lärjungar till *exempel:* och Isokrates skulle icke varit alldeles missnöjd med dess *Numerus*.

Ni, högre i er tystnad och nöjd med er allmakt, säger ej ett ord om *vad fel* ni däri finner. Det enda jag är mäktig att gissa är ordet *stava:* stava, som dock var dödlig vet att man gör med allt som säges i ovisshet och bävan.

Under samma gruvliga dom, med samma tysta förakt, kastar ni ännu dessa rader:

- - - - - *Genom de* Skjutsandes förökning, *kunna även de Kreatur, som utgöra Jordbrukarens redbaraste egendom, förskonas till nyttigare ändamål, än att* fördärvas och stupa under obarmhärtige resandes händer; *och ju mera det är en gemensam plikt att skjutsa, ju varsammare hanterar man sin nästas ök, för att slippa all fruktan för vedergällningsrätten.*

Detta skall, i er mening, vara *så lågt*, att ej ett ord bör sägas till bevis.

Och jag, min Herre, förundrad därvid tänkte, att lycklig vore vår vitterhet, om de, som kallas stora snillen, alltid talte om sin GUD och sin KUNG, med så mycken sann värdighet, som denne man om sitt ök.

Om ni aktar ett *ök* ovärdigt att stå i ett TAL, så besinna, att en svensk mans ök för en svensk man har mera värde än *Store Mogol*. Om ni finner detta för litet prytt; så besinna, att där ej talas om en Kröningshäst, utan om en *skjutsmärr*.

Vad Akademisk ståt kunde väl falla på det fattigaste av alla kreatur? därföre tror jag ock, att denne kloke och välsinnade Svenske man på sitt *ök*, lätteligen kan bättre än ni hava lärt att måtta sina färgor till sin teckning, enligt dessa stora läror av de störste Mästare,

CICERO: magna graviter, & mediocria temperate.
HORATIUS: ludentem lasciva, *severum seria* decent.
SENECA: aliquid tragice grande, *aliquid* comice exile, *dicendum est.*

* * *

2. *POETER i Landet.*

Kan ett större lappri ges under Solen, än att *göra vers?*

Göra vers är därföre just jämnt så viktigt, och just jämt så

oskyldigt, som att måla för ro skuld, spela lite flöjt eller klaver, dansa, göra en elegant figur för världen.

Det är sant att Snillet är alltid snille, och kan sätta i ett sådant lappri sin egen eld och tjusning, sin egen gudomlighet. Men detta är *Snillet*. Lapprit är alltid samma lappri; och är lämnat lika fritt åt var liten vacker själ som kan bli kär däruti.

Man vågar sig ett ögnablick på sin inbillnings glänsande *Pegasus med himmelska vingarne*, just så som man tar sig en ritt på sin lilla *skäck*. Och denna frihet känner ingen annan makt, än ens behag och lynne.

Men de versar, lika med allt annat vackert lappri, som äro oskyldige i en krets av tio, varföre äro de mindre oskyldige i en krets av tusende som hålla av dem? Och det lilla fattiga bildverk, som ej förtörnar oss på skrivpapper, varföre skulle det så förtörna oss på tryckpapper?

Friheten av allt detta vackra lappri, av allt detta söta joller, är helig emedan den är oskyldig: men den är ock viktig, emedan Snillet, som är mänsklighetens *enda Gudomlighet*, därigenom kan locka de dödeligas sinnen till det sanna stora som gör deras Lycksalighet.

Lät oss nu se, huru denna lilla uppstigande *skönhet* i Nationen av eder vårdas?

Små Förklaringar.

RECENSENTEN. Endast den alltseende vet bäst, huru *många* de där herrarne äro att göra ihop var Recension.

Men för oss, min *Läsare*, är det alldeles lika: lät deras namn också vara Legio: en och samma anda upplivar dem dock: och då jag, i singulari, riktigt träffar *var och en*, så träffar jag alla.

Dessutan liknar det där lilla mörka samfundet förväl ett Tyranni: och då måste där ju nödvändigt, såsom i allt Tyranni, vara *En*, som förstår för ingen, och *vill* för alla.

HÖGE VITTRE: *höge fånar i Vitterheten*. Det är klart att man, med all höghet i Vitterheten, kan vara en person utan all rang, det är, ingen *hög person*. Dock är det likså klart, att ingen rang uteslutar någon dödelig från möjeligheten att vara, om Ödet så vill, både vitter, och fånig. Men att i otid bortblanda dessa *åtskilda* högheter, är en liten tydning så *oärlig* som förhatelig.

HOLBERG, *den gudomlige Norrbaggen*. Detta säges *endast* i hänseende till hans Peder Paars, ansedd såsom *Parodi*. Världen känner, annars, hans originala, hans sanna och solida geni, i Komedien. För att nu ej tala om allt detta andra ovanliga i förstånd och dygd, som gör honom till en stor Man.

BOUFFONNERIE. Så kallas Holbergs rena komiska drag av ingen annan än den, som varken vet vad dumhet eller vad *geni* är.

Dock är det ganska klart, min *Läsare*, att ingen ting i världen hindrar en Recensent, mera än någon annan dödelig, att vara ävenså fåkunnig, som myndig.

Inga *sanna* och levande drag, inga små patetika tavlor av världen – kunna kallas *bouffonnerie*.

Saken, i all sin klarhet, är denna.

Le bas comique – är det löjeliga som ses endast hos *lägsta hopen*, eller hos de personer som böra föras *dit*. Le burlesque – är i det löjeliga det mest ytterliga och bisarra: såsom storheten i det lilla, prakten i det usla, modet i stackaren, slugheten hos fånen. Och i tavlor av bägge dessa slagen kan vara sanning, natur, och ett stort snilles konst.

Men BOUFFONNERIE – är utan all sanning, utan all natur, ja utan all mening: såsom ni ser uti en Harlekins språng och grinerier, i hälften av Capitain Puff, och, min *Läsare*, i vissa Parodier av en viss.

Så snart man *förstår* ett drag, finner det livligen likt och träffande, ser däruti djup *mening*, betydelse och kraft; så är detta drag ren comique, sann poesi, en blixt av geni – och skulle någon döma det annorlunda, så är då själva hans omdöme ett *bouffonnerie*.

Intet ämne bör dömas oädelt, som är viktigt. Äro icke alla laster och tyrannier låga, mörka, oftast smutsiga? Men att visa dem blottade i sin skam, för att med sanningens himmelska eld förtära dem, är rätt. Snillet liknar däruti alldeles Solens odödeliga, rena ljus, vars strålar vidröra det lågaste, men smutsas icke själve.

Någon gång är dock en liten vitter domares mening med ett sådant omdöme blott att säga: »det är endast jag, jag, jag som är *kvick*, resten äro bouffoner«.

STIL. Det är förunderligt, huru en Recensent kan drista offenteligen förklara »att det är vid Stilen *förnämligast* han plägar fästa sin uppmärksamhet«. Vi andre dödlige have alltid trott, att det är i sakerna och icke i orden, i teckningen och icke i färgorna, allt stort Förstånd lyser.

Lägg nu härtill, min *Läsare*, att STIL hos detta osäkra släktet betyder antingen intet; eller ock den lilla Kameleontiska konst att leva av luft och skifta färgor med var regering. *Stil*, trälars granna möda, trälars snille att hölja sin låga mening i en gylle-sky av ord, att göra var tanke, vart uttryck, till en kall livlös rar och blänkande gåta – detta, detta skall sättas i stället för *Själens* eldiga fria och levande sätt att säga vad den innerligt känner och förstår!

STIL – är icke mer än *en*, och det är Sanningens. Denna *Stil* – är stor, liten: hög, förtrolig: lätt, viktig: enkel, ståtelig: ringa, glänsande: tjusande, förfärlig: allt, men alltid sann, och i sin sanning alltid naturligt skön. Detta är klart, min läsare: ty STIL kan icke vara annat än konsten att göra en sak *levande* för eder. Denna konst är det samma som *geni:* och svarar emot Gudomlighetens konst att med en vink giva liv och varelse.

RECENSION. Vad är icke, i allmänhet, en Recension för ett litet obetydligt *rafs!* oskickligt att ge en rätt och klar idé om ett arbete, som ofta kan vara *djupt* i plan, *högt* i ändamål, *nytt* och *stort* i utarbetning, *viktigt* för allas både upplysning och sällhet. Om *ett enda ord* av mig kunde, utan rent begrepp och utan bevis, avgöra allt; så skulle ju straxt hela världen vara allt vad jag behagar?

Därföre bör en ädel *Läsare* besinna, att såsom i en Tidning kan stå en rätt förträffelig bit; så kan där ock stå allt det fåvett, missvett, ovett, vanvett som kan falla på en Tidning-skrivare.

Men ingenting har värde utan genom sin *sanning:* och ingen sanning känner en annan stilens konst och skönhet, en annan *stilens* gudomlighet, än den att göras för de dödeligas förstånd livlig och levande.

ANDRE DELENS SLUT.

EN KRITIK ÖVER KRITIKER

MED UTKAST TILL EN LAGSTIFTNING I SNILLETS VÄRLD

Tredje Delen.

> Multo magis est secundum naturam excelsitas animi, et magnitudo, quam voluptas, quam vita: detrahere autem alteri, sui commodi caussa, magis est contra naturam, quam mors, quam dolor. Fortes igitur et magnanimi sunt, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam.
>
> Cicero.

Till Recensenten i Stockholms Posten.

(POETER i Landet).*

Min Herre,

Minnes ni ännu denna *forna vildhet* – då en son ej kunde hedra sin fars stoft i några klagande rim, utan att för denna sin ömma svaghet sönderslitas offenteligen?

Men lät oss draga täckelset för dessa skådespel av en lättfärdig grymhet.

Vi have gladare ämnen.

---

*) Fortsättning från ANDRE DELEN.

Slädpartiet.

Ni tyckes, Min Herre, ännu ej förstå – att man kan *göra vers* blott som en Kavaljer; utan att tänka att därföre göra någon dödelig redo, eller att därmed mena annat än detta »se här en liten *rimmad dumhet*, om den kan roa er«!

Men nu händer, att detta lilla *rimmeri* finnes *kvickt*, behagar, med nöje höres, bifalles.

Bör en kavaljer betala denna lycka, med den skam att stå inför er publikt som en skolpojke? att där höra dessa förfärlige ord »vad ni gjort är *utan intresse*, *lågt*, *oredigt*«? och på ett så bittert sätt lära, att *göra vers*, vilket han tog för ett vackert lappri lika fritt för alla, är ett rysligt vågspel?

Huru är det möjeligt att kunna roa sig med detta *skråpukeri?* ja, att finna det stort och högt att evigt vara en buse för de rimmande barnen?

Eller, kan någon inbilla sig, att när en kavaljer, i sitt fria och glada lynne, med sin egna livliga hjärne, för sitt eget nöje, rimmar ihop ett litet fjolleri, han därmed tänker sätta sig i en vitter skomakar-lära, där han liksom av spannremmen bör lära känna vart fel han gör?

Bort, långt bort från det vackra livet, alla dessa fantastiska *fulheter!*

Detta endast är en sann och manlig rättvisa: att *överse* det svaga: att låta ett glatt och kvickt lappri roa *så länge det kan:* och då straffas måste, att utse icke en endas utan *allas* fel, eller, om just nödvändigt en *endas*, icke en Kavaljers, utan en Mästares.

I vilket fall ni hade kunnat välja just den Pjäs, som är denne samme Teaters högtideliga mästerstycke, där ni finner ännu mera Osvenska än skönheter, och där väl icke Fröknar tala som *pigor*, men i stället en Halvgud talar som en *Fröken*.

Skulle åter, genom Gud vet vad för rätt, ett vittert lappri, varmed en Amatör roar sig, och varav han gör en kompliment

åt någon Teater, kunna dömas *skyldigt under Kritiken;* så bör då domen ställas, icke emot honom, utan emot den Teaters Tribunal som, genom sitt myndiga bifall, och sitt publika spel, dristat ett sådant brott emot *Smaken*.

Men – det är så svårt att hava mod, och ädelt våga något mot den *Högre*. Tvärtom, det är så lätt att i självsvåldig grymhet leka med de svage!

Versar i Strängnäs över Freden.

Vet ni, Min Herre, att för några år sedan var vår fattiga Vitterhet, genom en viss fånig skrämsel, så tyranniserad av en liten livlig *Kalmuck*, att när en Lärare i Provinsen vågade pryda en liten högtid på sin ort med ett *Tal på vers*, skulle han nödvändigt i Stockholms Posten dragas upp för världen till skam: för det brott, att Provinsen, naturligtvis, var fattigare på smak och grannlåt än Huvudstaden: och i trots av det billiga eftersinnande, att, då för honom såsom Lärare ingenting i livet var mera ömt och heligt, än den vördnad han kunde hava hos ungdomen, förlusten därav skulle kosta honom suckar av innerlig smärta.

Men har man, redan länge, så kunnat leka med en Lektors ro och heder; vilket narri är då icke en *Djäknes* lilla ära!

Er, Min Herre, anklagar jag likväl, i förevarande Exempel, för intet större brott emot Granskningens heliga Lagar, än en *Omildhet*.

Genom BOILEAU, denne Ärkebuse i Vitterheten, varnar ni den unge Poeten i Strängnäs *»att icke taga en yrsel att rimma för någon gudomlig kallelse till Poesien«*.

Detta är gott och rätt – om endast ni förut sagt ett ord till glädjande beröm för en yngling, som omöjeligen, *såsom Yngling*, kan hålla ett *Tal på Vers*, utan att förtjäna ett beröm.

Och huru vet ni, om icke på ett sådant litet beröm hela hans lycka i världen hade kunnat uppstiga?

Jag har ock läst dessa *Versar* ifrån Strängnäs, och finner ingenting under solen som hindrar deras unge mästare att med tiden *rimma* många Pris-stycken, åtskilliga Operor, och till slut, om ni behagar, en hjältedikt.

Han är utur LIDNERS skola, och sjunger i denna ton.

(Anropelse, *p. 4*).

Du ömma MÄNSKLIGHET, - - - - - - - -
Från vilkens sällskap skild en hjälte vilddjur *är*
- -
Lät mig dit Majestät, på snillets *vingar, följa*
Lät Villans falska bloss din Guda-art ej dölja
Tänd, av din *ljuva eld, den låga i min själ*
Som brinner till ditt lov; till mitt, till Likars väl!

(Hjältens hopp och faror, *p. 7*).

Som IRIS uti skyn med brutna *skenet prålar*
Och för vår svaga syn en ögonvilla målar,
Men straxt en stråle ned från svarta molnet far
Och störtar kanske den, som mest betagen var;
Så den i hjältebragd sin lycka tänkte vinna
Får se sitt eget blod för sina fötter rinna;
En vän dess öde ser, och ryser vid dess fall…
Han mot sin Jonatan kan Davids känsla hysa,
Men hjälpa… *nej, ack nej… beklaga blott och rysa.*
- -
Ett irrbloss ofta för till brädden av vår Grav…
I bombers skurar ack! hur Döden blindvis far
Tills man ej annat ljus, än styckens ljungeld har;
Vid tappre hjältars fall de bleke norrsken skälva
Och häpne stjärnorna i sine kretsar välva

Och stranden skakad ger ett rysligt återskall
Av slagnas *klagorop*.....
Men månn ej HOPPET än de matta hjältar lyser,
Och slocknar väl det Mod en var i hjärtat hyser?

(Sjöslag, *p. 13*).

När i en grym Orkan, där död och fasa ryta
Och vädren slita tåg och ror och master bryta,
När luften, höljd av moln, blott ljus av blixten får
Och sjömäns häpna hop på bräckta kölar står,
De ropa himmel hjälp! *men blixt, men dunder svarar*
Och död i hjärtat sig med död för ögat parar.

Av denna sista raden kunde den störste mästare hava gjort sig en ära. – En sång *till GUD* är kastad in uti detta Tal: av vilken sång tre strofer upphöja Guds makt, vrede och nåd: *p. 14*.

GUD, som ur Intets tomma famn
Blott med ett Varde allt beredde...
Stort är av evighet ditt namn!
DU blinkade, och Ljuset blev:
Du andades, och Vädren tjöto:
Och stormar fram i dunder bröto
Och Tordöns blixt din MAKT beskrev.

(Men)

FRÅN Dig en VREDES blixt gick ut,
Straxt Himlar – *dig med bävan sågo*
Och Änglar – *dig till fota lågo*
Och Mänskan – *väntade sitt slut.*

(Dock)

DU rörs av Folkens Klagoljud,
Du ömt dig över dem FÖRBARMAR,

Du reser dem med Allmakts Armar,
Och Folken ropa: Du är Gud!

Jag frågar nu var rättsinnig Läsare, om denne yngling förtjänar mera en *snäsning*, än en uppmuntran?

Lät oss besinna, huru det går till i en sådan ynglings själ: huru han samlar hela sin känslas och tankes styrka: suckar innerligt efter det gudomliga: kastar en livlig blick ut i den halvdagade värld som lyser för hans ungdom: och vågar änteligen därav *sjunga* för oss det som han tror mest skall röra och gläda.

Ännu står han mera häpen än tjust över sitt stora företagande; då vänner och beskyddare lyckönska honom, och någon mera nitisk tror sig tända första glansen till hans lycka med att giva åt världen hans sång.

Vad, i allt detta, finner ni, som icke är oskyldigt och heligt?

Och skulle, Min Herre, ni, en synlig *Vitterhetens Förste*, vars visa dom denne yngling med vördnad förbidat, skulle ni icke se detta oskyldiga och heliga – så är eder själ förlorad från det milda och Konungsliga som lever utav nöjet att beskydda, så är denna eder själ kall, slätt och liten, och jag dristar då förklara i rena ord: *ni var icke född att regera!*

* * *

3. TEATERN.

Om Talare och Poeter i Landet, det är, de som offenteligen vågat vara *Amatörer* av snillets skönhet, som vågat med sina exempel uppliva en mera vacker Mänsklighet och ädlare nöjen hos oss, om de av eder rönt en *Omildhet*, än lättsinnig, än barbarisk, sådan som av en liten tysk-dansk Unions-Kung i Medeltiden, vilkens spira – höjes lätt som en förgylld spån över den vittra Aristokratien, men faller tung som av rostigt järn på Folket; så måste jag däremot, i en glad förundran, tillstå, att

TEATERNS lyckliga barn hos eder funnit – alldeles ett *Faders-hjärta*.

Men, även Faders-väldet, som ni vet, faller för ofta i nyck och överdrivning, för att svara emot det vi kalle *Granskning*, eller en klar och högtidelig rättvisa i Snillets värld.

Fars-väldet – har sina gullgossar, och sina hat-ungar; har sina dageliga irringar av lynne, smak och svaghet.

Däremot är Teatern – en för stor och för vacker Provins av Vitterhetens Rike, för att, i någon nyck av godhet eller arghet, *egensinnigt* styras.

Tack och ära är det ni förtjänt för eder publika mildhet emot personer – som, fastän av val *Skådespelare*, hade gärna, i andra Lyckans vägar, kunnat gå långt som en annan; men som åter nu, dagligen utställde för även den mindre upplyste Publikens fördomar och despotiska tycken, måste snart sagt uppoffra sin egen heder, ro och sällhet åt allas *Nöje*.

Men ingen Publik är så litet upplyst, att den icke snart återkommer till den eviga Rättvisa, varav Naturen lagt en känsla i allas själar – om den endast ej förvillas av deras *myndighet*, som den, i sin första bävande okunnighet, lärt att anse för Orakler.

Hos er, Min Herre, tadlar jag i denna art av Granskning: »att ni, nästan alltid, dömer *lösligen*, och utan ett *visst* givet *skäl*«.

Då skulle ni döma, icke lösligen, utan *bestämt;* om ni, alltid och rent, sade ut »just det *egenteliga*« som ni aktar väl eller illa spelat. Och då skulle ni giva ett *visst skäl;* om ni, återförande åskådarens inbillning till just detta egenteliga, alltid och rent, citerade den sanning utur Läran om det rörande och sköna, kallad Estetiken, det är, den *Lag*, enligt vilken det spelade vore väl eller illa spelat.

Ty kan ni väl inbilla eder, att utan sådane rena och klara skäl, Teaterns snillen, som nog få känna sin konsts oändeliga möda, vilja lämna sin publika ära, eller att *Allmänheten* vill lämna sitt eget fria förstånd, åt en blott *röst* som höres utur en Tidning?

Därföre är eviga *Lagar*, klara och eviga *skäl*, det som jag, i alla Svenska snillens namn, av eder fordrar: eller ock den känsla av eder själv, att icke upphäva er till domare!

* *

Att säga om en Aktris – *Man har icke nog beröm att giva henne* ..... är antingen att bortskämma den i sin naturliga art förträffeliga flicka, som eder nåd så hel och hållen faller på: eller om hennes själ är för sann och för ädel, så kastar ni er åtminstone på detta sätt, liksom genom en parodisk nyck, utur en *Domares* kalla värdighet, bus ned i det söta fantastiska som tillhör en *Kavaljer*.

Ett sätt att döma, som varken är *vittert;* eller duger att vara *publikt*. Och vilket, infört i andra ämnen, emedan av Snillet ju alla efterdömen böra tagas, skulle göra en mäkta löjelig förvirring.

Ty, då *motsatta ting* bäst upplysa varannan, döm själv, vad skulle ni säga om den Häradshövding, som över en rätt vanartig sälle, skrev i sin livlighet, blott och bart, denna dom: *man har icke nog spö att giva honom!*

Ni förstår, Min Herre, att den despotiska nyck, den livliga och ofta charmanta *laglöshet*, man tillåter sig i *nåd*, den tillåter man sig, naturligen, lika lätt i Onåd. Och allt, i stället för en klar och gudomlig *rättvisa*, måste då bliva ett vilt och fjolligt *behag*.

* *

Att säga till Hr W–G, vars själs naturliga *ton* är en livlig, ädel, men i er tanke ofta alltför melodisk, Ömhet – *Åskan, Stormen och Havs-svallet sjunga ej* .... det är i sanning att tala som en JOFUR till en dödelig.

Han kan förfäras av dessa ordens ståt, han kan förbländas av den höga glans varutur ni talar: men, på denna eder nåd att så blotta eder gudom för hans ögon, kan han ock förgås.

Ty, Min Herre, ingen Jofurs röst av eder, och ingen monar-

kisk vilje, kan göra en *öm och god* Aktör, i trots av Naturen, till en *stor* Aktör, och minst till en *så stor*, att han till mått för sin ton bör tänka på *Åskan*, *Stormen och Havssvallet*.

Men väl kan han förlora – den ära som är honom *naturlig*, för den ära som han kan tvingas att söka, men aldrig hoppas att finna, i en våldsam *konst*.

Ni hade, *tvärtom*, bort varnande lära honom – att aldrig våga sig varken *utom*, eller *Över* sin själs naturliga ton: att därföre väl spegla sig i andras teatrala vanvett, för att rätt livligen se det ynkeliga och vämjeliga i en ytterlig, ursinnig, *evigt kreverad själs* spel, efter Fransyska bruket: och att, såsom allt överdrivet är Febus, är blott en stor och häftig tölpaktighet, så tjänar det endast att göra Skådespelaren, icke till en på våra sinnen ljungande sanning, utan till en *livs-levande lögn*.

Och, Min Herre, när ni hade sagt detta åt Hr W–G, kunde ni hava tillagt, för att visa huru djupt ni ser in i Vitterheten, att just denna samma teatrala *besatthet* finner ni igen uti många våra, efter vittra Kalendern, stora snillens förnämt tossaktiga tillbud – att taga an en myndighet, och tvinga sig upp till en höghet, som Naturen icke givit dem.

Då de däremot, i sina själars egna mått, det är, i Naturens sanning, kunde hava för oss alla ett rent och stort behag.

* *

Att föreställa oss, så nitiskt som ni gör, huru det väl kan tillåtas *FARSEN att galnas i spåret av den högre Komiken*.... är ju att så där fint låta oss förstå, att vi väl ännu så där halv-gement kunde närma oss till *Pöbelns smuts* och det *barbari*, varutur vi, i ädlare snillens ljus, uppstigit? Ty, vad är väl det, *ni* kallar *FARS?* Älskade icke alla Folkslag dessa förbistrade, vilda och grova nöjen, då de ännu voro *barbarer?* Är icke, än i dag, allt Hottentottiskt *farsikaliskt?* Ja, är icke all Pöbels hela själ, i andakt och i rolighet, i allvar och i skämt, idel *Fars?* Men denna snillets

liderlighet, varuti Pöbeln så gärna tumlar, består den likväl icke endast i och genom *Nöje?* Och det vi kalle *»förbannat roligt«* är det icke nästan alltid, i sig självt, högst *onaturligt* och *gement?*

Det gemena skulle evigt kunna ursäktas med det roliga – om ingen rolighet, intet nöje lika stort och större, fanns i det sanna och ädla.

Men, Min Herre, fastän jag vet att ni har på er sida vår *svaghet*, som alltid vill *nedföre*, till de lätta och *gemena* nöjen: så skall dock aldrig, så länge jag fritt andas, det tillåtas eder eller edre bröder, att, i ro, få bortskämma och förnedra mitt Fäderneslands Vett, Seder och Ära.

* *

Att lära oss, som ni gör, huru *Själens smålöje är något kallt till sin natur*.... ack, Min Herre, det övertygar mig endast, att Himmelen i sin onåd givit er en svag själ, matt, kall, med ett halvt liv. SENECA, som i en enda tanke hade mera *själ*, än tusende Somrars vittre fjärilar och kritiska dag-flugor, lärer oss – att *allt sant nöje är allvarsamt*)*. Och, jag vädjar fritt till alla mitt Fäderneslands rena och vackra Själar. De vilda, de häftiga nöjen, som finnas i det *besatt roliga*, äro, emot ett enda själens smålöje, som en högtidelig natts tusende bloss och facklor, emot en klar och ljuv vårdag.

Men nej – jag känner att det icke är till eder jag bör tala om Själen och om Naturen.

* * *

4. ÖVERSÄTTNINGAR

Fastän det är Nationens egenteliga ära i *snille*, och största ära i *sann mänskligbet*, att ur sitt eget sköte frambringa store Tänkare, sanne, ädle och genom sin naturliga höghet konungslige

*) Res severa est verum gaudium

Autorer: så är det dock ännu mera viktigt för oss, emedan även den största Nation är blott en del av världen, att lära känna andra berömda Folkslags mästarverk i all slags vitterhet och idrott.

Men denna viktiga fördel vinnes genom *Översättningar*.

Dessa, såsom allting i Mänskligheten, börja från svaghet, och gå till fullkomlighet.

En fullkomlighet, som dock i detta ämne är nästan allrasvårast: icke därföre att den är så stor i sig själv, utan därföre att den beror uppå så ängsligt fina *riktigheter*.

Vilket, Min Herre, ni kan se på alla andra Nationers försök i denna väg: på Fransosernas många och lättfärdiga Översättningar av de Romerska och Engelska Snillens verk, bland vilka d'Ablancourts Version av Tacitus blivit kallad *La belle Infidèle:* och änteligen är det alldeles klart av den högtideligaste Översättning, som varit gjord i vårt eget Land.

Denna är v. Dalins *Översättning* – av en så dråpelig bok som Montesquieus om Orsakerna till de Romares Välde och Fall; gjord på en så stor Persons som fordna Änke-Drottningens uttryckeliga anmodan; och av Svea Rikes då vittraste Man.

Detta oaktat, finner ni sällan denna Översättning utan en bifogad förträffelig Kritik på Översättnings-felen, som äro både många och stora; då likväl där frågan endast var om ett så känt Språk som Fransyskan, och om en så enkel och ädel stil som Montesquieus.

De tusende fina lynnen och egenheter, varuti Ord kunna ställas och tagas, kasta ofta även en god Översättare först i ett kval av tvekan, och änteligen i en förvillelse, genom just hans ängsliga möda att vara särdeles riktig.

Men, den *hela stora förtjänst* att med en stor och tacklös möda hava givit Nationen ett stort snilles arbete, viktigt för allas sällhet – denna *förtjänst* är alltid oändligt övervägande.

Och att icke se denna så klara och stora förtjänst, först och framför allt – det visar en Recensent, så djupt förvirrad i sina

kritiska spitsfundigheters lilla skrå, att han icke mera ser varken *saker* eller *Världen*.

Man förkastar icke ett vackert hus eller palats, för några fels skull i arkitekturen man däri kunde finna: ty man lika säkert ser, att det viktiga är där, och att man, dessa fel oaktat, med både största nytta och största behag kan bo där.

Men det sätt att döma, som man skulle kalla barbari i allting annat, det, min *Läsare*, är, än i denna stund, just Lag i Vitterheten!

* *

En upplyst och redelig Man *Översatte* nyss, av blott patriotism, FERGUSONS bok om Borgerligt Samhälle, vilken i hela England anses för ett mästerligt och klassiskt arbete: och strax var ni, Min Herre, eller någon eder vän, färdig att stapla ihop några Översättnings-fel, för att på dem stiga upp och myndigt utropa: *»det är visst att, OM månge dylike misstag förekommo, hade Översättningen ringa värde«*.

Liksom några spån på Havet – kunde göra det oskickligt för en lycklig och rik segelfart!

Ty jag dristar fritt försäkra alle Läsare i mitt Fädernesland, att vi have icke en enda *Översättning*, då jag blott undantager dem som göras på vers, vilken, om ämnet annars har vikt, icke i trots av alla sina fel, låter sig rätt väl läsas.

Men *ni*, Min Herre, huru kunde ni ej se, att, då Nationen ännu arbetar med en *halvbarbarisk* tröghet att våga något för sitt vett, ni med detta edert tanklösa nit, med detta edert OM, skulle i förtid störta ett viktigt arbetes kredit, en ganska manlig och kraftig översättnings ära, en redlig mans patriotiska hugnad, och en kostsam anstalt till tusende Läsares upplysning och nöje?

* *

En annan vitter medborgare gav oss därpå ett snilles-verk av STERNE, vilken Engländarne kalla *the Inimitable*, och av vars

Sentimental Journey jag anser en översättning för det finaste konststycke. *Ni*, fejade strax ihop ur denna täcka boning en liten sophög av fel; och såg ej en skymt av allt det vackra och underbara som blänkte omkring er, då ni fejade!

Låga litenhet i sinne och själ! är icke all välmening, är icke all *förtjänst*, helig, och dyrbar för oss alla? Huru skall det som är gott, det som är ädelt i Nationen, någonsin uppstiga, om vi så låte oss evigt irras av desse från all gudomlig Rättvisa förkastade små andar, som kunna se en fläck i solen, men aldrig solen.

* * *

5. *NYA och dristiga SNILLEN.*

På dessa har man, från Lärdomens början till denna dag, sett alla *vanlige Granskare* – stöta an, förgås, och bliva till vrak.

Vad är det icke för synd och skada, Min Herre, att Naturen skall vara så oändligt mera hög och rik, än en vitter mans lilla skalle! ja, än hela stora *Vitterhets-skrån*, vars alla rara konstverk, lagar och rätter, en enda blixt av Naturens Geni gör till grus, där knappt några grand ännu glittra för barnen!

Men dessa betraktelser tillhöra ett annat ställe.

Här, är det för mig nog att anmärka: att det är endast de nya och dristiga snillen, som Mänskligheten har att tacka för allt: och att, om deras eldiga och stora verksamhet kastat dem i några irringar, så visa oss själve desse irringar mera av Sanningens och Skönhetens rike – än tillhopa alle kalle och säkre trampare på *sin enda stråt*, som är så lagligen utmätt i vittra steg, med sina riktiga mil- och fjärdings-stolpar för Snillet, samt ett starkt salvagardie av Kungars beskydd.

Det är visst, Min Herre, att om ni icke lärer er väl att förstå naturen av det triviala, och naturen av det nya och dristiga; så skall, när en Autor av denna *femte* Klass förekommer, det alltid hända er, att icke veta *var ni är hemma*. Ni skall straxt tycka er

se vissa livliga och stora irringar: ni skall tro er klart finna, att han, i Sanningens och Skönhetens värld, icke far, som andra *beskedliga* snillen, riktigt och vackert, efter Vägvisaren: och ni kanske skall, i djärvt fåvett, våga kalla honom rasande.

Men, Min Herre, jag skall icke här tala för det *sanna Snillets* rätt. Ni skulle visst icke uthärda Naturens hela styrka – emot vilken ni dock, genom er *orättvisa*, vågat ställa eder svaga lilla dödliga varelse.

Jag skall här blott, med er, betrakta ett enda *Exempel*.

Ni trodde er hava begravit, under mycken mull, och djupt i jorden, en viss stor Förtjänst. Se upp! Känner ni igen denna hotande, för er något jättelika, Vålnad....

MANDERFELDT

om den

FALSKA POLITIKEN.

Det var er *Recension* av detta lilla mästerliga verk – som gav sista styrkan åt min harm, och lät mig på en gång se och känna, huru *svag* och *tyrannisk* er vittra regering var.

Då jag ännu icke kände *Vitterhetens* namn, var denne Autor redan en av de störste Talare i mitt Fädernesland: i min ungdoms första gryende dag, lärde jag att anse *Äreminnet över BANÉR* för ett Mästerstycke: och alltsedan skymtade aldrig mig den tanke, att en gång skulle kunna uppstiga i mitt Fädernesland den kala skamlöshet, som vågade säga till en sådan Man: »ni *borde icke skriva*«. *)

Som *ni*, känner jag ock – denne märkvärdige Mans *ungdomsirringar*. Men från dessa vänder jag mina ögon bort med tårar. Vi vörde hos en berömd man, icke hans fel, utan hans dygder. Men

*) Se början av Recensionen.

ni, av vilken ond andes röst lärde ni, att högst olik Gud, och icke lik någon öm och ädel dödelig, förekasta en *Man* hans *ungdoms* irringar? att, med dem, om möjeligt, söka att för evigt utesluta honom från *ärans* heliga väg? och att, genom denna spitsfundighet av barbari, vara den minst mänsklige av alla människor?

Den *djärvhet* eller den *högfärd*, ni inbillar er det vara – att tala så fritt och med denna styrka till Ministrar och Konungar, är blott hos eder en oförståndig och ynkelig feghet. Det är, just i trots av denna feghet, endast och *egenteligen* till Ministrar och Konungar man *bör* tala. Och som all sanning är gudomlig; så är ock var dödelig *hög*, som säger en sanning; så vitt han det gör. Denna ädla frihet bör även behaga Konungar. Ty det är min tanke, att i den stund stora Snillen vända sin gudaröst från Kungarne till Folket, så darra redan deras troner.

Men denna er pysslighet i Statskonst är för klar. Mänskligare är den villa i eder hjärne – »att endast en själv *ren och helig* man bör säga oss sanningen«.

Med denna pietistiska sats kastar ni er i evigt klammer med hela Präst-ståndet: och åt dem lämnar jag er.

Men jag, Min Herre, med hela världen, enfaldigt begriper – att *så långt* är en dödelig god, som han ivrar för det goda; och att om man med skäl lastar honom för hans fel, så måste man ock vörda honom för det som hos honom *uppenbart* är stort och *ädelt*.

Huru läser ni? DEMOSTHENES högtideligen förvanns att hava tagit mutor, och förvistes landet: SALLUSTIUS, säger man, risades i Rom: CICERO svek och sviktade: SENECA vågade vara *rik:* VERULAM för landskunnig oredlighet avsattes av Parlamentet: VOLTAIRE och den store FREDERIK voro icke helgon: FOX har varit de liderlige slösares prins: och MIRABEAU hade sina märkeliga irringar.

Men – det är icke, och bjud till att begripa denna klara sanning, det är icke för deras *fel* man tillbeder dem: utan för deras välgörande och gudomliga storhet.

Den oädle i sitt mörker, om vars fel världen tager ingen kunskap, *triumferar* – icke över att vara *mera ädel* än store män: långt, långt därifrån! utan över sin obetydelse och sitt *mörker*.

Ty förlorad evigt vore han, om han så strängt, så *argt*, så högtideligen, som store män, skulle dömas!

Allt detta minskar dock icke det heliga behaget av ett rent och obefläckat liv. Det visar endast – att om en viss borgerlig riktighet i seder är en liten sak i store Mäns lopp; så utgör den dock hela *storheten* hos vanliga människor.

Men i *Vett och Vitterhet*, Min Herre, vad i himmelens namn hade ni att göra med – *Kristeliga och borgerliga seder?* Om HIN HÅLE själv, för vars geni jag vet att ni bugar, framgav en Demonstration i Matematiken, så hög och så skön, att alle Europens kärve geometriske Gubbar måtte lyfta på sina mössor av vördnad – vore detta så stora matematiska geni därföre mindre stort?

Ni ser klart – att ni tagit er en Lagsaga långt över edert Förstånds krafter: Och att, i trots av er lilla ovisa myndighet, den mästerlige Autor, varom vi tale, hade en ren, stor och evig *rättighet* att skriva.

Han *har ock skrivit* – en manlig, upplivad, fri, ädelt dristig bok, märkelig och viktig för oss alla, och av vilken är omöjeligt att icke väckas och röras. Jag vädjar häruti frimodigt till var rättsinnig Svensk Man.

Deklamerande är denna bok – därföre att den just är en *Deklamation:* det är, ett utbrott av en varm och stor känsla för allas sällhet.

Men att, som *ni*, samla på ett ställe tillhopa alla *O! Ack!* och *utrop* i hela boken – det är en konst så ynkelig, som *oärlig*.

Misstaget med St. PIERRE hos denne Autor är ett lappri emot det hela. Men detta ert egna underbara misstag, Min Herre, då ni påstår »att *tillika* vilja vinna *Folkets aktning* och *Ko-*

nunga-gunst – är så omöjligt, som att på en gång *stå rak* och *krypa*«, vad menar ni väl att Kungarne skola mena om det? vill ni verkeligen därmed säja oss, att alle de vackre och lysande Snillen, som nu hava sine Konungars gunst – *krypa;* så fruktar jag endast, att ni får se er själv och alltför många av edra bäste vänner, på *fyra fötter*.

Dock, jag förstår, att det som här gjort er så blind av arghet, är denne Autors mäktiga anfall emot den *Nya Filosofien*, och emot eder dödlige gud VOLTAIRE. Jag, Min Herre, tillber, som *ni*, Voltaires undransvärda Snille: jag älskar så häftigt och häftigare än *ni*, den nya Filosofien: jag anser den

Men, Min Herre, viktigare än alla världens revolutioner – är *Förståndets* allmänna FRIHET att forska och döma.

En Revolution kan vara – blott ett stort bullrande *Vanvett:* och denna idéen »Riks-*Välvning*« bådar Förståndet ingenting klokt eller gott. Men SANNING – visar oss den eviga Ordningen, och är Guds rena Lag. Och Sanning kan icke finnas, utan genom ett *fritt tänkande* mot och med. Därföre tror jag, att tusende smädelser emot en god sak, icke innehålla ett så stort brott, som ett enda försök emot *Förståndets allmänna FRIHET;* och därföre, därföre så livligt hatar jag ert lilla kortsynta tyranni.

Herr MANDERFELDT har framställt de tankar i sin bok, vilka jag själv ytterst *ogillar*, med alldeles densamma snillets kraft och höghet, som dem vilka jag *gillar*. Han förtjänar av mig samma vördnad när han är *emot*, som när han är *med* mitt eget Förstånd. Ty ingen dödelig har Patent av Himmelens Gud på – att *ensam hava rätt:* men för att finna detta *Rätta*, har var dödelig en ren, en evig FRIHET sig given – att, med sin själs bästa kraft, *Tänka* i Sanningens värld.

* *

Må i *Köpenhamn*, ja *Amsterdam*, hela Grodsången av Dagblads-Snillen, skallande mot himmelen, instämma med Eder. Jag – vädjar, lika kallt, i denna sak, till var förståndig och redelig man: och tillika tror, att människo-snille icke kan skriva en *dom* över Er, bättre än ni gjort det själv i dessa ord:

»Må dumhetens välmening gärna skonas, eller glömmas: »men det *falska vettet*, den dristande okunnigheten, den skrytan- »de medelmåttan, charlatanismen, alla de egenskaper som för- »leda eller såra, må sådane fel aldrig utan näpst framgå!«

Varvid jag ber *mina Läsare* besinna den klara sanning jag valt till min lag:

MAN BÖR VARA mild, FÖRUTAN MOT DEN Omilde.

* * *

6. GAMLE Lärde.

Den som ej vördar *Ålderdomen* – är, icke vild, icke en barbar, ty ingen vildhet och intet barbari kunna kväva en så naturlig känsla: utan det är en våra seders vanvetting.

Man kan, i dessa seder, vara kvick och alltför artig: men icke naturlig, och när man det ej är, så har man aldrig, enfaldigt och ädelt, eftersinnat vilken *stor möda* livet är, och vilken helig förtjänst det därföre måste vara att hava väl övervunnit en så stor möda.

Ringa, enfaldiga, och dock heligt ljuva glans, som tillhör *Ålderdomen*, lika med den slutande dagen! jag välsignar dig, och skall aldrig, aldrig tåla en skugga lättsinnigt på dig kastas!

Ni, Min Herre, söker redan i er inbillning, vad det kan vara för en *lärd gubbe*, som ni så nyss skulle hava förtörnat. Ni söker, ni är oviss: ty däruti liknar Lättsinnigheten själva Godheten, att den icke vet något ont med sig.

Den Man jag menar – är just de lärda mödors Patriark i vårt Fädernesland: han, som med sina arbeten, och sin allmänneliga nit, först danade Oss till en *lärd Stat*, både inom oss själva, och i Europen: vars egen eld alltid upplivat allt omkring sig, alltid väckt andras dygd och upptänt deras snille: som, från min första ungdom, gav mig, och tusende andra, en kännedom av det ömma, vackra och stora, varigenom födes en ädel åtrå till äran: ja, av vars talrika *Samlingar* ingen är så liten och så avbruten, att den icke är av rar förtjänst och en dyrbarhet för vår Lärdom.

Nu ser jag, att i hans stil börjar smyga sig fram – ålderdomens joller. Jag kan le, som ni, åt dessa *Allegoriers* svaghet: men icke, som *ni*, plocka dem ihop med illfundig konst, ställa dem upp på spe för världen, och njuta en *Hams* lilla okynniga lust, då han så kvickt kunde blotta blygden på sin fader.

Min Herre! hava icke vida större snillen, än han, *överlevat* sig själva? Huru ynkeligen jollrar icke nu den ädle

? I sina sinnens försvagning, tänker icke mera detta *starka Huvud* i världen, utan i sin nattmössa.

Ja, själve eder gudomlige VOLTAIRE, ack, ej mera född av himmelens nektar, idisslade han icke till slut *sina rim?*

Revolutioner äro icke Gubbars lust: utan den eldiga och starka mannaåldrens. Gubbar älska *ro*, om det ock skulle vara blott den hemska halvdöda, som *despotismen* giver: de älska ro, ända till *gravens*.

När ni ser en gubbes kala darrande huvud, ser honom rycka sitt ansiktes muskler kärvt eller löjligen, ser honom tåta med hand och fot, famla med hela sin varelse: när ni sedan hörer hans tal och grundsatser utur andra Tider, hörer att han uppfödd under barbariet grånat i *Träldomens vishet* – så gäckar ni ju icke hans naturliga svaghet, och, med ett kort och ömt eftersinnande, finner ni ju, att hans själ har måst följa hans hela öde!

Men, om den låghet och det oförstånd, som *förmörka* var dödelig och var tid, är ett sorgeligt öde: så är ock den höghet och den vishet, som *kasta glans* uppå var dödelig och var tid, eder, min, och hela Jordens enda glädje och skönhet.

Detta enda, enda och gudomliga *behag* i livet, Förtjänstens – lät oss icke förstöra det för oss, med att lättsinnigt därpå kasta skuggor, minst ålderdomens skuggor, minst den allmänna svaghetens!

Allt känner *Tidens* lag. Också den vackraste dags sol måste gå ned. Ville ni skymfa dess *tynande* glans? Vi andre dödlige, även då, välsigne dess välgörande.

Mine Läsare,

Sådan är, enligt klara Lagar av Rättvisa, enligt en ren och naturlig sinnes höghet, en KRITIK över de vettlöst arga och vanartiga Kritiker, som hittills varit de enda och allmänna.

Må ingen anse detta ämne för litet, som icke föraktar Nationens bästa uppstigande Vett, och icke hatar allt det rätta och vackra i Mänskligheten!

Såsom den sanna Storheten består däruti att *upphöja* allt omkring sig, för att uti allt det, som andre hava av vackert och av höghet, se och njuta sitt eget välgörandes gudomlighet; så är det åter en låg själs öde eller raseri, att göra allt omkring sig *lägre*, för att själv vara *hög*.

Det minsta tyranni liknar det största: och det är endast, endast genom ett och samma *förstånd*, man avskyr och nedslår bägge.

Träldomens rysliga mörker – kommer icke på en gång: man vänjer sig därtill, genom små skuggor och lätta förfärelser.

Ävensom, på andra sidan, det eviga, rena och gudomliga

Sanningens ljus, som gör Mänsklighetens *dag*, i vilken man ser och njuter lag och sällhet – det uppstiger från en Gryning, som lätt kan förskymmas. Allt i sin början är svagt. Men utur denna svaghet, om den livas och skyddas, uppstiger Nationers vett, och Nationers ära.

En vild och laglös Kritiks verkan är, i tvenne klara ord, denna: *»att så skrämma oss för FELEN, att vi aldrig våge en DYGD«*. Och om sanna och likliga fel icke äro nog, så med lögn och våld *gör man fel:* för att på denna fantastiska uselhet uppstiga och förhäva sig!

Denna låga högfärds raserier måste hava ett slut. En PUBLIK bland oss bör danas, med *Lagar* och med *Förstånd*, vilken när så fordras, kan höja sin röst för allas Rätt.

Om hos er, Mine Läsare, lever en känsla av mänsklig höghet, en gnista av gudomlig eld; så måste blotta skymten av en *träldom* väcka hos eder avsky, förakt, och en innerlig harm. Men här, under denna vanvettiga Kritiks *Ostyrsel*, är det de första vackra och heliga tillbud att upplysa, röra och gläda oss, som man skymfar, är det de första svaga blomster vårt Fädernes-lands snille åt oss frambär som man bespottar, är det min, edre, våre bröders själar som man gör försök till att trampa: Och denna ovärdigaste av all träldom införes uppå oss, icke av en Envålds-Konung, utan av en *skolmästare!*

Denne*), i ett Blad, vars anda alltid var arg, var lösaktig, var en pojkes yrsla; denne, som i blod och livsandar har liksom en syra av *Herrväldet*, och som därföre alltid hädat Folket,

En njugg och jävig Menighet;

denne kan änteligen drista, att med de högsta utrop av beröm, kröna den Vandaliska dumhet, det Munktidernas barbari, den nästan råmande Högfärd, som mitt i Filosofiens tidevarv, icke skyr att säga Oss – att man ej kan vara *ädel*, utan att vara *adelig*:

*) Det är, var och en liten kritisk tyrann.

då likväl en ädel, icke adelig, alltid var den som gjorde all adel: och då både Konungar och Nationerna längesedan avgjort, att det är icke *Ärans* vålnader och skuggor man behöver till Rikens sällhet, utan *Ärans* kraft och väsende.

Denne, denne endast, kan ock lära oss: »att man icke bör uppoffra *Smaken* åt *Sanningen*«.

Likasom den smak, som kunde vara emot Sanningen, vore annat än *vanvett*.

Men en okunnig högfärd ger oss sådana orakler.

Han visste icke, att den SMAK, som är värdig att nämnas ibland människor, icke annat är än en – *högre sanning*, en högre lag av det *rätta*, varav allt det mindre får både sin vikt och sitt *mått*. Och att således, när BEHAGA är högste lagen för ett Spektakel, det därav följer, att man bör sky en *styggelse*, lät den vara aldrig så sann.

Men, MINE LÄSARE, såsom ingen Nation har ännu den klara, milda, höga *Rättvisa* jag sökt framställa i denna bok, och för vilken jag väpnat mig: så även, på det vårt Fädernesland icke, så länge som andra nationer, måtte dåras av den omäteliga, fånigt stolta, barnaktigt löjeliga *FLÄRD* (av vackra konster, av snille och smak, av versar och poesie, av stil och vältalighet) som man satt i stället för en *ren och naturlig tanke*, i stället för det *sanna Förståndets* kraft och skönhet – skall jag, innan kort, våga giva en annan liten bok *»Den höga Kritiken, eller, om det SANNA SNILLET«*, i vilken jag så klarligen skall skilja *stympares konstiga joller* ifrån Det som har rent värde och naturlig vikt, att ingen skall mera behöva någon kritisk skolmästare, utan blott sin egen själ, för att i hela Vitterheten hava en äkta SMAK.

Imellertid må ingen förnya det gamla kortsynta inkast, att man är *»för hård«*. Hela detta allvar är ett skämt, då ni jämför

det med långa tiders missdåd, med så månge skymfades kval, med de förfärande skuggor man i sitt gyckleri vågat kasta på snillets och ärans väg. Det är sant, jag är icke mild emot den omilde: jag smilar icke åt den som gör våld: jag smädar smädaren. Men all *förtjänst*, även hos den som jag mest hatar, är mig helig. Icke snillet, icke dygden, hos min fiende, utan dess vildhet, och dess vanart, gör honom till min fiende. Undrar ni därpå? Ser ni ej huru ofta man förer de vackraste sötungar till Tukthuset, icke *därföre* att de äro så vackra, utan därföre att de äro så odygdiga?

Det är lätt att leva i sin milda ro. Men den, som Naturen givit en känsla för Mänskligheten, en gnista av gudomlig eld för sitt Fädernesland, den kan icke njuta de personliga *ljuvligheter* en feg ro bjuder: han kan icke säga till sina bröder i vett – »*Välan*, *MINE HERRAR*, *lät oss smickra varannan!* Lät oss dela mellan oss den stora rättigheten att *förfalska* allt! Vi böre vara Gudar: resten bör vara hedningar«.

Nej. Sådan är icke Snillets lag. Detta är icke Ärans röst.

* * *

Och här – skulle jag sluta detta lilla Arbete: om jag ej, i *FÖRSTE DELEN Pag. 10* bestämt för mig den Plan, att av Granskningens heliga lagar göra en tillämpning på *Omdömen* i allmänna Levernet; det är, på den kära, förtroliga, dagliga, hemvanda FÖRSMÄDELSEN, i vilken Vi alle liksom leve, röres och have vår varelse.

Om
FÖRSMÄDELSEN
i
Allmänna Levernet.

Den naturliga vägen till Höghet är – att med sin Förtjänst upphöja andra. Varav händer, att då ingen dödlig kan känna sig upphöjas utan ett livligt nöje, han ock ser upp till den som upphöjde honom, såsom till en välgörande gud.

Ett begrepp om den *sanna Högheten*, vilket är även så viktigt, som klart. Emedan eljest under solen ingen pyssling finnes så liten, att han icke, för sig *själv*, har sin lilla höghet.

FÖRSMÄDELSEN däremot – är den vildhet, att med lögn och konst, göra andra *lägre*, för att själv vara *hög*.

Varav man ser, att Försmädelsen i sin levande bild – är en låg själ, eggad till äran, och som reser sig upp i sin styrka.

Men väsendet av all Försmädelse är att – *med lögn förnedra*. Ty förnedra med *sanning*, är endast en högsinnig harm, en rättvis och gudomlig hämnd, sådan som Lagstiftarens då han straffar.

Nu, denna *Försmädelsen*, det är den vilda, men mäktiga anda, som sätter alla samkväm i Europen så häftigt i liv och rörelse, att om man i denna stund kunde taga bort den ur världen, skulle det göra samma verkan för edra sinnen, som om ett brusande Vattenfall i ett ögnablick upphörde.

Men skullen I väl, MINE LÄSARE, någonsin hava förmodat – att det är just vår *fina politesse*, som fött Försmädelsen: att det är den *milda* lögnen, som fött den *vilda* lögnen: att det är ödmjukheten som fött Högfärden, och modestien som fött *Oförskämdheten?*

Detta är Försmädelsens korta krönika.

När man först såg de Förnämas *duglöshet*, men likväl fann det

nödigt att krusa för deras Förnämhet och *utvärtes* betydelse; så infördes snart i allmänna Levernet, såsom en Hovsed, bruket att *sedigt ljuga;* Och på denna *milda lögns* kredit uppsteg lika snart högfärden i allas själar, i början med osäkra, sedan med djärvare, sist med skamlösa anspråk, som rasade upp till vildhet. Det kittlade ljuvt, att på ett så lätt sätt, vara hög. Man gjorde till sin lagliga ära, allt vad man med lögn kunde anses för. Sedigt ljuga blev en *skyldighet:* vara en, större eller mindre, lögnens Prins, blev en rättighet.

Såsom på den egenteliga och nu allmänna *Krediten* Yppigheten dristigt storas, rasar upp till överdåd, och till slut trotsigt pockar på rättigheten att bedraga: så har det ock gått till i mänskliga Samlevnaden: så har man där förhävt sig, på den kredit, en feg, men fin och sedig lögn gav. Den fåne, som först så ödmjukt tillböd allt på borgen, spottas änteligen dristigt i synen.

Lögnens egna grundlag för sederna, var väl icke utan sin klara billighet. Den lydde så: *Smickra du mig, så skall jag smickra dig*, det är, *ljug du mig stor, så skall jag ljuga dig stor.* Men denna Jämlikhet, oaktat dess infamt äkta skönhet, anstod icke länge en vildare högfärd. Inbillningen är oändlig. Lögnen tvangs att taga vapen för var och en. Man började *förnedra* andra, för att själv vara hög. Man FÖRSMÄDADE.

Och så började – än det Huroniska massakrerandet av varannans heder, än det Italienska fina mördandet med dolkar höljda av blomster: så började det *leende Barbari*, som nu gör hela Samlevnadens lust och livlighet.

Är icke denna lilla krönika sann, mine Läsare? Jag frågar vars och ens själ. Är den icke kort, klar, och förbannat vacker?

Vi föddes dock till något ädlare: till en ren och odödelig höghet. Vad skole vi göra? upplyfta våra ögon till himlen, skämmas inför Naturens och Sanningens Gud, och svära att bliva värdigare *Människor*.

Men imellertid, till styrko för vår tro, lät oss se FÖRSMÄDELSEN närmare; och sedan, med ädelt mod, söka att återställa de gudomliga Lagar, dess vildhet så länge trampat.

* * *

Jag har funnit, i våra *fint barbariska* Samhällen, Trenne stora slag av FÖRSMÄDARE. Vilka jag, med samma rätt som Adam fordom med sina bestar, nämnt efter deras natur:

1. Rytare, 2. Grinare, 3. Fånar.

1. Rytare. Desse äro i liv och själ barbarer. De hava en enda verkelig känsla, och den heter: *Jag*. De hava en enda rätt klar idé, och den heter: *Jag är Jag*. I allt annat är Lögnen hos dem oryggelig, har en slags dyster höghet, har vikt, och ett säkert Majestät. Med en vink *göra* de lögn, liksom skapande. De skulle kunna hålla en juste, nobel, ferm konversation med Belzebub, utan att stappla, utan att blinka. I England finnes den ädlaste rasen. När FOX*) en dag blir *hurrad* av Folket, skriva de andra morgonen helt kallt, »FOX höljdes med smuts i går av pöbeln, under förbannelser«: när PITT en dag blir *utvisslad* av Pöbeln, skriva de med samma köld »PITT fördes i triumf i går av Folket och i tusend rop av *leve!* kändes för Landets fader«. Desamme bevisa klart – att Mänskligheten är en sjuk hjärnes dröm, och att Slavhandeln följer av Guds Ord och Naturens Lag. Annorstädes finner man få så bålde Rytare: men desto mera av ett lumpnare slag, som med ett eget mera milt namn, kallas: *Fähundar*. Desse ihop med de förre, göra dock ett förfärligt vrålande av *Försmädelse*. En verkan, som är nog naturlig. Ty de känna ej mer än *ett* förstånds-fel, och det heter *Galenskap;* och ej mer än *ett* fel i hjärta och seder, och det heter *Infami*. I Politik, i Vitterhet, i det finare Umgänget, är det dummaste,

*) Och detta är icke satir, utan rent *Faktum*.

det båldaste, det förfärligaste Ord alltid *deras* röst. Ty i alla saker är Rytaren, icke anklagare, icke domare, utan genast *Bödel*. Och om han icke själv, i sin fräckhets allmakt, skapar infami; så tillöker, så sprider han all den som kommer; så gör han sitt hus, eller sitt samkväm, till en Lögnens gästgivaregård, och sig själv till en Försmädelsens hållkarl, som ger den raskaste skjuts åt var *nidings dikt*, och ler hjärteligen, när han ser huru damm och smuts står omkring på färden. Men detta är Rytarens lek. När de bliva onde, då är minsta ironi Paskill, minsta fel eller skönhet det mest dumma eller förryckta: då är den bok, varav de ej läst en rad, högst infam och absurd: då kunna de spotta Själva Skönheten, Själva Gracerna i synen: och, i ett rytande tumult, är för dem då, som det först bär till, helvete himmel och himmel helvete. Om man kunde se *själen* i en Rytare, så skulle hon se ut som en IROKES i sin krigs-stånt, det är, med ansiktet färgat över av blod och svarta breda tvärstreckar.

* * De mildaste Rytare äro de som man kan kalla UVAR,
* vilke dragit sig utur Världen till någon klyfta, varifrån de se allt *i svart:* de hava ej mer än *en ton:* den bådar Olycka.

II. Grinare. Såsom Rytaren är utan allt manér, så består däremot Grinarens lögn och smädelse i bara manér. Han har sitt namn därav att han, nästan alltid, mer eller mindre, Grinsmilar.

Man säger i dagligt tal, att en Rytare – *skär* äran av folk: men denne klipper äran av folk. Han smilar, han bifaller *»ja, det är väl så, MEN.... ja, det är visst en bra karl, OM bara inte....«* Varav man ser, att *Men* och *Om* – utgör hans lilla förbannade sax.

En Grinare är alltid, fast osynligen, lytt och skev, och har någon fin fördärvlig syra i blod och livsandar. Om ni kunde se rätt hans väsende, skulle ni få se huru Förståndet *skelar* och hela själen grinar i honom.

Det är honom omöjeligt, att se någonting rent, klart, och i

en given karaktär. Om ni ville slå ihjäl honom, kan ni icke få honom att se *denna saken* simpliciter såsom *denna saken:* utan han måste nödvändigt se *bredevid.*

Således finner han till det klaraste *faktum* av en ren ädel dygd, alltid en liten mörk nidingsaktig *orsak;* till den sannaste förtjänst alltid ett fel; till var skönhet ett lyte. Och såsom han ger åt allt gott en *förskevning;* så ger han ock åt ett uppenbart fel den *vridning*, som passar sig med hans tycke, hans smak, kabal, och lilla infama vänskap.

Med denna konst, varigenom evigt allting *Men*nas och *Om*mas, danar och fullbordar han änteligen sin stora, egna karaktär, som är: *att se så mycket ont han behagar i det Goda, och så mycket gott han behagar i det Onda.*

VOLTAIRE, med allt sitt snille, var en så stor Grinare, att han grinade Gud Själv i synen, såsom man kan se av hans Poem över Lissabons Förstöring: det var då icke underligt, att han *gjorde spe* – av Naturen och av Rousseau.

Herrar Grinare äro av alla Regeringar och av alla Religioner ty, genom deras förskevnings-snille, är, för dem, *allting allt vad man behagar*. Således kan allting smädas, och allting panegyriseras. Grinare göra lycka i hov: fastän de göra narr av både sina Auguster och sina Mecenater. Statsmän och politiskt folk – grina alltid efter konjunkturen.

Ty i allt Grinande ligger den skarpsinniga konst – att *förställa*, och *vanställa*.

Det som står *rätt* förargar naturligen en Grinare: han måste nödvändigt hava det uppner, eller åtminstone *på kant*. Därföre gör han parodier, är kär i parodier, har sin lust i fars, och i allt vad som *grinar*. Och denne smak är det enda som är *rätt* hos honom: emedan hans egen själ ej annat är än en levande *Parodi* av all mänsklig skönhet och all Naturens sanning.

Ibland är en Grinare rätt rolig. När han recenserar ett Projekt, fullt av godhet och välmening; så hänger han en tavla av

en omöjlig Solvisare i ändan på detta Projekt. Vilket är alltför kvickt: fast han då ej kommer ihåg, huru mycket oändeligen löjeligt man kan hänga i ändan på en Recensent, utan att *det* just bevisar något.

Alle GRINARE under solen – arbeta på ett enda stort Problem, som de lämpa på allt i hela mänskliga livet, och det är detta: Posito en *Förskevning* in Infinitum, *huru mycket gement kan finnas i* detta goda, *och huru mycket gott kan finnas i* detta gemena?

III. Fånar. Desse kunna aldrig beskrivas klarare, än så: *Fånar äro Fånar*. Men huru desse kunnat komma att få en *TON i världen*, det är litet svårare att uttyda. Dock är jag, Mine Läsare, så lycklig att kunna hava den äran att säga er denna hemlighet.

Det gick nämligen så till – att denne TON gavs först av de *förnäme* fånar: och ehuru han strax fanns ihålig och tom, var han dock stor, och imponerade mycket för det rika och präktiga Instrumentets skull. Därpå antogs och upprepades han snart av alla mindre *förnämheter*, ända ned till den minsta. Så att man nu med visshet kan säga, att Fånarnes TON i alla Länder, härrör från alla de *förnäme* i högsta rangen, från alla de förnäme av präster, lärde och ämbetsmän, från alla de förnäme borgare, från alla de förnäme bönder, från alla de förnäme stackare – som, i alla tider, utan vett, Tonat över ämnen.

Nu, lät oss se detta nya Släktes lynne.

En FÅNE – förargar sig så över all klar och hög idé, all klar och hög förtjänst; som kalkonen över den röda färgen. Han kan för sitt liv inte tåla't!

Allt vad Fåne är, bär sig *förnämt till*. Han även tänker, och har sin princip. Ofta ler han, och säger tyst i sin själ: *Jag kan*. Där-

på lägger han till, med förvissad harm: *Skulle JAG inte kunna?* Jo. Jorden ser väl ut, som de förnäme Fånarne hade *kunnat!*

En äkta Fåne var Biskop Bonifacius med sin kära Påve Zacharias, som satte Vergilius i bann, för det han trodde Antipoder. Gamla världens 30,000 Gudar, otaliga Religioner, Mysterier, är allt Fånars skapelse. Ifrån Sokrates till Rousseau – förföljdes, fängslades, landförvistes, brändes de Vise och de store Snillen, endast av *Fånar*, på andre lärdare Fånars rop.

Någon gång skriva sig Fånarne, liksom klokt folk: Pro sensu communi. Men de kännas därpå, att såsom deras Fäder trodde var man av stort snille vara en *Trollkarl* som hade kompakt med fan, så tro desse var man av stort snille vara *Galen*. Det är naturligt, att bland Fånar är högsta fånigheten Vishet.

Men ingenting i världen är roligare, än när en Fåne gör sig *slug!*

»KRIG, säger han, är *nyttigt: ty*, och här viskar han leende av höghet att kunna säga ett sådant mysterium, ty det är en *Åderlåtning:* Och sedan är det stort, ser ni, att förstöra«?

»FOLKET, ropar han ibland något sticken, *vad är det där Folket för slag, som ivras så mycket om? Folket är ju detsamma som Pack*«? Därföre räknar han Rikens Ordning så här, i tre grader: de Förnäme, Folket, och Fänaden.

YPPIGHETEN prisar han dock högre, än både Krig och Förnämhet. *»Huru många, skriker han, huru många föder icke Yppigheten«?*

Och när härvid en vettig karl faller in något uppeldad av harm:

»Huru många föder icke Ljuga och Stjäla? Utan laster och missgärningar, förföll ju straxt hela det ståtliga Domare- och Polis-Verket i alla Riken? YPPIGHETEN föder många: men *Vi* föde Yppigheten, med vår must och blod, tills vi stupe av vanmakt. Och ert sluga KRIG, herre, det är en *Åderlåtning*, på vilken ni gippar efter andan, trånfebrar i många år, tills ni dör

som en narr på konsten, om *par miracle* någon vis och stor man ej kan frälsa er: Krigs *storhet* i förstöra är en Fånes dikt, ty *större* förödelse än en hel *Armé av hjältar*, gör en här av Egyptiska möss, eller annan Ohyra, som slår ned på ett Land. Men FOLKET som ni kallar Pack, är just den sanna stora Mänsklighet, som i sin svaghet födde *er* och allt vad som är högre än ni, och som i denna stund närer eder alla, OM I ären duglöse, så, som en fattig Bonde närer lössen på sitt huvud«!

När, säger jag, en vettig karl något uppeldad av harm faller in med all denna sanning – så stöter Fånen på den som sitter honom närmast, och viskar: »det är en *lärd* karl (ty geni tar han för svartkonst, eller galenskap) det är en *lärd* karl; men han *Tänker* för mycket«!

Var *ny* tanke, var *fri* tanke, var *hög* och dristig tanke, ja nästan var tanke, stöter en Fåne. Ty han dömer allt efter Minnet och den brukliga smaken. Smaken? ja det glömde jag att säga: han tycker oändeligen mera om SMAKEN, än om FÖRSTÅNDET.

Också bryr han sig mycket med vackra Konster. Men det gudomliga SANNA, som gör all ren och hög skönhet – det är honom så *obegripeligt*, som alla de 7 djuren tillhopa vid Guds tron i uppenbarelseboken, på vilka han annars djupt studerar.

Ni kan av detta se, vad Fånarnes Ton är för en märkelig *Oton*, fastän i moll; och vilken helvetes KONSERT, ihop med Rytarnes vrålande, och Grinarnes gnäll, denne Oton måste göra, *av FÖRSMÄDELSE* i världen.

* * *

Och DESSE äro nu mänskliga Samlevnadens bestar, så kallade för deras *Oskäligbets* skuld: vilka jag, såsom Adam, nämnt efter deras natur, och såsom Linné karakteriserat, icke efter färg och ovissa lynnen, utan efter deras ädlaste delar. Men

såsom moraliske bestar, skiljer sig deras okynne så: *Rytaren* slukar med hull och hår, *Grinaren* sargar och sliter, *Fånen* bara glafsar – förutan när han förivras och rätt blir arg, då *Bålet och evig fördömelse* icke äro honom nog; såsom man ser av för detta Fånarnes Konung Påven, av Spaniens Autos da Fé, av Korståg-gen; ja, man kan vara viss på, att det var, icke Rytarne och icke Grinarne, som bägge *urskilja* sitt rov, utan Fånarne som korsfäste Kristum, ty där står: *de veta icke vad de göra*. En anmärkning som jag här gör, MINE LÄSARE, på det I icke måtten le åt all denna Fasa, liksom vore det enda onda uti bestarne Ohyggligheten av deras läte i samhällen. Nej, tvärtom: de äro verkelige vildbestar: och var käck karl bör rösta för ett allmänneligt *Skall* efter dem. För vilken jakt jag ambitionerar att vara en Nimrod, eller, om ingen vill följa mig, helt ensam desse monstrers Herkules.

Imellertid, för att hämma den synbara starka bestifikation, som i ett vanvettigt *Smädande*, dagligen sprider sig i hela Samlevnaden – skall jag giva, emot de tre arter av *Oskäligbet* och vildhet, vilka vi ovan sett, tre Lagar av den högsta enfaldighet och klarhet.

1. Om en Autor vore så säkert en gud, som han är säkert en människa; så borde han, i likhet av dessa gamla ord »Varde ljus, och det vart ljus« skriva emot alle RYTARE, blott och bart, denna lag: *Vet hut*, ty verkan därav skulle genast vara: *Och man visste hut*.

Men nu blott en människa, kan han hava endast Mänsklighetens styrka. Han kan se desse Rytares *oskäliga vildhet* med en hög, ren, levande harm. Han kan skriva denna lag:

RYTA kan en best, *SKRIA kan en åsna*, *RÅMA kan fånaden*.

Det vill säga: att allt det väder, som kan komma ur det största vilddjursgap, *bevisar* intet mer, än att det var ett fanders stort gap, varutur det kom.

Det är obegripeligt, huru, då en Rytare är det yttersta av mänsklig råhet, så, att man gärna kunde slå järn över nosen på honom och sälja honom till en Savoyard, och så, att en verkelig Huron är i vett och seder en halvgud emot honom, huru, säger jag, han kan, i en *mänsklig* Samlevnad, icke allena tålas, utan även *tros* av ett väldigt antal.

Så förfäad kan då en *människa* bliva, att hon icke känner mera någon enda lag av vett, av ära; utan bara ryter, utan bara råmar!

»Han är galen! Han är gudomlig«! Finner ni det minsta mer, i det ena, eller i det andra, än en – mun full luft?

Det mest rytande tadel, det mest rytande beröm: *han for till helvete! han for till himla!* dessa stridiga rop – vad visa de er annat, än två styva nöt, som bufflas för ro skuld, under det de vänta på klaven om halsen?

Vad kan ej den ryta fram – som är alla sakers, icke anklagare, icke domare, utan genast *bödel?* som därföre har sitt liv, sin lust i *Tillvitelser*, mörka som avgrunden; på vilka ofta är omöjligt att hava minsta *bevis;* och åt vilka man kan tänka sig, huru Belzebub, där nedre, med ett löje, liksom en strimma i natten, nickar av välbehag.

Huru djup måste icke dens egna *ärelöshet* vara, som kan göra sig en lek av att störta andras ära! ja, som i sin fräckhets säkra höghet, kan skratta åt *Rimlighet*, *Skäl*, *Bevis!*

Men att en dum, en fräck lögn, oaktat all dess högsta dumhet och fräckhet, kan i alla SAMKVÄM tålas, kan *tros*, kan *upprepas* och spridas – det, Mine Läsare, visar Oss endast, att stora Hopar av människor finnas, för vilka Naturen icke stiftat någon högre lag, än denna enkla: *När* ett *nöt råmar, så råmar all fänaden*.

Vilken idé, som kan lämpas på allt förgudat vanvett i Religion och Politik, är på det riktigaste tagen ur naturen. Ofta då ni hör stora drifter av verkelig Fänad som båldast råma, så får ni ej annat skäl, än detta: *Ty den där kladdige stuten råmade först.*

2. Emedan en GRINARE är det mest falska och osäkra av allt falskt och osäkert under Solen; så har jag ock, emot dess konstiga arghet, varit nödgad att utfinna en *Lag*, lika evig och grundfast som själva Förnuftet, lika klar med Verkeligheten, lika vidsträckt med Naturen, och som gäller med samma Oföränderliga stränghet ned från djupaste avgrund upp till högsta himmelen. Vilken lag lyder så:

DETTA är DETTA.

Såsom allt Grineris väsende består däri att se *bredevid*, *inunder*, *uppöver*, *bortom:* så behöves en sådan förfärlig stöt av nödvändighet, en sådan båld röst av Förnuftet, för att hämma dess vilda språng och irringar.

Om man ville uttrycka denna allvarsamma Lag på ett mera grinande sätt, för att därigenom göra den mera naturlig för alle Grinare; så kan det ske så här: »*VAR SAK FÖR SIG*, *min lille Herre! VAR SAK FÖR SIG*, *min lilla Fru!*«

Ty är det ej, i detta nuvarande alltings Förgrinande, är det ej, MINE LÄSARE, likaså harmligt som undransvärt, att man ej kan *berömma* en sak om aldrig så uppenbart god, eller *lasta* en sak om aldrig så uppenbart ond – att icke straxt en liten sieur eller dame är färdig att *Grina till* ett Om, ett Men, ett bredvid, ett inunder, ett uppöver, ett bortom, ett litet kvickt och klyftigt *annat*, än *den saken*, varom talas? Och detta för den lilla söta och gemena förnöjelse, att med lögn kunna förnedra, och med lögn kunna upphöja, allt vad man behagar?

Således har jag aldrig i mitt liv fått berömma KARL den Tolfte för att vara en hjälte, en halvgud i själens kraft och höghet – utan att straxt den lumpnaste som hört det *grinat till*, styggt som en Blaren, emot hans ära, tills han hunnit komma fram med sina inkast av all slags skevhet: »*Men* – han anlade ingen enda fabrik för Nattmössor: *Men* – han, han tänkte ej som Kungen… i min hjärne: *Men* – han handlade ej som i vår

tid, ej som i andra tider: »*Men* – han var (tänkte jag, och log) så uppenbart Karl XII helt rent, som *ni* är en Grinare, en äkta *Blaren* i förstånd och ärlighet«.

På detta sätt rasar man grinande fort i oändlig förskevning, med inkast, som gå ut på detta: SOKRATES och SENECA kände illa Katekesen! CATO bar sig icke åt som salig moster! BRUTERNE voro icke så söte som småsikterare, CROMWELL och HERKULES icke som en symamsell!

I Vitterheten – är allting så förgrinat, att ni där knappast vet, om SHAKESPEAR och MILTON äro Gudar, eller fånar: om HOMERUS är en hjälte, eller en käring: om OSSIANS sångar äro en slagdänga, eller det sublimaste av mänskligt snille.

Genom Grinares fräcka konst – är ingen man i Världen så stor, som icke blivit förnedrad till en tossa; och ingen tossa så liten och grå, som icke blivit klädd i solens glans och upphöjd till en gud.

Genom denna fräcka konst – kunne Vi alle, när som helst, grina upp emot himmelen i trots av den ädlaste *Förtjänst;* och grina ned i stoftet för den lumpnaste *Titel*. Ja, Vi have, genom en lång vane, våra ansiktes-muskler så ställda till *Grins*, att Vi åt vilken som kommer, kunne i samma ögnablick grina en kompliment, eller en smädelse, det är, en lögn *för*, eller en lögn *emot*.

MINE LÄSARE! Lät oss därföre flitigt upprepa vår klara, stora Lag:

»Man *berömmer*, icke det lastvärda, utan det *berömliga*, i allting. Man kallar en man stor, icke för det varuti han är liten, utan för det varuti han är *stor*. Man prisar i en handling, icke *felet*, utan *förtjänsten:* Och tvärtom. Så i allting. *»Hon är vacker«:* icke för den lilla *fulhetens* skull ni behagar grina fram med, utan för allt sitt *vackras* skull. *»Han är god, vis, stor och ädel«:* icke i hänseende till de däremot stridande irringar ni hos ho-

nom kan finna, utan i hänseende till hans uppenbara handlingar, ådagalagde fakta, av godhet, av vishet, av stort och ädelt Sinne.

Med ett ord, lät Oss – *rent skilja alla saker;* och sedan förena oss i denna röst emot alle Grinare och Grinarinnor:

»Min Herre! Min Fru! *En sådan sak, är en sådan sak. Faktum är Faktum. DETTA är DETTA.*

3. För FÅNAR skrivas inga Lagar. *De* – måste föras genom vanan och exemplet av *andras* Vett.

Dock kunde man för dem jollra så här:

.... Krukan, själva KRUKAN, har hon icke sin *ton?* Men vad bevisar den, annat än att själva krukan har *sin ton?* Om man nu satte fram en kruka vida mera *stor* och rar: kunde den giva er mer, än en *större* krukas *större* ton? Åter, om man gjorde rönet med en icke allenast stor, utan högst dyrbar kruka, förgylld, emajlerad, blomstersirad, med dråplige mästerstycken till grepar, ja, om man kallade henne Riks-Kruka, och om man skrev på henne den Ofantligaste Titel i Asiatisk stil, såsom *»Den Firmamentaliska alla Krukors Kruka«:* säg mig, skulle en sådan Krukas Ton ändå vara mera, än en krukas ton?

Det kunde kanske hända, att en Fåne härav skulle märka, att allt vad man säger utan vett och skäl är – fånigt.

* *

Men, det är nog. Jag har visat allt det lumpna, allt det lågt löjeliga, som är i FÖRSMÄDELSEN.

Om vi, Mine Läsare, tro, att någon höghet tillhör Människan; att det sanna, det ädla, ända till en viss gudomlighet, är vår lott – så besinnom att i all Försmädelse, i allt Omdöme utan *skäl*, utan *bevis*, röjer sig – ett bovaktigt lynne, ett falskt vittnande, en *leende oärlighet*, en låg själs fräckhet. Beslutom, att i en Oss mera värdig, i en rätt *mänsklig*, Sinneshöghet – *Taga var sak för vad den är: döma allt efter sin art och sin*

grad: och rättvist minnas, att ingenting göres för sina fels, utan för sitt värdes skuld.

Under denna sista Lags beskydd flyr jag – och *slutar* min KRITIK över KRITIKER, glad, om jag därmed kunnat giva det minsta utkast till en *LAGSTIFTNING i Snillets värld*.

---

* * * Jag förklarar heligt, att jag knappast känner en *enda* av de *personer*, som jag här försvarat. Men, *RÄTTVISAN känner alla*.

Om STILEN, i sista stycket av detta arbete, vädjar jag till de *små Förklaringar*, som sluta Andra Delen.

STILENS rätta höghet är att göra en sak livlig och *levande:* det är, att visa det sköna i all sin skönhet, det stygga i all sin styggelse.

Man målar icke det fula vackert. Man målar icke Fan – i morgonrodnans guld, i solens glans, i himmelens Azur: likså litet som en so i rosenrött.

Därföre finner man ock en Målare, som är stor i Kolorit, lika stor i sina *mörka* färgor, som i sina ljusa färgor, Kännare säga: det är *samma pensel*.

STILENS frihet är densamma som SNILLETS. Denna fria Stil bör gå lika långt med *Sanningen:* det är, den bör vara så skön som allt det sköna, så förfärlig som allt det förfärliga: den bör gå så djupt, så högt, så vitt, som tingen: och ej hava ett *mindre mått*, än NATUREN.

OM KVINNOKÖNETS NATURLIGA HÖGHET.

TRÄLDOM är förbjuden i Sverige.
Ärlig Svensk. pag. 1060.

FÖRSTA KAPITLET.

Av det mest vanliga i världen är Karlarnes stolthet i hänseende till Kvinnor: vilken stolthet visar sig, när det är illa, i ett slags vilt, och när det är väl, i ett slags milt, Förakt: sådant som man känner för barn, och för allt det, vars svaghet är alltför långt inunder ens höghet.

Detta är så visst, att även karlarnes mest ömma dyrkan för kvinnorna, till slut icke finnes vara annat, än en Konst, en söt list av deras Begärelse.

Jag själv kände detta milda och smickrande förakt, med en så alldeles turkisk inbillning, att jag jämförde kvinnorna med var och en annan liten vällustig och lysande Egendom: då däremot en MAN betydde för mig en halvgud, eller, i en enda tanke, allt sant och stort.

Men det hände en vacker dag, att jag läste i en bok, vad jag väl hundrade gånger läst förut, om Döttrars uppfostran »huru de icke nog tidigt kunna bildas till den laggranna dygd som *tillhör en Kvinna* i världen.«

Vad? tänkte jag: de måste väl FÖRST anses som Människor, INNAN de anses som Kvinnor?

Och denne ende tanken – att denna skönaste hälften av *för-*

ståndiga varelser på jorden äro FÖRST Människor, DÄRNÄST Kvinnor: och icke, såsom man alltid ansett dem, FÖRST Kvinnor, DÄRNÄST Människor – denne ende tanken nedslog min turkiska inbillnings höghet, och i ett ögnablick lärde mig att rätt se den ovärdiga HALVMÄNSKLIGHET, varuti karlarnes dumma vildhet nästan alltid dristat hålla Kvinnorna.

Men, tänkte jag tillika, vad ömt och ädelt, vad välgörande Sanning, vad gudomligt Snille, hava icke varit hållna i samma mörker och förtryck: då vilddjurs Styrka och vilddjurs List varit nästan den enda LAG på Jorden, under Karlarnes långvariga och vettlösa välde?

Man bör därföre icke undra, att desse samme karlarne, vars högsta Oskicklighet både att Tänka och att Styra sig själva är av Världens Historia så klar, att de, med sina hårda senor och sitt ynkeliga vett, icke sett hos Kvinnorna något mera Stort än Kjortlarne; icke märkt, att den ädla varelse som hette HON, allraförst hette MÄNNISKA; och icke förstått, att den lilla *olikheten* av kön var en blott skugga emot den stora LIKHETEN av Förstånd och Hjärta, det är, av Mänsklig Dygd och Värdighet.

Karlarne, som äro och alltid varit, icke Jordens Herrar, utan med den löjligaste låghet *varannans Slavar*, hava likväl, kanske av den mesaktighet som hemligen åtföljer Övermodet icke vågat följa det riktiga Förnuft, att sätta däremot sin egen höghet i det som åtskiljer *deras* Kön. Varigenom vi, till evigt åtlöje, skulle hava fått en höghet, som både riktigt svarade emot den av dem nådigst förordnade Kjortelträldom, och som fullkomligen anstod deras myndigt oförståndiga släkte, nämligen, just efter bokstaven, ett Byxmajestät.

Det är alltför klart, att samma fånighet eller skamlöshet som det vore att betrakta en karl blott i egenskap av en HAN; samma fånighet eller skamlöshet är det ock att betrakta en Kvinna blott i egenskap av en HON. Då likväl en KVINNA, enligt Naturens gudomliga Ordning, är:

I. En *Förståndig Varelse:* med all en sådan varelses rättighet och höghet.
II. En *Människa:* med all en Människas rättighet och höghet.
III. En *Medborgare:* med all en Medborgares rättighet och höghet.
IV. En *Vän:* för alla sina Vänner.
V. En *Släkting:* för alla sina Släktingar.
VI. En *Husmoder:* för hela sitt Hushåll.
VII. Och änteligen allrasist en *Hon*, en Älskarinna för en viss lycklig karl, eller om ni hellre vill, en Hustru.

Av vilken stora och sanna Ordning man ser, vad för ett ynkeligt Oförstånd som är i karlarnes ovärdiga sätt att betrakta Kvinnorna endast såsom *Honnor*, det är, endast såsom kvinnor: då härav är klart, att Kvinnorna med alldeles samma Skäl kunde betrakta den andra hälften av MÄNNISKORNA, det är, alla karlar, endast såsom *Hannar:* vilket också riktigt Amasonerna fordom gjorde.

Men jag vågar be alla ädla och vettiga Kvinnor att förlåta denna vildhet hos karlarne: emedan man heligt kan försäkra, att de hava allt för litet Förstånd att i ett så högt ämne kunna mena något ont: utan allt måste förklaras av denna vettlöshet så gammal som världen, genom vilken de dömt lika blint om *allt* annat, som rörer Mänsklig Rätt och Mänskligt Värde.

Således fundera desse sluge barbarer så här om en Kung: Han är I. Kung, II. *Min Allernådigste Herre och Befordrare*, III. *Medborgare*, IV. *Människa*, V. *Förståndig Varelse*. Ehuru det är klart, att detta är ingenting mindre än att vända upp och ner på Naturens heliga Ordning, på Naturens sanna Värde och Höghet: ty konungsligt majestät består endast däruti att vara I. *mest Förståndig Varelse*, II. *mest Människa*, III. *mest Medborgare*. Även så döma de ett Barn, en Tjänare, en Bonde, en Fattig: och sät-

ta alltid det sist, som är det ädlaste och högsta. Varigenom de evigt kunna bibehålla ibland sig allt det ynkeliga förnäma Käringskrock som gör dem till varannans slavar, och allt det ynkeliga låga Övermod som gör dem till varannans tyranner.

Men detta är naturligt, Mina Läsarinnor. I Bören veta, att Karlarne hava så förträffeliga Ögon, att de alltid se det *först*, som är för Näsan på dem: men hava tillika så slätt Förstånd, att de sällan se längre. Och därföre, då man beundrar Karlarnes skarpsinnighet, varigenom de redan för 6000 år sedan utgrundat att Kvinnorna äro Honor, det vill säga, äro *Kvinnor;* så bör man ock av mildhet förlåta dem, att de, efter 6000 års försök att tänka, ännu icke kunnat finna, att Kvinnorna, med *likaså fullkomlig Rätt som De*, äro MÄNNISKOR.

Anm. HALVMÄNNISKA kallar jag den, vars Mänskliga Rätt och Höghet, genom något slags tyranni, sättes ned inunder *en annan mindre och sämre egenskap*, så att han icke allenast till *hälften* utan ofta mycket mer, anses allmänt för något annat, än MÄNNISKOR. Såsom att anses mera för kvinna, barn, tjänare, bonde, kavaljer, herre, prins, än MÄNNISKA.

ANDRA KAPITLET.

Men, ropar man, Då ni på detta sätt, vill upphöja *Kvinnorna* till samma allmänna och fullkomliga *Människo-Rätt*, som den Karlarne yrka; så bör ni ock tillika upphöja dem över all sin SVAGHET till samma Styrka att fullgöra alla stora Plikter.

Himmelens Gud! om SVAGHET våga Karlarne tala: de, som i dessa mörka och blodiga 6000 år, på vilka de haft Jordens välde, styrt sig själva och allt med en så ryslig och galen förvirring, att om de hade tagit alla sina rådslag utur ett Lotteri

enkom ställt an av Lucifer, så hade dock aldrig något kunnat utfinnas med *mindre Vett*, eller verkställas med *mera Grymhet*, eller åtföljas av en mer *ynkeligt narraktig* Pomp och Ståt, än deras hela fåniga regering.

Man behöver endast tänka på Världens Historia: endast tänka på, att all Jordens ofanteliga Dårskap ju är Karlars verk: och att än i Dag det verkeligen Kloka i världen förhåller sig till det verkeligen Galna, som ett till tusende.

Således kan jag, enligt detta stora sextusendåriga Bevis, icke ens tänka mig en *Oskickligbet* att styra sig själv och andra, det är, jag kan icke ens tänka mig en SVAGHET mera ynkelig och likväl mera uppenbar, än just Karlarnes. Helst när det tillägges: att dels de mest löjliga, dels de mest blodiga av deras galenskaper, hava de ställt än *just på en vink av Kvinnor*, vilka de själve, först genom sin vishet fött upp till galningar, och sedan tillbett.

Så att *här* synes Karlarnes sak vara på en gång och för evigt tappad.

»Men – säga De, och taga en mera söt min: Vi have ju dock alltid varit *Jordens Herrar?* Kvinnokönet har ju i alla tider måst erkänna vår övermakt? Och det som *alltid* skett, det anses vara Naturens Lag.«

Nej, gode herrar. Sanningen, Snillet och Dygderna; Mänskligheten själv, och dess ljuva och heliga Lagar; Sällheten, med alla rena och naturliga Nöjen – hava ännu långt hårdare varit av eder kuvade, än Kvinnorna. Bevisar detta alla dessa gudomliga tings *Svaghet*, eller att de av eder varit kuvade *med rätt?* Nej: det bevisar endast den Vilddjurs-Styrka i Senor, den hårdhet i Sinne, den grymma förmåga att emotstå allt rätt och gudomligt, vilken ständigt utmärkt eder i Världens Historia. Och därnäst röjer själva denna Historia, till eder blygd, att icke ens detta låga välde, rätt att tala, tillhört eder: Ty allraförst voro Vilddjuren *Jordens Herrar*, genom en Styrka större än

eder och likaså ädel: och alltsedan hava, icke I, utan Bedragare i Guds Namn, och Tyranner med eld och svärd, och alla blodiga och galna Laster, och med ett Ord, dessa urgamla Potentater *Dumheten* och *Lögnen*, varit Jordens sanne Herrar: och I själve haven varit endast låge Slavar med monarkers högfärd.

Så att edert Skryt att alltid hava kuvat KVINNORNA, är just det skryt att alltid hava kuvat Billigheten och Ömheten och Snillet och Skönheten och all gudomlig Sanning på jorden.

* * *

Ändå försöka Karlarne sin sextusenåriga Oskicklighet att Tänka; och ropa alltjämt om SVAGHET hos Kvinnorna. Ty tron icke, Mina Läsarinnor, att desse högfärdige barbarer någonsin kunna förnimma, att det, som alltid var tryckt och kuvat, det har ock aldrig kunnat hinna upp till sin rätta Styrka och Storhet. Folk av snille och upplysning, gode Män och Patrioter, arbetande Hopen, själva Nationerna, med ett ord, allt det som är mest rätt och stort, vad märkelig *Styrka* har väl allt detta ännu i Dag? Och dock har man av de skönaste Exempel sett, att i dessa ännu kuvade väsender är en tyst gudomlig KRAFT, som de redlige hoppas skall engång bryta fram, och uppstiga till att välsigna Jorden. Därföre, såsom man av ett enda snilles, av en enda stor mans, välgörande makt, slutar till vad snillen och store män kunna göra; så bör man ock, av de undransvärda förträffligheter, både Förståndets och Hjärtats, som man sett hos KVINNOR oaktat deras få tillfällen att lysa i Världen, sluta till vad de *kunna* vara, när de en gång rätt lära känna sin *naturliga höghet*, som är grundad i deras mera ömma och livliga Mänsklighet. Jag vill icke tala om alla dessa stora Drottningar, alla dessa hjältinnor, Statskloka och Snillen, av deras kön: ty därom står i andra böcker nog. Jag vill icke heller tala om alla dessa ömma och höga Dygder, som de, med en nästan gudomlig sinnesstyrka, likaså dagligen som tacklöst,

fullgöra i det enskilda livet: ty detta känner var och en upplyst. Men jag vill endast nämna den enda vår KRISTINA: som var stor nog att leende kasta bort en KRONA, för vilken ståtliga leksak de störste Karlar i världen gjort så många tusende blodiga dårskaper: som förstod att med en vink samla omkring sin Person alla Världens då lysande snillen, vilket i alla tider ingen kunglig Karl haft vett att göra: och som, i det Hon har skrivit, visar ett så äkta stort Förstånd, att man icke har sett ett större.

Men, vad kan man vänta av desse Karlarnes vett: Då de, med all sin trotsighet, nästan aldrig kunnat upplyfta sig till ens en tanke om det som är *högre* STYRKA. Att en Väderkvarn i full gång är *stark*, det märka de: men Luftens styrka, som driver den, det är redan något höglärt för dem. Att Brunkeberg är starkt, det kunna de ge sig Sjutusand på: men Eterns eller Ljusets nästan oändeliga makt på hela Naturen, det är intet för dem. Att styrka i senor är *Styrka*, det är det allraförsta och klaraste av allt vad de veta och rätta principen i hela deras Vishet: men att *Sanningens* makt, vars minsta vink gör revolutioner och omskapar Tiderna; att Skönhetens makt, för vilken alle hjältar fallit; att *Välgörandets* makt, som aldrig något levande väsende emotstår – är en oändeligt *högre* STYRKA, det är för dem en nyhet. Men denna Styrka är Guds, och Snillets, och *Kvinnornas*. Varföre ock Kvinno-Styrkan liknar mera en Ängels, vilket väsende man vet är så långt *mäktigare* än vi, som det är högre: då Karl-Styrkan liknar mera ett Vilddjurs, vars våld förskräcker och nedslår. Alldeles så, som man om Våren ser, att en enda grad av Solens ljus och värma, verkar mäktigare på hela Naturen, än tusende Åskor.

Dock måste jag medgiva till Karlarnes ära så mycket, att de alltid med en undransvärd Kraft emotstått Förståndet, Dygden, och Skönheten; och att denna höga KVINNO-STYRKAN ännu icke mäktat vinna mera på dem, än vad det, som de själve hava ömt och högt, har kunnat vinna på Djuren; det är, icke

stort mera, än det av *konst* och *Söthet*, av *snille* och *smak*, vartill de själve bragt Papegojan, Apan och Björnen.

Skall jag säga sanningen rent ut?

Då man betraktar, att just i den mån som en karl *förädlas*, liknar han, i mildhet av seder och väsende, en Kvinna, såsom man ser hos alla Karlar av själ och känsla (hommes de Sentiment), och tvärtom att just i den mån en Kvinna *försämras*, börjar hon, i all slags Osed, likna en Karl; ja, då man ser den fullkomliga likhet i ömhet och livlighet som är imellan Kvinnor och alla sanna Snillen, det vill säga, de höga människor som genom sitt Förstånd eller sin Dygd äro allas Välgörare: Så är det omöjeligt att icke tillägga KVINNORNA just denna samma *naturliga höghet* över Karlarne, som desse alltid tilltrott sig äga över Kvinnorna. Varigenom Förståndets Ordning i världen måste upprättas på detta sätt: NATUREN, *Snillen*, KVINNOR, *Karlar*, *Djuren*.

Anm. Och härmed har jag den äran att sluta mitt Andra Kapitel. Det TREDJE återstår, som skall visa, HURU Jordens välde av Kvinnornas Ömhet och Skönhet bör vinnas?

ÖDMJUKHET och STOLTHET.

Ödmjukheten är icke ett entusiastiskt bortdöende från sig Själv och sin egna Varelse, icke en fanatisk erkänsla av sin Ovärdighet, sitt Intet; icke en Kristelig vardags-låt att man är en Syndare. Ödmjukheten är ett tydligt begrepp, en levande känsla av det rum man har i Naturen, och bland människor. Män av ett högt moraliskt Förstånd, av en verkelig förtjänst, äro således de ende, som rätt känna Ödmjukheten. (Barn och Okunnige se i Naturen icke annat än sig Själve). – Den sanna Ödmjuke är den Visaste och Ädlaste Varelse, som bland människor kan tänkas. Han försakar icke, feg och dåre, sig själv och sina naturliga rättigheter; han förnekar icke heller sin förtjänst. Hans Anda, Själ äger ljus, styrka och stolthet. Men ock tillägger han sig ingen diktad Ära; men ock kan han förlåta och uppoffra.

Ödmjukheten emot andra Människor (jag talar icke om detta löjeliga krypande för Övermän); det man kallar *Modesti* är hos en Man av moraliskt Vett, som redan känner och har bestämt sitt rätta värde, (okunniga och fega Själar kunna icke vara ödmjuka; Dårar skatta sig mer än de äro, Trälar mindre) en fin politik att dölja sin Förtjänst och sätta sig under andra för att därigenom vinna deras egenkärlek. Denna Ödmjukheten är alltid en vanheder för dem som fordra den eller behöva den för sin tillfridsställelse. Män av verkelig förtjänst sinsemellan veta icke av den. Små och medelmåttiga Karaktärer däremot hava i själva sin litenhet skäl, varföre de icke våga säga: Så mycket har jag rättighet till, och icke mer och icke mindre, de förarga sig över en ädel Tillit till sig själv över Sanning och Rättvisa. De behöva en politess och en ödmjukhet (fina lögner) som upplyfta dem. –

När en Man av Förnuft och Rättsinnighet kallar någon ting *görligt*, så är det ej av högmod utan därföre, att han ser i Tingens ställning en grund därföre. Se vad som *kan* göras och intet göras – är samma Själens kraft, klarhet, höjd, som att se allt annat i Naturen.

*

Ingen större Sanning sades, som ej började att heta Orimlig: ingen större gärning gjordes, som ej började att heta Omöjlig.

*

Det är naturligt.

Människohopen känner blott sin svaghet: men hjälten endast sin styrka.* Columbus: Karl XII: Luther: Gustav I: Alle Vise av första Klassen.

Var är den *Kraft*, genom vilken detta skall göras? fråga alle – och ingen känner den hos sig. Men *En* har, känner den, och *gör*.

Huru skall det ske? fråga alle, och se ingen dag. Men *En* ser det, och öppnar dagen.

*

Glädjen att känna vad man *kan*, är livets första sällhet. All tröst, allt hopp, all verksamhet grundar sig därpå.

Därföre är var dödelig så svartsjuk därom. Det är sant: Ingen kan det förträffeliga, utan den förträffelige. Men här *givas* sådane?

*

Verkan av en Sanning, med eld och styrka lärd, är nästan gudomlig: alla världens åldrar bevisa den: jag känner den med var rad jag läser. – Ty Sanning är Naturen, och den verkar allt.

*

En Vis, en hjälte, en Förtjänt, kan göra allt vad en Vis, en hjälte, en Förtjänt *gjort*.

*

Det samma höga förstånd, som ser vad man kan, ser vad man, *icke kan*. Och den mäktige i Själens krafter är på en gång stark och ödmjuk.

*

Kallad är var dödelig till ett Stort, men Konungarne äro Krönte till det Stora.

*

Stort göres med *Allvar*. – Den lösa mångkunnigheten och de gycklande Gracerna må andre söka, men
Jag äger endast *min själ* och den *död* jag behagar söka.

* *

Dock detta se ej *De*, som efter de kunna ingen ting RÄTT FORDRA, kunna ingen ting RÄTT FÖRLÅTA.

KARAKTÄR.

Jag hade blott en stor oföränderlig tanke i livet: *»Att Förklara hela Naturen, och Reformera hela Världen.«*

Allt vad jag tänkte och gjorde var till detta Mål.

Jag ville upprätta allt *Sant och Stort*. All min äregirighet var varken mer eller mindre.

Jag var antingen den störste, eller den högmodigaste av alla dödeliga.

– när jag skrivit de 5 första raderna av *Passionerna*, sade jag till mig själv: *så gott som något Poem i Världen!* och tänkte på Plato, Lucretius, Pope (vid 20 år).

– när jag skrev *la Majesté de la Vérité*, kysste jag nästan var sida i en gudomlig rörelse av förundran (vid 30 år). Kap. 2 och 3 tillbad jag, med tårar av innerligt behag.

Jag Trodde mina Blad hava: Vé-rité, energi, simplicité, grandeur, brillant, sublimité, – le divin! – som jag påskrev dem.

– jag var alltid, men då just besynnerligen, rädd om mitt liv, glad! att vara trygg hemma, för den höga charm, den heliga vikt, jag tyckte mitt liv hava för Världen.

Så förunderlig fann jag min själs känsla och *Sagacité* – att en gnista gav mig elden av det största Företagande: och ett ord – ljuset av den största Sanning.

Finna och Omskapa allt, var mig en naturlig tanke. Jag var så säker på att *finna* allt – att jag trotsade med mina vänner på de största upptäckter, inom en viss given tid. Och utan all charlatanism: *naturlighet*. Ty Sanning, Sanning från Naturens eviga ljus till det minsta stoft – var min själs liv och glädje.

– jag, naturligen, ansåg mig för den förste av levande, ja! av dödelige som varit: jag studsade vid mångas förträfflighet, men såg snart att om de hade något drag av mera stort, voro de under i det *sanna*.

– jag tyckte mig likväl icke hava en gnista av högmod. Jag såg i hela naturen ingen förträfflighet, som jag icke erkände och tillbad. Jag var i min själ ödmjukare än den ödmjukaste. Jag kände det som en ny gudomlighet, att den rättvisa jag kunde göra åt alla, kunde ingen göra åt mig.

När jag trodde mig så hög, var det i ren utsikt av alla jordens storheter – så som jag ser kedjan från 1 till 1000:de.

Det var ock i Världen ingenting så högt, som jag icke kunde, med lätthet och lugn, förakta: Fåfäng Ära, Flärd, Nåd, Prakt, Rikedom – hot, död, lågor. Men min sats var dock motsatsen av Horatii nihil admirari: näml. *nihil spernere!*

– ingen beundrade mera djupt, mera häftigt, andras storhet, eller sin egen. Jag var i rörelse, i eld, för det minsta av sant eller skönt.

Jag ärade livligen mina ovänners charmer. Jag upplyftade gärna själva det falska, att det ej måtte lida en mörkning, ej någon strimma av ljus och skönt dö.

– Jag tillbad tusende gånger min egen själs omäteliga Ömhet, kraft, ljus och storhet.

Denna tillbedelse var det allrahelgaste av min lycksalighet. Och så trodde jag att var dödelig var en Gud, i sin natur.

Jag ville vara allt, för att upplyfta allt. Jag var känslofull, följde alla varelser med min själs ömhet, från glittrande gruset upp till solen, från färgdraget på en blomma in i Naturens djup av liv, från skuggan av mitt lilla träd ut till Världens Omätlighet.

Men, inom Mänskligheten – kände jag en Oförrätt mot en Svagare, som en *blixt*. Det var den enda av mina känslor, som kunde gå till ursinnigt. Helst om denna Oförrätt var en fri, *onödig* grymhet.

Jag var *barmhärtig* – som Gud. Alldeles utan undantag, och utan gräns.

Jag älskade, och i hela min själ följde: »Parcere subjectis et debellare superbos.«

Min häftighet mot andra var alltid – en livlig känsla av deras *lömska*, *hårda*, eller *lekande Orättfärdighet* – mot deras eget vett. – Ty man kunde säga mig den yttersta försmädelse, och jag log åt dess *uppriktighet*.

Redligheten gav, för mig, åt allt Värde.

Jag trodde mig skriva *Ädlast* i Världen.

Dock var min själs idé så högt över allt vad jag gjorde, att jag aldrig biföll *något* med ett fritt och fullt behag. Jag såg mina fel liksom man ser i solen, med en ängslig oändelig känslighet. Jag sade aldrig till *något* ett rent: *Väl!* fast jag alltid fann det, i sin plan, gudomligt.

Jag levde i Naturen, i *Universum* – så vant, så naturligt, som mitt i mitt hus. Det som hände längst bort i Asien, eller hade hänt äldst i hävderna – var som nära till mig.

Höghet och *Patos!* det var mitt liv! allt, allt, angick och rörde mig: Det lägsta hantverk, den minsta lantslöjd: För allt tog jag parti och eld: och suckade att jag ej kunde vara allt, för att hjälpa allt. Allt ville jag upplyfta, och bringa högre. Patos! av allt i Naturen: i synnerhet – som födes eller dör: av gryning och mörkning: av tändas och svinna: av ungdom och ålder: av Vårens milda sol och brodden: av Höstens matta glans och lövens fall, och sista blomster.

Höghet och Patos! trodde jag tecknade på mina Blad.

Jag älskade – *oändligt!*

Sanning och *Älska* – var min själs naturliga, dagliga element.

Jag blev verkligen riktigt *kär*, med längtan, med suckar efter – i allt vad som hade något ömt, högt och behagligt: en barnunge, en yngling, ett vackert ställe, allt. –

Le åt, eller skymfa en Tiggar-sång, var för min själ – gudlöst! Mig kunde den smälta till tårar. Och jag vet ännu ingen Musik i Världen – mig mera oändligt ljuv. Jag hade kunnat kyssa en tiggareflicka, för den rörelse hon gav mig.

De Olycklige, de lidande, voro mine helgon. Deras klagan,

om Själens, var Melodi. Jag kunde höra, trösta. – Men genom en obegripelig, allmännelig blyghet, gömde mina känslor.

Dock fördömde jag Eländet som ett *brott*. Just *av* innerlig och oändlig Ömhet.

Sanning! Sanning! var min Själs ljus, dag, liv, element. Av sky för hycklandet, för minsta sken och misstanke därav, gömde jag tusende gånger, och oftast, mina känslor – av ömhet, kärlek, all rörelse.

Jag talte med Alla, i alla grader, i alla toner, i alla ämnen.

Enfaldige Kristne, helst kvinnor, önskade mig Himmelens ljus. Jag gjorde en öm min, och teg. Jag läste med – deras böner, vördade deras andakt: Och var en Vän av allt och den minsta känsla i Naturen.

Därföre älskade jag var gudfruktig, om även så ringa: och tillbad i hela mitt liv de *höge i andakt*, (Mystici).

Hela Naturen, dess minsta och största, levde för min Själ.

Därav hela karaktären av min Filosofi: *Universalitet* och *enhet*, rikhet och harmoni, en gradation.

Jag hatade alla *Slag*, *opposita*, *undantag* – såsom litenhetens gränsor, fånighet, missvett.

Allt för mitt hjärta och mitt Förstånd var ett oändeligt stort och skönt, skiljeligt i grader, ej i Slag. Och som jag såg allt, så *kände* jag allt.

Universalitet och *enhet* är Guds karaktär, är Naturens, var min.

Därföre fann jag sällhet i allt, skönhet i allt, älskade allt, *ville allt*.

Det mest falska, den vanvettigaste Sekt – var jag i en glad och livlig nit att uppdriva till sin högsta glans:

1. Emedan det var dessa människors *Gudomliga;*
2. För att förstöra det med sanning och ära.

Så som en Storsinnig man lämnar sin rival alla fördelar och vinner.

All min *besynnerlighet* – av Stil, av tänkesätt, av uppförande i helt – var endast principen av det *mest sanna* och *det mest stora*.

Allmänna vanan av falskhet och litenhet kunde ej misstänka det!

Hela min ungdom var Natur, poesi, och känsla.

ÖVER: GIFTERMÅL.

Jag vill aldrig gifta mig, på det villkor att bli en släpare för en annans behov. Därföre aldrig utan med en fri, självständig Flicka, lossad från det låga vanliga, glad och som söker endast charm och sällhet.

Det högsta för ett Fruntimmer på jorden är: Kärlek; för en Karl: Ära. Men de förena sig bägge i Lycksalighet.

Kärlek är himmelens och jordens délice. – Hava en öm, ljuv, innerlig själ, att gråta ihop med, att le ihop med, att älska, njuta allt jordiskt med – det är nog, det är målet, det är vila av Sällhet.

I alla vanliga föreningar lider älskaren av den älskades eviga fördomar och behov. Kärleken dör. De sucka – och börja olyckan.

Men där tvenne fria vänner förena sig; där bägge fordra och ge; där man ej söker den lilla alldagliga kalla och komiska ståten, utan glädjen – där är allt löje.

De meste gifta sig med äkta ståndets ceremonier, ståt och tråkiga Komedi för världen – och ej med den älskade.

Visa mig en flicka av Natur och glädje, som blott söker förtjusning (och ej pedanteriets tråk) – visa mig en Eloise, en älskarinna – och vårt liv skall vara ett liv av lycksalighet.

En sådan vill jag bliva prins med, och tiggare med: taga alla öden, le i dem alla, evigt älska.

Det vill säga: jag älskar ej rätt en flicka, som ej skulle vilja fara med mig till världens ända: tigga med mig igenom alla länder, även så lätt som dela med mig all gudomlig ära och lycka.

ALLMÄN FYSIONOMIK ELLER BILDNINGSLÄRA

(CHARACTERISTICE UNIVERSALIS. – SIGNATURA RERUM).

* Vad allt *betyder?* är *Vår* Vishet. Vad allt *är?* GUDS.

* * Vad en Människa älskar uttrycker hans hela Kraft – – hans tycken äro livliga drag av hans Väsende – vad *han Vill är hans Mått*.

Inledning.

I.

Allt, även det *minsta* (en min, en färg, ett drag, en höjning eller sänkning, allt vad som skiljer och tecknar en yta) vilket Sinnet kan åtskilja, är *en Verkan av en Orsak*.

II.

Men det är omöjeligt att något skulle vara i en *Verkan* som icke är i dess *Orsak*.

* Ty varifrån skulle det komma? detta är därföre ett axiom, en Förnuftets grundlära, att Allt vad som är i *Verkan*, är i *Orsaken*.

III.

Därföre är, på ett Människoansikte eller någon dess del, eller på något ting i Världen, icke ett drag, icke den finaste åtskillnad – som ej är Verkat av sin Orsak; och *betecknar* den fullkomligt.

IV.

Men ett *naturligt* fysiskt *Yttre*, är Verkat av ett *naturligt Inre*. Den samma Kraft som danade ert hjärta, danade er nagel; och samma Natur gjorde er hjärne, och ert minsta hår.

Därföre bevisar detta Yttre det Inre: verkar sin orsak. Därföre gives en FYSIONOMIK, en Lära om det Yttres betydelse. – Vilket skulle bevisas.

Korollarium. Detta är slutsättet. Allt är en *Verkan* av sin orsak. Allt vad som är i en Verkan, är i *Orsaken*. Det yttre är en *Verkan* av det Inre: fysiskt och i en fri daning. (Således) Allt vad som är i det *Yttre*, (verkan) är i det *Inre* (Orsaken).

* Detta gäller likaså rent om *Konstens* daningar: efter *Observerad* Art av motsvarighet.

V.

Av denna grundlära följer: Att *Allt i Naturen betecknar*.

VI.

All Kunskap är Erfarenhet. Resten är Ord.

Ingen vet vad *form*, *mått*, *färg*, *linje* vill säga, förr än han sett det.

Därföre tages Fysionomiken *ur Naturen*, *genom* ögonen eller sinnet.

VII.

En *betydelse* som icke är *nödvändig* av Sakens kända natur, är en lös fantastisk mening, ovärdig människans Förstånd och Vetenskap.

* *

Allmän Lära.

VIII.

Första Lagen: (Figur).

En *rät* linje har mera styrka än en *Sned* | / : en jämnt flytande *Oval* mera än en *Vågig*) ⦅ ; ty delarne där vila på varannan, och den Kraft, som danat dem, har varit i sitt slag den *högsta*, eller *nog*.

Men nu känner Naturen icke mer än dessa Tvenne slag av linjer, (rät, och oval). Således är dess avsikt alltid att göra endera rent. När detta icke sker, så har den mött ett hinder. Denna Daningen blir ofullkomlig. Och »all *Linjers brytning*« betecknar, i sin grad, en brist, en svaghet; *införe*, ett för-litet – *utföre*, ett för-mycket.

En kvadrat □ har mycken styrka: en triangel hälften mindre △: en långbent ⍋ ännu Mindre.

En full Sfär, Cirkel, har den *högsta styrka* ○: ty Allt där vilar på Allt – och det var omöjeligt att i denna daning göra *mer*.

* Denna *betydelse* är av *Sakens natur*, och nödvändig.

IX.

Andra Lagen: (Färg).

Vart ting i Naturen har *Färg*. Denna måste hava uti sig något svarande emot *det Inre;* ty av detta är den *Verkad*, näml. i var *fri* Naturens daning.

Men i samma *mån* en färg är *stark*, måste den visa MYCKET av det som den betecknar. *Ty allt det måste vara i *Orsaken*, som är i *Verkan*.

Nu mäter ögat färgens *styrka*, efter häftigheten av Intrycket;

och så som vart sinne skiljer en verkan i grader. Och ger denna Ordning:

Rött, *blått*, *svart* – till mörker.

Vitt, *gult*, *grönt* – till ljus, med deras föränderligheter.

Av alla dessa, är det, av grundsatserne ovan, *nödvändigt*, att var enda har sin betydelse. * Ty annars vore en verkan som icke hade allt av sin orsak.

Men Allmänna fysiska grunden till Färgs betydelse, är, att som *Färg* är graden av Ljusets återkastning; men denna är i mån av Ämnets porositet och skarpbildning, som *upptager* eller *delar* ljuset; och dessa åter härröra av eldens grad och den första daningskraften, genom vilken *alla egenskaper* verkas; så betecknar ock färgen den grad av eld, av inre daning, av egenskap, eller kvalitet, tinget har. Således ett *vitt*, vilket återkastar allt ljus, såsom vitt, har haft för *litet* eld, blivit för litet skärpt och genomträngt: ett svart har haft för mycket. *Mörkblått*, *högrött*, och deras föreningar, visa den högsta *daning*.

Det som är nog, och alldeles klart, är:

Att, då en *Färg* genom erfarenheten funnits svara emot en viss *egenskap;* även denna egenskapens mer och mindre måste svara emot *färgens grader*.

Men en Färg är: Klar, hög, djup – eller tvärtom i fallande:

Dunkel, låg, matt. Den förra: grader av styrka och sanning, det andra: av svaghet och falskhet.

En *klar* färg uppstiger från ett *för-litet:* en *djup* Förlorar sig i ett *för-mycket*.

Således HÖG, det är var färgs fullkomlighet, och betecknar *det högsta* av sin inre, motsvariga *egenskap*. Ty; likasom med *Sfären* ovan, det kunde ej bliva *mer*, och den kraft som gjorde den var den *högsta*, eller *nog*.

* Denna *betydelse* är då även av *Sakens natur*, och *nödvändig*.

X.

Tredje Lagen: (Fasthet).

Denna egenskap dömer Ögat – av vart tings *Full-daning* i sin art. Ty denna visar att Naturens kraft där gjort Allt, för att genom elden giva torrhet och mognad.

Men *Ämnets* FINHET är andra villkoret för *Fasthet:* ty det tillåter mindre av ett främmande i sina smärre mellanstånd och har flera *punkter av Kohesion*, som är lagen för fasthet.

Således FINHET, (i hänseende till den innerliga föreningen) och FULLDANING (emedan elden där förströtт vätskan och det främmande som kunnat ligga imellan och hindra föreningen) visa, efter grad, *Fastheten;* och fastheten, på samma sätt, *Daningens fullkomlighet*.

Finheten dömes av Ögat och Känseln, *Fulldaningen* ävenså; men ännu säkrare av *Figurens* Lag, eller »fullheten av Linje och *Oval*«.

XI.

Av allt detta är klart: Att de Tre Allmänna Lagar, av vilka alla enkla betydelser dömas, gå ut på en enda *den allmännaste*, och som uttrycker Tingets hela Fullkomlighet, nämligen:

STYRKA *och* SKÖNHET.

Men *Skönhet* är icke annat än det *objektiva i Styrkan;* Styrkan som ett föremål, objekt, för ögat eller tanken; vilket man ser av *Linjen* och *Sfären* (där Skönheten och Styrkan äro ETT). En *Skönhet*, som icke gåve tinget en Kraft, ett Värde, vore utan betydelse och ett *non-ens*.

Således heter, rent första Lagen: STYRKA; Och i ett rörligt väsende, vars enkla Verksamheter äro blott arter, grader av dess Kraft: VILANDE MAKT.

XII.

Som Naturen innefattar det oändeligt Minsta och det oändeligt Största; det närmaste i likhet och det avlägsnaste i olikhet, d.ä. är Oändelig; – så kan icke någon art, någon grad av Varelse eller Varelses fullkomlighet tänkas, som icke finnes uti dess Möjelighet, det är, som icke *Är* eller *Kan vara*.

Denna Plan igenfinne vi ock inom *Människobildningens* krets. *Högsta Styrka i det Hela*, är dess, och alla bildningars, Lag. Det är Centrum. Men omkring detta går en Cirkel av Varieteter, vilke avtaga i fullkomlighet efter Avståndets grad.

Naturen söker det *Högsta*. Men just detta namnet *Högsta* visar ett jämnt *Uppstigande*, ett Mindre och ett det Minsta.

I bildning, som i Storlek, är Naturen sig lik, uppstiger och nedstiger utan gräns, från högsta daningen av en Apollo, ett Geni, en hjälte, ned till lägsta första, teckningen av en massa: från Amaryllis till en Svamp m.m. Detta är icke *Ofullkomligt*, utan ett *mindre fullkomligt*.

Men som Naturen icke verkar ett *Mindre*, utan för (d.ä. i plan utav) ett *större;* icke gör ett *mindre fullkomligt* utan för (d.ä. i plan utav) ett *mera fullkomligt* – och således är lika fullkomlig i talen som i summan, i delen som det hela, i *draget* som i *fullbildningen* m.m.; så upphäver icke denna ordning Naturens hela oändeliga *skönhet* och *styrka*.

* Den gjorde aldrig ett mindre utan för ett *större:* icke ett *mindre av daning*, som vi kalle *Lyte;* utan för en *Omöjlighet* att där göra mer.

* Dessa tankar giva en utsikt av Naturen, och dess oändeliga Bildningar.

* *

Naturen söker det Högsta; men det Högsta Möjeliga.

* * *

REGLOR. 1.

Erfarenheten lär oss vad som är *Naturligt* i var och en sak. Allt *Slutande* sker av erfarenheten. Där Naturens *kända Lag* är att göra en rät linje, där slutar man av *dess* fullkomlighet och skick: där en oval, en viss färg, en styrka m.m. är dess kända lag slutas på samma sätt.

2.

Fullkomligheten göres av intension och extension, Vidd och Kraft. Intensionen är i toner, grader, av *figur*, *färg*, *fasthet*; Extensionen i ett *Helt* av *stora delar*.

3.

Irregulariteter, d.ä. *för mycket* och *för litet* kunna uppväga varannan, och göra ett nytt slags *helt*.

* Detta är en *viktig* Anmärkning. Så rik är Naturen! Men denna daning *kännes* dock *vid* sin grundtecknings *svaga*.

* *

Allt är i sig själv Kraft och Harmoni
Styrka och Skönhet;
Fullkomlighet;
Högsta vilande Makt; ren Varelse.

All litenhet, svaghet, grimas, speciellt, underligt, är fel och avvikelse från *ren Varelse*, från dess *vilande högsta makt*, i vilken den är *Allt vad den* i sitt slag *kan vara*, d.ä. *fullkomlig*, d.ä. *skön*.

XIII.

Bildningslära

I SYNNERHET.

Bildningslära i synnerhet är blott en tillämpning till enkla delar av de Tre *Allmänna Lagar;* enligt de Tre första *Reglor*.*)

* * *

Ny Finning.

Det är omöjeligt, att, då all daning, har det nogaste förhållande till *Figuren*, (emedan det *yttre*, i sitt minsta, måste vara av och genom det *inre*), att icke *Figuren* ensam säger Allt.

En viss *färg*, en viss *fasthet* och *finhet*, kan icke vara utan med *denna figur*. Ty i Naturens daningar är Allt i sammanhang, i följd, och av En grund. Kringmåttens (konturernas) slöhet har med sig denna matthet av färg, denna grad av löst och grovt och tvärtom. Således kunde man av färg ensamt, av fasthet ensamt, sluta till figur; eller alltid av det ena, till de bägge andre. Men av allt Kännemärke är FIGUREN *oföränderligast*,

*) Vad är *naturliga* måttet av en skön och stark människobildning? Huvud? Näsa? Mun? Se hos Skulptörerne, Målare m.m. 1. Det tages av de fullkomligaste Människobildningar, vilka sinne och erfarenhet vist oss så vara (a posteriori) 2. Det tages av högsta graden i figur, färg, fasthet, enligt fysiologiska idén om var del och det hela (a priori). Men denna sista väg är ännu för dunkel. Dessa principer felas oss. Vi måste därföre hjälpa oss med Sinne och Erfarenhet, och slutsatser samt enligt Analogien bildade hypoteser därav. T.ex. (Erfarenhet) Ett stort Bakhuvud betyder i samma mån förståndskraft. (Hypotes) Ty hjärnan måste där vara större. – Men ett bakhuvud kan vara *Stort* och likväl *illa danat*. (Följd) Ett Bakhuvud stort och missformeligt visar då ett förstånd, stort och missformeligt. Men dess lyten och fullkomligheter kunna kvitta varandra? (enl. Reg. 3) Svar: aldrig väl. Dess daning kännes vid sin grundtecknings brister (enl. samma Reg.) –

och *Klarast*. Därnäst efter Lag och Vetenskap, då Figuren är det *första* av yttre, och tillika just det naturliga villkor, som tillåter denna eller denna mognad av vätskor (varav Färg), mognad av fasta delar, (varav Fasthet, Finhet, Fulldaning): så är rätt att föra allt till FIGUR.

* Men denna Figurens höghet i Bildningsläran att *betyda Allt*, är physice klar. Ty då *Finheten* kommer av Naturens innersta Kraft, som oupphörligen fördelar (sublimerar) *Färgen*, av den grad vartill denna kraften höjer vätskorna; *Fastheten* av den allmänna mognad, vartill den förer daningen och denna kraft icke kan fritt verka, utan att, i rätt mån av sin grad, *göra sin rymd* (efter sin danings ämne och grundteckning); – – så är *Figuren* både den *första verkan* och den *sista gränsen* av Naturens kraft; och alla andra kvaliteters antingen *Villkor* eller *Mått*.

Q. E. D.

BREV

Brev till Sven Erland Heurlin

Stockholm d. 25 Maj. – 81 –

– Ack, jag har icke mera något namn för Er, förtjuste och förtjusande vän! Jag kan icke uttrycka sammanstötningen av alla de förunderliga rörelser, denna Sällhet och denna druckenhet jag känner av edra brev! – – – Jag har uppväckt Sanning, känsla, ny lycksalighet förr i en Själ. Men *denna* sublima Segren har ingen jämförelse! Oförmögen att bära all den Sällhet, som från Guds fullhet genom er Själ utströmmar över mig, nedtryckes jag till jorden, förkrossar mig i tårar, och ropar: Gud! det är *din!* ära, *din!* lycksalighet jag smakar. Du! lever och välgör genom mig. – Visserligen, ojämförlige vän, är det denne Guden som uttrycker sig i er Själs kraft och skönhet, som där åtnjuter sig Själv efter graden av edra Sinnen, och därifrån utgjuter sig i ömhet, dygder, och alla sublima rörelser. Jag känner, att det är han! som välsignar mig i edra brev, och gläder mig i en Solens stråle! Ack, han uttrycker sig i hela Naturen! sitt liv i den stora, eviga Harmonien: sitt Väsende i den allmänna, allivande, oändeliga kraften. Han uttrycker sig i Själva de varelser du finner avskyvärda och onda!

d. 28 kl. 7. mot aft.

Jag återkommer från Staden för att fortsätta mitt brev till Er. Denna vägen över Kungsholmsbron var en öm lovsång till dig, ljuvaste vän, var du då var på höjderna kring din Nejd! Solen sänker sig ned mot Skogarne. Vad detta Lugnet, denna ljuvt glada Vårglansen, dessa stilla Vattnen, passar med min Själ! I Fridens och Landets sköte, sitter jag vid mitt öppna fönster och skriver till dig, och dricker med alla mina Sinnen Guds Skönhet, och andas hans Väsende – O! Människoför-

ståndet har ingen mera h ö g tanka. Min Själs krafter förslå icke för den. Ofta bävar jag av outsägelig känsla i dessa skogarne, och kastar mig av förtjust vanmakt! Gud, det eviga väsendet, uttrycker sig i allt. Min vän, följ mig. Pope var vis och genomträngande som en Guds Seraf. Han såg världen.

I Naturen gives icke annat än verkningar, krafter, liv utan gräns. Förtjusning, Smärta; gott: ont; Skönhet, Styggelse – allt detta är r e l a t i o n e r, som icke finnas utan kreaturets Sinnen och som förändra sig för vart stoft i oändligheten. Tusende särskilta ögon på tusende särskilta ställen i den omäteliga världen skulle v a r t hava en särskild Harmoni, ett annat System av godhet och skönhet. Ett öga i världens medelpunkt och som omfattade oändeligheten, *det* endast skulle se rätt – skulle se den eviga, sanna harmonien, det oändligt sig utgjutande livet! Detta är ock Filosofens Synpunkt. Hans fria, rika, omfattande Sinnen, Över Stoftets och kreaturets enskildheter, fördomar, Själv – röras av den allmänna skönheten, av det H e l a s g o d a! famla, förlora sig – men i förtjusning och tillbedelse. Denna, denna är den sublima, outsägeliga lycksaligheten jag predikar för dig! är det som skapar den höge odödlige Tänkaren, den ädle tillbedde Medborgaren, den stora människan i allt. Se, röras, handla, efter *det hela*, det är Gudomlighet! i kraften och i åtnjutandet. Kom, lycksalige forskande vän! fäst ditt öga under denna Synpunkten. Se Naturens oändeliga förvandlingar, och likså oändeliga enhet! Denna lätta, eteriska Luften jag andas, skulle för några grader finare Sinnen vara en tjock, kvävande Töcken, mera blandad och oren än detta elementet, i vilket de föraktelig aste insekter leva. Denna sköna flickan, vars minsta del retar V å r a tjusta Sinnen, är för millioner kreatur som omsväva henne, en steril, oformlig, krossande massa – och för dessa samma kreaturen är förruttnelsen, vår avsky, en värld full av förtjusning och Väl! Bergen vegetera och Leva för Naturkännaren. Vart Stoft uttrycker G u d för mig. Naturen utgju-

ter sig i miljoner arter av lycksalighet och skönhet för miljoner arter Sinnen: och skapar just för samma orsak miljoner arter av Lidande. Vore Världens omätlighet gjord för ett enda Stoft; Så kunde det fråga varföre icke allt omkring det harmoniserade med dess Själv, såsom med sin medelpunkt. Men O Gud – denna frågan av ett Stoft som icke är mer än ett Stoft! Du! har fött upprorsandan i det Själviska kreaturet, okunnighet! du har fött ett fall från Gudarne och odödlighetens svaga inbillning! Föreställa sig en del som icke tryckes, inskränkes, lider, är en blind orimlighet. Tillägg hjulet i ditt urverk fattning och uttryck; skulle det icke känna lidande av samma allmänna Spännkraft som befordrade dess liv och beståndsrörelser? Men du skulle icke kalla de kringliggande hjulen disharmoniska och onda! Så i den stora Naturen, där Myriader kreatur vimla, vilkas verkningskrets och Lagar ofta äro lämnade åt tillfälliga bestämningar, är det omöjligt att icke begär och intressen oupphörligt skulle strida; eller om Striden, genom en naturlig fortgång, fört dem till en art av jämvikt och harmoni – att de icke skulle inskränka varannan. Detta är Samhället bland människor. Födde Svagare, men med en mera rik och obestämd förmåga, ledas de naturligare till villkorliga föreningar – såsom till tusende andra Själv-skapningar. I Samhället uppkommer då en relativ harmoni av gemensamt intresse. En sann skönhet för människo-Sinnet, och en fullkomlighet i Naturen! Men huru vill du påstå denna höga harmoniska föreningen av vilddjuren, eller de människor som icke äro annat? bäggedera icke skapade för, eller oförmögna till, ett Väl så högt över kretsen av deras begrepp, eller Synpunkten av deras trånga, djuriska Själv! Dessa kreatur äro då icke annat än disharmoni, styggelse, fördärv för dina Sinnen – ja! Men i Naturen, för den Vises öga! uttrycka de en del av den oändeliga kraften, och efter sin verkningskrets och förmåga, en del av den oändeliga Harmonien. Den Vise! Sublime vän! som Över kreatur-

ligheten, har icke människans, utan Naturens intresse! Så som han i allt annat, Över delens enskildheter, har icke Sektens utan Förnuftets, icke Fäderneslandets utan, Mänsklighetens, icke personens, Släktingens, vännens, utan Samhällets och dygdernas intresse – alltid fäst vid det stora och hela, vid den höga allmänna lycksaligheten, Guds! Ack Min vän, om jag nog livligt kunde öppna för ert öga Naturens eviga helgedom – vilket ljus! vilken outsägelig känsla! Nej, jorden har ingen ting lycksaligare än den Vise! Alexander, Karl, var det ädlaste vilddjur jorden ägt. Men den Vise andas Guds! liv.

d. 4 Juni.

På vilket Fält du har infört mig! förträffelige Vän. Rätta Synpunkten av världen! som de Vise i femtio Sekler hava sökt. Men Filosofien har inga förbudna Läror. Inga Mysterier som man bör se med tillslutna ögon: kom, ropar Naturen. Öppna dina Sinnen för ljuset och Sällheten!

Näktergalen är den ljuvaste och melodiösaste av alla sjungande varelser – ropar ett kreatur med förtjusning, vars öra är gjort för dess modulationer. Ett annat Sinne skulle finna honom olidelig, och ugglans läte fullt av en djup och hänryckande ömhet. Tusende nya Sinnen skulle skapa tusende nya Harmonier och Lidander. Allt, för kreaturet är hänförelser; och efter dessa dömer den svage tänkaren om världen! Fjättrad vid den trånga och mörka Synpunkten av sitt Själv, smittar han Naturen med sin litenhet, dödhet och Oförmåga.

d.5 Juni. en timma efter Solens
uppgång i trädgården.

Jag återkommer från en liten glad kringströvning: från den oskyldige Naturdyrkarens nöje! O vad jag behöver dig, ljuve, harmoniske vän! Kom snart! innan augusti fly blomstren; och

vår Gud talar icke mera i så sköna och tjusningsfulla uttryck till våra Sinnen! O kom att uppliva Naturen för mig! Ädle beundrare av ett Stoft som glänser några ögnablick! kom innan det försvinner! Kanske skall ej den minsta stråle hinna till kommande Släkter. Åtnjut då du det förgående, skimrande Ljuset. Och lät det hava levat för någon!

Ack fly, fly denna giftiga Töcknen, genom vilken man ser Naturen full av brott och fördömelse! denna barndomssvagheten som av var enskildare, oss ej angående gudomlighet i Naturen, gör en misslyckning, eller en Onytta – och av var, vårt lilla intresse motstridande kraft, en dold Skadeanda, som uppfyller hela Naturen med sin! galenskap. Gives någonting dödare, odugligare, ofta mera förbannelsevärt, än människan – för Fjäriln? Karl XII dödar Miljoner människor, för en ljuv föreställning: och heter hjälte! Lejonet dödar en enda för sin familj eller sitt väl: och heter en förbannelse! Ty verkande kraften i den förre har tusende gånger varit nyttig för vårt Släkte: det senares, fastän likaså ädel och oböjelig, aldrig.

Men sådana blotta djur äro de människor hos vilka Du finner brott eller dumhet. De äro alldeles efter orden, vargar, eller rävar, eller åsnor. Filosofien har ingen ting tydligare än denna analogien. De uttrycka kraft för hela världen: enskild Harmoni för Naturkännaren: Högre harmoni för den vise: och skönhet och Dygder för hundrade Sinnen! eller kan Naturen uppenbara sig efter någon annan lag? det är lätt att bevisa att själva Åsnan har en krets där hon är hög, mäktig och Majestätisk: att vargen och Stråtrövaren hava *sin* värld av ära och Storhet. Naturens fel är då att människan icke har alla Sinnen, och icke innefattar alla tingens kretsar! Men det gör den Vise. Märk, min vän, denna höga Sanningen! Han ser med samma Öga som Gud. Ser Naturens eviga krafter vimla i oändeliga liv. Uttrycka sig i vart. Vara Makt, skönhet, i det minsta Stoft som i det hela. Icke för alla Sinnen. Men i allt för

Sina. Ack, Se så mycken skönhet och harmoni som Gud, är det icke att njuta så mycken Sällhet?

Filosofen, världens Domare, får icke vara partisk. Han måste förkväva den dumma, okunniga, upproriska Människan. Lära henne Förnuftets höga, tröstande Ödmjukhet! O, se den vise, sitta lugn och lycksalig under sitt Träd. Gudomliga Storhet! Försakelse! genom dig ingår man i den eviga Fridens Himmel. Finner i själva Lidandet Salighet och ära! Du upplöser det kreaturiska livet, för att utgjuta det i Guds! och utvidga Självet till Naturens åtnjutande. Ty den Vise, som Gud, åtnjuter i vart Stoft. All skönhet är för honom! Så är den vise i Samhället, Medborgaren! Så lever han i det Helas liv: och föder sig av den stora Sällheten! Så är han Husfader: det helas välgörare och åtnjutare: alltid Gud!

Ack, min vän, delens enskildheter, Självet; Förstå, Vilja för trångt! detta är vår lycksalighets hinder. Oförmågan! det som gör att Matken kryper, och Spindeln förtär sig – Brottsligheten är en svag illusion vars rätta föremål icke finnes i Naturen: Samma graduella barndom som hos den girige förbannar det guldstycket mot vilket han sårat sig! De oskyldigaste och käraste ting, kläder människosinnet i brott och Styggelse, så snart de skada det: och de en gång ohyggeligaste, bliva genom en liten förändring all dess ljuvhet. Men samma rättighet hava ju alla Släkten! Var är då det goda och onda i Naturen, på vilken svaga relation Frihet, religion, odödlighet vilar? allt detta, min vän, är barndomens Filosofi, är Stoftets inbillningar!

Jag vill icke, jag vill icke, upphäva dessa illusioner. De äro Naturens verk, och så långt nödvändiga för kreaturets bestånd. Lät en förbanna det regnet som skadar hans blommande Fruktträn, och en annan välsigna det för sin åker. Lät dem sönderslita den höge och förträffelige anföraren som stritt emot dem, och Lagerkröna samma Dygd hos sin egne. Djuren måste handla djuriskt! Men jag ville skingra dem för den höga, över-

djuriska människan: för att öppna en utsikt över världen full av outsägeligt, saliggörande ljus! Mänskohopens ögon genomtränga dem icke. Få vises hava det. Se, upphöjde vän, Se i denna sublima dagen, den eviga, allevande, oändligt rika Naturen! Tillbed samma kraft i Åskan och Tigern: i Nero och Stormen. Samma kraft! under tusende namn för tusende Sinnen. För Prästen Nöd, Guds Straff, Djävulskhet. För kreaturet brott, Styggelse, ondska. För Människovälet Disharmoni, ödeläggelse. För Filosofen Kraft! Förträfflighet! Gud! Ack, Se! den eviga Skönheten: och andas Livet! –

Brev till Carl Gustaf af Leopold

Stockholm den 7 Juli 1785.

Jag denna gången verkeligen bönfaller om förlåtelse. Min ringa kärlek för dessa kurialiska ödmjukheter, bör giva någon vikt åt denna. Ett litet överseende har gjort, att några postdagars brev kommit att ligga kvar. Jag har därföre så sent som nu fått Hr Bibliotekariens. Detta fel eller denna olycka, som likväl kostat mig någon oro i anseende till Hr Bibliotekariens tänkesätt för mig, har åter å min sida ej den minsta gemenskap med min vördnad eller med denna känsla av levande beundran vars skäl ej mera kunna upphöra.

»Varföre fortfara att göra sig litterära ovänner?« Därföre att jag vill hava nonlitterära vänner. Det som förtjusar mig, är det jag söker; är vänner tagna ur den rena mänskligheten; dyrkan, lov ur själen av Naturens folk. Är ej detta den enda rena och eviga ära? Vad gjorde de dum- eller kvick-lärdas förbannelse eller pris? annat än dagens brokiga Komedi.

Den verkan en Själ av ljus och eld gör på andra själar, på det ädlaste och genom dem på det mesta av Människohopen, odödligen, – denna verkan är dess gudomlighet. De lärde och de kvicke, o Gud! i stället för de upplyste och Snillen, vad äro de i den stora Mänskligheten, i den sanna världen? 10 000 Lärde och 10 000 kvicke dö årligen på jordens rund. Förgängelsens död-suck över denna daggrödan! som aldrig kände annat än bokens fördom och stundens lilla infall; som aldrig älskade det stora, därföre att de kände sig små!

Jag gör Herr Bibliotekarien en proposition av styrka, efter min princip att älska: först rätt, därnäst Människan. Tillåter Hr Bn mig att skriva emot sig? Denna *Lavateromastigien* är även så orättfärdig, som kvick. Jag ponerar, att vi bägge intres-

sera det allmännas vett och deltaga i den stora upplysningen. Lider den ej av en vänskap, som ger mera åt personen, än åt Själens självständighet? som anstår mera Herodes med Pilatus, än ett Snille och en Vis? Större Själars vänskap bör ej vara det minsta *över* eller *under* det rena förträffeliga, de känna hos varannan, bör svara lika jämnt emot den merit, med vilken de *bestrida* varannan, som den med vilken de *befordra*, *tjäna*, *upplyfta* varannan.

Lät oss giva ett exempel, som sällan blivit givet. Lät oss säga *gaiement: vi slåss*. Slåss, le, och hedre varannan! *Först rätt*, därnäst *Människan*. Det förra angår alla; det senare en viss. Det är den heliga, första av mina maximer. I den ligger allt, vad de kvicke – eller dumme – kalla *min arghet*... Strunt! jag såg aldrig en kvick eller dum i synen, som ej skämdes. Det är ej dessa kroppar eller skuggor som döma oss; utan världen.

Jag hatar ej kvickheten; så litet som jag hatar barndomens livlighet. Jag älskar ej det som varierar, utan det som bringar till enhet. Ingen Gud är kvick. Och dit, till gudomligheten, skall ju Människo-Själen? – Gärna unnat jordens fjolliga nöjen, kvickhetens ras och lek. Det som varierar, badinerar, attrapperar – gärna dem, som ej högre förmå. Dansar ej kalven, hoppar ej kiden? missgör ej apan? Och ser och ler då ej den vise glad? – Amen! jag älskar liv. *Mycket* ett kvickt liv; men något mera ett sublimt.

Jag tänker också skriva en avhandling över kvickheten. Nu glädje och mod! Det skall bli roligt att se oss kontrastera. – Huru mycket ont kunde jag väl mena med *Voltairismer?* – Vår Politik differerar vad den kan – en liten oändlighet. Men också: begära att formen av våra Själar skulle vara lika, vore en gudlöshet emot Naturen, som utmärkt både sin plan och sin vilja. Det väsenteliga, kärleken för det bästa vi känne, det är nog. Lät oss däri vara lika och vänner: mot eller med varannan.

Nu sedan K-n blivit kastad in i Ambitionen och förmaken –

är Svenska Scenen ren; men som man ser både från pack och kämpar. – Följ det bästa av sitt Snilles och sin äras kallelse! – Jag är här en *Chevalier errant:* och har ingen Prinsessa i Landet. Jag är född, om ej i, dock för England. Dit reser jag, sedan jag varit i Uppsala. Svenska Parnassen, som ej duger att vara Republik, vill en konung, kallar den ende och högste. Njut denna utsikt. Jag, utan avund av förmycket högmod, flyr och välsignar dess Regering.

THORILD.

Brev till Pehr Tham

[omkring den 24 september 1787].

Min Nådige Herre!

Nådig är ett ord utan mening; som så många tusende andra i våra Samhällen. Det är som krumeluren på en Bokstav: man gör så; och det är grant. Jag erkänner i allt mänskligt icke mer än Ett Rätt; och inom detta kan man vara *god*, eller *stor*. Men det är icke i sottiser av detalj man reformerar, utan i *principen*.

Likaså är jag mera *glad*, än någon dödelig jag ännu känt eller träffat. Det är nödvändigt då jag sätter hela det stora provet av *Förstånd* i att *vara lycklig*. En vis, en Man av värde, som icke är det, i allt öde, det är, i livet – ljuger sin vishet och sitt värde. Men det är i *grunderna* för *all Glädje*, som jag är Allvarsam och oböjelig och häftig.

Detta nu, att vilja åt principen och grunderna – det är det *stora* och *Decisiva*. Jag hatar filosofernas detalj och plock. Mänskligheten kunde hava allt fundamentalt förstånd på 10 år; och detta utdraga de (med detta eviga lilla de spitsa och pryda) på 6 gånger 10 Sekler. Ännu har ej *själva Europen Människovett!* –

Förlåt mig, Nådige Herre! Det är verkeligen sant. Aga mig med sitt Snilles ljungningar. Slå det Kolossala missformeliga. Men skona det heliga Sanna, det *verkeliga Stora*, som tillhör Oss, ty det ligger inom vår krets.

Göra något för sin person, för sin Släkt, för sitt Land – är ett förgängeligt strunt.*) Göra något för Jorden, för Människosläktet, är icke stort mer. (Se där »*betydelsen av min varelse*«!). Men det är det enda jag finner mig rörd utav; och tycker vara i livet värdigt.

* Människohoparne skämma bort varannan.

»För högt är en evig köld« excellent! Men vad är icke *le trop* relativt till alla Varelser! och svårt att bestämma. Tänk sig en Helvetiisk filosof bland jordens matkar! – Ack! det är visst att Mänsklighetens *första okunnighet*, första osälla *Feghet*, är att icke känna vad den *kan* eller *icke kan*. Därföre låter den dårar och skälmar tänka och göra för sig. Och ser en *omöjlighet* i var ny grad av Människovärde. Exempel *Vår Nation* i det Politiska; och sista Riksdag, denna högtid av *feghet* och *skam!* – Vad är det som vi icke *kunne* göra, om v i nog kände vår styrka? det är, sågo *rent?*

d. 24 Septr –

En liten resa på Landet avbröt mitt brev. Jag återtager nu detta verkeligen höga och lärorika nöje att samtala med Min N. Herre: vars överlägsna Vett, vars Snilles än blixtar än strålningar, jag beundrar; vars Själs livliga determinationer jag älskar; och hos vilken jag var så långt ifrån att neka varken Friheten eller hjältemodet av en allmän Kärlek för sitt Land eller sitt Släkte – att jag endast anmärkte denna lilla skillnaden i borgerligt läge, för att blotta mig själv, visa mig som jag Verkeligen är »en slags *Vandrande Riddare* för min Gudomliga, min Skönhet, den *Mänskliga Lycksaligheten*« och därigenom kasta en ursäkt, en mera naturlig dag på mina, jag medger det, höga fantasier.

»För stort! för högt!« är ett inkast, så många gånger gjort av Människor, av Tider, som varit för *små;* att det är däruti numera ingen Visshet. Vad *stort*, vad *högt*, har Världen icke exempel av? Och den Lagen står: *att det som varit gjort*, *kan göras*.

Lät oss icke fråga: huru *stor*, huru *hög* en sak är*); utan huru r ä t t? det är, huru grundad i Tingens natur, och av den slags *Sannolikhet* som ett upplyst *Mod* fordrar?

Nu, då jag ej känt en Man som med mognaden av 50 år för-

*) ty här givas *stora* och *höga* dårskaper.

enat denna Eld för allt; så förföres jag att för Min Nådige Herres Förstånd som jag Vördar, förklara Planen av mitt liv; det är, Min Själs djupa hemlighet.

– Då jag skyr alla *små tillfällen* att kännas av Kungen; så är det därföre att jag ej älskar en Villkorlig, Vacklande *Nåd*, en behagelig *Herr-tjänst* där verkan till något *Stort*, alltid är Oviss, bekymmersam och liten. Jag Trycker därföre hellre en liten Bok till Honom *»Om Det Stora«* som innehåller Ömheten och Styrkan av min Själ: och presenterar mig på ett sätt, lika stort med Saken, och som ej skämmer dess vikt. Detta är *allt genast gjort*; och min person är *lika fri!* det är, ligger icke i den blida Herrtjänsten kvar.

Men även detta är, vad Medici säja, blott ett *heroiskt försök*, ett slags *stort skämt*. Så liten är därav Utsikten. Ehuru visst det är – att den, som Äran väl presenterad, liksom Skönheten, ej ger Eld, *duger ej*. Allt annat av Välgörande och medborgerligt Fusk med en svag Konung och ett förståndslöst Folk, anstår ej den som ej har mer än *Ett Liv*. Det kunna andre göra, om de behaga!.. Ty det är den bedrövliga och stora betraktelsen, att »Allt vad man gör för en Konung, för ett enda Folk, med råd och dåd, med liv och Död, är inom några ögnablick, så gott som intet«. Det första svaghuvud på en Tron, den första yrsel av Oförstånd i en Nation, tillintetgör både Guds och Människors Lagar. Därföre se, att Sully, Richelieu, och Colbert lämnat Fransoserna som de voro, samma behageliga, halvfattiga, oroliga hop av dårar! Av Greklands och Roms hjältar have vi, i Historiens hävder, *skuggan!*

Gud! alle desse Jordens Beundrade! alle desse *Store Män i litet!* i en *enda* artikel, hos ett *enda* Folk – vad hava de gjort för Mänskligheten? Genomsök alla Folks hävder. Have vi vunnit annat än en tom prydnad för våra Haranger? och var någonsin effekten av ett *Stort Liv* annat, än effekten av *intet?*

Därtill med oupphörligt förskämma Folken varannan; ge-

nom våld; genom härmning, tycke, och sed; och ingenting *stort*, på ett ställe gjort, är *säkert*. Nu då – är detta min Plan:

»*Mänskligheten* Principer, första, stora Krafter, är *Förstå* och *Göra*. De som överträffa i det förra, heta *Genier*, Snillen: de som överträffa i det senare, heta *Hjältar*. Bäggedera äro *Store:* och träffas i *ett Verka*; de förre mera gudomligt och osynligt, de senare i mera uppenbar människokraft. Men nu skedde aldrig på Jorden något *Stort;* utan genom ett *Geni* eller en *Hjälte:* ja icke ens något *litet;* ty detta *lilla* började att vara ett *stort*.

Således, Mänsklighetens eviga Makt, är *Genier* och *Hjältar:* och förena dem, är *göra allt*.

Men själva *Snillet och hjältemodet*, som förer till Stort, förenar dem: när denna Plan en gång är given; och ett intresse, en Belöning, store nog, föresättas.

Nu, detta Intresse, denna belöning, är

Jordens Herravälde

och *detta genom* de Stora Själars hem-känslor, naturliga *motiver*, på ena sidan Ära, på andra sidan *Harm*.

Men detta ger första idéen av en

Världens Republik.

Dennas Osynliga Regering, en *Världs-Styrelse*, äro *Genierna* d. ä. det allmänna Stora, fria, Förståndet. Dess Osynliga Armé, äro *Hjältarne*, det är, det allmänna Stora Modet, eller *Mänsklighetens Väpnade Makt*. (Pouvoir legislatif, executif.)

Genom *Ära*, och *Harm;* som gjort Allt på Jorden. *Ära*, som finner Intet annat *Stort*, än det som göres för Världen, för Mänskligheten. Ty Resten är plotter; eller *Stort i ett litet*. *Harm*, att se denna Omäteliga *Vidskepelse* ligga över Jorden av dåraktigt och falskt, Namn, flärd, yppighet – att se detta Konungarnas *Påvedöme*, där allt är vanvett, gyckleri, och spel; ett stort *avguderi*, gjort av dårar och skälmar! där *Prela-*

terne och Munkarne äro Vinglare och Krypare! där man icke säljer *Syndernas Förlåtelse;* men *Ä r a n*, och alla heliga Ämbeten! *Harm*, att se denna gudlösa, vansinniga Höghet man själv tillägger sig; se Stöld och Rån på Land och Folk heta Finansplan; se dessa förryckta, onödiga Krig, för en skälms eller en dåres nyck; och med ett ord, att Jorden, av Gud ämnad åt *Mänskligheten* genom de stora Förstånd och de stora Hjärtan, är en kastboll, ett r o v i dessa uslingars händer. Men desse, De *bestå?* såsom i uräldsta Världen, *Gudarne* och *Hjältarne*, eller i Medeltiden *Riddarne:* än upppenbart, än hemligen; än kände, än i förklädningar. Men alltid i en tyst, inbördes, helig förening. Såsom naturligt för stora människor.

Deras heliga *mål*, är: *s t ö r t a d å r a r*, och *s l å s k ä l m a r!*

Nämligen dessa *dårar* och *skälmar*, som kunna jämföras med uräldsta Världens *M o n s t r a*, d.ä. som äro för *mäktige* att kunna dömas efter M ä n n i s k o-ordning. Tänk på *Ævum Heroicum*, Tänk på Medeltidens *Riddare!* de äro en skuggbild. – Återställa *Gudarnes* Tidevarv, Väpna Mänskligheten emot sina Förtryckare, befria Jorden, giva den tillbaka åt *Förståndet* och *Dygden*, göra den l y c k s a l i g – se det är mina fantasier!

Nu att ropa till de Lärde, de Store i Snille: gån ut ur Träldomen och den låga Herrtjänsten, för att bliva Världens Styrare, Skyddsgudar, Demoner, Genii! Och till de Store i hjärta och mod, (de sanne Soldater): gån ut ur Träldomen, ur Feghetens usla tjänst, för att bliva Ärans folk, Världens Semidei och Heroes! Och att förklara början, första Kolonien, av denna hjälte-sekt, denna Världens Stat – det vill jag i England (där allt Stort kan tänkas och göras) effektuera: till de förre i en Bok på Latin, och Kollateral-Språk: *Monarchia Mentium*, Förståndens monarki. Till de senare, lika, i en Bok: *Ira, sive de Sceleratis feriendis, ad animos heroos*, Vreden, eller om Skälmarnas skjutande, till alla hjältesinnen.

Lagarne för bägge, blir Evig Sanning och Natur. – En Scele-

rat, en skälm, enligt Guds och Förnuftets dom, enligt Allmänna Ärans Lag, är endast *den*, som *Fräckt* och *uppenbart* hindrar Mänskliga Lycksaligheten; skyddar, upphöjer Dårar och bovar; och visar i offentelig klar handling, att *ingenting för honom är rätt och heligt*. Dit höra alle insigne Krypare och Smickrare; alle *fege* Träldomens *Fäder* (som icke hellre gå ur sina sysslor, än att vara vanans, det *blida* Förräderiets, och Formalitetens Skälmar). – Det är nödvändigt! Mänskligheten kan ej längre Trampas! Ursinnigheten är för stor: Jorden kan ej längre styras av dårar och skälmar!

Denna *Mänskligheten Osynliga*, *Styrande och Väpnade Makt* håller en Offentelig *Världens Dom-bok*, en *Europens Journal*, Där den Citerar, och tillsäger »*Dårarne* att stiga ned; De *fege* och *Smickrarne* att evigt dölja sig; *Skälmarne*« (Konungar och Ministrar, för vilka *bryta Lag* är *Intet!* som liksom *fräckas* på Tronen, göra Stämpelakter, ohelga Folkrätt, trampa Förnuftet, taga allt – *Präster*, som krypande, jakande, förråda Gud, Folket, och sin Ed! *Lärde* och *Snillen*, som vid en vink uppoffra värdighet, sin ära, natur och sanning!) Alle desse lysande bovar, som, mot sin Övertygelse, *först* göra Mänsklighetens olyckor – dem tillsäga »att det fatala skottet är laddat, att Mänsklighetens *hämnande Svärd* är osynligen över deras huvud!«

Efter denna citation, andra graden: *Varning*, så *domen: »Feriendus!* il est à frapper!«

Det ger en stor *styrka*, att Mänsklighetens Fiender, äro *uppenbare;* men dess *Vänner Osynlige*. Och *Moraliteten* av detta är dock klar! Ty då en Man vågat sätta sig Över *Ansvarighet*, möjlighet att dömas, d.ä. över Mänskligheten och Lagar; så är han just *därmed* en gudlös Narr, en bov *à frapper!* Jag kallar ingen annan *Bov*, än den Mänskligheten samgrant, den alla Religioners Gudar så döma, den alla Nationer förbanna uppenbart! De små, våre vanlige *missdådare*, äro endast en låg okynnes-fänad, några Vargar och några Rävar, dem förste Man

slår. Men desse Store, *Systemets Skälmar*, under vilkas skygd Eländet, Dårskapen och Brottet grönska – dessa *Monstra primaeva*, drakar, *Sfinx*, Hydra Lernaea – mot dessa, mot *Vilddjur*, Säg! vad är *Ärlighetens Lag?* om ej att *Döma*, och *Slå?*

Sammandrag allt i *Idén* av *Hämnande Gudar*, som nedstigit på Jorden; av *Herkules* med sin Klubba, utgången att frälsa Mänskligheten.

Hittills hava Nationerna mördat och krigat, (styrde av Bovarne), bäggesides lika dårar och Oskyldige. Nu är tid att *Mänskligheten Krig* utbrister icke emot sig Själv och sitt egna sköte; utan emot sina Styrande, andelige och värdslige, *Skälmar*. – Detta är *stort* och *Decisivt!* Och dock *ärligt* och *rättfärdigt*, som förkunnat av *Jehova!*

När första *skräcken* av denna Osynliga Makt, är given – då låter man Jordens Stormäktige Dårar ackordera av med sina Operor och Komedier av Högfärd och vansinnigt Övermod. Man låter dem nedstiga till den rena Mänskligheten, och det simpla Majestätet av Förstånd och Ära.

Småningom brännas *Städerne:* dessa Nästen för Galenskapen och Tyranniet, (dessa Yppighetens och Eländets Skolor), där man efter System förvandlar Jordens härlighet och välsignelse till en *Stenhop!*

Fria Samhällen – av enskilda hushåll, rörde dödelige, som gå ut ur Världens, det yppiga Eländets, och Förtryckets *Babel*, in i Naturen – upplivas efterhand, (enligt Gyllne-åldren och den primitiva Världen,) på öar, i Bergstrakter, hos Vildar, köpta öde-ställen &c. – under skyddet av den Allmänna *Toleransen*, och *milda Sekters* frihet.

Ny *religion* – inga Pöbelns Gudar! ingen Oändelig Människodåre på Himmelens Tron! utan helt simpelt, *Alla Väsenders Väsende*, allevande och välgörande i den *uppenbara* Naturen! dyrkad i bilder av Solen, Välgörandet, och Mänskligheten – genom dess *helige*, Genier och Hjältar.

Nya *Lagar* – Naturens Rätt! Nya *Seder*, nytt *Levnadssätt* – Glädjens och Frihetens! Gemensama *Arbets-* och Skörd-*Fester*, ständigt i form av en Naturens högtid &c. med ett ord, Gyllne-åldren, den rena Mänskligheten, *realiserad*.

Av allt detta vill jag, med offret av mitt *Liv*, giva Lära och Exempel. Ack! Om min Själ har någon Eld, någon häftighet, någon klar bestämning, någon Evig Sanning; så skall den här synas. I tvenne andra böcker: »*Antiqua Religio*«: och »*Historia Libertatis*«, som skall vara en Tavla av Mänsklighetens omäteliga Lidande.

Har aldrig något *Utomordenteligt* varit sagt på Jorden, som ej fött en *Sekt:* har Människohoparne evigt yrslat för allt som lovat en *stor Sällhet:* har denna lära uti sig en *evig Sanning!* vilken endast, (enligt Historien), behöver vara en gång rent *nämnd*, för att trotsa Sekler, dårar och Tyranner: var aldrig en *Sekt* på jorden mera grundad i Mänsklighetens *högsta krafter*, vilka *evigt verka*, vilka *gjort allt* på jorden, fast deras *fureur* aldrig haft ett rätt *mål:* ack! så skall denna elden aldrig dö!

»Gnistan av en enda Människas Själ gjorde evigt alla Lågor på jorden!«

Säg icke att man skall *sky för Farorna*, i detta! När Människohoparne äro en gång väckte; så är Döden för dem ett Spel! Exempel, *Martyrerna*, *Teologiska Blod-Scenerna*, *upproren*, *Krigen!*

Men i detta *System* är den Kung, den blods-dåre, som förklarat ett *Krig* »Feriendus! à frapper!« (tänk på Vilhelm i Holland nu!) Denna *stora mödan* är således kort och liten!

Konunga-kältringarne få slåss med varannan, om de vilja!

–

Se här, Nådige Herre, min Plan. Både livet och Jorden är ett litet Spel. Men detta *lilla* är Vår *Storhet!*

TH–

Brev till Okänd

Lübeck d. 9 Jan: 94.

– – – Och jag är viss på vår Korus över franske Grosseurerne, som, Gudi ärat! riktigt fått *Stupstocksfebren* av munsiörerna. – –

Jag är här fullkomligen lycklig. Fattigdomen har alltid varit mitt element. Således är det gott för min varelse. Men Philipson kan jag icke förlåta, att han kallar mig i Tryck en *Olycklig* Vän. Säg vem Ni träffar *att det är lögn*. Redan vintren 92 funderade jag på intet annat än att resa hit ut, för mina latinska teorier och Systemer skuld. Och Lübeck är helt och hållit såsom ett moderniserat Gotiskt slott mitt uti en engelsk trädgård. Allt poetiskt, romantiskt. Högsta frihet, frid och ro: ingen mäktig skurk att frukta för: folket glättigt: flickorna vackra. – och se'n Gustav Eriksson! gamla tiderna! Så att Lübeck är mig en Fädernes Stad, där jag anser alla som *förvanter ifrån forntiden*. – Jag lever i djupaste enslighet här: och undviker med all möjelig flit alle de godhjärtige skådare, som vilja fånga mig till sina Matsalar.

Klopstock är en kakistokratisk storborgare: Cramer är en munsiör. Wieland är en politisk käring: Goethe en hovdrängisk Luver: i Hamburg fann jag icke en enda *fri man*, varken fransk eller rysk. Men här i Lübeck *presenterar* man varannan för mig såsom *demokrater*, enfaldigt och utan en skymt av betänkande. Man gör sig stolt därav. Kort: Jag ville leva och dö här. – – – Jag är, i hela vår tankas evighet, er –

THORILD PÅ LATIN

VIS POËTICA

SEU

PATHOS

In orbe literario, saepissime, quidlibet *statuitur* et nihil *constat*. Illic enim idea pro re: species pro specimine: fictum pro facto: et omnino somnium pro Natura: colitur. Inde vel doctissimi de ipsa Poësi poësin ludunt: poësin opinionis variae. Et inter eos, qui maxime Vim poeticam aut in aliis laudant aut in semet sentiunt, tamen usque nescitur, *quaenam sit illa vis*.

Nam si vim illam vocaveris vel cum ARISTOTELE imitationem, vel cum HORATIO picturam, vel cum HOMERO praesentiam idealem; tamen ita nil indicas nisi FICTIONEM. Quam, in arte quidem altiorem, sed in omni vel mendacio vel somnio altissimam, admiramur. Quid? Ita-ne dia Poësis nil erit nisi ars bene fingendi: ars pulcri *mendacii:* ars imposturae universae? Et MUSA demum vera erit-ne quaevis fraudum ac fabularum suarum callidula vetula?

Id palam videtur consequi.

Sed attentiori elucet, ubivis terrarum, vera nativa et verè prima Poësis, non in *mytho*, sed in *patho:* in patho gestuum et exclamationum omnium: in patho doloris et amoris, odii vel gaudii. Indeque sensionis vivae, non fictionis, mirabilior altitudo erat antiquitus ille furor divinus. Et nomen ipsum Poësi: a

POESINS KRAFT

ELLER

Känslan

I de lärdas värld händer det ofta att allt möjligt *uppställs* och ingenting *står fast*. Ty där ersätter idén verkligheten, skenet beviset, och dikten faktum: där dyrkas överhuvudtaget drömmar i Naturens ställe. I fråga om själva Poesin roar sig därför även de mest lärda män med att skriva poesi, bestående av olika åsikter. Och de, som mest berömmer poesins Kraft hos andra eller förnimmer den hos sig själva, vet alltjämt inte, *vari denna kraft består*.

Ty vare sig man med Aristoteles kallar den för efterhärmning, eller med Horatius för en tavla, eller med Homeros för närvaron av en idé, så definierar man på det sättet ändå ingenting annat än Dikten. Vi beundrar dikten, som är upphöjd i konsten, men som är högst i varje lögn eller dröm. Vad? Skulle väl den gudomliga Poesin inte vara något annat än konsten att dikta väl, den sköna *lögnens* konst, det allomfattande bedrägeriets konst? Och den sanna musan, skulle hon då vara en listig gumma, kunnig i sina bedrägliga sagor?

Denna slutsats tycks uppenbarligen följa.

Men för den uppmärksamme framgår det att överallt på jorden består den riktigt ursprungliga, första Poesin inte i *myten*, utan i *känslan*, i alla rörelsers och utrops känslor, i smärtans och kärlekens känsla, hatets eller glädjens. Därför ansågs i forna tider den levande känslans, inte diktens, styrka beundransvärd – det berömda gudomliga raseriet. Och själva Poesins

facto et affectu: non a *ficto* simulationis frigidae. Dein verò Naturam in lusum vertere coeperunt joculatores, *jongleurs*, gentium vel poëtae vel prophetae: illico, rudi arte ac nondum invento sermone, facta mira et dira figurare gestu affectuoso: tum similia fingere: tandem animam exprimere saltu, amores vel horrores ludere tripudio, et *mimo*, *metro*, *melo* rapere mentes mortalium fatuas.

At, Naturam in lusum vertere: id barbarae stoliditatis erat. Qua stoliditate gaudet usque rudior omnis & plebs & pueritia. Indeque paullatim idololatria universa, et superstitio fanatica. Nam quid sunt idola? nisi poëtica *figmenta:* et quid est superstitio? nisi *ficti* horror. Adeo Ut FICTIO demum verè sit aeterna illa Parodia creationis divinae, qua parodia *illuditur* usque et ubique humanitas. Et hanc parodiam, omni variamine suavitatis et gravitatis, agere Satanas ipse videtur iis religiosissimis viris, quibus *poëtismum* et *satanismum* distinguere tam erat subtile, ut non viderint, nec Satanam istum cogitari nisi poëtice.

Tamen heic latet haec sane gravissima veritas: fictionem omnem *illudere*, et *illusionem* esse ipsam vim erroris, ipsam velut artem LUCIFERI. Is enim ab initio non simpliciter mendax, teste sacro codice, sed arte mirifica summus quidam *fictionum* archidaedalus necessariò cogitatur.

Quid ergo? poësis dia ne fiat fallacissima, erit omnis omnino evitanda FICTIO: nec vel minimum liceat a mente *mentiri*. Symbolicon omne, vel metaphorae vel emblematis, redeat sen-

namn kommer av *det som gjorts* och av känslan, inte av *det som diktats* genom kall förställning. Men sedan började gycklarna, *jongleurs*, hedningarnas poeter och profeter att driva med Naturen, de började, då konsten ännu var outvecklad och språket ännu inte uppfunnet, att gestalta sällsamma och hemska händelser med känslosamma gester, sedan att uppdikta liknande saker. Slutligen började de uttrycka sin anda med språng, på lek framställa kärlekshistorier eller skräckhistorier i danser, och hänrycka människornas dåraktiga själar med *mimskådespel*, *metriska verser* och *melodier*.

Men att driva med Naturen, det var den barbariska enfaldens verk. Åt sådan enfald gläder sig alltjämt alla obildade människor, pöbel och barn. Härav utvecklades så småningom allomfattande avgudadyrkan och fanatisk vidskepelse. Ty vad är avgudabilder annat än poetiska *påhitt*? Och vad är vidskepelse annat än rädsla för *det uppdiktade*? Slutligen är då i sanning DIKTEN denna eviga Parodi på den gudomliga skapelsen, en parodi som alltid och överallt *gäckar* mänskligheten. Och denna parodi, med alla dess ljuva och allvarsamma växlingar, tycks Satan själv uppföra för dessa så religiösa män, som fann en så fin skillnad mellan *det poetiska* och *det sataniska*, att de inte såg, att man inte kan tänka på den där Satan annat än på poesins plan.

Men häri döljer sig denna verkligt viktiga sanning: att all dikt *gäckar* oss, och att *gyckelspelet* är själva kärnan i synden, LUCIFERS själva konst. Ty denne är från begynnelsen inte bara en lögnare, vilket den Heliga Skrift omvittnar, utan måste för sin häpnadsväckande konsts skull anses *det uppdiktades* yppersta mästare.

Vad följer av detta? För att den gudomliga poesin inte skall bli helt bedräglig måste allt UPPDIKTAT undvikas: inte det minsta får man *ljuga* ur fantasin. Allt symboliskt, vare sig det består i metaforer eller emblem, må småningom återgå till att

sim ad evidentiam Veri. Hyperbola vana vanescat. Et sanciatur demum sollenniter verissimum hoc: nil *fingi*, nisi *antitheistice*.

Atque palam, nil *fingi* sine antitheismo, id ex oppositione sola contra Veritatem Naturae divinam patet. Inde figmentorum iconoclasmus universalis oritur ex ipso protestantismo universali Veritatis. Et is idem LUTHER, qui Philosophiam vocavit „*asinam* Christi, quam inscendat hic, non hunc illa," is poëtismum certissime vocasset *pullum* asinae.

Nam quatenus fingit poësis, eatenus nil nisi barbarae stoliditatis ludibria reludit: ferocientem aeternans pueritiam mentis humanae.

Ideam possibilem per *idos* possibile in *idolon* potissimum evehit adeo, ut homo demum sui non compos ad omnia extrema rapiatur.

Immo nil nisi EXTREMUM placet Poësi: *violentiam* et *vinolentiam*, arma et basia, furores et libidines, deme: illico tota languet. Adeoque in FINGENDO esse cupit non solum olympice rabula, sed etiam tartarice rabida.

* * *

Hanc stoliditatis barbarae ferocem phantasiam, quamlibet altissimam, non illam vera nativam esse Poësin, patet. Et quaenam igitur illa nativa, illa vera poësis?

Non *mythos:* sed *pathos*.

At sicuti non quodvis mendacium illico mythos, ita nec nisi flexanimum *altius* omne vocatur pathos.

Et hoc pathos unde? nam inde verè dia poësis.

* * *

omvittna Sanningen. Fåfäng överdrift skall försvinna. Och denna sanning bör högtidligt fastslås: ingenting *uppdiktas*, annat än *gudlöst*.

Detta att ingenting uppdiktas utan gudlöshet, det framgår tydligt av att det är motsatt Naturens gudomliga ordning. Sålunda uppstår ett universellt bildstormeri mot avbildningar ur själva den universella Sanningens protestantism. Och också LUTHER, som kallade Filosofin »Kristi *åsninna*, som han skulle rida på, inte hon på honom«, han hade helt säkert kallat det poetiska åsninnans *unge*.

Ty i den mån som poesin diktar, spelar den bara åter upp den barbariska dårskapens gyckelbilder och förevigar människosinnets ociviliserade barndom.

Den upphöjer en möjlig *idé* via en möjlig *form* till en mäktig *drömbild* så, att människan, från sina sinnen, hänrycks till det extremas gräns.

Ja, så behagar inget annat än DET EXTREMA Poesin: tar man ifrån den *våld* och *vinrus*, vapen och kyssar, raseri och lustar, då mister den genast all sin kraft. Så till den grad önskar den i DIKTANDET vara inte blott olympiskt skrävlande, utan också tartariskt rasande.

* * *

Det är uppenbart att denna den barbariska dårskapens vilda fantasi, hur upphöjd den än må vara, inte är den verkligt äkta Poesin. Och hurudan är då den äkta, den sanna poesin?

Inte *myten*, utan *känslan*.

Men liksom inte varje lögn genast blir en myt, så kallas inte varje sinnesrörelse, utan endast *den högre*, för känsla.

Och varifrån kommer denna känsla? Ty av den kommer i sanning den gudomliga poesin.

* * *

Oritur pathos, universim, ex comparatione minoris ad majus et minimi ad maximum. Nam, sine comparatione, miseria ipsa nec ipsos miseros movet. Sine comparatione nil datur venerabile, celsum, divinum.

At sicubi minus ad majus, et minimum ad maximum, quantumvis obscure comparaveris; oritur intus religiosus *horror;* et, si conservationem a vi altiori videris, oritur intus religiosus *amor;* ac demum unus ex utroque cultus affectuosissimus.

En cur Poësis prima et nativa verè quidam religionis furor divinus erat: per hoc Pathos primum et nativum. Nam *altius*, *altius* quiddam mens ubivis horrens, amans, colens tandem per altiora altissimum horrere, amare, colere, necessitate dia motus, incepit.

Naturam et Numen: *almam* Naturam et Numen *omnipotens:* deam dearum et deorum DEUM: genitricem et genitorem, matrem et patrem, omnium, omnium: en Pathos immensum, aeternum, primae Poëseos.

Sed etiam hanc universalem divinitatem in lusum vertere ausi sunt joculatores isti, *jongleurs*. Et in figmenta barbarae stoliditatis, in deorum dearumque scenas obscoenas ac horrendas, quum verterint omnia *divina;* cur non *humana* omnia redderent vesana? Inde lyrimagi usque nil nisi extrema extreme, furiosa furiose, crepitant: et sicuti *Violentiam* omnem in tragoediae sublimitatem commutarunt, ita servitutis *miserias* in comoediarum ludibria.

O silens pathos vilitatis humanae tandemque *mutae* miseriae! Ergo-ne vox vobis data divinitus altior, o clara ingenia, ut nil nisi gloriam vagam tyrannidis cantando, homines dios perdi sineretis blando arrisu. En patres trucidari per cruentos bellorum jocos! en matres enecari fame et infamia! en progeniem plebis, velut morti natam, nil nisi longam vivere mortem! At

Känslan uppstår i allmänhet då det mindre jämförs med det större och det minsta med det största. Ty utan jämförelse berör olyckan inte ens de olyckliga själva. Utan jämförelse finns ingenting vördnadsvärt, upphöjt, gudomligt.

Men om man någonstans jämför det mindre med det större, och det minsta med det största, hur dunkelt det än sker, uppstår inombords en religiös *fruktan*, och om man ser den högre maktens bevarande kraft, uppstår inombords en religiös *kärlek*, och först ur dessa två en högst känslofylld dyrkan.

Därför var den första Poesin i sanning ett slags religionens gudomliga raseri: så uppstod den första och äkta Känslan. Ty då själen överallt fruktade, älskade och dyrkade något *högre*, så började den till slut, genom gudomlig nödvändighet, att frukta, älska och dyrka det högsta via det högre.

Naturen och Gudomen, den *goda* Naturen och den *allsmäktiga* Gudomen, gudinnornas gudinna och gudarnas GUD: föder

vos molli risu frigide sinitis perdi caeleste genus: perdi EGESTATE in hoc paradiso benedictionis divinae, in hoc paradiso uberrimarum segetum! Sol igitur almus aerea ingenia ista nil nisi vano *illustrat* colore: et lutosas divitum animas non nisi ardore dio *indurat!*

Et egenos in hoc regno divinae bonitatis esse debere, si contenditis, mentimini palam. Nam suo caelesti hominum generi suas caelo natas segetes neutiquam in rapacem luxuriam, in stolidam superbiam, dedit ille Deus. Immo patet, *mendacitatem* poëticam et *mendicitatem* politicam ejusdem esse fictionis et factionis antitheisticae: qua nunc pereunt centeni *copiâ*, ut pereant myriades *inopiâ*.

Pathos autem, seu FLEXANIUM altius omne, quia semper et naturaliter est religiosum, sicuti etiam a summe religioso vel horrore vel amore ortum: consequitur, ex hac sublimiori poëseos notione, *Praedicatores* esse verissime poëtas publicos. His enim divinum pathos omne colitur unice. His animos flectere, unus labos et honos. His igitur, antiquissimo sensu, etiamnum constat sacri *vatis* illud sacrum decus.

Nam quidquid est patheticum, idem ipso actu poëticum: si vel sonus, vel umbra. Veritas omnis redditur poëtica, sicubi flexanima. Natura haec alma tota nil nisi viva poësis: et Universum concinit intelligenti divinum poëma. Mundus est melos: per suos metri altioris et harmoniae numeros. Indeque patet PHYSICOS esse hujus verae Poëseos sublimes magistros.

Ita verò quis miretur, a nobis contemtos esse omnes pseudopoëtas *fictionum*, fabulatores vulgi, joculatores, *jongleurs*, sub-

skan och födaren, modern och fadern till allt och alla: se, det är den gränslösa, eviga Känslan i den första Poesin.

Men även denna universella gudomlighet har dessa gycklare, *jongleurs*, dristat sig att driva med. Och när de hade förvandlat allt *gudomligt* till den barbariska dårskapens beläten, till hemska och obscena scener med gudar och gudinnor, varför skulle de då inte göra allt *mänskligt* till idel vansinne? Därför snattrar poesins illusionister ständigt bara om det extrema på ett extremt sätt, om det vanvettiga på ett vanvettigt sätt: och liksom de gjorde allt *Våld* till sublim tragedi, så gjorde de också slaveriets *elände* till skrattretande komedi.

O tysta känsla hos den fattiga mänskligheten och hos det *stumma* eländet! Fick ni, o lysande begåvningar, då inte en hög röst från Gud till annat än att leende låta gudomliga människor gå under, medan ni besjöng tyranniets flyktiga ära? Se hur fäder nedhugges i krigens blodiga skämt! Se hur mödrar pinas ihjäl av svält och vanära! Och folkets barn, liksom födda för att dö, gör inget annat än lever en lång död! Men ni låter kallt, med ett litet skratt, det gudomliga släktet gå under – gå under av NÖD i detta gudomligt välsignade paradis, i detta paradis med de rikaste grödor. Alltså *utmärker* den hulda solen dessa era upphöjda begåvningar blott med falska färger, och den blott *förhärdar* de rikas smutsiga själar med sin gudomliga hetta!

Om ni hävdar att det också bör finnas nödställda i detta rike av gudomlig godhet, så ljuger ni öppet. Ty Gud gav ingalunda sina ur himlen födda grödor åt sitt himmelska människosläkte till giriga utsvävningar eller till dåraktigt övermod. Tvärtom är det uppenbart att den poetiska *lögnaktigheten* och den politiska *nödställdheten* kommer av samma gudlösa fiktion och fraktion: på grund av denna går nu hundratals människor under av *överflöd*, så att myriader människor måste gå under av *nöd*.

Men då Känslan, d.v.s. varje djupare sinnesrörelse, alltid av naturen är religiös, så uppstår den också av en högst religiös

furiosos, extremos, barbarae stoliditatis istius aeternò relusae lyrimagos. Quorum patres, pseudoprophetas, abstractores istarum fictionum, sophos scholasticos, transcendentales *circulatores*, usque de novo stupens adorat semidoctorum *circus*.

Qui autem hanc mythosophiam et istam lyrimagiam non perviderit, is nec NATURAM nec per naturale omne pathos NUMEN adire poterit.

fruktan eller kärlek: av denna högre föreställning om poesin följer det, att *Förkunnarna* i sanning är allmänhetens poeter. Ty dessa dyrkar på ett unikt sätt all gudomlig känsla. Deras enda möda och ära ligger i att röra människors sinnen. Alltså bevarar dessa ännu idag den heliga heder som tillkommer den helige *skalden*, i ordets äldsta betydelse.

Ty allt som är fyllt av känsla, det är på samma gång fyllt av poesi, om det så är ett ljud, eller en skugga. All sanning blir poetisk, om den någonstans rör sinnet. Den hulda naturen är inget annat än levande poesi, och Universum sjunger för den som förstår ett gudomligt poem. Genom sina goda proportioner, som är förenade med en upphöjd rytm och harmoni, är världen själv musik. Härav framgår det att NATURFILOSOFERNA är denna sanna Poesis upphöjda mästare.

Ingen må alltså förvånas över att vi föraktar alla *det uppdiktades* pseudopoeter, pöbelns sagoberättare, gycklare, *jongleurs*, halvgalningar, ytterligheternas män, dessa poesins illusionister som evigt upprepar den barbariska dårskapen. Deras fäder, pseudoprofeterna, de som gjorde dessa uppdiktade påhitt till abstraktioner, de lärda skolastikerna, de transcendentala *landstrykarna*, tillbes ständigt på nytt i mållös beundran av de halvlärdas *publik*.

Men den som inte genomskådar dessas falska visdom och deras söners poetiska trollkonster, han kan aldrig närma sig vare sig NATUREN eller GUDOMEN genom naturens känsla.

Kommentarer och ordförklaringar

Thomas Thorilds samtid kände honom i första hand genom hans prosaskrifter, medan åtskilliga av hans dikter, och några av de bästa, blev tillgängliga för den läsande allmänheten först långt efter hans död. Han uppfattades som en litterär och politisk frondör med ständigt nya stridsskrifter i beredskap. Hans filosofiska arbeten från åren i Tyskland, många av dem författade på latin eller tyska, fick inget eko i Sverige. För de unga romantikerna på 1810-talet var han en föregångare med mytisk strålglans, utan att de för den skull hade studerat honom särskilt ingående. Först Erik Gustaf Geijers relativt omfattande utgåva, som började utkomma 1819, gav en provisorisk överblick över Thorilds omfattande produktion. Geijer var kanske den av det nya seklets författare som tog djupast intryck av hans filosofiska och politiska förkunnelse. Tegnér strök den tillämnade, mycket negativa strofen om Thorild ur sin exposé över den gustavianska epoken i »Sång den 5 april 1836«. Men i Atterboms »Svenska siare och skalder« (fjärde delen 1847 och femte delen 1849) uppstod Thorild i helfigur som en av den svenska litteraturens stora hjältar. Sedan dess har diskussionen om hans betydelse och om innebörden av hans skrifter förnyats med varje generation.

Geijers utgåva ersattes 1881 av en något fylligare, utarbetad av P. Hanselli. Men ända fram i vår egen tid har nya handskrifter kommit i dagen, som berikat bilden av Thorilds författarskap. Föreliggande urval grundar sig på Svenska Vitterhetssamfundets utgåva av Thorilds samlade skrifter, som är redigerad av Stellan Arvidson (del I–XII 1932–1996, dock aldrig komplett eftersom kommentarbandet XI saknas). Ortografin har anpassats till nutida bruk, medan ordformerna har lämnats orörda. Thorild var förtjust i typografiska verkningsmedel. Med

undantag av nystavningen har därför originaltextens utseende såvitt möjligt respekterats, till exempel vad gäller det ymniga bruket av versaler, kapitäler, kursiver, spärrningar, gradbyten och bindestreck i sammansättningar.

Stellan Arvidsons utomordentligt innehållsrika kommentar ligger till grund för åtskilliga av nedanstående anmärkningar. Förkortningen SS I etc. hänvisar i det följande till respektive volym i Vitterhetssamfundets utgåva av Thorilds samlade skrifter.

POETISKA SKRIFTER

3 *Thoraud till Freidin*

Trycktes första gången i SS I, där dikten återges efter en originalhandskrift som återfanns bland Thorilds brev till vännen Anders Hylander. Arvidson daterar den till tiden oktober 1780–februari 1781.

4 *Passionerna*

Dikten inlämnades i september 1781 som bidrag till en poesipristävling som hade utlysts av det litterära sällskapet Utile Dulci. Den torde huvudsakligen ha tillkommit sommaren 1781, då Thorild bodde på Kungsholmen i Stockholm. Författaren gick miste om den stora guldmedalj han hade föresatt sig att vinna och belönades i stället med ett mindre pris, ett så kallat accessit. Ett utlåtande om tävlingsbidragen, författat av Johan Henric Kellgren, en av de drivande ledamöterna av Utile Dulci, publicerades i Stockholms Posten den 26 februari 1782. Där heter det om »Passionerna«: »Detta Försök av ett nytt slag till dräkt och karaktär, har förtjänt att fästa Sällskapets hela uppmärksamhet. Den djärva, fast stundom förvillade utflykt, som endast snillet giver; en ädel frihet, som dock någon gång torde bryta till självsvåld; en rik och brinnande bildningskraft, som likväl ej alltid erkänt förnuftets och smakens lagliga styrsel; en hög och manlig, ehuru på sina ställen nog mörk, sträv och med tvungna epiteter

belastad stil; och framför allt en öm och livlig känsla, men ibland förlorad i kalla utrop; alla dessa förmåner, oaktat de, mer av ytterlighet än svaghet härrörande fel, som därmed varit förknippade, hade säkert gjort tillfyllest, att berättiga Auktoren till det större priset: men då detta skaldestycke tillika varit bundit i ett orimmat daktyliskt versslag, stridande mot den i Vitterheten allmänt godkända smaken, har Sällskapet ej trott sig, genom en sådan belöning, oinskränkt böra gilla en lika så vådelig, som onödig nyhet; vådelig därigenom, att den lämnade medelmåttan en fördubblad lätthet; och onödig, då vi redan på jambisk vers äga i vårt språk verkeliga Mästerstycken, så i det starka, som behagliga. Sällskapet har dock genom ett mindre Pris eller *Accessit* velat betyga sin aktning för ett snille, vars bemödande skall vinna ett allmänt bifall, då det samtycker, att underkasta sig den erkända Skaldekonstens stadgade lagar.«

Dessa på en gång uppskattande och mästrande rader, tillsammans med det faktum att Thorild ansåg sig kränkt av att sällskapet hade tillkännagivit hans namn utan att den större belöningen kommit honom till del, utlöste en litteraturkritisk fejd mellan Kellgren som representant för den härskande litterära ordningen och Thorild som förkunnare av en ny estetik.

Dikten kom i tryck först 1785. Dedikationen »Till Sällskapet Utile Dulci« och företalet »Till det högre Allmänna« samt noterna bör följaktligen ha tillkommit under tiden mellan 26 februari 1782 och våren 1785.

Sapere Aude: 'våga vara förnuftig' (Horatius).

Born Originals etc.: 'Födda original, hur kommer det sig att vi dör som kopior?' Citat ur Edward Youngs för Thorild så betydelsefulla skrift »Conjectures on original composition« (1759), där Young upphöjer naturgeniet över den skolade och efterbildande diktartypen.

Sällskapet UTILE DULCI: Litterärt och musikaliskt ordenssällskap i Stockholm, stiftat 1766. Det räknade bland sina medlemmar bland andra Gyllenborg, Creutz, Oxenstierna, Kellgren och Anna Maria Lenngren. Verksamheten upphörde i mitten av 1790-talet.

överträffar: 'är främst'.
livets kärlek: 'kärleken till livet'.
AUTORN: Thorilds term för en riktig författare, upphovsman. Hans val av en anglifierad form (Thorild stavar *author*) i stället för den i svenskan vedertagna formen *auktor* har förklarats med hans beroende av den engelske filosofen Shaftesbury, som i skrifter från 1700-talets början hade förkunnat geniets frihet.
5 *dårlige:* 'dåraktiga'.
Påstån: 'hävda'.
7 *tillbedna:* 'tillbedda'.
8 *Jofur:* Jupiter.
enfaldig: 'enkel' (utan nedsättande innebörd).
VARANDE: 'varaktiga'.
9 *gå rätt:* 'gå rakt'.
arghet: 'ondska'.
viktig: tung.
10 OSSIANS *ande:* Ossian var den diktare som Thorild beundrade mest, och han tycks ha betraktat denna mytiska sångare som en verkligt existerande person. Skotten James Macpherson utgav 1760 »Fragments of Ancient Poetry in the Highlands of Scotland and translated from the Gaelic or Erse Language«. Denna första samling av korta »hjältedikter« med lyriska och dramatiska inslag kompletterades senare med korteposen »Fingal« (1762) och »Temora« (1763). Det visade sig emellertid att dessa dikter var en inspirerad förfalskning, vilket redan den store kritikern Samuel Johnson insåg, medan den ledande tyske kännaren av folkpoesi Johann Gottfried Herder och många med honom valde att tro på deras autenticitet. Enligt den fiktion som Macpherson upprättade, skulle barden Ossian, sångernas föregivne upphovsman, ha levat på 200-talet i ett skotskt samhälle påminnande om de homeriska hjältarnas värld. Trots frågetecknet vid deras äkthet blev »Ossians sånger« en av de största litterära succéer som Europa har skådat.

När det gäller Thorilds val av hexameter som versmått för »Passionerna«, hänvisar man i allmänhet till förebilderna Klopstock och Stiernhielm. En annan tänkbar förklaring är

att Thorild kan ha tagit del av »Ossians sånger« i någon av de populära tyska översättningar som förvandlade Macphersons prosadikter till hexametervers. Den mest spridda av dessa versioner var signerad av den wienske jesuiten Michael Denis och utkom 1768–69.

Thorild utgav 1786 ett prospekt där han uppmanade till subskription på sina planerade översättningar av Tacitus och av Ossian. Tyvärr kom dessa arbeten aldrig till utförande.

Gjuter: 'utgjuter'.

11 *HJÄLTE:* Enligt Thorilds not Quintus Curtius, egentligen Marcus Curtius, en romersk yngling som enligt berättelsen frivilligt störtade sig i en avgrund år 362 f.Kr. för att med denna handling bevara Rom för all framtid.

varelse: 'existens'.

Kreatur: 'varelse', 'del av skapelsen'.

Caraiben: Caraiber eller kariber kallades indianstammarna i norra Sydamerika, Mellanamerika och Västindien. Ordet *karib* var enligt dåtidens fördomsfulla uppfattning närmast en synonym för *kannibal*.

12 *Bildning:* 'form'.

IRIS: Regnbågen, sändebudsgudinnan (se Thorilds kommentar s. 22).

sefiren: 'västanvinden'.

ANTONINS: Syftar på den romerske kejsaren Marcus Aurelius (se komm. till s. 15).

cerberiska: Av lat. *Cerberus*, helveteshunden vid Hades port, framställd som en best med tre huvuden och ormhår.

varannan: 'varandra'.

13 *Homerus:* Thorild använder genomgående den latinska formen av den grekiske diktarens namn.

Milton: John Milton (1608–1674), engelsk diktare, betydelsefull framför allt genom sitt stora epos om skapelsen och syndafallet, »Paradise Lost« (»Det förlorade paradiset«), utgivet 1667.

14 KLOPSTOCK: Friedrich Gottlob Klopstock (1729–1803), tysk författare, Sturm- und Drang-generationens litterära idol framför andra, som bröt med den franska smaken, diktade orimmat, bland annat på hexameter, och införde en högstämd

fosterländsk ton i den tyska poesin. Med uttrycket »Pindars vän« sällar sig Thorild till dem som menade att Klopstock i sina oden på fri vers hade återupplivat traditionen från den grekiske hymndiktaren Pindaros (ca 518 – ca 438 f. Kr.).

GESSNER: Salomon Gessner (1730–1788), schweizisk-tysk författare och målare, specialist på gråtmilda idyller.

NORDENS *tjusande näktergal:* Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718–1763), jämte Stiernhielm den enda äldre svenska författare som Thorild tycks ha uppskattat. *Uranie* var, som Thorild berättar i »Anmärkningar«, det namn fru Nordenflycht bar i Tankebyggarorden.

ZENDAS *strålande ängel:* Enligt Thorilds anmärkning den persiske filosofen Zoroaster, den mytiske författaren till religionsurkunden Zend-Avesta.

BACON: Sir Francis Bacon (1561–1626), engelsk filosof och statsman, beskrev i inflytelserika arbeten hur vetenskaperna skulle organiseras för att öka människans makt över naturen.

MONTESQUIEU: Charles-Louis de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu (1689–1755), fransk författare och samhällstänkare. I sitt huvudverk »De l'Esprit des lois« (»Om lagarnas anda«), 1748, framför han sin berömda teori om klimatets inverkan på nationerna och sin maktfördelningslära om nödvändigheten att åtskilja den lagstiftande, den verkställande och den dömande makten.

LEIBNIZ: Gottfried Wilhelm von Leibniz (1648–1716), tysk filosof och matematiker, som i sin s.k. monadlära försvarade tanken att Gud har inrättat världen på det bästa möjliga viset: ondska och lidande bidrar till helhetens fullkomning.

SENECA: Lucius Annaeus Seneca d.y., född omkring Kristi födelse, död ca 65. Romersk politiker, författare och filosof, företrädare för det stoiska livsidealet, kännare av lidelsernas makt.

TACITUS: Publius Cornelius Tacitus (född ca 55 e. Kr., död efter 117), romersk ämbetsman och historiker. Utom Roms historia har han behandlat de germanska folkens levnadssätt. Hans skrifter gällde länge som rättesnöre för en kärvt korthuggen prosastil.

GRACIAN: Baltasar Gracián y Morales (1601–1658), spansk för-

fattare och litteraturteoretiker, en av den moderna individualismens anfäder, skapare av det estetiska smakbegreppet.

ROCHEFOUCAULD: François de La Rochefoucauld (1613–1681), fransk författare, maximernas mästare.

POPE: Alexander Pope (1688–1744), brittisk poet, på 1700-talet även ansedd som filosof för de rimmade visdomarna i »An Essay on Man« (1733–1734).

SHAFTESBURYS: Anthony Ashley Cooper lord Shaftesbury (1671–1713), engelsk filosof och författare, grundade sin åskådning på en teori om ett hos människan medfött moralisk sinne.

seraf-glänsande: Betoningen ligger på första stavelsen.

HELVETIUS: Claude Adrien Helvétius (1715–1771), fransk upplysningsfilosof tillhörande encyklopedisternas krets, företrädare för en radikal materialism. Hans »De l'Esprit« (1758) förbjöds som stridande mot den kristna läran.

ROUSSEAU: Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), schweizisk-fransk författare och filosof, 1700-talets mest betydande civilisationskritiker.

15 JULIAS: Julie, den kvinnliga huvudpersonen i Rousseaus brevroman »Julie, ou La Nouvelle Héloïse« (1761).

AUREL: Marcus Aurelius Antoninus, romersk kejsare 161–180 och författare till »Självbetraktelser«, en på grekiska avfattad samling av reflexioner och rön i levnadsvisdom.

THOMAS: Antoine-Léonard Thomas (1732–1785), fransk författare, särskilt uppskattad för sina hyllningstal. Hans »Éloge de Marc-Aurèle« utkom 1775.

LAVATER: Johann Kaspar Lavater (1741–1801), schweizisk-tysk författare, skapare av fysionomiken, en på sin tid inflytelserik teori om hur en människas karaktär framträder i hennes yttre.

CROMWELL: Oliver Cromwell (1599–1658), ledare för den så kallade puritanska revolutionen i England. Sedan kungen avrättats och parlamentet småningom upplösts, blev han landets diktator från 1653 fram till sin död.

TAMERLAN: Timur Lenk (1336–1405), centralasiatisk härskare och erövrare av turkisk börd, beryktad för grymheten i sin krigföring.

KARL: Karl XII (1682–1718).

kreatur: 'varelser'.
16 *Matken:* 'masken'.
17 *Dårlige:* 'dåraktiga'.
18 EOS: Anses syfta på Thorilds ungdomsförälskelse Anna Brita af Dittmer (1761–1838), äldsta dotter i ett hus där diktaren tjänade som informator 1776–1777.
19 *påstår:* 'hävdar rätten till'.
Odens flykt: Ordet *ode* betraktades i äldre tid ofta som femininum (eftersom detta är ordets grammatiska genus i grekiskan), och man sade följaktligen *en ode*, bestämd form singularis *oden*.
PINDARS: Pindaros (ca 518–ca 438 f. Kr.), grekisk diktare vars högstämda hymner var 1700-talets mönster för det sublima i poesin.
20 SPINOZA: Baruch de Spinoza (1632–1677), holländsk-judisk filosof, utan tvivel en av Thorilds viktigaste lärofäder.
Utom: 'utan'.
icke det: 'icke ens det'.
harmonien: 'versschemat'.
Inversionen: 'omkastad ordföljd'.
granskning: 'litteraturkritik'.
22 QVANTUM: (lat.) 'mängden'.
QVALE: (lat.) 'beskaffenheten'.
ANTONIN. *Marc-Aurel:* Under påverkan av Thomas använder Thorild de franska namnformerna.
23 *artigt:* 'spirituellt'.
24 *Det Dityrambiska:* En dityramb var ursprungligen en hymn ägnad Dionysos. Den dityrambiska diktarten ansågs ge fritt spel åt en extatisk livskänsla.
25 *inlåten:* 'insläppt'.
26 *lik-bildar:* 'efterbildar'.

Inbillningens nöjen

Denna prosadikt trycktes i Stockholm 1784, men skrevs ursprungligen som ett bidrag till Vitterhetsakademiens tävling i skaldekonst 1781. Thorilds dikt var en av åtta tävlande. Inget av bidragen ansågs vara värt en belöning. Dedikationen till Kellgren är skriven för utgåvan 1784, och sannolikt till-

kom även anmärkningarna och avhandlingen om inbillningen vid detta tillfälle. Kellgren återsände dedikationsexemplaret. Thorild hade strax dessförinnan givit honom en exempellös utskällning i »Straffsång« (inte medtagen i detta urval).

28 *INBILLNINGENS:* Ordet stavades på 1700-talet *inbildning* och hade en vidare betydelse än idag. Det betecknade förmågan att framkalla åskådliga föreställningar (även minnesbilder). Hos Thorild står ordet även för tänkande i symboler. Hans hyllning till inbillningen är full av ironi eller i varje fall kluvenhet. Fantasin har för honom inte den självklara prestige som den vunnit i modern tid, utan är framför allt en källa till illusioner – på gott och ont.

förtjust: 'hänryckt'.

erkänslan därav: 'insikten om detta'.

gjuta: 'utgjuta' (ett av Thorilds älsklingsord).

den låga själen förträffelig: 'förträfflig för den låga själen'.

29 *trånade:* 'tvinade bort'.

Anakreon: Grekisk skald från 500-talet f. Kr., känd för de kärleks- och dryckesvisor som traderats under hans namn.

Horaz: Den romerske skalden Quintus Horatius Flaccus (65–8 f. Kr.), här betecknad med en tysk form av namnet.

Catull: Den romerske skalden Gajus Valerius Catullus (död ca 54 f. Kr.).

Elysium: Paradiset i den grekiska mytologin.

Idalias: Enligt Thorilds anmärkning är Idalia identisk med Venus. Idalion var i forntiden en stad på Cypern, den ö som ofta ansågs vara Venus födelseplats.

Lät: 'låt'.

30 *kabalens:* 'intrigens'.

Läna: 'låna'.

Permessens: Permessos, flod i Boiotien, som här får representera den grekiska poesin liksom Tibern får representera den romerska.

31 *världen. omskapa allt. kläd:* Det säregna typografiska draget att ibland låta punkt följas av liten begynnelsebokstav är från originalet.

32 *upptagit:* 'uppodlat'.

Storbördingen: Ordet har troligen skapats av Thorild och betecknar en bärare av ärftligt adelskap.

33 *tusenbildad:* 'som visar sig i tusen bilder'.

varelse: 'existens'.

världen löper i virvlar: Syftar på Descartes (se komm. till s. 38) teori om världsalltet.

den allmänna dragningskraften: Syftar på Newtons gravitationsteori, som av Thorild betraktades med samma skepsis som Descartes virvlar.

härskar: 'behärskar'.

34 *avgrunden vid Pascals sida:* Blaise Pascal (1623–1662), fransk filosof och matematiker. En novemberdag 1654 råkade hästarna som drog hans vagn i sken. Det främsta spannet störtade i Seine vid Neuillybron, men själva vagnen fastnade på brokanten. Pascal lär efter denna händelse ha inbillat sig att han såg en avgrund bredvid sängen eller stolen där han satt.

Pafos: Forntida stad på Cypern med berömt Afroditetempel.

Cypris: Afrodites.

Hesperiens: Italiens.

sylf: 'elementarande'.

35 YOUNGS: Edward Young (1683–1765), brittisk författare, mest känd för sin ofantliga blankversdikt »Complaint, or Night-Thoughts on Life, Death and Immortality« (nio delar, 1742–1746).

Formula Concordiae: (lat.) Konkordieformeln, en luthersk bekännelseskrift från 1577. Här betecknar uttrycket ungefär gammalmodiga regler för poesin.

36 *gyllne åldrens:* Syftar på guldåldern, då enligt den antika myten människosläktet levde i ett tillstånd av bekymmerslös fred i harmoni med naturen.

Behagen: 'Gratierna', ansedda som behagets gudinnor, ursprungligen källnymfer.

Mahomeds: Muhammeds.

Houris: 'De ständigt jungfruliga', kvinnoväsenden i det muhammedanska paradiset.

omvälvning: 'kretsrörelse'.

märke: märka.

CASTALIUS: Källan i Delfi, vanligen kallad Kastalias källa.

Jofurs: Jupiters.
Dryader: 'trädnymfer'.
Oreader: 'bergnymfer'.
Najader: 'vattennymfer'.

37 *Sinnet:* Ordet är hos Thorild (liksom senare hos Geijer) en sammanfattande beteckning på hela själslivet, men kan ibland också syfta på något av människans fem sinnen.
bildad: 'skapad', 'formad', 'gestaltad'.
Daniel: Hjälten i den gammatestamentliga Daniels bok, som bland annat redogör för hans syner och drömmar.
Fru Bourignon: Antoinette Bourignon (1616–1680), fransk mystiker, som påstod sig ha mottagit uppenbarelser enligt vilka hon som en andra Maria skulle bli moder till en ny och sann kyrka.
terrestra: 'jordbundna'.

38 *meteorer:* Ordet *meteor* betecknade på 1700-talet alla slags atmosfäriska fenomen.
CARTESIUS: René Descartes (1596–1659), fransk filosof och matematiker.
RAYNAL: Guillaume-Thomas Raynal (1713–96), fransk upplysningsfilosof och historiker, författare av den i Sverige vid denna tid förbjudna skriften »Histoire des deux Indes« (1770), som anses ha haft lika stor betydelse som Rousseaus skrifter när det gällde att stämma sinnena för en revolution i Frankrike.
himmelstrakter: 'väderstrecken'.

39 *Avgrund:* Går tillbaka på en anekdot om Pascal (se ovan komm. till s. 34).
Mahmuds: Muhammeds.

40 *bildad [i det levande Sinnet]:* 'avbildad'.
bildade [världen]: 'sekundära', 'avbildade'.

41 *Varelsen:* 'existensen'.
Fidias: Grekisk bildhuggare (400-talet f. Kr.). Som hans främsta verk betraktades utsmyckningen av Parthenon, inbegripet kolossalstatyn av Athena, samt den tronande Zeus i templet i Olympia.
Praxiteles: Grekisk bildhuggare (ca 400 f. Kr.).
Milton: Se ovan komm. till s. 13.

GLUCK: Christoph Willibald von Gluck (1714–1787), tysk tonsättare, förnyare av operakonsten.

Iphigénie: Det finns två operor av Gluck om Agamemnons dotter Ifigenia, »Iphigénie en Aulide«, uruppförd 1774, och »Iphigénie en Tauride«, uruppförd 1779. Båda gavs på operan i Stockholm under gustaviansk tid.

42 *Swedenborgs:* Emanuel Swedenborg (1688–1772), naturvetenskapsman, bibeltolkare, teosof.

Manum de tabula: (lat.) eg. 'Handen från tavlan!', en uppmaning att inte överarbeta något som redan är färdigt, här helt enkelt 'Nog sagt om detta!'.

43 *gebühren:* (ty.) 'avgifter', särskilt sådana som betalades till tjänstemän.

Caprioletto: Liten kapriol, ett språng i dans.

konstiga: 'förkonstlade'.

POESI *utan Rim – det är Prosa:* Anspelar på en fyrrading som var införd i Stockholms Posten den 20 september 1783:

Ni skriver rätt poetiskt,
Men Svenskan till sin Skaldkonst
Behöver också rimmen,
Ty annars blir det prosa.

SYMBOLUM FIDEI: (lat.) 'trosbekännelse'.

Le Temple de Gnide: Prosaepos av Montesquieu från 1725.

DALIN: Olof von Dalin (1708–1763), poet, historiker, lexikograf och tidningsman, numera mest känd för sin allegoriska berättelse »Sagan om hästen«. I språkhistorien anses hans tidskrift Den Svenska Argus markera den nutida svenskans inträde.

44 VÅRA VILLOR: Dikt av Kellgren, ursprungligen skriven som ett bidrag till Vitterhetsakademiens tävling i skaldekonst 1780, dock icke belönad.

Areopag: Folkdomstol i Athen, här allmänt 'domstol'.

psalmen över ett Gott Samvete: En dikt av Adolf Fredrik Ristell, som vann Vitterhetsakademiens stora pris 1775 och trycktes i tredje delen av Vitterhetsakademiens handlingar 1780.

Jordbrukaren. Ode

Dikten har bevarats i avskrifter och trycktes först 1849. Den

torde vara författad 1781 och utgjorde ett bidrag till en tävling utlyst av sällskapet Utile Dulci, där pris utlovades för bästa dikt om jordbrukaren. Dikten bedömdes äga ungefär samma fel och förtjänster som »Passionerna« och belönades inte. Segern hemfördes av Nils Lorens Sjöberg, sedermera den första ledamoten på stol nr 18 i Svenska Akademien.

45 *Hanc olim* etc.: Mottot är hämtat från andra boken av Vergilius Georgica, och betyder: 'Så levde förr de gamle – så växte sig Etrurien starkt: sålunda blev Rom i sanning härligast.'

Välver: 'välver sig'.

Dyrkare: 'odlare'.

gällande: 'genljudande'.

46 *Digiv nöjet:* 'uppamma livsglädjen'.

47 *Utom honom:* 'utan honom'.

[I A.W. Ekeboms album den 9 september 1782]

Adolph Wilhelm Ekebom (1757–1813) var Thorilds skolkamrat i Göteborgs gymnasium och inskrevs samtidigt med honom i Göteborgs nation i Lund. Ekebom blev sedermera lektor och prost i Göteborg.

Nina I–III

Dikternas föremål är en ung kvinna som Thorild förälskade sig i under sina första år i Stockholm, Gustava Margaretha (möjl. Magdalena) Hindström. Thorild delade en tid bostad med hennes bror i Stadsgården. Umgänget mellan Thorild och »Nina« var som mest intensivt mellan sommaren 1781 och sommaren 1782, varefter känslorna svalnade. Dikterna får alltså dateras till denna period. Möjligen är även Hildurdikterna ett uttryck för Thorilds växlande lycka och kval i förhållandet till Mlle Hindström. Hon gifte sig några år senare med en skolkamrat till Thorild, blev änka och satte upp en flickpension i Växjö.

51 *Oread:* 'bergsnymf'.

52 *vispel:* Ordet är belagt endast hos Thorild och betyder gissningsvis 'sus' eller 'viskande'. Jämför *visplande* längre fram i dikten.

53 *Återbrusar:* 'brusar åter'.

Hildur I–III

Liksom Ninadikterna har dikterna till Hildur endast bevarats i avskrifter och tryckts postumt. Mycket litet är känt beträffande omständigheterna kring deras tillkomst. De anses ha tillkommit före 1786 och tillhör sannolikt samma period som de föregående kärleksutbrotten, om inte rentav föremålet är detsamma.

57 *Julias Älskare:* Julie är den kvinnliga huvudpersonen i Rousseaus brevroman »Julie, ou la Nouvelle Héloïse«, vars utgjutelser av naturstämning blandad med erotisk känsla var en av inspirationskällorna för Thorilds kärlekslyrik.

Östan-Visplet: Se ovan komm. till s. 52.

60 *Går för:* 'föregår', 'är orsak till'.

61 *svindliga:* 'svindlande'.

Champagnevinet

Tryckt i Stockholms Posten 4 juli 1785.

62 *Jofurs:* Zeus' (gudarnas fader i den grekiska mytologin).

Elysisk: 'himmelsk'.

Etioperne: I första sången av Iliaden berättas om Zeus' besök i etiopernas land.

Om hösten 1785

Denna prosadikt är känd genom två identiska tryck, varav det tidigaste återfinns i »Sommarpromenaden i vitterheten« (1797).

63 *sönk:* 'försjönk'.

varelse: 'existens'.

det Gudomeliga Första: Gud före världens skapelse.

Dityramb

Dikten är en gåva till Sven Erland Heurlin på nyårsdagen 1786. Heurlin, som levde mellan 1758 och 1827, var jurist och slutade som häradshövdning i en domsaga i Västergötland. Han var från 1779 fram till 1790 Thorilds närmaste vän och diktarens förtrogne i filosofiska ärenden, vilket deras brevväxling omvittnar. — *Dityramb* var en diktart som brukades vid fester till Dionysos ära. Den förknippades med

dans och extatiska sinnestillstånd. (Se Thorilds egen kommentar s. 65.)

Forsmark

Dikten sändes i december 1787 till Samuel af Ugglas (1750–1812), en högt uppsatt ämbetsman under den gustavianska epoken. Genom giftermål hade af Ugglas förvärvat en avsevärd förmögenhet och ägde bland annat Forsmarks bruk i norra Uppland. Thorild sökte stöd hos denna magnat och avlade av allt att döma ett besök på Forsmark 1787.

66 *Svitjods:* Av isl. *Svíþióð* 'Sverige'.
Kvinsligt: Äldre sidoform till *kvinnligt*.
yrka: 'skapa'.

67 *Gangens: Gangen* är ett annat namn på floden Ganges.
Öken: 'ödemark'.
PALATS: Forsmarks slott, en stenbyggnad i tre våningar uppförd 1767–1774.
Oceaners: Hyperbolisk syftning på forsarna i Forsmarksströmmen, som drev brukets stångjärnshamrar.
Fröja: Den nordiska mytologins kärleksgudinna, motsvarande Afrodite (Venus) i antikens gudavärld.
Odens son: Tor, åskans gud.

68 *släggar:* 'smider med släggan'.
Vulkan: Vulcanus var hos romarna eldens och smideskonstens gud.
Sviars: 'svears'.
Nastrons: Av isl. *Nastrǫnd* 'Likstränderna', den isländska mytologins helvete, enligt traditionen vänt mot norr och således en iskall plats, fast Thorild tänker sig den glödhet.
Glysisvall: Av isl. *Glæsisvellir* 'Glansfälten', guden Balders hemvist i underjorden, en skön och fredad plats.
Äras glans: Järnet.
Grus: 'malm'.
Elysée: Fransk skrivning av *Elysium*, de saligas ängder.

69 *Valhalls:* Valhall är Odens sal i asarnas boning.
detta Vördnadsvärda PAR: Samuel af Ugglas och hans fru Carolina, född Wittfoth. De följande orden om af Ugglas som »sin Lyckas upphov« syftar på att han hade börjat sin bana

som ofrälse och arbetat sig upp. Den avgörande faktorn i ekonomiskt hänseende tycks dock ha varit hans rika gifte.

70 *BARD:* Keltisk sångare. Ordet blev populärt genom Ossians sånger och kom att användas i flera europeiska språk som en högtidlig synonym för *diktare*.

JOFURS Son: Syftar antagligen på Tor. (*Jofur* är ett binamn på Jupiter, som i nordisk mytologi motsvaras av Oden.)

Lätt: Imperativ av *låta*.

71 *JOFURS släkt:* Smederna, om man uppfattar dem som fallna efter Vulcanus, Jupiters son.

72 *Obäklig:* 'åbäkig'.

Livets njutning

Dikten trycktes för första gången i Geijers utgåva av Thorilds verk och har inte kunnat dateras.

Efter Horatius

Enligt en not i Geijers utgåva är denna översättning av Horatius andra epod tillägnad Herman af Låstbom, vilket ger anledning att datera den till 1787 eller 1788. Thorild har frångått originalets versmått och givit versen ett mera »modernt« utseende, vilket på hans tid ännu var det vanliga förfarandet vid tolkning av antika poeter. När det gäller innehållet följer han till en början Horatius för att från och med åttonde strofen alltmera dikta på egen hand. En betecknande detalj är, att när Horatius talar om kärlekens plågoämnen, ändrar Thorild till »Ärelystnans kval«.

75 *Naturens Far:* Horatius vänder sig i sin dikt till Priapus, fruktbarhetsguden, och till Silvanus, utmarkernas beskyddare.

Skaldekonsten. Ode till Leopold

Dikten trycktes 1789 i Samling av svenska vitterhets-stycken. Den bör dock ha skrivits före Thorilds avresa till England 1788. Möjligen har dedikationen tillagts i efterhand. Lepold svarade med att håna dikten i sin pamflett »Den nya lagstiftningen i snillets värld, något litet i fråga satt«. Thorilds beskrivning av skaldens makt sammanför element från sagorna om Prometeus och om Orfeus. Tanken att skalden är en and-

ra skapare under Gud hade utvecklats i en berömd essä av Shaftesbury.

77 *Gracer:* Behagets gudinnor.

Pindar: Se ovan komm. till s. 19.

78 *Elyseen:* Elysium, de saligas hemvist i grekisk mytologi.

Den gissel: Ordet hade tidigare även realgenus.

Julia: Se ovan komm. till s. 16.

Werther: Huvudpersonen i Goethes brevroman »Die Leiden des jungen Werthers« (»Den unge Werthers lidanden«), 1774.

79 *vekas:* 'veknar'.

Cynthius: (grek. *Kynthios*) Avledning av namnet på berget Kynthos på Delos, Apollons födelseplats.

Kalliope: En av de nio muserna, närmast ansvarig för den episka skaldekonsten.

Kastalid: 'ättling till Kastalides' (jfr Thorilds egen not), 'musa'.

Harmen

Trycktes första gången i Crusenstolpes Portefeuille, del 5 (1845).

Arvidson anger 1786 eller 1787 som sannolik datering. 1785 hade författaren ändrat sitt namn från Thorén till Thorild ('Tors eld'). »Harmen« innehåller hans förklaring till namnbytet. Den titaniska gestalt som möter i dikten överensstämmer knappast med den nordiska gudasagans Tor, utan är poetens egen skapelse.

I en handskrift kallar Thorild dikten »ode« och menar antagligen det fria och oregelbundna slag av ode som man på 1700-talet med en viss missuppfattning kallade »pindariskt«.

80 *Atlefjäll:* Rudbecks namn på de svenska fjällen, bildat på *Atle* (=Tor).

FRÖJA: Den nordiska mytologins kärleksgudinna.

dustet: 'stoftet'.

81 *Tredubbelt krönt:* Syftar på påvekronan.

82 *Kerubim och Serafim:* 'änglar'.

däld: 'liten dal'.

Scen

Stycket trycktes första gången i kalendern Linnea Borealis 1841. Det torde ha skrivits hösten 1792. Den plats från vil-

ken Thorild blickar ut över naturen och staden är Kungsholmens strand.

86 *mulniga:* 'molniga'.

Nationers Lagstiftare: Hösten 1792 hade Thorild gripit sig an utgivandet av sin pamflett »Om det allmänna förståndets frihet«, som innehöll uppmaningar till långtgående politiska reformer (ståndens upphävande, fullständig tryckfrihet etc.).

Naturens helgon: En vanlig beteckning på Rousseau bland hans beundrare, här överförd på hans svenske lärjunge.

Göta-Manna Sånger och Dalvisor

Thorilds hustru uppger att dessa dikter skrevs 1806. Med stöd av Arvidsons kommentar (SS VII, s. 378 ff) återges cykeln här i vad som torde vara dess ursprungliga skick. Rubriken har ändrats från det tidigare antagna men felaktiga »Göta-Manna Sånger *eller* Dalvisor«. Det rör sig om två avdelningar, avsedda att sjungas på olika melodier: i det första fallet »Våre Fäder gingo på«, en visa från 1712 av Wilhelm Kruse, i det andra fallet »Dalvisan«, en patriotisk sång med bakgrund i Gustav Vasas befrielsekrig. Dikterna har uppställts i enlighet med den avskrift i Ridderstadska arkivet där Arvidson funnit den fullständiga texten till verket.

I. Folket

87 *Mannavärde:* Ett nyckelord för Thorilds utopiska samhällsprojekt, framlagt i skriften »Rätt eller alla samhällens eviga lag« (1794). Det står för den enskildes duglighet och är motsatsen till »Penning-värde«.

Olag: I Thorilds språkbruk motsatsen till *lag*.

89 *måtta dig:* 'dämpa dig', 'iakttag det riktiga måttet'.

90 *Göta-Land:* här: Sverige.

II. Stånden

91 *Folkvän:* Första belägget för detta ord i svenskan. Det får betraktas som en översättning från de franska revolutionärernas jargong – jfr Marats tidning L'Ami du peuple.

92 *Froda:* 'lust', 'fröjd'.

93 *Varens:* 'vars och ens'.

III. Kungen

94 *Luvens:* En luv eller luver är en bakslug person.

IV. Vars mans rätt

99 *Skrov:* 'kropp'.

100 *Drön:* 'skall', 'dån'.

V. Gamla äran

Dikten bygger på läsning av Rudbecks »Atlantica«. Identifikationen av göter (gauther) med gudar, liksom av skyter med skyttar, är Rudbecks. Scythia är i Atlantican göternas gamla välde, som sträcker sig från Sverige ända ner till Kaukasus.

101 *Jafet:* Noas tredje son, från vilken enligt Atlantican Sveriges högresta invånare härstammade. Jafets son var Atle (=Tor).

102 *Rädde:* Rudbeck hävdar att invånarna i Sverige misstrodde Guds löfte att ingen mer syndaflod skulle övergå jorden och därför sökte sig till bergen.

ODEN: Rudbeck berättar om hur skyterkungen Oden, kallad Sigge, besegrades av Filip av Makedonien och drog sig norrut, bosatte sig i Sverige och grundade Sigtuna.

103 *Riddar-Lära:* Thorild föreställer sig att göterna överallt där de installerade sig som ett härskande skikt, införde nordisk lag och rätt.

104 *Sveits:* Schweiz – Thorild stavar så att namnets ursprung skall skina igenom.

Svea-Namnet: Enligt en gammal tradition skulle svearna ha bosatt sig i Schweiz under folkvandringstiden.

Knesemakt: Ordet *knes* är bildat av ryskans *knjaz* 'furste'.

Roslagsknassar: 'hövdingar från Roslagen'.

Holmgårds-Namnet: Holmgård var namnet på det gamla vikingariket med Novgorod som centrum.

Novogrod: Novgorod.

106 *franska Skutt:* Syftar på franska revolutionen, som Thorild sedan länge tog avstånd ifrån.

Påstå: 'Hävda'.

folkligt: 'anständigt', 'rättvist' (jfr *att vara som folk*).

VI. Gamla Läran

Dikten bygger på framställningen i Rudbecks Atlantica om solmyternas ursprung i den nordiska erfarenheten av ljusets försvinnande och återkomst.

108 *Fenix:* Sagans fågel som bränner sig själv på bål för att återuppstå förnyad.

Glansing: Ordet är bildat på verbet *glänsa*.

Greklands Fabel: Den antika myten om Adonis som älskades av Afrodite och sönderslets av ett vildsvin. *Adonis* är enligt Rudbeck en missförstådd genitivform av det svenska *Adon*, som skulle vara detsamma som *Oden*.

Rosor: I den grekiske diktaren Bions »Klagosång över Adonis död« förvandlas ynglingens blodsdroppar till rosor och gudinnans tårar till liljor.

Galten Furu-Skogen: Enligt Atlantican trodde våra förfäder att solen vid midvinter blev upphunnen av en galt och söndersliten. Ur det blod som rann ut på jorden växte furan, ett träd som ansågs stå i förbund med elden. Furuveden fick under vintermörkret ersätta solen.

Atis: I antik mytologi en skön yngling som älskades av modersgudinnan Kybele. Rudbeck, som anser att även Atis är lika med Oden, betraktar mytens uppgift om hans självkastration som en hänsyftning på solens svaghet under vintern.

O-män: 'kastrerade män'.

109 *Galli:* Kybeles kastrerade präster. Ordet förknippas av Rudbeck med verbet *gälla* ('snöpa') och tolkas som en syftning på jordens ofruktbarhet under vintern.

Osir: Den egyptiska mytologins Osiris, av Rudbeck betraktad som en ursprungligen nordisk gud, vars kult införts i Egypten av nordiska erövrare.

Isis: I egyptisk mytologi Osiris syster och maka. Rudbeck, som menar att hennes namn kommer av ordet *is*, identifierar henne med den nordiska Disa.

Tyfon, Tyven: Tyfo är i grekisk mytologi ett vidunder och sammanblandades med egypternas Seth, den motståndare som sönderslet Osiris. För Rudbeck är Tyven ('tjuven') som river sönder Osiris helt enkelt vintern.

Hjulet: Året, betraktat som ett hjul. Rudbeck härledde ordet *jul* från *(års)hjulet*.

Bocken: Av Rudbeck identifierad med Tor, med Bacchus och med solen. Julen firas när solen går in i Stenbockens stjärnbild, bocken står på årets hjul just då det börjar svänga.

Erebus: (grek. *Erebos*) 'underjorden'.

Fanes: Enligt Rudbeck en synonym till *Fenix*. *Fan* är enligt Rudbeck en hederstitel för herrar och gudar, vilket på grekiska blivit *Pan*. Att »den store Pan är död«, som det sägs i en känd berättelse av den grekiske författaren Plutarchos (ca 46 – ca 120 e.Kr.), skulle då betyda att vintermörkret har besegrat solen.

Eris: I grekisk mytologi tvedräktens gudinna, dotter till Natten.

Eros: Kärleksguden. Sammanställningen Eris–Eros är Thorilds eget påhitt.

110 *Tartarus:* Den nedersta delen av det grekiska dödsriket Hades. Rudbeck härleder namnet ur verbet *darra* (dvs. av köld), vilket ger Thorild uppslaget till *Darrdarrn* som en svensk motsvarighet till Tartaren.

Elysium: De saligas boning.

Karons Höstflod: Namnet på Karon, den som enligt grekerna förde de dödas själar över gränsfloden till Hades, kommer enligt Rudbeck från svenskans *färj-kar(l)en*.

Lethes Flod: Det vatten ur vilket de döda drack glömska.

Kerber, *Kärver:* Kerberos är i grekisk mytologi en hund med tre huvuden som vaktar ingången till Hades. Hans huvuden anses av Rudbeck företräda solen, månen och jorden.

Pluto, *Bluter:* Blotandet ger Rudbeck möjlighet att identifiera Pluto, dödsrikets konung i grekisk mytologi, med Oden.

Proserpin: Förkortad form av *Proserpina*, det latinska namnet på Persefone, skördegudinnan Demeters dotter, som enligt den grekiska årstidsmyten bortrövades av Pluto men efter Zeus' dom fick rätt att tillbringa halva året ovan jord hos sin moder, vilket motsvarar årstidernas växling. Rudbeck kallar henne *Frossepina* och berättar hur de första nordborna så småningom förstod att skördegudinnans dotter kunde tåla att *pinas* av *frosten* – dvs. att de upptäckte möjligheten att så vintersäd.

Domarena voro tre: Minos, Aiakos och Rhadamanthys, som enligt den grekiska gudasagan var satta att döma de avlidnas andar.

Minnur: Motsvarar hos Rudbeck den grekiska mytens *Minos* men identifieras även med *Mimer*, den högste domaren i underjorden, motsvarande lagmannen på ett svenskt ting.

Äakt: Motsvarar *Aiakos.*

Radman: Motsvarar *Rhadamanthys*, ett namn som fick Rudbeck att associera till det svenska ordet *rådman*.

111 *Baldur*; *Solen:* Hos Rudbeck är Balder densamme som Apollo, och hans död står för solens försvinnande på vintern.

Avgrunden: Dödsriket, hos Rudbeck *Agronden* (grek. *Acheron*). Den stympade ordformen har framtvingats av versmåttet.

Vår-Tön: Enligt Atlantican de tårar som jorden frambringar när solen börjar skina på våren.

Thoka: Den nordiska mytologins *þǫkk*, Balders maka som vägrade gråta annat än torra tårar (enligt Rudbeck = snö), varför maken fick kvarstanna i underjorden (dvs. vintern fortsatte).

Tolv är Julens stora Dar: Juldagen och de elva följande dagarna ansågs förr bestämma väderleken för det kommande årets tolv månader.

Nitton Juldar: Rudbeck menar att solen och månen återvänder till samma lopp efter 19 år och att detta symboliseras av de 19 dagar som det gamla nordiska julfirandet varade. Denna cykel omtalas i Thorilds dikt som *Mån-tidsvarvet*.

112 *Drake-Tjur:* Denna mytologiska fantasi är Thorilds egen skapelse.

[rasar] fort: 'fram'.

Demogorgon: Detta ord, av Thorild uppfattat som en sammansättning av grek. *demos* 'folk' och *gorgo* 'vidunder', betecknar ett urmonster som sprungit fram ur primitiva människors skräck för naturkrafterna.

Moloch: Kanaaneisk himmelsgud som dyrkades genom barnoffer.

Rök och Damb ur Näson: Citat ur Psaltaren 18:9, med den lydelse som stället hade i Karl XII:s bibel.

113 *Vitzliputzli:* Huitzilopochtli, aztekernas krigsgud.

VII. Människans Öde

114 *Lappens Kval:* Thorild ger sin syn på lapparnas trolldom.

115 *Boken:* Bibeln.

VIII. Kungens Karl

Underrubrikens gamle general har inte kunnat identifieras.

117 *Gallen:* 'gallan'.

118 *Gösar:* En gös är en opålitlig eller usel person.

slet: 'skulle slita'.

Knösar: En knös är enligt äldre språkbruk en framstående eller duktig man, här i betydelsen 'soldat'.

Hunger-beta: Här används *beta* i betydelsen 'munsbit'.

119 *Brokmaskiner:* Brok kallades det tjocka tåg med vilket en skeppskanon var fäst vid fartygets sida.

IX. Göta-Rätten

120 *Götarätten:* Thorild menade att den gamla rätten i Sverige hade byggt på sakprövning inför valda lekmannanämnder. Han betraktar det engelska jurysystemet som en avkomma av de nordiska nämnderna.

oskylde: 'icke besläktade', 'ojäviga'.

121 *motsatt Utslag:* Thorild talar här av egen erfarenhet. Han hade i högmålsprocessen 1792–1793 först dömts till fjorton dagars fängelse av Svea hovrätt, men Högsta domstolen ändrade utslaget till fyra års landsförvisning.

122 *Solde-Rätt:* 'köpt rättvisa'.

Solde-Pikar: 'köpta vapen'.

Strof 8 sammanfattar Thorilds idé i »Rätt eller alla samhällens eviga lag« om hur landet borde organiseras: husfadern svarar för sitt husfolk, tio hushåll samlas till en »tiond« och tio sådana åter till ett »hundare«, varvid den omvittnat dugligaste mannen talar för helheten på varje nivå.

X. Sanningen

123 *Lög:* Äldre form för *ljög*.

124 *Alkoraner:* Koranen heter på arabiska *al-Kuran*.

Rabulister: 'lagvrängare'.

XI. Ödet

127 *Mått:* Ett centralt begrepp i Thorilds filosofiska skrifter, motsvarande *ratio* i hans latinska sammanfattning av sitt system, »Maximum seu Archimetria« (1799). Det betecknar varje tings inordning i helheten och dess plats på skalan från mindre till större kraft och komplexitet. Att känna sitt mått är ett grundläggande bud i Thorilds etik.

XII. Sällheten

130 *Guld och gröna Skogar:* Ett stående uttryck redan under 1700-talet, ursprungligen tillkommet som en fri översättning av det latinska uttrycket *montes auri* 'berg av guld' (hämtat från den romerske komediförfattaren Terentius, ca 190–159 f.Kr.).

132 *Bytingsjättar:* Antagligen med betydelsen 'uppblåsta nollor'.

XIII. Världen

135 *det Bästa:* Den tyske filosofen Leibniz hävdade i sitt verk »Theodicée« att den värld Gud bestämt sig för att skapa måste vara den bästa av alla möjliga världar. Hans uppfattning parodierades grymt av Voltaire i romanen »Candide«. Thorild står i denna konflikt på Leibniz' sida.

136 *Himlabehag:* Möjligen med betydelsen 'behag över himlen'.

XIV. Norden

138 *Sångar:* 'sånger'.

Spökelset: Gammalt bibliskt ord för *spöket*, här närmast en gengångare.

koxar: 'glor'.

139 *firmamentalisk:* 'himmelsk'.

Harlekin: Figur i traditionell italiensk komediteater.

deras Påve: Storlaman.

Profeter: här: 'fakirer'.

XV. Ynglingen

141 *Meser:* 'mes'.

Vinkelen: 'vrån'.

XVI. Flickan

142 *höja hans Drag:* Ge klarare lyster åt konstnärens penseldrag.

XVII. Smaken

143 *Enfald:* 'enkelhet'.
glyser: Sidoform till *gliser* 'lyser', 'glänser', 'glimmar'.
Puffet: 'bluffen'.
Tåtande: Betecknar antagligen ett slags trevande gång.

Till… Herr Greve Magnus Stenbock. Skaldebrev

Dikten utgavs i ett separattryck bestående av en fyrsidig oktav utan angivande av tryckeri. Adressaten greve Magnus Stenbock (1763–1822) var hovman och officer, särskilt betydande vid Gustaf IV Adolfs hov. Då kungen ställde sig i spetsen för den svenska hären i Pommern under kriget mot Napoleon, var Stenbock med. Han torde ha befunnit sig i Greifswald från april till september 1806. Thorild var då sedan ett decennium installerad vid stadens universitet som bibliotekarie med professors titel. Ingenting är känt om hans umgänge med Stenbock.

145 GUSTAF ADOLFS: Gustaf II Adolfs.
rosenkransar: 'kransar av rosor', fredssymboler.

147 *SOLON:* Athensk statsman och diktare, arkont 594–593 f.Kr., samhällsreformator och lagstiftare, en av dem som lade grunden för det demokratiska styrelseskicket i Athen.

Jag var ute i går mot Solens nedgång…

Det stycke som här får avsluta den poetiska avdelningen av föreliggande Thorildurval är egentligen ingen prosadikt utan ett parti av ett större manuskript betitlat »Filosofiska betraktelser«, som Thorild skrev 1782. Det var närmast avsett för vännen Sven Erland Heurlin, ett bidrag till hans skolning i högre tänkande.

148 *Kungsholms-parkerna:* Under åren 1781–1783 bodde Thorild på Kungsholmen i Stockholm hos sin vän Arvid Hindström.
mar-rolla: Okänd dialektal ordbildning, möjligen med innebörd 'otäck röd ko' (av *mara* och *rölla* 'röd ko').
Epikur: Den grekiske filosofen Epikuros från Samos (341–270

f. Kr.), grundläggare av det materialistiska tankesystem som efter honom kallas epikurismen, genom sitt förhållande till lärjungen Metrodoros även en klassisk förebild för svärmisk intellektuell vänskap.

vår Guds helgedom: Solen.

PROSASKRIFTER

Om dagblad, och idén av ett nytt

»Om dagblad, och idén av ett nytt« är titeln på det prospekt i vilket Thorild bebådade ett publicistiskt företag med storstilad syftning. Den nye granskaren skulle vara en veckotidning, skriven av Thorild själv och ämnad att uppfostra nationen till politisk frihet. Möjligen på grund av ekonomiska svårigheter kom utgivningen att bli högst oregelbunden. Kanske visade det sig också väl mödosamt för Thorild att ensam svara för hela innehållet. Prospektet annonserades i Stockholms Posten den 29 mars 1784. Tio nummer i kvartoformat utkom mellan den 30 april och den 25 augusti 1784, varefter projektet nedlades. Tidningen var dyr, jämförd med konkurrentbladen, ett förhållande som Thorild själv kommenterar i sina spalter.

Publiceringen av Den nye granskaren skaffade snart den unge utgivaren problem med myndigheterna. Statssekreteraren Schröderheim skriver i ett brev till Gustaf III att en »förryckt magister Thorén« börjat utge »en ny skrift, som är gallimatias, men har elaka ställen«. (Cit. ur SS VIII, s. 249.) Thorild blev uppkallad till justitiekanslern greve Wachtmeister och varnad, men kungen ville undvika en öppen konfrontation med rättegång och hoppades att tidningen skulle avsomna utan att ha väckt alltför mycket uppseende. Den nye granskaren vände sig uttryckligen till den intellektuella eliten, och kungen räknade förmodligen kallt med allmänhetens ointresse.

Påstötningarna från högre ort fyllde snarast Thorild med stolthet, och han lät sig inte skrämmas till att undertrycka sina åsikter. Likafullt finns det ingenting som tyder på några ytterligare myndighetsingripanden. Tidningen får antas ha dött en naturlig död.

153 Mottot, med betydelsen 'Sanning är skönhet', härstammar från Shaftesburys skrift »An Essay on the Freedom of Wit and Humour«.

inlett: 'lockat'.

skilling: Myntenhet införd 1776, då riksdalern indelades i 48 skillingar.

falbala: Falbolán, veckad eller rynkad garnerning på klädedräkt.

Välsignade Tryckfriheten: Tidning utgiven av major Per af Lund (1737–1806). Lund hade medverkat i Gustaf III:s statsvälvning 1772 men förlorat sin officerstjänst efter en konflikt med en överordnad. Domen hade stadfästs genom kungens personliga ingripande. Driven av hämndbegär utgav Lund oppositionsorganet Välsignade Tryckfriheten 1781–1783, följt av Tryckfriheten den Välsignade 1783–1784. Han var en mästare på förtäckta giftigheter och insinuationer och undvek skickligt att trycka formuleringar som kunde vara åtalbara.

Afton-Bladet: En kungavänlig dagstidning som utgavs mellan den 2 januari och den 20 augusti 1784. Den redigerades av Johan Gustaf Halldin, som tidigare hade blivit dömd till döden för några förgripliga artiklar i Stockholms Posten men benådats av Gustaf III och vunnit kungens förtroende, sedan han under ett samtal hade läxat upp kungen för bristande allvar i livet.

I villen: 'Ni skulle vilja'.

154 *riktat sig:* 'berikat sig'.

styvertals: 'en styver i taget', ord skapat av Thorild (1 styver = 1/4 skilling = 1 öre silvermynt).

lågaste: 'oansenligaste'.

Påstån I: 'Begär ni'.

Det skall slutas: 'Därtill skall man sluta sig'.

155 *rarhet:* 'värde'.

4 Blad: Thorild utesluter Afton-Bladet och de officiella Stockholms Posttidningar (som innehöll nyheter från utlandet) och Inrikes Tidningar (med inrikesnyheter).

Dagligt Allehanda: Daglig tidning startad 1769, det ledande annonsorganet, med officiella meddelanden, nyheter och insända bidrag.

den allmänna goda Polisen: 'det väl fungerande samhället'.

Stockholms Posten: Daglig tidning startad 1778, under många år ett viktigt organ för Kellgren. Även Thorild medverkade några gånger med insända bidrag.

Lyckan: 'turen', den yttre framgången (jfr ännu brukliga uttryck som *att lyckas* och *lyckträff*). Den djupa känslan av tillfredsställelse med livet kallades på Thorilds tid inte *lycka* utan *sällhet*.

156 *Gyllne-åldren:* 'guldåldern', det lyckliga tillståndet i mänsklighetens barndom.

en som vi redan have: Veckotidningen Granskaren, utgiven 1782–1783 och mestadels innehållande avtryck av officiella dokument (domstolsutslag med mera).

Lagen: 1780 års tryckfrihetslag.

[ett gott] drag: 'iakttagelse', 'uppslag'.

Franklin: Benjamin Franklin (1706–1790), amerikansk författare och statsman, en av ledarna för den amerikanska revolutionen.

157 *Boklådan vid Riddarhustorget:* Anders Jakobsson Nordströms butik, belägen i flygeln av dåvarande rådhuset (»Bondeska palatset«, numera Högsta domstolen).

Den nye Granskaren No. 1–2

158 *Sapere aude:* Dessa latinska ord, som Thorild använde som motto för alla numren av sin tidning, betyder 'Våga vara vis' och stammar från Horatius (»Epistulae« I, 2, v. 40).

Tryckfriheten: Sveriges riksdag hade år 1766 antagit världens första tryckfrihetsförordning, som bland annat avskaffade förhandscensuren utom när det gällde teologiska skrifter. Efter Gustaf III:s statsvälvning hade lagen reviderats 1774 och 1780. Vid det senare tillfället överflyttades straffansvaret från författaren till boktryckaren, vilket i praktiken gjorde denne till författarens censor.

that openness of heart etc.: Artikelns motto är hämtat från Edward Youngs »Love of Fame, the universal passion. In seven characteristic satires«, II, r. 199–201 och betyder: '– denna hjärtats öppenhet / Och berättigat förakt för denna usla härmningskonst / – detta ädelt fria sätt'.

159 *Påstå:* 'hävda sin rätt'.
den förste Medborgaren: Gustaf III hade förklarat att han endast ville vara den förste medborgaren bland ett fritt folk.
gäcka: 'håna'.
162 *Cato:* Marcus Porcius Cato d.y. (95–46 f.Kr.), romersk politiker, mest känd för att ha begått självmord för att slippa uppleva den romerska republikens fall.
163 *Frid- och roligheten:* 'tillståndet av frid och ro'.
164 *satsar:* 'satser'.
Mänskligheten: 'det mänskliga'.
varelse: 'existens'.
den allmänna Villan: Arvidson anser att detta uttryck är en vits på Rousseaus begrepp den allmänna viljan (*la volonté générale*), uttrycket för folkets kollektiva förnuft.
maskin-verk: Något konstgjort och falskt.
165 *Publicola:* Pseudonym för J.G. Halldin (se ovan komm. till s. 153).
167 *inkast:* 'invändningar'.
agrément: (fra.) 'tillgång', 'prydnad'.

Den nye Granskaren No. 13–14
168 *Sanning* etc.: Mottots Platoncitat torde vara konstruerat eller korrupt.
Sällhet: 'lycka', 'salighet'.
Ett Spanskt Snille: Baltasar Gracián (se ovan komm. till s. 14).
169 *rara Tecken:* Ordnar.
emellertid: 'under tiden'.
gäckas: 'bedragas'.
SOLON: Se ovan komm. till s. 147.
Kreatur: 'varelse'.
171 *ej ett värde:* 'ej blott ett värde'.
172 *Ruder:* Gustaf Ruder (1708–1771), pedagog, skriftställare, föreståndare för en privatskola i Stockholm. Hans »Anledning till Snille-Valet« utkom 1737. Han förespråkade ett slags persontester för att avgöra den lämpliga inriktningen på varje elevs utbildning.
Casus: (lat.) 'fall', 'exempel'.
Hr Int. F-m: 'Herr intendenten Fischerström', nämligen Johan Fischerström (1735–1796), författare och nationalekonom,

som 1762 erhållit titeln ekonomiintendent. Fischerström var bland de första som predikade Rousseaus naturlighetsevangelium i Sverige. Han ihågkoms idag kanske främst för de ömma känslor han väckte hos Hedvig Charlotta Nordenflycht.

Den enfaldige Naturforskaren: Tidskrift skriven och utgiven av Fischerström 1768–1772, med inriktning på jordbruk och trädgårdsskötsel.

173 *Talet till Svenska Folket:* Skrift utgiven 1769 som förespråkar en större omsorg om jordbruksnäringen och angriper tidens politiska förhållanden.

Biografien: En kort levandsteckning över fru Nordenflycht, utgiven 1782.

idyllen: Prosaode till minne av fru Nordenflycht, första gången tryckt i Svenska Magasinet 1767.

drôle-huvud: 'lustigkurre' (av franskans *drôle* 'kanalje').

fade: 'fadd' (fransk stavning).

Holbergs: Ludvig Holberg (1648–1754), norsk-dansk författare, framför allt betydande som dramatiker och satiriker.

Addisons: Joseph Addison (1672–1719), engelsk skriftställare, estetisk tänkare, statsman, skapade tillsammans med Richard Steele tidskrifterna The Tatler och The Spectator, förebilder för många essäistiska och kåserande blad runt om i Europa, till exempel Dalins Svenska Argus. Addisons klara och humoristiska stil var allmänt beundrad på 1700-talet. Han var en föregångsman inom litteraturkritiken genom att åskådliggöra diktverkens egenart och skönhetsvärde mera än att fråga efter deras korrekthet.

174 *Taciti:* Se ovan komm. till s. 14.

Ciceros: Marcus Tullius Cicero (106–43 f. Kr.), romersk vältalare, författare och politiker.

Montesquieus: Se ovan komm. till s. 14.

Offrez aux Grâces: (fra.) 'Skänk till gracerna'.

den nya Översättningen: Någon tidigare översättning av Ovidius epistel är inte känd.

Dido till Aeneas: Thorild presenterar här Anna Maria Lenngrens parafras av Ovidius epistel »Dido till Aeneas«, tryckt 1778. *Fru L-n* betyder alltså fru Lenngren, vilket var vad hon

vanligen kallades. Hon var född Malmstedt (*Mamsell M-dt*) och levde mellan 1754 och 1817.

kastade: 'nedkastade'.

Svenska Parnassen: Denna tidskrift, som utkom 1784–1786, var ett ambitiöst litterärt magasin, redigerat av Gustaf Regnér (1748–1819). Regnér var samtidigt redaktör för de officiella organen Stockholms Posttidningar och Inrikes Tidningar (numera sedan länge sammanslagna under namnet Post- och Inrikes Tidningar). Regnér tillhörde rimtvångets motståndare och var en av de första som företrädde uppfattningen att antika dikter borde översättas med bibehållande av originalets versmått, inte enligt dåtida bruk med moderna versformer och rim. Efter att ursprungligen ha uppskattat Regnér kom Thorild så småningom till en mycket negativ bedömning av hans litterära kapacitet.

En död Ekorre: Februarihäftet av Svenska Parnassen hade inletts med skämteposet »Kurriaden«, ett minneskväde på alexandrinvers över en ekorre som blivit ihjälklämd i en dörr.

Men då och då etc.: I fjärde stycket av aprilhäftet av Svenska Parnassen inleds en serie översättningar från Anakreon, mestadels utförda av Gustaf Paykull. Den dikt Thorild åsyftar är emellertid ett anakreontiskt ode av Carl Topadius, infört i magasinets marshäfte, där inledningsraderna, som är lika med avslutningsraderna, lyder:

Lät sunnanvädret slaska,
Lät nordan pusta ut;
Jag håller i min flaska
Och tömmer den till slut.
(Citerat ur SS VIII, s. 350.)

Anakreons: Se ovan komm. till s. 29.

175 *Våren:* Thorild syftar på en dikt med detta namn, som fanns införd i majnumret av Svenska Parnassen. Den var författad av den tyske poeten Ewald von Kleist (1715–1759), bekant just för hexameterdikten »Der Frühling« (1749) och för sin patriotiska diktning.

Försök i Skaldekonsten: Det som följer är en recension av ett anonymt dikthäfte med denna titel, utgivet i Uppsala 1784. Författare var Georg Adlersparre (1760–1835), blivande re-

volutionsman 1809, utgivare av tidskrifterna Läsning för lantmän (1795–1796) och Läsning i blandade ämnen (1797–1801). Häftet innehåller översättningar och originaldikter, däribland »Brev från Werther till sin Vän« och »Ode över Själens odödlighet«.

parafras: Vanlig beteckning på de omarbetningar av antika dikter i den egna tidens stil, vilka gjorde tjänst som »översättningar« före den reform som påfordrades av Regnér och genomfördes med början i Adlerbeths metriska tolkningar.

Odödligheten: »Ode över Själens odödlighet«, som avslutar Adlersparres dikthäfte.

genera och species: 'släkten och arter'.

U. D.s Accessit-karl: Adlersparre hade 1781 av sällskapet Utile Dulci tilldelats ett så kallat accessit – en mindre belöning för dem som inte befanns värdiga en guldmedalj – för sin dikt »Världen«. Vi minns Thorilds reaktion när sällskapet följande år försökte glädja honom med en liknande utmärkelse för »Passionerna«!

Goss-exercitium: 'skolövning'.

176 *Försvar:* Thorild hade i Den nye Granskaren No. 9–10 riktat kritik mot inskriptionen på det nya operahuset i Stockholm:

GUSTAVUS III
PATRIIS MUSIS

dvs. '(från) Gustaf III till fosterlandets muser'. Thorild menade att kungens namn genom sin placering och storleksgrad alltför mycket dominerade bilden. Han fick svar på tal i en osignerad artikel i Dagligt Allehanda, där skribenten med ett flertal exempel från antika inskriptioner försökte visa att kungen endast följt en urgammal sed vid liknande dedikationer. Thorild hade hävdat att man på kejsar Augustus tid skulle ha ändrat en inskrift som den ovanstående till något blygsammare. Artikelförfattaren i Dagligt Allehanda avslutar med den insinuanta frågan vad man under Augustus regering skulle ha gjort med en kritik av det slag Thorild hade dristat sig att uttala.

par excellence: (fra.) 'i synnerhet', 'i ordets bästa mening'.

Populus Romanus Tito: (lat.) '(från) det romerska folket till Titus'.

förekommer: förefaller.

chimär: 'inbillningsfoster'.
Agrippa: Marcus Vipsanius Agrippa (63–12 f. Kr.), romersk fältherre och statsman, svärson till kejsar Augustus. Pantheon i Rom bär under sin fronton en inskription där Agrippa omtalas som templets upphovsman, varvid två kejsare som senare låtit restaurera byggnaden har tillfogat sina namn med mindre bokstäver.
Perikles: Athensk statsman och byggherre (ca 490–429 f. Kr.).
vilken Dödelig: 'vilken dödlig som helst'.
177 *honnett:* 'hederligt', 'anständigt'.

Kraft – harmoni
Trycktes för första gången i Albert Nilsson, »Thorild ännu en gång«, Edda 1921, s. 39. Arvidson daterar skriften till 1785–1787. Den kan betraktas som en tidigare version av vissa partier i »Utdrag av en dagbok«. Thorild fördjupar sig i de båda begrepp som varit grundläggande i hans tänkande sedan »Passionerna«.
178 *Mandrin:* Louis Mandrin (1724–1755), fransk smugglarhövding.
Cromwell: Se ovan komm. till s. 15.
buffsnille: 'gyckelmakare', 'narr' (av fra. *bouffon*).
burleskian: 'författare av burlesker'.
Virgilius: Publius Vergilius Maro, Roms nationalskald (70–19 f. Kr.).
Werther: Goethes brevroman »Die Leiden des jungen Werthers« (»Den unge Werthers lidanden«), 1774, där hjälten skjuter sig av olycklig kärlek.
ergo: (lat.) 'alltså'.
nb.: Förkortning av latinets *nota bene* 'märk väl!'.
fattas: 'innefattas'.

Utdrag av en dagbok
Publicerades första gången i Geijers utgåva av Thorilds skrifter. Tillkomsttiden får sättas till något av åren 1785, 1786 eller 1787 (se SS VIII, s. 469). Möjligen rör det sig om ett urval som Geijer har gjort ur en mera omfattande dagbok av Thorilds hand.

179 *förströelse:* 'förströddhet'.
Varelse: 'tillvaro'.
skymta undan: 'skymmas'.
återblänka: 'åter blänka'.
180 *Tartariet:* eg. *Tatariet*, område i Sydryssland och Centralasien, hemvist för de turkiska och mongoliska folk som i Europa kallades för tatarer.
konstiga: 'förkonstlade'.
181 *fysionomi:* 'utseende'.
182 *depense:* (fra.) 'utgift'.
honnörer: 'heder', 'ära'.
affischera Depenser: 'demonstrera hur mycket pengar man lägger ut'.
en rik Förmodan: 'en förmodan om att man är rik'.
Lyckan: 'turen', 'den yttre framgången' (se ovan komm. till s. 155).
Sottiserna: 'dumheterna'.
184 *FRANKLIN:* Se ovan komm. till s. 156. Citatet är hämtat ur den folkkalender som Franklin under många år utgav under titeln »Poor Richard's Almanach«.
Nihil Admirari: (lat.) 'ingenting beundra' (eg. 'inte förundras över någonting'), citat från Horatius (Ep. I, 6, 1).
Horatius: Se ovan komm. till s. 29.
Nihil Spernere: (lat.) 'ingenting förakta'.
Malebranche: Nicolas Malebranche (1638–1715), fransk filosof, efterföljare till Descartes.
185 *Konstig:* 'förkonstlad'.
Sokrat: Sokrates (470 eller 469–399 f. Kr.), athensk filosof.
Aristot: Aristoteles (384–322 f. Kr.), grekisk filosof och statsman.
Cornaro: Luigi Cornaro (1467–1571), venetiansk adelsman som uppnådde en ålder av 104 år, enligt vad som påstods tack vare en noggrann diet. Hans bok »Discorsi della vita sobria« (1558) utkom i svensk översättning 1783 under titeln »Afhandling om en tarflig ['enkel'] lefnads förmoner«.
186 *ett Lyckligt liv:* 'ett framgångsrikt liv'.
Yppighets-Liv: Med *yppighet* menades vid denna tid det det vi kallar lyx.

Uslingar: 'stackare'.
187 *Gracián:* Se ovan komm. till s. 14.
188 *ode över Champagnervinet:* Se föreliggande urval s. 62.
StockholmsPosten: Se ovan komm. till s. 155.
Sekterarne: Vid denna tid en titel för lägre, i synnerhet icke ordinarie tjänstemän vid statliga institutioner.
buffon-skratta: 'skratta som en narr' (fra. *bouffon*).
Pindar: Se ovan komm. till s. 19.
Horatius: Se ovan komm. till s. 29.
ärestod evigare än Kapitolium: Anspelning på ett ode av Horatius (III, 30), där den romerske skalden säger sig med sina dikter ha rest sig ett *monumentum aere perennius* 'minnesmärke varaktigare än koppar'.
förströddes: 'distraherades'.
189 *Cromwell:* Se ovan komm. till s. 15.
Mandrin: Se ovan komm. till s. 178.
Werther: Se ovan komm. till s. 78.
190 *Montesquieus Lagar:* Se ovan komm. till s. 14.
Taciti: Se ovan komm. till s. 14.
Ossians: Se ovan komm. till s. 10.
återglänsande: 'glänsande på nytt'.
191 *otänktaste:* 'mest oväntade'.

En Kritik över Kritiker

Första delen av »En kritik över kritiker« annonserades som nyutkommen i Stockholms Posten den 10 augusti 1791. Arvidson anser att Thorild arbetade på den under sommaren 1791. De övriga delarna trycktes under hösten och vintern 1791.

Titeln betyder »en granskning av recensioner«. Tonvikten i det sista ordet skall alltså ligga på andra stavelsen, »En kritik över kritíker«. Till sin yttre form är skriften framför allt ett angrepp på Johan Henric Kellgren. Thorild granskar tolv av dennes recensioner i Stockholms Posten från 1790 och 1791 (således litet mera än de sex månader han anger). Några av dessa artiklar tycks inte vara av Kellgrens hand. Bidrag till tidningar och tidskrifter infördes vid denna tid i allmänhet osignerade. Även av andra skäl måste framställ-

ningen i »En kritik över kritiker« betraktas som en orättvis avräkning. Kellgren hade inlett sin verksamhet i Stockholms Posten 1778 med en klappjakt på pekoralister. Men hans kritik ändrade karaktär med åren, vilket Thorild inte tycks ha uppmärksammat.

Nu är det inte längre för att avgöra vem som den gången hade mest rätt som vi läser »En kritik över kritiker«. Viktigare är att Thorilds skrift tar sikte på en mentalitet som inte hade uppstått med Kellgren och som inte heller försvann ur kulturlivet när dennes skrivsätt förändrades.

I »En kritik över kritiker« når Thorilds stil sin fulla slagkraft. Arvidson säger att Thorilds skrift »innebär en revolutionär förnyelse av den svenska prosan« (SS IX, s. 260), och det är knappast någon överdrift. Ehrensvärd presterade ungefär samtidigt ett liknande språng i svensk stilkonst. Märkligt nog tycks dessa både insatser ha skett oberoende av varandra. Bland Thorilds efterföljare finner man Geijer, som dock sällan vågade vara lika drastisk, och Strindberg, som betygade Thorild sin aktning i »Svenska folket«.

Första delen av skriften anmäldes välvilligt av Kellgren i Stockholms Posten 13/9 1791. Andra och tredje delen recenserades av samma hand 7/3 1792 med omdömet att det vore en smädeskrift av en natur som snarare påkallade rättslig prövning. Leopold skyndade till Kellgrens försvar i broschyren »Den nya lagstiftningen i snillets värld, något litet i fråga satt« 1792, som besvarades av Thorild med broschyren »Svar på luntan emot lag och rätt i vitterheten« samma år. I dessa pamfletter har tonen hunnit bli mycket rå. Det kan inte betraktas som någon stor förlust för svensk vitterhet att striden avbröts efter mordet på Gustaf III.

192 *Pleriqve damnant, qvae non intelligunt:* 'De flesta fördömer det de inte förstår'. Citat från den romerske vältalaren Quintilianus' (ca 35–95 e.Kr.) »De institutione oratoria« X:1, 26 (originalets ordalydelse något förändrad av Thorild).

Recensenten i Stockholms Posten: Johan Henric Kellgren.

snille: 'medfödd begåvning', 'geni'.

vittre: 'litterära författare'.

Ert allmänna: 'Er offentlighet'.

193 *slumriga:* 'slarviga', 'försumliga' (eg. 'sömniga').
framåt tiderna: 'utefter (de förgångna) tiderna'.
194 *en fåfäng opera av sex Herkuls mödor:* I den antika myten är antalet av Herkules storverk tolv. Thorild syftar antagligen på de sex månaders recensioner han har föresatt sig att granska.
GRANSKNING: 'kritik'.
darkness visible: 'synligt mörker'. Citat från Miltons »Paradise Lost«, bok 1.
195 *Marter:* 'martyrium'.
erzcannibal: 'ärkekannibal'.
löje: 'glädje', 'humor'.
res sacra miser: 'den olycklige är en helig sak'. Orden är hämtade ur Senecas »Epigrammata super exilio« (»Epigram om landsflykten«), rad 9.
196 *förvända:* 'förvanska'.
Smädelsen: Syftar på Thorilds »Straffsång« mot Kellgren 1784.
illbragd: 'illdåd'.
197 *Lagsaga:* Ämbetsområde för lagman.
ömma: 'känsliga'.
rörande: 'gripande'.
Autor: 'författare'. Ordet står hos Thorild för den seriösa, högt syftande skriftställaren till skillnad från underhållningsförfattaren och sällskapstalangen.
artigt: 'spirituellt', 'välartat'.
198 *Pluto:* (grek. *Hades*) Dödsrikets härskare i den antika mytologin.
Tartar: 'underjord', 'dödsrike' (av grek. *Tartaros*).
Minos, *Aeacus* (grek. *Aiakos*) och *Rhadamantus* (grek. *Rhadamantys*) var enligt grekisk mytologi satta att döma de avlidnas andar.
Proserpina: (grek. *Persefone*) Dödsrikets gudinna, Plutos gemål.
Cerberus: (grek. *Kerberos*) Den trehövdade hunden som vaktar ingången till underjorden.
Furierna: Erinnyerna, hämndgudinnor som förföljde missdådare.
Glömskans flod: Lethe, som de döda måste dricka ur före inträdet i dödsriket.
de Elyseiska fälten: Den behagliga plats där de rättrådigas andar vistas.

199 *tamerlaniska:* Syftar på legendariska mongolhövdingen Tamerlan (Timur Lenk, se ovan komm. till s. 15).

200 *tjusning:* 'förtjusning'.

203 *Monvel:* Jacques Marie Bouet de Monvel (1745–1812), berömd fransk skådespelare, 1781–1787 anställd vid Gustaf III:s franska teater och dess ledande kraft.

Reimund och Melusina: Fransk folksaga från medeltiden, översatt till svenska och publicerad som skillingtryck 1756.

Holger Dansk: Sagan om Holger Danske, en nordisk kämpe i Frankrike på Karl den stores tid, berättas i medeltida franska hjältedikter och blev i Norden först bekant i Karlamagnus saga, ur vilken en norsk visdiktare hämtade ämnet för visan om Holger Danske och Burman.

Carsus och Moderus: En i Europa känd folkskrift, som även spreds i svensk översättning under 1700-talet; berättar om konflikten mellan två bröder.

Fågel Blå: Denna saga var känd i Sverige redan mot slutet av 1700-talet och skulle senare ge stoff åt ett sagospel av Atterbom. En kung förvandlas av ett troll till en blå papegoja och får uthärda i sin bur i sju år innan han återtar sin förra gestalt.

enfald: 'enkelhet'.

åtrå: 'strävan'.

kräk: 'djur'.

inbillnings ståt: 'fantasimässig prakt', 'storslaget bildspråk'.

204 *rättfärdighets mantel:* Bibeln, Job 29:14.

dambet: 'ångan'.

ölänning: Ett slags liten häst.

en Karusells vidunderliga Ståt: En karusell var en ringränning (ett tornerspel). Begreppet hade aktualiserats av Gustaf III:s påkostade riddarspel på Drottningholm.

205 *Assembléen:* En assemblé var en festlig sammankomst, ofta en bal.

Couren: En cour var en mottagning vid hovet.

Kapellanens: 'kaplanens'. En kaplan är en präst i underordnad befattning.

Prelaternas: En prelat är en präst i hög ställning.

Packartorget: Torg beläget på samma plats som nuvarande

Norrmalmstorg, vid vad som då var den inre delen av Ladugårdsviken, där det fanns en hamn för införsel av salt sill och strömming, som ompackades på torget – därav namnet. Området var på Thorilds tid både osnyggt och ohälsosamt.

206 *viktiga:* 'tunga', 'tungt vägande'.

Beyond etc.: Citat ur Alexander Popes »Essay on criticism« (1711), sammansatt av två skilda rader i originalet: »Great Wits sometimes may gloriously offend, / And rise to Faults true Criticks dare not mend; / From vulgar Bounds with brave Disorder part, / And snatch a Grace beyond the Reach of Art« (r. 152–155).

genera och species: 'släkten och arter'.

208 *HAQUIN BAGER:* Haqvin Bager (1711–1782), köpman i Malmö, nationalekonomisk skribent som gärna lade in rimmade partier i sina skrifter och genom dessa gjorde sig till ett åtlöje.

BJUGG: Mathias Jacob Bjugg (1751–1807), lägre tulltjänsteman, framträdde som diktare i den höga stilen med verk som »Skaldedikt över Sverige« (1789), »Allmaktens Lov: Ode« (1790), »Sagobrott över Forn-Saga« (1792) och »Saga i Atland« (1792), det sistnämnda inspirerat av Rudbeck. Atterbom skriver att Bjugg i sin poesi uppnådde »det yttersta av *svulst*«, en åsikt som tycks ha delats av många.

präktiga: 'praktfulla'.

HALLBERGS: eg. Brynolph Hallborg (1736–1792), präst i Stengårdshult, Skara stift, kyrkoherde 1790, mest bekant för sin »Cantilena glossaria« (1781), en rimmad ordbok på svenska och latin.

v. Dalins Oktaver: Olof von Dalins skrifter i oktavformat, i motsats till det billigare kvartoformat i vilket hans kvinnliga skaldekollega utgivits.

Kvartoluntan av Fru Nordenflychts tankespel: Thorild var egentligen en varm beundrare av hennes författarskap. Detta enstaka nedsättande omdöme får nog anses dikterat av argumentnöd.

Tyska Baronen: Det är oklart vem Thorild åsyftar. Bernhard von Beskow menar att det rör sig om en verklig person, en överspänd herre som varje morgon brukade rida ner till Gustav

Vasas staty framför Riddarhuset och där sjunga en tysk psalm. Andra personer har föreslagits, och den tanken har även framförts att det skulle röra sig om en litterär gestalt, i så fall antagligen huvudpersonen i »Baron Trencks leverne«, en bok som hade översatts till svenska och utkommit 1788.

209 *hövdingar:* 'stormän'.

Pro sensu sublimi: ung. 'För det höga förnuftet', i motsats till den devis som hade antagits av Kellgren och Rosenstein, *Pro sensu communi* 'För det sunda förnuftet'.

210 *Febus:* 'bombasm', 'svulst'.

rart: 'sällsynt'.

meteor: 'lufttecken' (regnbåge eller norrsken eller i rymden lysande företeelse).

egna: 'egenartade'.

Palmyra: Stad i syriska öknen (numera ruinfält), under antiken berömd för storslagna byggnadsverk, en tid säte för den legendomspunna drottningen Zenobia, som besegrades av kejsar Aurelianus 272 e. Kr.

Messina etc.: Anspelning på Lidners dikt »Grevinnan Spastaras död« (1783).

211 *Gotiskt tempel:* 'medeltida katedral'.

212 *ömtåliga:* 'fint kännande'.

213 *löjeliga:* 'roande', 'roliga'.

214 *Men så länge raseriet att se allting i sina fel av laglösheten i Granska underhålles:* 'Men så länge kritikens laglöshet fortsätter att ge rum för vansinnet att se felen i allting'.

nästledne: 'sistlidna'.

relikvier: 'reliker'. Thorild syftar på antikvariska skrifter.

215 *Ubi non est pudor* etc.: 'Där det varken finns hederlighet, rättvisa, anständighet, fromhet eller tro är styrelsen vacklande'. Citat ur Senecas tragedi »Thyestes« (r. 215–217).

denne trotsige Passionernas Bard: Ingen annan än Thorild själv. »Rimeriets inborne Finnar och Lappar« (s. 217) är alltså den gustavianska hovkulturens etablerade diktare, som han likt gudasagans Oden har kommit till landet för att undanträngа. Man har tvistat om hur allvarligt Thorild menar denna liknelse.

217 *byting:* 'bångstyrig barnunge'.

218 *illfänande:* 'bråkig och bullrande'.
gås: Thorild hänvisar själv i sin not till *Le roi de Cocagne*, kungen av ett inbillat lyckorike i franska medeltida sagor.
Kalesch: Fyrhjulig vagn med sufflett och motställda säten.
E-n: Carl Magnus Envallsson (1756–1806), dramaturg vid Carl Stenborgs teatrar på Eriksberg och Munkbron i Stockholm, översatte, bearbetade eller författade ett sextiotal pjäser. I en opéra comique med Envallssons text, »Målaren kär i sin modell«, som spelades på Eriksbergsteatern 1782–1783 och senare på teatern i Humlegården och på Munkbroteatern, talar den kärlekskranke huvudpersonen då han är som mest omtöcknad av lidelse inte längre på alexandriner utan på hexametrar med en tydlig härmning av »Passionernas« språk. Thorild svarade i avslutningen av sin »Straffsång« och angrep några år senare Envallssons bok »Tankar om religionens förfall« i Stockholms Posten. Samma år, 1786, slog Envallsson tillbaka i pjäsen »De musulmanniske pelegrimerne«, där en förryckt målare vid namn Vertigo ('Svindel') talar på hexameter i »Passionernas« stil.
BOURNONVILLES: Antoine Bournonville (1760–1843), fransk balettdansör, premiärdansör vid Kungl. Teatern i Stockholm 1782–1795.
BASSIS: Giovanna Bassi (1765–1834), dansös av italiensk börd, 1783–1794 premiärdansös vid Kungl. Teatern i Stockholm.
STENBORGS: Carl Stenborg (1752–1813), operasångare och teaterledare, anställd vid Kungl. Teatern 1773–1806, ledde 1780–1784 Eriksbergsteatern och 1784–1799 Munkbroteatern.
MÜLLERS: Christian Friedrich Müller (1752–1827), konsertmästare i hovkapellet 1780–1817. Gift med Caroline Müller, den gustavianska operans mest beundrade sångerska.
219 *det febusiska:* 'det bombastiska'.
ömma: 'känsliga'.
tillförlåtligt: 'tillförlitligt'.
probatissumum: (lat.) 'högst förträffligt'.
mirabile: (lat.) 'sällsamt'.
universale: (lat.) 'allmänt'.
*M***:* Marmontel, Jean François (1723–1799), fransk författa-

re och estetiker, beundrad av Kellgren. Thorild syftar på artikeln »Om det Burleska« som stod införd i Stockholms Posten den 21 februari 1791 i översättning av Kellgren.

PEDER PAARS: En parodi på antikens epos, framför allt Aeneiden, författad på alexandriner av Holberg.

220 *Aeolus:* Latinsk form av grek. *Aiolos*, namnet på vindarnas gud.

Förr skall en duva etc.: Citat från »Acis och Galathea«, heroisk balett av Händel. De svenska orden är av hovsekreteraren L. A. Lalin.

Färr schall etc.: Raderna är hämtade ur Israel Hallmans heroiska Djurgårdsbalett »Casper och Dorothea« (1775), en parodi på »Acis och Galathea«.

Sparven kvittrar etc.: Citat ur Thorilds inlaga »Till Sällskapet Utile Dulci«, införd i Stockholms Posten den 4 mars 1782.

Flugan drunknar etc.: Citat ur Kellgrens ryktbara parodi på Thorilds inlaga »Angående påbudet om snöskottning«, införd i Stockholms Posten den 26 mars 1782.

mirabilia: (lat.) 'underbara ting'.

221 *tvenne Parodister:* Kellgren och Envallsson. Den förre hade förutom i ovannämnda artikel skojat med Thorild i »Nytt försök till orimmad vers« (1783). Den senare hade som nämnts i sina pjäser »Målaren kär i sin modell« (1782) och »De musulmaniska pelegrimerna« (1786) travesterat »Passionerna«.

Savoyardens: Ordet *savoyard* betecknar här en marknadsgycklare – tydligen hade kringresande underhållare från Savoyen ett särskilt rykte.

HOLBERG: Se ovan komm. till s. 173.

SCARRON: Paul Scarron, fransk författare (1610–1660), framför allt känd för det komiska eposet »Le Virgil travesty« (»Den travesterade Vergilius«).

kastar: 'frambringar'.

HALLMANs: Carl Israel Hallman (1732–1800), dramatiker och skald i Bellmans stil.

Anakreontiske: Ett epitet som vanligen förknippades med Bellman och som anspelar på Anakreon, grekisk skald (500-talet f. Kr.), besjungare av vin och kvinnor.

222 *Hogarths:* William Hogarth (1697–1764), engelsk målare och grafiker.

SHAFTESBURY: Se ovan komm. till s. 14. Den bok av Shaftesbury som åsyftas är »Sensus Communis: An Essay on the Freedom of Wit and Humour« (1709).

223 *infallibel:* 'ofelbar'.

Fatuitet och febus: 'fånighet och bombasm'.

Löjet: 'skrattet'. Ordet *löjlig* betydde på Thorilds tid ungefär 'skrattretande' och hade alltså en vidare innebörd än i våra dagar.

ömhet: 'känslighet', 'medkänsla'.

226 *ARISTOFANES:* Grekisk författare (ca 445–ca 385 f. Kr.), den mest betydande företrädaren för den äldre attiska komedin.

PALISSOT: Charles Palissot de Montenoy (1730–1814), fransk författare, motståndare till Rousseau och encyklopedisterna, angrep de senare i sina komedier »Le cercle« (1755) och »Les Philosophes« (1760).

efterdömen: 'föredömen'.

den, som hade ett så vilt huvud i vitterhet etc.: Syftar på Envallsson. Området vid Eriksberg, där Stenborgs teater var belägen, kallades på grund av terrängens beskaffenhet för »Träsket«.

227 *DRAMATISKA SÄLLSKAPET:* Skådespelarna vid Dramatiska teatern.

ynkeliga: 'ömkansvärda'.

234 *ÄREMINNE av Friherre Gabr. Adolph WRANGEL:* Författat av Henning Christian Schmiterlöw (1754–1813), officer och poet, och uppläst i Asby kyrka i Östergötland den 9 november 1790, då friherrliga ätten Wrangels sköldmärke sönderslogs sedan Gabriel Adolph avlidit utan ättling.

235 *er malus genius:* 'er onda ande'.

kolibradosiskt: Påminnande om Don Ranudo de Colibrados, den utfattige men bördsstolte hjälten i Holbergs komedi »Don Ranudo«.

Paddans välde etc.: Anspelar på Gustav Vasas yttrande till Jöran Persson: »Kommer paddan till väldet så pöser hon av högmod och sprutar etter.«

236 *TAL i Linköping över den 3 April:* Författaren skall ha varit köpmannen och riksdagsmannen Johan Jern (1738–1795).

VARRO: Marcus Terentius Varro (116–27 f. Kr.), romersk för-

fattare och vetenskapsman. Uppgiften om de 30 000 gudarna härrör från »Antiquitates rerum humanarum«, en skrift om äldre seder och bruk som bevarats endast i enstaka citat.

Isokrates: Grekisk vältalare, skriftställare och pedagog (436–338 f. Kr.).

Numerus: Syftar på Isokrates föreskrifter för rytmisk prosa.

237 *Store Mogol:* Stormogulen, härskaren i det muslimska välde i Indien som ägde bestånd mellan 1526 och 1858.

prytt: av *pryda*.

CICERO: magna graviter, & mediocria temperate: '(behandla) stora ämnen högtidligt och medelstora måttfullt' (»Orator« 29:101).

HORATIUS: ludentem lasciva, severum seria decent: 'lättsinne passar i leksammanhang, strängt tal hör till allvar' (»De arte poetica« 107, övers. Ebbe Linde).

SENECA: aliquid tragice grande, aliquid comice exile, dicendum est: 'det tragiska skall sägas storslaget, det komiska oansenligt' (»Epistulae morales« 100:10.)

238 *bildverk:* 'skapelse'.

239 *BOUFFONNERIE:* 'narrspel'. (Kellgren hade beskyllt Thorild för oseriösa uttryckssätt i första delen av »En kritik av kritiker«.)

Le bas comique: (fra.) 'den lägre komiken'.

Le burlesque: (fra.) 'det burleska', grovkorniga skämt och upptåg.

Capitain Puff: Komedi av Olof Kexel, skriven 1789.

242 *Multo magis* etc.: 'Högsinthet är enligt naturen mycket bättre än vällust, än liv: men att för egen fördels skull förnedra en annan är mer mot naturen än död, än smärta. De starka och de högsinta är alltså inte de som åstadkommer utan de som avvärjer orätt.' (Cicero, »De officiis« III, 5, 21 och 24.) Ordet *excelsitas* på första raden är i originaltrycket felskrivet som *celsitas*.

243 *Slädpartiet:* En komedi kallad »Slädpartiet«, författad av officeren och hovmannen C. G. von Holthusen, hade gjort fiasko på Dramatiska teatern 1790, delvis på grund av en starkt nedgörande recension, som möjligen var skriven av Kellgren.

skråpukeri: 'maskspel' (av *skråpuk* 'mask').

spannremmen: En spannrem används för fastsättning över knäet av arbetsstycken vid skomakeriarbete.

244 *Versar i Strängnäs över Freden:* Ett tal på vers författat av gymnasisten Anders Bergstedt om freden i Värälä, som avslutade kriget mellan Sverige och Ryssland 1790. Kellgrens kritik av detta alster hade givit upphov till ett kort replikskifte mellan Bergstedt och Kellgren i Stockholms Posten.

Kalmuck: Medlem av ett mongoliskt nomadfolk.

245 *IRIS:* Regnbågsgudinnan.

249 *Hr W-G:* Andreas Widerberg (1766–1810), förste aktör och sångare vid Kungl. Teatern från 1790. Kellgren hade i Stockholms Posten granskat Widerbergs insats som Zamore i Voltaires tragedi »Alzire«.

JOFUR: Annat namn på Jupiter (Zeus), den antika mytologins åskgud m.m.

251 *Res severa est verum gaudium:* Citatet härrör från Senecas »Epistulae morales« 23, 4.

252 *d'Ablancourts version av Tacitus:* Nicolas Perrot d'Ablancourt (1606–1664) översatte ett flertal antika författare, bland annat Tacitus, till franska. Hans översättningar kallades *les belles infidèles* 'de vackra otrogna', en kvickhet som varierats många gånger när tal varit om översättandets konst.

v. Dalins Översättning: »Herr Montesquieus tankar över orsakerna till de Romares välde och fall«, tryckt 1755.

253 *FERGUSONS bok om Borgerligt Samhälle:* Adam Ferguson (1723–1816), skotsk filosof. Hans bok »An essay on the history of civil society« (1767) hade utkommit i en svensk översättning 1790.

STERNE: Laurence Sterne (1713–1768), »den oefterhärmlige«, vars känslosamma reseskildring »A sentimental journey through France and Italy« (1768) var en av tidens kultböcker.

fjärdings-stolpar: Vägmärken som markerade 1/4 mil.

254 *salvagardie:* 'skyddsvakt'.

255 *MANDERFELDT:* eg. Carl Johan Ingman (1747–1813), diplomat, äventyrare, skriftställare. Brevväxlade med Thorild och uttrycker i sina politiska pamfletter åsikter som är delvis

besläktade med Thorilds. Gjorde sig som ung chargé d'affaires i S:t Petersburg skyldig till förskingring och antog senare som lycksökare i Norge namnet Manderfelt. Som författare var han framför allt ryktbar genom sitt äreminne över Johan Banér, skrivet 1776. Kellgren angrep hårt hans bok »Tidens falska Politik, ödeläggande Staterne« (1790).

256 *DEMOSTHENES:* Grekisk vältalare och statsman (384–322 f.Kr.).

SALLUSTIUS: Gaius Sallustius Crispus (86–35 f.Kr.), romersk historiker.

CICERO: Se ovan komm. till s. 174.

SENECA: Se ovan komm. till s. 14.

VERULAM: Francis Bacon, se ovan komm. till s. 14.

FREDERIK: Fredrik II av Preussen (1712–1786).

FOX: Charles James Fox (1749–1806), brittisk politiker, utrikesminister 1782, 1783 och 1806. Fox var en stridbar ledamot av det engelska underhuset, stödde de amerikanska kolonisternas frihetssträvan och sympatiserade med franska revolutionens idéer. Det var mycket tack vare hans insats som ett förbud mot slavhandel kunde lagfästas 1807.

MIRABEAU: Honoré Gabriel de Riqueti de Mirabeau (1749–1791), fransk politiker, vältalare och pornograf, tredje ståndets ledare under franska revolutionens första skede.

257 *Misstaget med St.PIERRE:* Charles Irénée Castel, abbé de Saint-Pierre (1658–1743) var upphovsman till den utopiska skriften »Projet de paix perpétuelle« (»Plan för evig fred«) 1713, i vilken han förespråkar en europeisk union. Kellgren hade påtalat att Manderfelt först tar avstånd från Saint-Pierres dröm om varaktig fred och sedan själv framför dennes förslag om hur fredsdrömmen skall förverkligas.

258 *jag anser den…:* Fortsättningen har strukits av censuren. Det var vid denna tid förbjudet att i tryck beröra förhållandena i Frankrike. Med ledning av ett exemplar av boken där Thorild fyllt ut luckan ger Arvidson följande fortsättning: »[jag anser den] *Revolution* som min Autor så dristigt smädar, för den största händelse på Jorden näst *Syndafloden*, vilken också tog bort några goda Själar men dränkte *Alla Skälmarne*: ja jag påstår, om denna Rev-n ock med människosnille kunde visas

vara orätt att den likväl evigt är den mest höga och majestäteliga av de dödligas Villfarelser.« Dessa ord var menade som Thorilds första offentliga uttalande om franska revolutionen.

artig: 'spirituell'.

259 *enfaldigt:* 'enkelt'.

en lärd gubbe: Christoffer Gjörwell (1731–1811), tidskriftsutgivare och förläggare.

260 *Hams lilla okynniga lust* etc.: Se 1 Mos. 9:22.

nu den ädle ?: Censuren har uteslutit namnet *Raynal* (se ovan komm. till s. 38).

nattmössa: Efter detta ord har censuren strukit följande mening: »Bovars lögn, och dårars skräck, se där hans Natur!«

262 *En njugg och jävig Menighet:* Citat ur Kellgrens dedikationsdikt till Gustaf III i »Nya Handelsbiblioteket«. Diktaren säger sig där fästa större avseende vid kungens åsikt om hans författarskap än vid publikens mening. »Må andre mellan sig de låga lagrar stycka, / Som trugas från en njugg och jävig Menighet; / Min KUNG! Det är Din dom jag upplyst söka vet.«

265 *politesse:* (fra.) 'artighet', 'polityr'.

modestien: 'anspråkslösheten'.

266 *Yppigheten:* 'lyxen'.

storas: 'ökas'.

Huroniska: Huronerna var en amerikansk indianstam.

267 *FOX:* Se ovan komm. till s. 256.

PITT: William Pitt d.y. (1759–1806), brittisk statsman, 1783 utnämnd till premiär- och finansminister. En av ledarna för det europeiska motståndet mot franska revolutionen och mot Napoleon.

Infami: 'skändlighet'.

268 *Paskill:* 'smädeskrift'.

IROKES: Medlem av ett nordamerikanskt indianfolk.

270 *Posito [...] in Infinitum:* (lat.) 'Förutsatt [...] i det oändliga'.

271 *Biskop Bonifacius:* Winfred, Tysklands apostel (ca 680–755).

Pro sensu communi: Så kallade Kellgren och Rosenstein det sällskap de låtsades ha grundat med syfte att utsprida sunt förnuft och bekämpa vidskepelsen. Främsta måltavla var swedenborgianismen.

trånfebrar: 'är febrig av trånad', ett av Thorild skapat ord.

273 *moraliske bestar:* 'vilddjur inom den mänskliga samlevnadens område'.

Nimrod: Den bibliska urtypen för en jägare (1 Mos. 10:9).

274 *Savoyard:* 'marknadsgycklare'.

Huron: Se ovan komm. till s. 266.

klaven: En klave är ett bindsle för husdjur i form av en böjd gren vars ändar förenas av ett trä- eller järnstycke.

276 *SENECA:* Se ovan komm. till s. 14.

CATO: Se ovan komm. till s. 162.

BRUTERNE: Syftar möjligen på Lucius Junius Brutus, den romerska republikens grundläggare, och hans söner. Enligt legenden skall fadern ha låtit avrätta sönerna, sedan de brutit mot Roms lagar – ett drakoniskt exempel på romersk medborgaranda.

småsikterare: 'små sekreterare'.

CROMWELL: Se ovan komm. till s. 15.

MILTON: Se ovan komm. till s. 13.

OSSIANS: Se ovan komm. till s. 10.

277 *Firmamentaliska:* Skämtsamt förstärkningsord, antagligen med betydelsen 'av himmelskt slag'.

278 *so:* 'sugga'.

Om kvinnokönets naturliga höghet

Skriften utkom i Köpenhamn sommaren 1793 i form av ett häfte på 16 sidor. Thorild vistades vid denna tid i den danska huvudstaden, som var hans första anhalt i landsflykten. Den omtrycktes redan den 5–6 september 1793 i Stockholms Posten, sedan alla antirojalistiska formuleringar försiktigtvis hade strukits. Den blev därefter föremål för ett stort antal nyutgåvor under många år framåt, vilket knappast kan sägas om andra skrifter av Thorild.

Thorild hade emellertid skrivit dessa sidor flera år tidigare, möjligen redan under tiden i England 1788–1790. Som Arvidson visat kan de knappast vara påverkade av försöken att hävda kvinnans rättigheter under franska revolutionen. Snarare utgår Thorild från den debatt om kvinnans ställning som hade förts inom upplysningsrörelsen, där vägande in-

lägg hade författats av den av honom så beundrade fru Nordenflycht.

279 *Ärlig Svensk:* Tidskrift utgiven 1755–1756 av censorn Niklas von Oelrich; Sveriges första egentliga politiska tidskrift, som försvarade riksdagens makt.

280 *varannans:* 'varandras'.

281 *Honnor:* Menat som pluralis till *hon* till skillnad från *hona*.

283 *Och det som alltid skett* etc.: Raderna är underförstått riktade mot Rousseaus lära om kvinnans av naturen underordnade ställning.

284 *Nationerna:* Folken i motsats till de härskande.

Ödmjukhet och stolthet

Skriften trycktes första gången i andra bandet av Geijers utgåva. Arvidson daterar den till sommaren 1787.

287 *Modesti:* '(falsk) anspråkslöshet'.

politess: 'hövlighet', 'fina manér'.

Karaktär

Publicerades första gången i kalendern »Linnea Borealis« 1841. Denna självkaraktäristik bör ha tillkommit efter Thorilds hemkomst från England 1790 men före landsflykten 1793 (se SS X, s. 184).

290 *Lucretius:* Titus Lucretius Caro (ca 97–55 f. Kr.), latinsk diktare och filosof av den epikureiska skolan, författare av den stora lärodikten »De rerum natura« (»Om tingens natur«).

Pope: Se ovan komm. till s. 14.

la Majesté de la Vérité: »Sanningens majestät«, förlorad skrift av Thorild, skriven på franska omkring 1789 men troligen aldrig publicerad.

Vérité: (fra.) 'sanning'.

simplicité: (fra.) 'enkelhet'.

grandeur: (fra.) 'storhet'.

brillant: (fra.) 'glans'.

sublimité: (fra.) 'upphöjdhet'.

le divin: (fra.) 'det gudomliga'.

besynnerligen: 'i synnerhet'.

Sagacité: (fra.) 'skarpsinne'.

291 *Horatii nihil admirari:* (lat.) 'Horatiusordet att ingenting beundra' (eg. 'att inte förundras över någonting') (Horatius »Epistulae« I, 6, 1).

nihil spernere: (lat.) 'att ingenting förakta'.

Parcere etc.: Citat från Vergilius Aeneid, sjätte sången, rad 853: 'Skona den ödmjuk är och de övermodiga nedslå' (övers. Johan Bergman).

293 *Mystici:* 'mystiker'.

Över: giftermål

Skriften trycktes första gången i kalendern »Linnea Borealis« 1841. Dess tillkomst kan inte närmare dateras, men den tillhör möjligen åren närmast före landsflykten.

Thorild åtföljdes när han lämnade landet 1793 av sin blivande hustru, Gustava von Kowsky, som hade varit uppasserska på hans stamkafé i Stockholm. De vigdes först sedan Thorild hade installerats som universitetsbibliotekarie i Greifswald, och hade då redan två barn, dottern Hilda och sonen Ivar Thord, som fötts under makarnas uppehåll i Lübeck. Thorild redovisar i flera av sina skrifter en skeptisk inställning till äktenskapsinstitutionen.

295 *délice:* (fra.) 'fröjd', 'njutning'.

löje: 'glädje'.

Eloise: Den kvinnliga huvudpersonen i Rousseaus brevroman »Julie, ou la nouvelle Héloïse« (1761).

Allmän fysionomik eller bildningslära

Skriften trycktes första gången i andra bandet av Geijers utgåva. Dateringen är osäker. Möjligen har den tillkommit omkring 1790 (se SS X, s. 188).

296 *Fysionomik:* Namn på den gren av vetandet som behandlar sambandet mellan en människas utseende och hennes inre egenskaper. Fysionomiken fick ett uppsving under andra hälften av 1700-talet, främst tack vare Lavaters skrifter. Det är dennes »Physiognomische Fragmente« (fyra band, 1775–1778) som har varit Thorilds inspirationskälla.

Termerna *daning* och *bildning* i Thorilds framställning betyder i allmänhet produkten av en formskapande verksam-

het, till exempel en färdig bild. Titeln anger att ordet *bildningslära* skall uppfattas som en synonym till *fysionomik*.

CHARACTERISTICE UNIVERSALIS: (lat.) 'allmän sakbeteckning'.

SIGNATURA RERUM: (lat.) 'signaturlära', ett slags korrespondenslära med tillämpning framför allt inom botaniken och folkmedicinen. Den betraktar i grund och botten naturen som sammansatt av läsbara tecken.

Vad allt betyder etc.: De båda deviserna är sannolikt inte citat.

297 *Korollarium:* 'följdsats'.

298 *Linjers brytning:* 'skarp böjning', 'vinkel', 'hörn'.

införe: 'riktning inåt'.

299 *porositet:* Egenskapen att vara porös.

skarpbildning: 'skärpa'.

300 *Full-daning:* 'fulländning', 'färdig gestaltning'.

mellanstånd: Av Thorild skapat ord för mellanrummet mellan ett ämnes partiklar.

Kohesion: 'sammanhållning', den kraft som håller samman partiklarna i ett föremål.

301 *Amaryllis:* Vanligt kvinnonamn i herdedikter.

fullbildningen: 'fulländningen', 'den färdiga gestaltningen'.

302 *Slutande:* 'dragande av slutsatser', 'bevisföring'.

slutar: 'sluter', 'drar slutsatser'.

slutas: 'slutes', 'dras slutsatser'.

intension och extension: 'intensitet och utsträckning'. Thorild översätter själv med 'kraft och vidd'.

Irregulariteter: 'oregelbundenheter'.

Högsta vilande Makt: Thorild skriver i uppsatsen »Över Ehrensvärds De fria konsters philosophi« (1786): »Var passion, ja var affekt, tecknad, är ett slags grimas av varelse. Den högsta skönheten tål den ej. / I denna tanke ligger det enda möjliga försvar för Grekiska skönhetens köld och non-expression emot de Nordiska. Den, som ej kan uttrycka Gud i vilande Makt, samt majestät, bör ej måla honom.« (SS III, s. 401)

grimas: Förmodligen har ordet här (liksom i uppsatsen om Ehrensvärd) innebörden 'förvriden bild'.

Varelse: 'tillvaro', 'existens'.

303 *Finning:* Ett av Thorild skapat ord, förmodligen med innebörden 'upptäckt'.

304 *Q.E.D.:* Förkortning av *quod erat demonstrandum* (lat.) 'vilket skulle bevisas'.

BREV

Brev till Sven Erland Heurlin

Samtliga brev som ingår i föreliggande urval trycktes för första gången i band IV och V av Atterboms »Svenska siare och skalder«.

Sven Erland Heurlin (1758–1827) var Thorilds närmaste vän och förtrogne sedan studietiden i Lund. Han valde juristbanan och slutade som häradshövding i Västergötland. Deras brevväxling är ett prov på den litterärt färgade vänskapskult som 1700-talets intellektuella ibland hängav sig åt. Till bakgrunden hör berömda filosofiska vänskapsförhållanden i antiken (framför allt Epikuros och Metrodoros) och gestaltningen av själarnas frändskap i Rousseaus »Julie, ou la nouvelle Héloïse«. Den extatiska tonen och de ömsesidiga försäkringarna om brinnande kärlek behöver inte tolkas som uttryck för homosexuella böjelser. I realiteten upprätthåller Thorild på ett nyktert sätt sin överlägsenhet i utbytet med den beundrande vännen och spelar rollen av mästare i färd med att inviga lärjungen i de högre mysterierna.

Vänskapen fick en knäck när Thorild en dag 1790, då han och Heurlin delade lägenhet på Drottninggatan, visade denne det memorial han ämnade framlämna till Gustaf III om nödvändiga samhällsreformer i Sverige, och fick till svar att om detta dokument blev känt, skulle Thorild ohjälpligen anses för dårhusmässig. Thorild flyttade ut, och fastän umgänget fortsatte, återvände aldrig den gamla förtroligheten.

Brevet till Heurlin den 25 maj – 5 juni 1781 kallas i vännernas korrespondens »brevet om panteismen«. Det tillkom vid den tid då Thorild var sysselsatt med att skriva »Passionerna« och har utarbetats med stor omsorg, som ett bevarat utkast visar.

308 *kastar mig:* Verbet *kasta* används ofta av Thorild i betydelsen 'kasta ner'.
Pope: Se ovan komm. till s. 14.
kreaturets: 'varelsens'.
309 *Spännkraft:* 'elasticitet'.
påstå: 'hålla fast vid'.
310 *hänförelser:* 'relationer'.
312 *kreaturiska:* 'som tillhör en enskild varelse'.

Brev till Carl Gustaf af Leopold

Thorild hade 1784 försvarat Leopold mot den kritik som denne hade ådragit sig från Kellgrens sida för sitt »Ode den 1 november 1778«, skrivet vid kronprinsens födelse. I Den nye Granskaren deklarerar Thorild att han sätter Leopold högt över Kellgren som diktare. Leopold svarade med lika generöst beröm av sin skaldebroder, prisade »Passionerna« och utbad sig att få skriva en kommentar till poemet liksom Addison en gång hade gjort med Miltons »Paradise Lost«. Detta blev upphovet till en brevväxling mellan Thorild och Leopold 1785. Samstämmigheten dem emellan visade sig snart skenbar, och sedan Thorild skarpt kritiserat Leopolds hårda omdömen om Gyllenborgs hjältedikt »Tåget över Bält«, svalnade entusiasmen i förhållandet. Några år senare sällade sig Leopold till Thorilds motståndare och gick i Kellgrens ställe till angrepp mot »En kritik över kritiker«, vilket ledde till ett meningsutbyte i pamflettform där till slut inga skymford var för grova. Leopold var en skicklig och hänsynslös polemiker, och ingenting torde ha gjort mera skada på Thorilds anseende än att han ådrog sig denna uthålliga fiende.

I brevet den 7 juli har Thorild redan noterat det avstånd som skiljer dem åt. Hans angrepp på kvickheten gäller även adressatens bruk eller missbruk av denna förmåga.

314 *överseende:* 'förbiseende'.
Hr Bibliotekariens: Leopold hade 1784 anställts vid Östgöta nations bibliotek i Uppsala.
daggrödan: 'grödan för dagen'.
Lavateromastigien: 'Lavater-gisslingen' (av lat. *mastigia* 'gissel').

Leopold hade nyligen publicerat en nedgörande recension av ett verk av Lavater, till vars beundrare Thorild hörde. (Se »Allmän fysionomik eller bildningslära« i föreliggande urval.)

315 *gaiement:* (fra.) 'glatt'.

varierar: 'åtskiljer'.

badinerar: 'skämtar'.

attrapperar: 'överraskar'.

avhandling över kvickheten: Tycks tillhöra de projekt Thorild aldrig förverkligade.

Politik: här förmodligen 'litteraturpolitik'.

K-n: Kellgren.

316 *Chevalier errant:* (fra.) 'vandrande riddare', en stående gestalt i medeltida äventyrsberättelser.

THORILD: Det första bevarade brev där den forne magister Thorén signerar med sitt nya namn.

Brev till Pehr Tham

Detta aktstycke kallas ofta Thorilds »revolutionsbrev«. Han lägger fram en utopisk samhällsplan som har många beröringspunkter med den radikalism som skulle göra sig hörd på ett mera våldsamt sätt i Frankrike några år senare. Adressaten Pehr Tham (1737–1820) var godsägare och fornforskare och tjänade under en period som Thorilds (inte alltför frikostige) mecenat. Tham inköpte 1763 godset Dagsnäs vid Hornborgasjön och utvecklade det till en mönstergård. Som riksdagspolitiker tillhörde han oppositionen mot Gustaf III.

317 *sottiser:* 'dumheter'.

Decisiva: 'avgörande'.

6 gånger 10 Sekler: Enligt en vanlig uppfattning ger bibelböckernas kronologiska uppgifter vid handen att världen skulle ha skapats 4000 år före Kristi födelse.

(noten:) *skämma bort:* 'fördärva'.

betydelsen etc.: Citat från Thams brev.

318 *För högt* etc.: Citat från Thams brev.

le trop: (fra.) 'det alltför (höga)'.

Helvetiisk [filosof]: 'schweizisk'; Thorild syftar på Rousseau.

sista Riksdag: Riksdagen 1786, då oppositionen mot Gustaf III för första gången gjorde sig hörd på allvar.

determinationer: 'bestämningar'.
»För stort! för högt!«: Citat ur Thams brev.
319 *»Om Det Stora«:* En projekterad politisk traktat som aldrig blev till.
heroiskt: Ordet användes i medicinsk terminologi om särskilt starkt verkande läkemedel.
Sully, Richelieu, och Colbert: Franska statsmän från 1600-talet.
förskämma: 'fördärva'.
320 *Pouvoir legislatif, executif:* Montesquieu har i sin statslära tre statsmakter, den styrande, den lagstiftande och den dömande. Thorild tänker sig att den dömande makten skall ligga i händerna på den styrande, varför han bara behöver två, här angivna på franska.
yppighet: 'lyx'.
321 *Finansplan:* 'budget'.
Ævum Heroicum: (lat.) 'hjälteåldern', den fjärde av de fem världsåldrarna enligt den grekiska skalden Hesiodos (ca 700 f. Kr.) versberättelse om världens upphov.
Gudarnes Tidevarv: Den första världsåldern, guldåldern.
Demoner: 'skyddsandar' (enligt grekiskt språkbruk).
Genii: (lat.) 'skyddsandar'.
Semidei: (lat.) 'halvgudar'.
Heroes: (grek.) 'hjältar'.
första Kolonien: Möjligen en syftning på William Penns samhällsexperiment i Nordamerika (Pennsylvania).
Kollateral-Språk: 'sidospråk'.
Monarchia Mentium: Planerad men aldrig utförd bok av Thorild.
Ira, sive etc.: Ett likaså outfört bokprojekt.
321f *Scelerat:* (fra.) 'skurk'.
322 *insigne:* 'uppenbara'.
Stämpelakter: Syftar på *The Stamp Act*, engelskt parlamentsbeslut 1765, som införde en stämpelskatt i kolonierna för juridiskt bindande handlingar. Sedan beslutet framkallat våldsamma reaktioner i Nordamerika, upphävdes det 1766.
Feriendus: (lat.) 'bör avlivas'.
il est à frapper!: (fra.) 'han bör slås ihjäl!'.
323 *Monstra primaeva:* (lat.) 'monster från urtiden'.

Hydra Lernaea: (lat.) 'den lerneiska hydran', ett av de monster som Herkules dödade.
Decisivt: 'avgörande'.
ackordera av: 'ge sig av'.
Yppighetens: 'lyxens'.
324 *Antiqua Religio*, *Historia Libertatis:* Ytterligare två böcker av Thorild som aldrig blev skrivna.
fureur: (fra.) 'intensitet', 'hänryckning'.
Feriendus! à frapper!: Se ovan komm. till s. 322.
Vilhelm i Holland: Arvståthållaren Vilhelm V (1748–1806). 1787 hotades huset Oranien av en folklig fosterländsk front, som under ledning av arvståthållarens hustru, prinsessan Vilhelmina av Preussen, strävade efter monarki. Vilhelm vädjade till sin svåger Fredrik Wilhelm II av Preussen, som satte in trupper mot de upproriska.

Brev till Okänd

Detta är det sista brev där Thorild har något gott att säga om den franska revolutionen. Skräckväldet under Robespierre väckte hans avsmak, och han tog senare avstånd från idén om våldsamma samhällsomvälvningar som ett medel till politisk utveckling.
325 *Korus:* 'kör', här närmast 'jubelkör'.
Stupstocksfebren: När jakobinerna efter avrättningen av girondisterna övergår till att giljotinera grosshandlare (*Grosseurerne*), beskriver Thorild detta med ett stråk av svart humor som om döden på schavotten vore en febersmitta, överförbar från grupp till grupp.
munsiörerna: Thorilds nedsättande beteckning på girondisterna, bildad av det franska ordet för 'herre'.
Philipson: Lorentz Münther Philipson (1765–1851), läkare, publicist och professor i anatomi vid målar- och bildhuggarakademien, Thorilds förtrogne under hans sista tid i Sverige och hans svenska ombud under de första åren i landsflykt.
mina latinska teorier och Systemer: Alltså hade Thorild redan tidigt planer på att vända sig till en internationell publik genom att skriva på lärdomsspråket.
Gustav Eriksson: Gustav Vasa vistades i Lübeck 1519–1520 in-

nan han med stöd av lybeckarna återvände till Sverige och bemäktigade sig rikets krona.

Klopstock: Se ovan komm. till s. 14.

kakistokratisk: En ordlek på *aristokratisk*, där den bäste (grek. *aristos*) blivit den sämste (grek. *kakistos*).

Cramer: Carl Friedrich Cramer (1752–1807), professor i grekiska, orientaliska språk och homiletik vid universitetet i Kiel, politiskt radikal, i maj 1794 avsatt från sin tjänst på grund av öppet deklarerade sympatier för de franska girondisterna. Trots vissa meningsskiljaktigheter när det gällde bedömningen av händelserna i Frankrike brevväxlade Thorild och Cramer i vänlig ton.

munsiör: 'girondist'.

Wieland: Christoph Martin Wieland (1733–1813), tysk författare och Shakespeareöversättare.

Luver: 'skälm'.

varannan: 'varandra'.

THORILD PÅ LATIN

Vis Poëtica, seu Pathos

Efter de första åren i Tyskland övergick Thorild till att publicera sig på tyska och latin. Valet av det förra språket behöver inte förklaras, men för att skriva latin hade han en dubbel bevekelsegrund. Dels var detta fortfarande i hög grad den akademiska forskningens språk, dels kunde Thorild genom att utge latinska skrifter räkna med att nå en internationell publik, eftersom boklig bildning och latinkunskaper i allmänhet sammanföll. Hans största verk på romarspråket är den sammanfattning av sitt filosofiska system som han utgav 1799, »Maximum seu Archimetria«.

Som professor i Greifswald i den till Sverige hörande delen av Pommern författade Thorild sexton latinska avhandlingar. »Vis Poëtica, seu Pathos« är en av dessa dissertationer, tillkommen 1801. Det gamla bruket att preses skrev det aktstycke som respondenten skulle försvara, höll ännu i sig vid de svenska universiteten. Avhandlingen har för denna

utgåva översatts till svenska av Maria Plaza. Den ger ett gott prov på Thorilds stil som latinsk författare. Det främmande språket lockar honom till ordlekar i en utsträckning som inte förekommer i hans svenska skrifter. Hans latin förefaller att vara korrekt om än bitvis egocentriskt, med diverse nybildade termer.

Det latinska *fictio* har översatts med 'dikt', i bemärkelsen 'det uppdiktade', 'det lögnaktiga'. Den betydelseglidning som blir följden då detta ord i vårt språk också betecknar poetiska skapelser över huvud taget, motsvaras av en tendens i texten. Thorild var skeptisk mot fiktiva inslag i litteraturen – mot allting påhittat – och denna skepsis är här fullkomligt uttalad. Redan i förordet till »Passionerna« hade han skrivit: »Sagornas och skald-jollrets tid är ej mer. Man behöver Naturens och Själens under.« (Se ovan s. 8.) Upplysningstänkandets förakt för fantasier – om än inte nödvändigtvis för fantasin – kommer sällan till så klart uttryck som i »Vis Poëtica«.

329 *Ty där ersätter idén verkligheten* etc.: En förtäckt gliring mot Immanuel Kants filosofi, som Thorild hade bekämpat sedan han lärt känna den efter sin ankomst till Tyskland.

efterhärmning: Aristoteles säger i sin avhandling »Om diktkonsten« att tragedin är en efterbildning (*mimesis*) av mänskliga handlingar.

en tavla: Syftar på Horatius' berömda uttryck i »De arte poetica«: *ut pictura poesis* 'det är med dikten som med en tavla'.

närvaron av en idé: Det är osäkert varifrån Thorild har sin uppfattning att Homeros skulle ha definierat diktkonsten så.

det berömda gudomliga raseriet: Renässansens nyplatoniker härledde ur Platons dialog »Faidros« en teori om olika former av inspirerat vanvett, varav ett skulle vara det poetiska, *furor poeticus*.

331 *det som gjorts:* Det grekiska verb, *poiein*, som ligger till grund för ordet *poesi*, har grundbetydelsen 'göra'.

339 *de transcendentala landstrykarna:* Kants anhängare.